НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»

На правах рукопису

ГОНЧАР НАТАЛІЯ ПЕТРІВНА

УДК 373.211.24+371.311.4/.371.334(043.5)
Г 65

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:
Скрипник Марина Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики освіти дорослих УМО НАПН України

Київ – 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ …… 4

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ 16

1.1. Ґенеза поняття «готовність майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій» у психолого-педагогічній літературі…… 16

1.2. Особливості використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів…….…… 34

1.3. Сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх вихователів у вищих навчальних закладах…… 55

Висновки до першого розділу…… 79

РОЗДІЛ 2. МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ …… 82

2.1. Модель формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій……..... 82

2.2. Організаційно-педагогічні умови реалізації у вищих навчальних закладах моделі формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій …….…… 101

2.3. Критерії та показники готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій ……..…… 136
Висновки до другого розділу…… 144
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ МОДЕЛІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 147
3.1. Зміст й організація дослідно-експериментальної роботи з формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій …….…… 147
3.2. Динаміка готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій …….….. 166
3.3. Методичні рекомендації щодо формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій…… 174
Висновки до третього розділу……..... 180
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ …… 184
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ……..……..… 190
ДОДАТКИ ……..… 227

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВНЗ – вищий навчальний заклад.

ДНЗ – дошкільний навчальний заклад.

ЕГ – експериментальна група.

КГ – контрольна група.

МОН України – Міністерство освіти і науки України.

НАПН України – Національна академія педагогічних наук України.

НМК – Науково-методична комісія.

НРК – національна рамка кваліфікації.

ОКР – освітньо-кваліфікаційні рівні.

ОКХ – освітньо-кваліфікаційна характеристика.

ОПП – освітньо-професійна програма.

СД – самостійна діяльність.

ТЗН – технічні засоби навчання.

ТРВЗ – теорія розв'язання винахідницьких завдань.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Стратегічною метою дошкільної освіти, визначеною в Законі України «Про дошкільну освіту» [99], є «...збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини, ... формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду; виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти, забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту...» [99]. Сучасна модель освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах (ДНЗ), представлена в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні [17], Базовій програмі розвитку дошкільників «Я у Світі» [16] (далі – Програма), Програмі виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» [79], Програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» [237], Програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» [238], вимагає від вихователів зміни домінуючого принципу в ставленні вихователя до дитини: відмови від позиції впливу (коли дитина є об'єктом спостереження, перетворення) до освоєння механізмів реалізації принципу взаємодії, що онтологічно властиво дитині дошкільного віку, з психофізіологічними особливостями, структурою і змістом реальних вікових змін.

Натомість, практика свідчить, що вихователі переносять у ДНЗ зміст, методи та форми організації, властиві навчально-виховній роботі початкової школи. Програма розвитку дитини ставить перед вихователями нову мету – взаємодія дорослого й дошкільника в основних сферах життєдіяльності дитини: природа, культура, соціум, «Я». У Програмі основну увагу приділено провідній діяльності дошкільників – грі, адже цей вид діяльності збагачує знання дитини про довкілля, формує важливі якості особистості, започатковує вміння та навички розумової діяльності, розвиває інтелект, логічне мислення. Відповідно до Програми у взаємодії вихователя та дитини

мають переважати ігрові завдання, практичні дії, спостереження, а не тривалі пояснення, притаманні навчальній формі організації занять.

Вступ до школи – переламний момент у житті дитини, бо пов'язаний з особливою формою соціалізації, яка виявляється на двох рівнях відносин: 1) на емоційному – об'єктивно існуюча любов дорослого, симпатія до дитини; 2) на моральному – соціальна відповідальність вихователя за майбутнє покоління, разом з усвідомленням свого майбутнього та формування майбутніх обов'язків дітей щодо дорослих. Вихователі мають створити відповідні умови для того, щоб полегшити цей період соціалізації дошкільника.

Відтак важливо, щоб майбутні вихователі в професійній підготовці у вищих навчальних закладах (ВНЗ) оволоділи особливими знаннями та вміннями педагогічної взаємодії, які дозволять розв'язувати професійні завдання. Це, з одного боку, оволодіння методиками дошкільного виховання, а з іншого – оволодіння способами ефективної взаємодії дитячого простору з простором взаємозв'язків дорослого, уміння здійснювати не вплив, а взаємодію з дитиною для її соціалізації в контексті освітніх ліній: «Особистість дитини» (формування позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності), «Дитина в соціумі» (формування в дітей навичок соціально прийнятої поведінки, уміння орієнтуватись у світі людських взаємин), «Дитина у природному довкіллі» (формування доступних дитині дошкільного віку уявлень про природу планети Земля та Всесвіт), «Дитина у світі культури» (формування чуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвиток творчих здібностей), «Гра дитини» (розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності), «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» (формування доступних дитині дошкільного віку уявлень, еталонів, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів та об'єктів

навколишнього світу), «Мовлення дитини» (формування в дошкільників культури мовлення та спілкування) [18].

Таким чином, у сучасній професійній підготовці вихователів ДНЗ у ВНЗ важливу роль відіграють як традиції вітчизняної методики і дидактики, так і фундаментальні закономірності та категорії інтерактивних технологій, які розкривають механізми ефективної взаємодії в практиці освітньої роботи вихователя.

Актуалізація проблеми підготовки майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій пояснюється декількома причинами, по-перше, економічними (відповідь на вимоги ринку праці, адже інформаційне суспільство потребує вже не лише системного й систематичного пізнання, оновлення інформації особистістю, а й активного освоєння нових видів діяльності професіоналом упродовж його фахової життєтворчості); по-друге, соціокультурними (конструювання соціокультурних відносин між вихователями та дітьми на основі врахування особистісних та культурологічних факторів); по-третє, науковими (урахування нового типу раціональності для осмислення духовної та матеріальної діяльності, а також цінностей); по-четверте, освітніми (реалізація основних положень чинних програм розвитку дошкільників).

У сучасній педагогічній літературі проблему впровадження Програми розвитку дошкільників «Я у Світі» розглядають у своїх працях знані педагоги – Н. Баглаєва [14], Г. Бєлєнька [25], О. Богініч [33], А. Богуш [34], Е. Вільчковський [45], Н. Гавриш [50], Н. Глухова [54], Н. Денисенко [45], О. Кононко [130; 131], Т. Піроженко [218], З. Плохій [221], Т. Поніманська [231], Н. Чепурна [321], Т. Шкваріна [328] та ін. Дослідники наголошують, що впровадження Програми викликало багато труднощів як у вихователів, так і в методистів та завідувачів ДНЗ. Як засвідчує практика, ці труднощі зумовлені тим, що у вихователів існують уже сформовані стереотипи, подолати які дуже важко, зокрема, їм складно не тільки освоїти зміст, технології реалізації інновацій в умовах ДНЗ, а й продукувати оновлений

зміст, технології в реалії виховного процесу. Це пояснюється тим, що вихователі послуговуються засвоєними раніше методами впливу, які ґрунтуються на суб'єктно-об'єктних відносинах.

Аналіз педагогічних досліджень показав, що предметом уваги науковців були різноаспектні проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів у вищій школі, зокрема: праця О. Вашак [41] розкриває проблеми підготовки майбутніх вихователів до екологічного виховання дошкільників на засадах етнопедагогіки; дисертаційну роботу С. Дяченко [87] присвячено проблемі підготовки майбутніх вихователів до формування основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників; А. Залізняк [101] розкриває організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку; Р. Кондратенко [126] вивчила проблему готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до виховання відповідальності в дітей старшого дошкільного віку; Н. Левінець [153] розглянула питання формування професійної готовності майбутніх вихователів до здійснення фізичного виховання дошкільників на засадах народних традицій; Н. Сайко [258] розробила модель професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів щодо соціалізації дошкільників; роботу Т. Слободянюк [275] присвячено проблемі становлення та розвитку професійної підготовки фахівців із дошкільного виховання в Україні в кінці XIX – на початку XX ст. та ін.

Дослідження актуальних проблем підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання, серед яких учені та практики особливо вивчають активні – інтерактивні технології, представлено в працях Л. Бєкірової [24], О. Єльнікової [91], О. Комар [124], Г. Крівчикової [142], Л. Мельник [180], Н. Павленко [204], Т. Сердюк [263], О. Струніна [284].

Дослідження науковців показали, що в теорії та практиці використання інтерактивних технологій було науково обґрунтовано сутність інтерактивних

технологій, уточнено поняття «підготовка майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання», розроблено модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій та обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до застосування означених технологій.

Доведено, що використання інтерактивних технологій у ВНЗ сприяє розвитку в студентів творчості, ініціативності, самостійності, уміння давати оцінку педагогічному процесу, уміння робити власний вибір та коригувати недоліки. Дослідники підкреслюють, що інтерактивні технології дозволяють створити умови для суб'єктно-суб'єктної взаємодії, у яких освоюються всі рівні пізнання (знання, розуміння, аналіз, синтез, оцінка), а також за допомогою цих технологій можна вирішити поставлену перед викладачами дидактичну мету навчання в процесі підготовки майбутніх вихователів, як-от: вдосконалення теоретичних основ професійної діяльності; формування та удосконалення професійних умінь та креативності; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду; розвиток здатності до самоосвіти.

Узагальнюючи педагогічні праці, у яких розкриваються питання теорії і практики інноваційних технологій загалом та інтерактивних технологій зокрема, виділимо декілька напрямів здійснення наукових досліджень: філософський аспект дослідження (В. Андрущенко [8; 245], І. Зязюн [216], В. Кремень [138–141] та ін.); управлінський (В. Бондар [37], Г. Дмитренко [296], О. Єльнікова [91], Л. Калініна [114], В. Луговий [164; 245], В. Маслов [173] та ін.); андрагогічний (В. Олійник [198], Л. Лук'янова [165], Н. Протасова [241], В. Пуцов [247], В. Семиченко [261], М. Скрипник [271; 272], Т. Сорочан [279], Т. Сущенко [291] та ін.); дидактичний (С. Гончаренко [68], Р. Гуревич [76], В. Заболотний [93], В. Петрук [211], О. Савченко [257], В. Сластьонін [273; 274], О. Шестопалюк [327] та ін.); креативний (О. Акімова [1], О. Куцевол [151], С. Сисоєва [266], Г. Тарасенко [293–296] та ін.); концептуальні дослідження проблеми упровадження інтерактивних

технологій (М. Кларін [119], Є. Коротаєва [134], Т. Мухіна [2], В. Паламарчук [206], О. Пометун [225–227], Г. Селевко [260] та ін.).

Попри продуктивність і значущість представлених у науковій літературі досліджень, не розв'язано низку суперечностей, зокрема між:

- потребою в реалізації інтерактивної взаємодії в практиці дошкільних навчальних закладів та неготовністю майбутніх вихователів до такої взаємодії;

- потребою у формуванні готовності в студентів – майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій та відсутністю науково обґрунтованої моделі формування такої готовності;

- потребою у формуванні готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій та нерозробленістю змісту, форм і методів формування такої готовності в навчальному процесі ВНЗ.

Окреслені суперечності вмотивовують проблему дослідження – з'ясування теоретичних і методичних підходів до формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій як науково-методичної бази розвитку професійної підготовки, що вможливлюватимуть якісне професійне становлення й розвиток особистості, гарантуватимуть соціальну захищеність, задовольнятимуть потреби суспільства у кваліфікованих вихователях для сучасної дошкільної освіти.

Саме це зумовило вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалось у межах загальної наукової теми Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України «Теоретико-методичні засади підготовки науково-педагогічних кадрів в системі післядипломної педагогічної освіти», номер держреєстрації РК (№ 112U000666).

Тему дослідження затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ

«Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 2 від 23 березня 2010 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 6 від 28 вересня 2010 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати модель та експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов формування готовності вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

Визначена мета зумовила розв'язання таких **завдань** дослідження:

1. Дослідити ґенезу проблеми формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій у психолого-педагогічній літературі.

2. Теоретично обґрунтувати зміст і структуру готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

3. Визначити критерії та рівні сформованості готовності майбутніх вихователів ДНЗ до застосування інтерактивних технологій.

4. Розробити модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій у ВНЗ та визначити організаційно-педагогічні умови.

5. Експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов у процесі реалізації моделі формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій і розробити методичні рекомендації для викладачів ВНЗ.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх вихователів ДНЗ у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – зміст, методи і форми формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій у процесі навчання.

Методи дослідження:

– *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, моделювання, індукція, дедукція, класифікація) − для вивчення стану порушеної проблеми в психолого-педагогічних студіях, з'ясування концептуальних положень дослідження, обґрунтування теоретико-методологічних засад упровадження інноваційних технологій у підготовку вихователів ДНЗ, вивчення теоретичного змісту понять «інтерактивні технології», «готовність до професійної діяльності», окреслення підходів та інтерактивних технологій для підготовки майбутніх вихователів, обґрунтування теоретичної моделі формування готовності до використання інтерактивних технологій;

– *емпіричні* (анкетування, тестування, опитування, бесіди, інтерв'ювання викладачів, слухачів курсів підвищення кваліфікації і студентів) − з метою визначення рівня готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій; вивчення документації, ранжування, цілеспрямоване спостереження, розв'язання навчально-професійних задач − для аналізу та узагальнення практики у сфері професійної педагогіки, проведення педагогічного експерименту; педагогічний експеримент (пошуковий, констатувальний, формувальний) − для перевірки ефективності розробленої моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. В основу оцінки ефективності дослідження було покладено порівняльний принцип, що дозволив оцінити рівні готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій у контрольній та експериментальній групах на початку та після проведення експериментального дослідження. Математична обробка результатів експерименту виконувалася за допомогою статистичних методів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше на основі аналізу соціокультурних традицій професійної підготовки та специфіки діяльності майбутнього вихователя в сучасних умовах розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних

технологій у процесі навчання у ВНЗ; визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій у процесі навчання у ВНЗ (оптимізація педагогічної взаємодії викладача і студента на основі належної інтеракційної культури; впровадження самокерованого навчання у процес фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ; створення необхідного матеріально-технічного забезпечення процесу використання інтерактивних технологій у навчально-виховному середовищі ВНЗ; варіативне використання у процесі вивчення нормативних і спеціальних курсів методів і форм фахової підготовки студентів до оперування інтерактивними технологіями);

уточнено положення теорії щодо сутності поняття інтерактивних технологій за топічним, генетичним, тематичним, методичним параметрами; зміст і технології формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій; критерії (диференціально-психологічний, інформаційний, результативний) та рівні сформованості (високий, достатній, низький) готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій;

подальшого розвитку набули методи і форми формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії; науково-методичні засади реалізації в навчальному процесі інтерактивних технологій навчання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та апробації в навчальний процес ВНЗ спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій», навчально-методичних рекомендацій щодо здійснення такої підготовки та електронного посібника «Методичне забезпечення реалізації інтерактивних технологій в навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів»; діагностичної методики для вивчення рівня сформованості готовності майбутніх вихователів ДНЗ до

використання інтерактивних технологій.

Зміст і результати експериментального дослідження можуть бути використані викладачами педагогічних вищих навчальних закладів з метою вдосконалення навчально-виховного процесу з питань підготовки майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності.

Основні результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» (довідка № 01-07/879 від 23.11.2012 р.), Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 935 від 25 грудня 2012 р.), ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/418 від 08.02.2013 р.), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка № 01-08/03/268 від 27.02.2013 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 381 від 31 травня 2013 р.).

Особистий внесок здобувача. У навчально-методичному посібнику, підготовленому в співавторстві з О. Павлушкіною, здобувачем здійснено аналіз наукової літератури, уточнено сутність понять «інтерактивні методи навчання», «інтерактивне навчання», представлено методичний інструментарій використання інтерактивних методів навчання та систему використання інтерактивних методів навчання в курсі дошкільної педагогіки.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження апробовано в доповідях на наукових конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Актуальні тенденції освіти дорослих у сучасному вимірі» (м. Полтава, 2010); «Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика» (м. Херсон, 2013); «Інновації у вищій освіті: проблеми та перспективи» (м. Кременець, 2010); «Управління післядипломною освітою: реалії, тенденції, перспективи» (м. Херсон, 2013); «Дошкільна освіта у сучасних вимірах» (м. Хмельницький, 2013); *всеукраїнських* – «Розвиток післядипломної педагогічної освіти в Україні:

стан, проблеми, перспективи» (м. Київ, 2010); «Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика» (м. Херсон, 2012); «Формування у дітей і молоді ціннісного ставлення до держави і суспільства: історія, реалії та перспективи» (м. Херсон, 2013).

Експериментальна база дослідження. Основною експериментальною базою було визначено ВНЗ: Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (м. Хмельницький), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ), ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Луганськ), КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» (м. Херсон) та Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (м. Хмельницький).

В експерименті брало участь 383 студенти, 20 викладачів вищого навчального закладу, 99 слухачів курсів підвищення кваліфікації. Усього охоплено 502 респонденти.

Відповідно до поставленої мети, завдань дослідження, експериментальна робота проводилась у три етапи й тривала впродовж 2009-2013 рр.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено в 14 публікаціях, 8 з них опубліковано в наукових фахових виданнях (1 – в іноземному виданні; 1 – в електронному збірнику), 3 тези в збірниках матеріалів наукових конференцій, 3 навчально-методичні посібники (1 в співавторстві з О. Павлушкіною).

Структура дисертаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів та висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (348 позицій) і 14 додатків. Загальний обсяг дисертації – 306 сторінок, з них 189 – основного тексту. Робота містить 9 таблиць, 2 рисунки та 4 діаграми на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

1.1. Ґенеза поняття «готовність майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій» у психолого-педагогічній літературі

Професійна освіта відіграє особливу роль у визначенні перспектив суспільства, тим паче суспільства, зорієнтованого на знання. Тепер усередині самого суспільства все яскравіше окреслюється думка про те, що сенс людського життя не зводиться до споживання продуктів технологічного досягнення. Стосовно проблем професійної освіти це означає, що в «суспільстві знань» процеси навчання не можуть ґрунтуватись лише на прагматичних мотиваціях, а передбачаються ціннісні мотивації, які нерозривно поєднують когнітивні та емоційно-моральні компоненти педагогічного процесу. У зв’язку з цим особливої гостроти набуває проблема теоретичного обґрунтування та практичної реалізації готовності майбутнього фахівця до виконання професійних функцій.

Проблема готовності в контексті професійного становлення особистості професіонала – одна з найважливіших для загальної та професійної педагогіки в останні десятиліття. Вагомість дослідження цієї проблеми насамперед пов’язана з викликами постіндустріального суспільства сучасній системі професійної підготовки, як-от: потребою в підготовці професіонала, який би не лише системно й систематично пізнавав сферу фахової діяльності, а й спрямовував дії на надання якісної послуги, активно освоював нові види діяльності в процесі життєтворчості та формував власну траєкторію неперервного професійного зростання.

Дослідження загального поняття «готовність» та часткового поняття «готовність до професійної діяльності» має свою історію. Учені [51; 162] виокремлюють різну кількість етапів дослідження означених понять, що вказує на складність і неоднозначність розв'язання проблеми на теоретичному та практичному рівнях. На думку А. Ліненко [160–162], існує чотири етапи наукового дослідження проблеми:

перший (кінець XIX – початок XX ст.) – готовність досліджено у зв'язку з проникненням у природу психічних процесів людини; готовність розглядають з позиції теорій рефлексів (І. Павлов [147]), установки (настанови) як усвідомлену чи неусвідомлену схильність до дій (Д. Узнадзе [301]). Характер установки залежить від рівня регуляції діяльності [301]. Її класифікують як смислову – фіксує оцінне ставлення людини до будь-чого; операційну – готовність здійснити дію за визначеною програмою, завчасно осмисленою поетапно;

другий (1918 – 1940 рр. XX ст.) – готовність класифіковано як певний феномен стійкості людини до зовнішнього та внутрішнього впливів, що зумовлено інтенсивним дослідженням нейрофізіологічних механізмів, регуляції та саморегуляції поведінки людини (Г. Оллпорт [199]). Роль психічної готовності вивчається як механізм професійної поведінки;

третій (40–60 рр. XX ст.) – готовність розглядається у зв'язку з емоційно-вольовим та інтелектуальним потенціалом особистості щодо конкретного виду діяльності, як якісний показник саморегуляції (А. Ганюшкін [246], М. Дьяченко, Л. Кандибович [86], М. Левітов [154] та ін.);

четвертий (60 рр. XX ст. – дотепер) – готовність досліджено в контексті теорії діяльності та охарактеризовано якісними показниками саморегуляції фахівця на фізіологічному, психологічному, соціальному рівнях, які визначають його поведінку (К. Дурай-Новакова [84], Л. Кондрашова [129], В. Моляко [188], О. Мороз [191], В.Сластьонін [273; 274] та ін.).

У дослідженнях І. Гавриш [51] виокремлено три етапи:

перший (кінець XIX – початок XX ст.) – готовність ототожнюється з феноменом настанови та розглядається як психічний стан суб'єкта, що спричиняє поведінку певного характеру та спрямованості (Д. Узнадзе [301] та ін.);

другий (середина XX ст.) – готовність подається як якісний показник саморегуляції поведінки людини (Л. Оллпорт [199] та ін.);

третій (друга половина XX – початок XXI ст.) – досліджуваний феномен починає вивчатися в контексті теорії діяльності загалом та професійної, зокрема, (М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Пономаренко [85], С. Кубіцький [144], В. Шадриков [323] та ін.).

Ураховуючи запропоновану періодизацію, уточнимо ґенезу проблеми «готовність» через такі етапи:

– *латентний* (середина XIX – початок XX ст.) – створення передумов для дослідження готовності як настанови; нижню межу зафіксовано з моменту появи спеціальних досліджень проблеми готовності людини до діяльності; підставою для обґрунтування верхньої межі є зростання інтересу до готовності до професійної діяльності, що викликано активною просвітницькою діяльністю різних освітніх закладів у 20-40 рр. XX ст. (П. Блонський, Н. Крупська, А. Луначарський, С. Шацький [270] та ін.);

– *інституційний* (початок XX ст. – середина XX ст.) – номінаційно застосовано в психолого-педагогічних дослідженнях термін «готовність» (Дж. Аткінсон, Л. Джонс, М. Дункін, Дж. Люфт, Дж. Остін, П. Тилич [270] та ін.) та визначено це поняття як феномен стійкості людини до зовнішніх і внутрішніх впливів;

– *концептоутворювальний* (друга половина XX ст. – початок XXI ст.) – формування різних концепцій готовності в контексті теорії діяльності, обґрунтування якісних показників готовності фахівця на фізіологічному, психологічному, соціальному рівнях (Б. Ананьєв [112], О. Леонтьєв [155], В. Мясіщев [190], С. Рубінштейн [254] та ін.). Нижню межу зафіксовано з

моменту появи досліджень функціонального та особистісного підходу щодо трактування поняття «готовність». Верхньою межею стало визначення поняття «професійна готовність» (М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Пономаренко [85], В. Шадриков [323] та ін.).

Функціональний підхід до трактування поняття готовності, прибічниками якого були М. Левітов [154], К. Платонов [219] та ін., розглядав готовність як психічний стан між особистісними властивостями та психічними процесами, а також як необхідну умову успішності виконання професійних обов'язків. Особистісний підхід (К. Дурай-Новакова [84], М. Дяченко, Л. Кандибович [86], С. Максименко [168], В. Моляко [188]), де готовність досліджувалась як характеристика особистості, котра включає спеціальні та загальні здібності, потребу в професійному самовдосконаленні, комунікативні, професійні, проективні та інші вміння.

Незважаючи на те, що на сьогодні концептуалізовано дослідження проблеми готовності, дотепер в апараті педагогіки не існує однозначного розуміння його сутності. Відмінності у визначенні досліджуваного поняття представлено в науковій літературі [77; 109; 143; 187; 214; 219; 246; 254; 301]. Для продуктивності вивчення конкретного поняття «готовність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій» потрібно насамперед проаналізувати різні підходи в дослідженні загального поняття «готовність» та особливого поняття «професійна готовність», що слугуватиме надалі термінологічним підґрунтям дослідження.

Для нашої роботи важливою є інтерпретація загального поняття не лише в педагогічному контексті, а й мовознавчому. У «Тлумачному словнику» В. Даля поняття «готовність» трактується так: «готова (про людину), та, що приготувалась, така, що зібралася зовсім, що пристосувалася до чогось; яка може та бажає виконувати. Готуватися, збиратися, споряджатися, налаштовуватися на щось; ...готовність – стан чи властивість готового» [77, с. 387-388]. У сучасному тлумачному словнику української

мови досліджуване поняття визначається як «бажання зробити що-небудь» [290, с. 210].

Таким чином, у мовному значенні загальне поняття «готовність» – це стан та бажання людини виконувати якусь дію. Саме це й визначає в понятті «готовність» його особливі пізнавальні функції, що аналізуються в спеціально-науковій літературі. У контексті нашого наукового пошуку важливо з'ясувати специфіку дослідження загального поняття «готовність» у психолого-педагогічних джерелах.

З'ясовуючи сутність поняття «готовність», дослідники пропонують різні дефініції, що описують різні його параметри. Учені розуміють готовність по-різному: сукупність здібностей (Б. Ананьєв [112], С. Рубінштейн [254]); установка (Д. Узнадзе та Грузинська школа [276; 301]); налаштованість особистості на певну поведінку, установка на активні та доцільні дії, пристосування особистості для успішних дій (В. Крутецький [143]); сукупність здібностей людини ставити мету, вибирати способи її досягнення, здійснювати самоконтроль, будувати плани й програми (Ю. Кулюткін, Г. Сухобська [187]); інтегрована якість особистості (К. Платонов [219]) або інтегративна властивість особистості, що поєднує комплекс мотиваційних, емоційних, інтелектуальних, вольових та інших компонентів, адекватних вимогам педагогічної діяльності (Н. Пихтіна [214]); стан перед стартом спортивних виступів (В. Алаторцев, А. Ганюшкін, О. Пуні [246]).

Аналіз теоретико-методичних джерел із проблеми «готовність» дав змогу виокремити значущі концепти цього поняття (додаток А). Їх наявність зумовлена особливостями системного аналізу такої складної соціокультурної системи, до якої належить і поняття «готовність». У межах нашого дослідження ґрунтуємося на позиції системного аналізу й визначаємо готовність як інтегративне поняття, у якому виокремлюється функційна (Т. Зотєєва, Л. Кондрашова, М. Левітов, В. Моляко, О. Мороз, Г. Оллпорт, С. Рубінштейн, В. Сластьонін, Д. Узнадзе); структурна (К. Дурай-Новакова,

М. Дьяченко, Л. Кандибович, О. Киричук) та особистісна модель (Т. Бережинська, Р. Ваврик, А. Ліненко, С. Максименко, О. Пелех, К. Платонов).

Функційна модель у понятті «готовність» потрібна для того, щоб усвідомити її призначення з погляду можливості досягнення цілей [129; 191]. Аналіз функційної моделі готовності дозволив визначити, що педагоги й психологи обґрунтовують її через поняття «професійна готовність», розуміючи його як можливість досягнення цілей у педагогічній діяльності, тобто виконувати окремі професійно-педагогічні функції, як-от: педагогічні (О. Мороз [191], В. Сластьонін [273]); професійно-естетичні (Т. Зотєєва [106]); психологічні (В. Моляко [188]); морально-психологічні (Л. Кондрашова [129]).

Структурна модель описує межі системи, її елементний склад, відношення між елементами й зовнішнім середовищем, у якому функціює готовність [85]. Структурна модель готовності зафіксована в статиці в різних дослідницьких контекстах: фізіологічному (відповідність фізіології організму та стану здоров'я людини вимогам професійної діяльності, здатність виконувати ту чи іншу діяльність); психологічному (стан особистості, готовність виконувати що-небудь); психолого-педагогічному (інтегративна якість особистості, яка містить професійні знання, уміння, навички та особистісні якості особистості, спрямовані на здійснення професійної діяльності); педагогічному (знання майбутніх фахівців з педагогіки, психології та фахових методик зі спеціальності тощо); акмеологічному (якість особистості, яка містить знання, уміння та навички, спрямовані на саморозвиток, самовдосконалення та самовизначення особистості в професійній діяльності).

Особистісна модель умотивовує залежність структурних і функційних властивостей системи від особистісних якостей, забезпечує взаємозв'язок між компонентами готовності та зовнішнім середовищем. Із позиції

особистісного підходу все частіше науковці використовують термін «утворення».

Проаналізувавши все вищевикладене, ми дійшли висновку, що особливе поняття «*готовність майбутнього вихователя до професійної діяльності» – це інтегроване особистісне утворення, яке завдяки сформованій системі професійних знань, умінь, навичок та особистісних якостей забезпечує компетентне виконання професійної діяльності.*

У контексті теми дослідження визначимо конкретне поняття «готовність майбутнього вихователя до використання інтерактивних технологій». Для обґрунтування уточнимо поняття «інтерактивні технології». У психолого-педагогічній літературі [3; 23; 27; 48; 107; 111; 123; 170; 179; 213; 222; 225; 227; 265; 329; 332; 335–338; 340] існують різні підходи до розуміння сутності поняття «інтерактивні технології».

Для дослідження сутності інтерактивних технологій оберемо такі параметри: топічний, генетичний, тематичний, методичний.

У тлумачному словнику зазначено, що топічний означає «пов’язаний з певним місцем, локальний» [42, с. 1256]. Отож, за топічним параметром визначимо витоки, місце походження поняття «інтерактивні технології». У понятті «інтеракція» можна виділити два складники: «інтер» – між, «акція» – посилена діяльність [226; 336; 339; 342]. Уперше поняття «інтеракція» (від англ. interaction – взаємодія) з’явилось у США, увів його в соціологію та соціальну психологію американський філософ Дж. Мід [185]. Концепцію Міда називають «символічним інтеракціонізмом», оскільки вона розглядає символічні елементи взаємодії людей у суспільстві. Одна з важливих позицій інтеракціонізму – принцип отримання спільності в розмові – передбачає, що особистість утворюється лише в процесі соціальної взаємодії, насамперед мовленнєвої, але не до й не після неї, тобто поза мовленнєвою взаємодією особистість «не народжується». Спільність, або обопільність у такій взаємодії – це сутність людської природи, без якої та поза якою індивід ніщо [171; 184; 185]. У дослідженнях М. Скрипник зазначено, що «для теорії

символічного інтеракціонізму характерним є розгляд розвитку й життєдіяльності особистості, творення людиною свого «Я» у ситуаціях спілкування та взаємодії з іншими людьми» [272, с. 37]. В. Зінченко, Т. Паніна [278] та М. Скрипник [272] поняття «інтеракція» визначають як «…здатність взаємодіяти або знаходитися в режимі бесіди, діалогу», а соціальна інтеракція визначає це поняття як комунікацію в групі, під час якої індивіди «своєю поведінкою впливають на інших індивідів, викликаючи відповідні реакції» [271; 272, с. 37]. Отже, витоки ідеї інтерактивних технологій – у сформованій у США концепції Дж. Міда «символічного інтеракціонізму», що заклала підвалини розуміння інтерактивних технологій в освітньому процесі як соціальної інтеракції, що реалізуються через цілеспрямовану міжсуб'єктну взаємодію учасників навчально-виховного процесу зі створення оптимальних умов для свого розвитку.

Аналіз інтерактивних технологій за генетичним критерієм дає змогу розкрити етапи розвитку цього поняття. Проаналізувавши педагогічну та методичну літературу [4; 146; 256; 272], визначаємо, що ґенеза інтерактивних технологій досліджується з двох позицій: з точки зору методологічних змін у науці (М. Вебер [82], Г. В. Ф. Гегель, І. Кант [324], Р. Декарт [307], К. Поппер [234], Б. Спіноза [331] та ін.); з погляду методологічних змін у дидактиці (М. О'Брай-ен-Харріс, Дж. Кеннеді, Є. Паркхерст, П. Петерсен [4; 146]).

Адептом першого підходу до вивчення ґенези інтерактивних технологій є М. Скрипник [271], у дослідженні якої наголошено, що поява самого поняття та зростання інтересу до інтерактивних технологій пов'язані насамперед із методологічними змінами в науці, зокрема актуалізацією співвідношення об'єкта й суб'єкта пізнання, представленого класичним, некласичним та постнекласичним етапами розвитку. Студіюючи особливості цих етапів наукового пізнання, авторка визначає, що в період класичної раціональності (XVII – XIX ст.) – Р. Декарт [307], Б. Спіноза [329], Г. Лейбніц [141], Г. В. Ф. Гегель, І. Кант [322], І. Г. Фіхте [212], В. І. Шеллінг [329] – учені намагалися пізнати світ, не досліджуючи його в умовах

існування; суб'єкт виступав у ролі спостерігача [272]. Некласична раціональність (перша половина XX ст.) – М. Вебер [82], К. Поппер [234]) – стала підґрунтям для становлення інтерактивних технологій. Адже за цим підходом відкидалась теорія класичної раціональності, доводилось, що без безпосередньої участі суб'єкта об'єкт визначити не можливо. Як зазначає науковець [272], цей період зароджувався в соціально-філософській та психологічній концепціях. «Основними ідеями становлення інтерактивних технологій стали: становлення діяльнісної, активної особистості, «Я», що можливе у випадку «прийняття на себе ролі». Як відомо, усі ми намагаємось соціалізуватись у суспільстві, у якому живемо. Тому соціалізація в суспільстві створює та підтримує інтеракцію, сприяючи дотриманню людьми правил співіснування, набуття особистісного досвіду, єдності в розмові» [31; 272, с. 12–13].

Здійснений М. Скрипник [272, с. 13–14] аналіз психологічних концепцій, які стали основою інтерактивних технологій, доводить, що такими провідними ідеями є положення гуманістичної психології, як-от:

– чотири «стадії» (або «прошарки») психодрами, які розміщуються послідовно й містяться в загальному вигляді на всіх наступних «стадіях» (Я. Морено) [189; 272];

– людиноцентрований підхід К. Роджерса (безоцінне прийняття кожного почуття, кожної думки, кожного смислу, кожної зміни в спрямованості особистості; глибоке розуміння почуттів та особистісних смислів, що віднаходяться у своєму досвіді, вимагають від партнера в спілкуванні всієї сенситивності, на яку він тільки здатний; дружнє спілкування в процесі пошуку самого себе; довіра до «мудрості організму», що веде до ядра проблеми; допомога співрозмовнику в тому, щоб він усвідомив свої почуття);

– чотири якості розвивального спілкування К. Роджерса (конгруентність як позначення точної відповідності нашого досвіду і його усвідомлення; прийняття себе такими, якими ми є; прийняття іншої людини;

емпатійне ставлення як специфічна установка на внутрішнє вислуховування, особливий спосіб проживання («стати на місце будь-якої людини»), що характеризується «процесуальною» манерою функціонування» [243; 251–253; 272; 341];

– ідеї А. Маслоу: про особистість, яка самоактуалізується як повне використання талантів, здібностей; ієрархія потреб; пік-переживання (особливо радісні та зворушливі моменти життя); плато-переживання (стійкі переживання, що спонукають особистість до нового й глибшого способу бачення та переживання світу); еупсихологія (гарне психологічне управління як просвітницьке управління); буттєва любов як любов до сутності іншого [272; 341];

– концепція американського психолога Г. Оллпорта про унікальну особистість, зокрема, один із складників – пропріум як тип поведінки особистості та особистісні риси, важливі для самоідентифікації та самозростання [199; 272].

У другій половині XX – на початку XXI ст. з'явилась постнекласична раціональність, головна ідея якої полягає в діалогічній взаємодії й вибудовується на інформаційно-комунікаційних методах, засобах тощо.

Таким чином, вивчення ґенези інтерактивних технологій з точки зору методологічних змін у науці доводить існування трьох етапів:

– *класичний* (XVII – XIX ст.) – передісторія становлення інтерактивних технологій;

– *некласичний* (перша половина XX ст.) – формування підґрунтя для становлення інтерактивних технологій у символічному інтеракціонізмі, гуманістичній психології та методології гуманітарних наук (М. Бахтін [20; 21]);

– *постнекласичний* (друга половина XX – початок XXI ст.) – не лише широке застосування ідеї інтерактивності, інтерактивного навчання, а й осмислення їх з урахуванням інформаційно-комунікаційних досягнень сучасної науки.

Ґенеза інтерактивних технологій з позиції методологічних змін у дидактиці доводить, що поява досліджуваного поняття активізується пошуками дидактичних можливостей індивідуалізації навчання наприкінці XIX – початку XX ст. Зокрема, у цей період у США виникли дальтон-план (Є. Паркхерст), батавіа-план (Дж. Кеннеді), в Англії – говард-план (М. О'Брай-ен-Харріс), у Німеччині – ієна-план (П. Петерсен) [4; 146]. Ці методи було спрямовано на індивідуальні завдання для кожної дитини. Діти могли обирати завдання для себе, вони працювали кожен у своїй лабораторії. Звідси й назва – лабораторний метод.

Продовжуючи починання зарубіжних учених, на теренах колишнього Радянського Союзу в 30–40-х рр. XX ст. з'являється бригадно-лабораторний метод [4; 146; 248]. Він полягає в тому, що дітям пропонували завдання, які вони виконували в групах-бригадах. У порівнянні з дальтон-планом, бригадно-лабораторний метод полягає в груповому навчанні. Хоча недоліки цих методів схожі: зниження ролі вчителя, відсутність в учнів мотивації навчання, неекономне використання часу.

Наступна хвиля (90–ті рр. XX ст. – дотепер) – активізується інтерес до інтерактивних технологій, що пов'язано з інформатизацією та комп'ютеризацією навчання.

Таким чином, ґенеза інтерактивних технологій з позиції методологічних змін у дидактиці доводить існування таких етапів: початкового (кінець XIX – 90–ті рр. XX ст.) – пошук оптимальних методів, спрямованих на організацію індивідуальних завдань для кожної дитини шляхом пошукової діяльності (дальтон-план, батавіа-план, говард-план, ієна-план, бригадно-лабораторний метод); основного (90-ті рр. XX ст. – дотепер) – вивчення дидактичних можливостей суб'єкт-суб'єктної взаємодії в навчально-виховному процесі за допомогою організації освітнього простору та підготовки педагогів до взаємодії, спрямованої на саморозвиток та самовдосконалення суб'єктів освітнього процесу.

Наступний параметр аналізу інтерактивних технологій – тематичний дозволяє систематизувати тематику досліджень з проблеми. Аналіз проблеми готовності в психолого-педагогічних дослідженнях [48; 119; 202; 204; 213; 225–227; 263; 267; 277; 335] дозволив їх систематизувати за такими показниками:

– зарубіжний та вітчизняний досвід використання елементів інтерактивних технологій у дошкільній педагогіці. Аналіз інтерактивних технологій за тематичним параметром показав, що дані технології ґрунтуються на ідеях вітчизняних та зарубіжних вчених щодо використання інноваційних технологій навчання та виховання в дошкільній освіті.

«Будинок вільної дитини» М. Монтессорі полягає у створенні предметно-просторового середовища, у якому дитина зможе найповніше реалізувати свої природні здібності та задатки, уміння працювати самостійно, міркувати, помилятися й виправляти помилки, зосереджувати увагу на зробленому, порівнювати. Діяльність дитини повинна бути вільною та самостійною. Педагог використовує в роботі самонавчальні засоби – матеріали, з якими вихованець працює, наслідуючи педагога, діючи за зразком, а потім самостійно приступає до їх виконання. Індивідуалізація розвитку дошкільників реалізується через взаємодію з матеріалами, з урахуванням права вибору дітей, природних потреб та вікових особливостей [80].

Технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера (ТРВЗ) спрямована на навчання розв’язувати проблеми різного рівня складності з використанням винахідницьких завдань, розвиток творчої уваги та логічного мислення. Основна ідея технології полягає в тому, щоб переводити завдання з нижчого рівня складності на вищий [80]. Успішна реалізація цієї технології полягає у вмінні дитини виявляти проблеми, з’ясовувати, чому легкі завдання розв’язуються просто, а важкі – складно. У роботі з дітьми дошкільного віку використовують колективні ігри, ігри-заняття, метод фокальних об’єктів, метод мозкового штурму, метод синектики, під час яких

діти вчаться спостерігати навколишню дійсність, виявляти суперечливі властивості предметів, явищ, шукати відповіді на поставлені питання. Педагог орієнтується на вільний та самостійний вибір дитини – предмета, матеріалу, виду діяльності [80; 103].

Вальдорфський дитячий садок (Р. Штайнер) спрямований на те, щоб діяльність дитини мала вільний творчий характер. Такий підхід є конструктивною альтернативою авторитарному вихованню. Р. Штайнер вважав, що дитині потрібно надавати можливість набуття власного досвіду спілкування з навколишнім світом самостійно. Реалізувати цей підхід можливо за допомогою вільної гри – провідного виду дитячої діяльності. Типові дитячі ігри «Доньки – матері», «Лікарня», «Крамниця», «Подорож потягом», повністю побудовані на наслідуванні дорослих і надають дитині можливість переживати найрізноманітніші ігрові ситуації [75; 80].

Отже, аналіз інноваційних технологій дошкільної освіти свідчить, що вони є початками до створення інтерактивних технологій, а ідеї зарубіжних і вітчизняних педагогів-класиків покладено в основу сучасних технологій;

– визначення поняття «інтерактивні технології» як: складник активних технологій (Н. Павленко [204], Т. Сердюк [263], В. Симоненко, Н. Фомін [267], А. Смолкін [277], Н. Шолохова [327]); оптимальна педагогічна взаємодія (М. Вінокурова [48], М. Кларін [119], І. Пєшня [213], Л. Пироженко [227], О. Пометун [225–227] та ін.). Білоруські науковці В. Симоненко та Н. Фомін [257] включають інтерактивні технології до складу активних технологій навчання разом із технологіями проблемного навчання, технологіями навчального співробітництва, ігровими та комп’ютерними технологіями [267]. Такої думки притримуються й інші науковці, які, доповнюючи думку білоруських учених, зазначають, що інтерактивні технології – це педагогічні технології, спрямовані «на досягнення запланованих педагогічних результатів» (Т. Сердюк [263]), шляхом «стимулювання позитивної рефлексії» (Н. Павленко [204], А. Смолкін [277]) та активізації навчально-виховного процесу (Н. Шолохова [327]).

Науковці (М. Вінокурова [48], М. Кларін [119], І. Пєшня [213], Л. Пироженко [227], О. Пометун [225–227] та ін.) вважають, що інтерактивні технології спрямовані на створення умов для взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Отож, українські методисти і дидакти О. Пометун та Л. Пироженко зазначають, що «інтерактивні технології – це посилена педагогічна взаємодія, взаємовплив учасників педагогічного процесу через призму власної індивідуальності» [226], особистісного досвіду, який служить центральним джерелом навчального пізнання» (М. Кларін [119]), «яка забезпечує колективну діяльність групи, кінцевий результат якої залежить від кожного учасника (Г. Пономарьова [232]) та «створення ситуації успіху» (М. Вінокурова, І. Пєшня [48; 213]);

– формування готовності педагогів до застосування інтерактивних технологій у початковій школі (Л. Бєкірова [23; 24]; О. Комар [124]). Так, О. Комар [124] розглядає готовність студентів до застосування інтерактивних технологій у початковій школі як результат спеціальної підготовки, який становить інтегровану освіту особистості майбутнього вчителя початкових класів, що виникає при об’єднанні мотивів, професійних знань, умінь, навичок і педагогічного досвіду, адекватних вимогам відповідного направлення професійно-педагогічної діяльності. Дослідниця виділяє три основні компоненти готовності: мотиваційно-цільовий (відношення й мета), когнітивний (знання), операційний (уміння й навички), які містять специфічні якості, характерні для організації навчально-пізнавальної діяльності за принципом інтерактивності.

Л. Бєкірова [24] у своїх дослідженнях розглядає готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання з позиції системного підходу. Таке трактування сутності інтерактивних технологій дозволило автору визначити такі компоненти готовності: ціле-мотиваційний, змістовий, операційний, рефлексивний та інтеграційний.

Проаналізувавши все вищезазначене, ми погоджуємось із думкою Л. Бєкірової щодо необхідності створення умов формування готовності до використання інтерактивних технологій. Адже умовами ефективної суб'єкт-суб'єктної взаємодії є застосування рефлексії на заняттях, використання власного досвіду учасників навчально-виховного процесу, уміння не тільки теоретично, а й на практиці використовувати інтерактивні технології тощо;

– аналіз навчально-виховного значення використання інтерактивних технологій (Л. Кондрашова [127–129], О. Пометун [225–227]). Учені зазначають [127–129; 225–227], що навчально-виховне значення використання інтерактивних технологій полягає: у забезпеченні інтенсивної мисленнєвої активності студентів при засвоєнні знань, навчанні критично мислити; у розвитку здатності творчо, усебічно розглядати предмет дослідження; забезпеченні глибини вивчення змісту нового матеріалу, умінні застосовувати набуті знання в практичній діяльності; виробленні здатності до самоосвіти; розкритті комунікативних умінь та навичок, здатності бути цікавим та активним співрозмовником у будь-якій ситуації; установленні емоційного контакту між студентами, умінні працювати в колективі, дослухатися до думки товаришів; підвищенні ролі особистості викладача як фасилітатора.

Здійснений аналіз інтерактивних технологій за тематичним параметром доводить, що попри актуальність цього поняття, тематика дослідження обмежена: від понятійного трактування в контексті активізації взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу – до формування готовності вчителів (зокрема початкових класів) до реалізації інтерактивних технологій і визначення навчально-виховного значення досліджуваного поняття для освітньої системи. Загалом, різноманітні підходи до класифікації інтерактивних технологій у психолого-педагогічній літературі [3; 116; 207; 226; 265; 271; 334] подано в додатку Б.

Наступний параметр аналізу інтерактивних технологій – методичний. У тлумачному словнику поняття «методичний» – «той, який здійснюється за

певним планом; дуже послідовний, систематичний» [42, с. 522]. Аналізуючи інтерактивні технології за цим параметром, визначаємо, що методичні засади використання технологій у навчально-виховному процесі сформовано в дослідженнях С. Гончарова [70], О. Малія, Г. Цвикальської [3], Н. Павленко [204], Л. Пироженко, О. Пометун [226], С. Сисоєвої [266], К. Фопель [311–314] та ін.

Аналіз літератури [3; 70; 204; 226; 266] дозволив виокремити методичні правила, яких слід дотримуватись педагогам під час застосування інтерактивних технологій, як-от:

– підготовка навчально-методичного комплексу з використання інтерактивних технологій, серед яких: розроблення занять, опорних конспектів, методичної літератури;

– підготовка необхідного обладнання (аркуші паперу, ручки, олівці, дошка тощо) та обстановки (відповідним чином розташовані місця для учасників інтеракції), що допоможе створити атмосферу взаємодії;

– підготовка суб’єктів навчання до інтерактивних технологій відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учасників навчально-виховного процесу;

– для початку варто використовувати прості інтерактивні технології – роботу в парах, малих групах; з часом – ускладнювати використання інтерактивних технологій;

– для ефективного використання запропонованих технологій недостатньо вміння їх використовувати, необхідні навички створення дружньої, позитивної атмосфери співробітництва, порозуміння та доброзичливості, спрямованої на досягнення поставлених цілей інтеракції.

Таким чином, системний аналіз інтерактивних технологій за різними параметрами (топічним, генетичним, тематичним, методичним) доводить, що історично змінюється інтерпретаційна парадигма цього поняття, що тлумачиться тепер як технологія навчання, системно навчально-методично забезпечена та змістовно спрямована на досягнення взаємодії, шляхом

активної та творчої міжсуб'єктної діяльності учасників навчально-виховного процесу.

Вивчаючи та аналізуючи погляди вчених щодо готовності, професійної готовності, інтерактивних технологій, синтезуючи витоки та сучасний стан їх наукового вивчення, обґрунтовуємо основне поняття нашого дослідження – «готовність майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій» як інтегроване особистісне утворення, яке містить мотиваційний, пізнавально-когнітивний та конативний компоненти. Розкриємо суть кожного з цих компонентів.

Мотиваційний компонент поєднує в собі професійні установки, інтереси, прагнення займатись педагогічною роботою, направленість на використання інтерактивних технологій у педагогічній діяльності. Його основою є професійна спрямованість (особисте прагнення людини застосувати знання про інтерактивні технології в професійній діяльності), у якій виражається позитивне ставлення до професії, інтерес до неї, бажання вдосконалювати свої навички й т.д.

До *пізнавально-когнітивного компоненту* входять знання сутності та значення інтерактивних технологій; особливостей використання та побудови інтерактивних занять; оволодіння умовами успішної інтеракції. Практика показує, що студенти не зіставляють отримані знання з майбутньою професійною діяльністю, а обмежуються лише фіксацією вивченого матеріалу. Такі знання не стають інструментами професійно спрямованої діяльності та дуже швидко втрачаються. У зв'язку з таким підходом спостерігається значний розрив між теоретичною й практичною підготовкою майбутніх вихователів, у багатьох випускників виявляється несформованим необхідний рівень професійної готовності до роботи в ДНЗ.

Конативний компонент готовності містить професійно-педагогічні вміння майбутніх вихователів з використання інтерактивних технологій, як-от: уміння ефективно їх використовувати на практиці; уміння доступно пояснити дитині старшого дошкільного віку правила використання

інтерактивних технологій; уміння аналізувати й критично осмислювати результат взаємодії «педагог-діти», для чого необхідно в кожному конкретному випадку виявляти зміст суперечностей у цих взаємодіях, виокремлювати причини виникнення й визначати шляхи їх розв'язання; актуалізувати знання з педагогіки, психології та фахових методик, інтегрувати зв'язки між ними відповідно до розв'язання конкретних проблемних завдань та вміння творчо підходити до вирішення педагогічних вправ та ситуацій.

Отже, дослідження проблеми готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій дає змогу констатувати, що:

– у професійній діяльності вихователів інтерактивна взаємодія має особливе значення в декількох контекстах: особистісному (спрямовує виховний процес на особистість дошкільника); виховному (створює гуманістичні основи вихованню дитини); творчому (розвиває творчі здібності особистості дошкільника); науковому (розв'язує сучасні психолого-педагогічні проблеми виховання сучасної дитини) та актуалізована економічними, соціокультурними, науковими, освітніми чинниками;

– ґенеза проблеми «готовність» доцільно вивчати через такі етапи: *латентний* (середина XIX – початок XX ст.) – створення передумов для дослідження готовності як настанови; *інституційний* (початок XX ст. – середина XX ст.) – номінаційно застосовано в психолого-педагогічних дослідженнях термін «готовність»; *концептоутворювальний* (друга половина XX ст. – початок XXI ст.) – формування різних концепцій готовності в контексті теорії діяльності, обґрунтування якісних показників готовності фахівця на фізіологічному, психологічному, соціальному рівнях;

– різні концепти поняття «готовність» (загальне поняття) виокремлено в таких моделях аналізу: функційній (Т. Зотєєва, Л. Кондрашова, М. Левітов, В. Моляко, О. Мороз, Г. Оллпорт, А. Прангішвілі, С. Рубінштейн, В. Сластьонін, Д. Узнадзе); структурній (К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко,

Л. Кандибович, О. Киричук) та особистісній (Т. Бережинська, Р. Ваврик, А. Ліненко, С. Максименко, О. Пелех, К. Платонов);

– «готовність майбутнього вихователя» (особливе поняття) – це інтегроване особистісне утворення, яке завдяки сформованій системі професійних знань, умінь, навичок та особистісних якостей забезпечує компетентне виконання професійної діяльності;

– інтерактивні технології за топічним, генетичним, тематичним, методичним параметрами – це історично змінна інтерпретаційна парадигма, що тлумачиться тепер як технологія навчання, системно навчально-методично забезпечена та змістовно спрямована на досягнення взаємодії, шляхом активної та творчої міжсуб'єктної діяльності учасників навчально-виховного процесу;

– готовність майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій – це інтегроване особистісне утворення, яке включає мотиваційний, пізнавально-когнітивний та конативний компоненти;

– оволодіння технологіями інтерактивної взаємодії майбутніми вихователями дошкільних навчальних закладів потребує створення спеціальної системи професійної підготовки.

1.2. Особливості використання інноваційних технологій у навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів

Демократизація, гуманізація, професіоналізація як домінантна характеристика розвитку постіндустріального суспільства спрямовує національну систему освіти на формування креативної, всебічно розвиненої, компетентної особистості. Законодавча база дошкільної освіти як провідної ланки розвитку особистості передбачає безперервність і наступність у єдиній системі освіти між усіма її ланками та необхідність створення належних умов для її здобуття. Це вимагає зміни світоглядних позицій, творчого переосмислення цілей, структури, змісту та процесуальності дошкільної

освіти, зміщення акцентів на створення умов для поступального, повноцінного, всебічного, цілісного розвитку дошкільника.

У психолого-педагогічній літературі ґрунтовно визначено особливості розвитку дитини старшого дошкільного віку [14; 30; 31; 47; 126; 231]. Зокрема наголошено на сенситивному періоді розвитку всіх пізнавальних процесів: сприйманні, пам’яті, мисленні, мовлення, уяві, увазі. Визначено, що сприймання старших дошкільників набуває глобального характеру, адже діти уміють виділяти властивості предметів. Також удосконалюється сприймання простору та часу. Пам'ять у старших дошкільників – довільна не тільки під час сприймання та запам’ятовування, а й під час відтворення інформації. Діти продовжують вчитись запам’ятовувати необхідний матеріал, тобто розвивають мнемічну пам'ять. Однак мимовільна пам'ять залишається більш продуктивною, особливо коли інформація стосується дитячих інтересів, інтелектуальних та естетичних емоцій. У старшому дошкільному віці відбувається бурхливий розвиток наочно-образного мислення. З’являється здатність використовувати в мисленні модельні образи, які дозволяють розкрити приховані зв’язки між предметами та явищами. Також ще однією із характеристик цього вікового періоду є експериментування, що дозволяє розвивати високий рівень пізнавального розвитку. Під час експериментування діти вчаться аналізувати зміни, які відбуваються в процесі пізнання. Сам процес експериментального пошуку має всі ознаки творчості, а саме: комбінування дій та дивергентність мислення. Процес експериментування у старших дошкільників може здійснюватись не тільки наочно, а й образно. Це дозволяє розвивати такі вміння, як комбінаторні дії, послідовність та чіткість перетворень. Саме ці вміння сприяють розвитку словесно-логічного мислення. Діти розмірковують та роблять елементарні висновки, вчаться чітко та послідовно висловлювати свої думки, розвивається здатність бачити суперечності та прогнозувати майбутні події.

Водночас із мисленням розвивається мовлення. У старшому дошкільному віці закінчується сенситивний період розвитку мовлення. Мова

старших дошкільників – активна, зв’язна, зрозуміла. Діти вільно говорять та висловлюють свої думки. Уява все більше набуває творчого характеру. Дитина здатна уявити майбутнє та передбачити результат. Від пізнавального та емоційного досвіду дошкільника залежить розвиток його креативності, критичність мислення та тісний зв'язок уяви та мовлення.

Дослідники наголошують, що з п'яти років, після оволодіння діалогічним мовленням, дитина інтенсивно оволодіває монологічним [11; 31; 47; 218]. Учені стверджують, що вже з чотирьох років дітям доступні не тільки види діалогічного мовлення (розмова, бесіда, полілог), а й такі види монологічного як опис і розповідь, а також міркування. Висловлювання дітей старшого дошкільного віку стають достатньо поширеними й інформативними, в них присутня логіка викладання змісту. Окрім того, для мовлення старшого дошкільника характерними є ситуативні мимовільні висловлювання (непідготовлене мовлення), контекстове монологічне мовлення, активно вживаються немовні форми спілкування [115, с. 256].

Старший дошкільник охоче ділиться з іншими своїми почуттями, думками, коментує власні дії, фіксує знання про себе й довкілля [115]. Усне монологічне мовлення дітей старшого дошкільного віку звернене до реального співрозмовника, реакція якого дозволяє дитині-мовцю коригувати свою інформацію (опускати вже відоме; доповнювати, розгортати невідоме (чи недостатньо зрозуміле). Словник дітей старшого дошкільного віку також істотно збагачується за рахунок засвоєння різноманітних семантичних відтінків значення слів.

Увага дитини 6-річного віку – довільна. Діти можуть цілеспрямовано, свідомо виділяти предмети з оточення, зосереджуватись на них. Велику роль у цьому вмінні відіграє розвиток вольової сфери. Адже дошкільники набувають здатності довільно керувати пізнавальними процесами.

Новоутвореннями, які характеризують саме цей віковий період, виступають мотиви морального змісту, формування диференційованої самооцінки, виникнення потреби в суспільно значущій діяльності, здатність до

рефлексії тощо. Але можна виділити й кризисні періоди, а саме: домагання ролі дорослого, прагнення до самостійності.

Наукові дослідження Л. Виготського [43], П. Гальперіна [52], О. Кононко [131], М. Матюшкіна [175], Т. Понімaнської [231], О. Проскури [240] та ін., дозволяють закцентувати увагу на особливостях розвитку дітей старшого дошкільного віку, як-то: вікові новоутворення свідомості особистості; соціальна ситуація розвитку; провідна діяльність. Вікові новоутворення свідомості особистості дошкільника – це перший схематичний обрис дитячого світогляду, внутрішні етичні інстанції, супідрядність мотивів, довільна поведінка, творча уява, особиста свідомість. Соціальній ситуації розвитку старшого дошкільника властиво істотне розширення кола людей, з якими спілкується дитина. Предметом уваги дитини цього віку все більше стає світ соціальних відносин дорослих. Основна потреба дитини – це прагнення жити спільним життям з людьми, що її оточують, безпосередньо контактувати, постійно взаємодіяти зі світом дорослих. Однак життя дитини проходить в умовах опосередкованого, а не прямого зв’язку зі світом дорослих. Розрив між ідеальними прагненнями та реальними можливостями дошкільника усувається шляхом моделювання дитиною бажаних відносин у сюжетно-рольовій грі. Відтак змістовно та процесуально ускладнюється провідна діяльність старшого дошкільника – сюжетно-рольова гра. За змістом ігрова діяльність старшого дошкільника урізноманітнюється через сюжети ігор, які наближаються до реального контексту соціального життя дорослого. За рахунок різних способів творчої побудови сюжетних ігор змінюється й їх процесуальний компонент, а саме: зростає здатність дитини до самоорганізації, планування ігрових дій, делегування повноважень організатора гри найбільш компетентному учаснику.

Психолого-педагогічні характеристики дошкільників враховано в змісті чинних програм розвитку дітей дошкільного віку. Здійснений аналіз програм засвідчив, що всі вони спрямовані на реалізацію настанов Базового компоненту

як стандарту дошкільної освіти, акцентовано увагу на важливості впровадження в практику ДНЗ особистісно орієнтованої моделі навчання, виховання та розвитку.

Так, Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» [238] акцентує увагу на ігровій діяльності як пріоритетній. Хоча в той же час мало уваги приділено розвитку емоційної сфери та креативності як важливих складових вікових новоутворень свідомості особистості та провідної діяльності дітей вказаного віку. Для старших дошкільників сюжетно-рольова гра дозволяє приміряти на себе ролі дорослих, у грі формується рівень соціалізації в суспільстві. Шестирічних дітей цікавлять не тільки локальні події з їхнього життя, але й події в межах суспільства, в якому вони живуть. Тому увагу дітей слід зосереджувати на світ соціальних взаємин дорослих, які є носіями суспільних функцій і вимог. Вони часто відтворюють епізоди з життя людей різних професій, передають їхні взаємовідносини, таким чином моделюючи їх у грі та приміряючи на себе. Така гра носить творчий характер, адже діти обирають не тільки ролі, а й матеріал, аксесуари для гри, вчаться складати сценарій та розподіляти ролі.

В той же час в Програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» приділяється значна увага не тільки ігровій діяльності, а й креативному розвитку. Але автори програми креативний розвиток дошкільників пов’язують лише з конструктивною та театралізованою діяльністю, хоча креативність супроводжує усі сфери діяльності дошкільників.

Аналіз психолого-педагогічної характеристики дітей старшого дошкільного віку вказує на перспективу вступу дошкільників у школу. Впродовж 5-6 років життя дитина набуває всіх необхідних знань, умінь та навичок, які сприяють подальшому навчанню. Саме це завдання окрім традиційних методів і технологій навчання спроможні вирішити нетрадиційні активні методи.

Досвід роботи ДНЗ показує, що ефективними технологіями навчання виступають інтерактивні, спрямовані не тільки на креативний розвиток дітей, а

й на мовленнєвий. Оскільки дозволяють дітям увесь час взаємодіяти та знаходитись в режимі бесіди. Отже, перш за все це діалогове навчання, побудоване на взаємодії дітей дошкільного віку з оточуючим, що служить джерелом отриманого досвіду.

На думку Б. Бадмаєва [15], інтерактивне навчання – це навчання, «спрямоване в основному на психологію людських взаємин і взаємодії». Інтерактивний навчальний процес організовується таким чином, щоб практично усі діти брали участь у процесі пізнання, вони мають можливість розуміти та рефлектувати з тим, що їм знайоме. У процесі засвоєння навчального матеріалу, дошкільники здійснюють спільну діяльність, що дозволяє привносити свої знання, вміння та навички в роботу.

Таким чином, організація інтерактивного навчання дозволяє проводити навчально-виховний процес у різних формах. Так, індивідуальна форма передбачає самостійне вирішення поставленого завдання перед кожною дитиною. Парна форма використовується для вирішення завдань у парі. Під час групової форми роботи діти діляться на підгрупи та вирішують поставленні перед ними завдання. Якщо завдання дошкільники виконують одночасно, то це колективна або фронтальна форма роботи.

Цілеспрямована інтерактивна взаємодія дорослого з дітьми забезпечує оптимальні умови розвитку дошкільників, а саме:

– правильне та ретельне визначення теми, мети та завдань заняття;

– включення попереднього досвіду дітей у навчально-виховний процес;

– продумане поєднання індивідуальних і групових форм навчання, що дозволяє змінювати види діяльності дошкільників;

– активізація пізнавальної, розумової діяльності дітей на всіх етапах заняття;

– забезпечення творчої співпраці та взаємодії на заняттях;

– обов’язкове врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх творчих здібностей.

Однією з активних технологій, яку використовують ДНЗ, є теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ). Це технології розвитку творчого мислення, технології формування системного та діалектичного мислення, спосіб подолання навчальних проблем і навчання дитини самовираженню, шлях до самовдосконалення вихователя [133].

У навчально-виховній діяльності з старшими дошкільниками використовують адаптовані ігри, які спрямовані на розвиток пізнавальної сфери. Наприклад, для навчання дітей формувати та розв’язувати суперечності використовують ігри «Добре – погано», «Користь – шкода», «Навпаки», метод суперечностей тощо.

Метод суперечностей – це один із елементів діалектики, який зустрічається в побутовій діяльності дитини на кожному кроці: треба поїсти – будеш ситим, здоровим, битися не можна – зробиш боляче тощо. Працюючи за даним методом, вихователь відкриває дітям «світ протилежностей».

Також доцільно використовувати такі технології ТРВЗ, як метод фокальних об’єктів, емпатія, моделювання тощо. Метод фокальних об’єктів – метод надання ознак одного предмета іншому. Фокальними (лат. focus – осередок) називають об’єкти, що перебувають у фокусі, в центрі уваги [133].

Є безліч варіантів використання даної технології, наприклад:

1. Вихователь розглядає з дітьми фіалку, яка росте у куточку живої природи. Вони описують рослинку, називають з чого вона складається, чим живиться. Після цього вихователь пропонує дітям скласти казку про фіалку, використовуючи знайдені ознаки квітки.

2. Після розгляду з дітьми картини І. Шишкіна «Березовая роща», вихователь пропонує дітям проаналізувати її: розповісти, що зображено на картині, що художник хотів показати, які почуття викликає даний пейзаж тощо.

3. Вивчаючи з дітьми геометричні фігури, вихователь може запропонувати дітям видозмінити чи вдосконалити об’єкт за допомогою

малювання. Тобто діти можуть домалювати до квадрата трикутничок, прямокутник та ще два маленькі квадрати всередині і у них вийде будиночок. Або оздобити коло декоративним візерунком і у них вийде тарілочка тощо.

Емпатія – особиста аналогія дитини з якимось конкретним образом і передача його почуттів, переживань, настроїв тощо. Наприклад, пропонуємо дитині уявити себе вітром, снігом і т.д. Запитуємо, що вона відчуває, що бачить.

Моделювання – це форма узагальнення, метод розвиваючого навчання. Наприклад, можна запропонувати дітям змоделювати казковий сюжет. Моделювання казок здійснюється в три етапи. На першому етапі діти ознайомлюються з предметно-схематичною моделлю. Це може бути предмет або малюнок, які допоможуть у складанні казки. Другий етап – комунікативно-діяльнісний – складніший за попередній, адже дітям пропонують схеми, які не мають жодного відношення до знайомих казок. Наприклад, три однакових кольори, три однакових геометричних фігури, які можуть нагадувати трьох поросят або трьох ведмедів. На третьому етапі підводимо дитину до того, що головних персонажів казок ми можемо зображати у вигляді геометричних фігур, схем та моделей. Також ми можемо запропонувати дітям поміняти сюжет знайомої казки й скласти її з новим сюжетом або персонажами [30].

Також у ДНЗ використовують технологію розвитку творчої уяви (розробник А. Страунінг), метою якої виступає розвиток творчої уяви; оптимізація розвитку сприйняття, уваги, пам’яті, мислення; активізація старших дошкільників до різноманітних проявів творчості; розширення діапазону мовленнєвої та пантомімічної виразності дітей; забезпечення психологічного комфорту дітей старшого дошкільного віку.

Ця технологія побудована за трьома блоками:

1. Метою першого блоку є розвиток невербальної уяви на основі заданих елементів. У рамках цього блоку використовують такі ігри, як: «Клякси», «Фоторобот» тощо.

Так, під час гри «Клякси» вихователь пояснює дітям, що таке клякса, як її можна поставити та демонструє способи отримання симетричних кляк. Після завершення підготовчої роботи дітям пропонують побачити в кожній кляксі як можна більше предметів.

2. Другий блок має на меті розвиток невербальної уяви. Дітям пропонують: ігри-бесіди, «Придумай гімнастику», серії ігор з фарбами («Три фарби», «Натюрморт», «Малюнок пальцями», «Музика»). Запропоновані ігри вихователь використовує під час занять з образотворчої (малювання, конструювання, ліплення, аплікація) та рухової діяльності.

Під час проведення гри «Музика» дітям пропонують прослухати музичний твір П. Чайковського «Пори року», після чого дошкільники повинні намалювати образи, які виникли в їхній уяві. Для цього діти використовують тільки чотири кольори – червоний, синій, зелений і жовтий. Після того, як діти намалювали, вихователь пропонує кожному підібрати назву до малюнку.

3. Третій блок спрямований на розвиток вербальної уяви. Мета цього блоку – розвивати самостійну словесну творчість. Використовують такі ігри, як «Коробка з казками» та ігри-подорожі.

Під час гри «Коробка з казками» діти мають можливість відобразити враження, які вони отримали від навколишнього та улюблених книг, розвивати взаємовідносини з однолітками та дорослими. У коробку вихователь кладе картки, на яких зображені предмети навколишньої дійсності. Діти сідають в коло та по-черзі діставали картки із коробки й придумували казку з зображеними предметами. Все, що придумували діти, вихователь записує в зошит. Таким чином усі результати творчої діяльності були зібрані в бібліотеку «Юних казкарів» [283].

Проаналізувавши досвід сучасних ДНЗ, ми дійшли висновку, що вихователі використовують активні технології в навчально-виховному процесі для розвитку мовлення, уяви та креативності дітей старшого дошкільного віку. Впровадження цих технологій в освітній процес дозволяє

системі дошкільної освіти відповідати вимогам суспільства до виховання та навчання дітей дошкільного віку, створювати умови для диференціації та індивідуалізації освіти дошкільників, постійно оновлювати та збагачувати знання дітей, які дозволяють сформувати життєву компетенцію випускників ДНЗ.

Проаналізувавши зарубіжний досвід, ми помітили, що окрім вище описаних технологій в ДНЗ впроваджують інтерактивні технології, запропоновані К. Фопелем [311-314], які опираються не тільки на вікові, а й на психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку. Ці технології спрямовані на розвиток мовленнєвої творчості, дозволяють створити дружню атмосферу взаємодопомоги, довіри, доброзичливого й відкритого спілкування дітей один з одним і з вихователем.

Адаптуючи запропоновані технології до вітчизняної системи дошкільної освіти та опираючись на те, що провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра, критерієм класифікації інтерактивних технологій ми обрали цільові орієнтації гри (за Г. Селевком):

– дидактичні – мають на меті здійснювати організацію пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку;

– виховні – покликані формувати моральні та естетичні позиції дітей;

– розвиваючі – спрямовані на розвиток творчих здібностей, мотивацію навчальної діяльності;

– соціалізуючі – сприяють навчанню спілкування [260].

До дидактичних інтерактивних технологій ми віднесли: «Корови, собаки, кішки», «Що було б, якби…», «Історія з мішка», «Турбота про тварин», «Придумай запитання», «Хмарочос» тощо.

Технологія *«Корови, собаки, кішки»* має на меті навчити дітей уважно слухати, отримуючи при цьому задоволення й маючи можливість вступати один з одним у контакт. Окрім цього закріплює знання дітей про тварин. Вихователь може використати дану технологію на початку заняття або при переході до нового етапу роботи.

Методика проведення технології така: дітей розташовують у групі на килимку широким колом. Вихователь підходить до кожної дитини й пошепки каже на вушко назву якої-небудь тварини. Дитина має її запам'ятати, так як потім їй доведеться зобразити свого героя. По черзі вихователь шепоче дітям на вухо: «Ти будеш коровою», «Ти будеш собакою», «Ти будеш кішкою».

Діти заплющують очі, уявляючи свого персонажа, а через хвилину вихователь просить їх «відтворити», як «говорить» та тварина, яку їм загадали. Дітям необхідно, не відкриваючи очей, об'єднатися в групи з усіма тими тваринами, які «говорять» так само, як вони. Діти можуть ходити по кімнаті і, почувши свою тваринку, рухатись їй назустріч. Далі, взявшись за руки, вони йдуть вже удвох і разом видають звук цієї тварини, щоб знайти інших дітей, які «говорять» на їхній мові.

Технологія *«Що було б, якби ...»* допомагає не тільки закріпити отриманні дітьми знання, а й розвиває їхні творчі здібності. Разом з тим, вихователь сам має чудову можливість краще пізнати дітей, зрозуміти їхні почуття, надії та бажання. Цю технологію можна використовувати в кінці якої-небудь роботи, в кінці дня або тоді, коли є додатковий час для роботи з групою. У ході реалізації технології вихователь пропонує кожній дитині поміркувати й висловити свої припущення. Наприклад, «Що було б, якби зникли всі дерева на Землі?» тощо. На питання типу «Що було б, якби ...» не буває правильних або неправильних відповідей, тому дана технологія розвиває фантазію та інтуїцію дітей.

Технологія *«Історії з мішка»* має на меті розвивати у дітей уяву, спритність і вміння думати в заданому напрямку, дозволяє закріпити знання дітей про предмети навколишньої дійсності.

Для розігрування технології «Історії з мішка» необхідно мати мішечок з тканини, в якому для кожної дитини заздалегідь приготований будь-який предмет повсякденного користування. Діти по черзі засовують руку в мішечок та дістають предмети. Після чого розходяться по двоє на місця та вигадують історії, в яких будуть задіяні ці предмети. Для цього завдання

дітям виділяється 5 хвилин, після яких кожна пара розповідає свою історію. Можна також запропонувати дітям не тільки розповісти, а й розіграти вигадану історію.

Технологія «*Придумай запитання»* навчить дітей ставити хороші запитання в рамках якої-небудь теми. Дана технологія розвиває в дітей допитливість та вміння спілкуватись з однолітками та старшими за віком.

Технологія «Придумай запитання» привертає увагу дітей до мистецтва ставити питання. Вихователь може використовувати її знову й знову – в кожній новій темі. Для цього потрібно обрати тематику, яка б відповідала знанням дітей, і віднестися серйозно до кожного їхнього запитання, а не лише до тих, які дійсно складні та вимагають роздумів. Крім того, пояснити їм, що в житті вміння ставити хороші запитання, щонайменше, настільки ж важливе, як і вміння знаходити правильні відповіді.

Для початку вихователь пояснює роль запитань у житті людини: «Питання – це своєрідні інструменти, за допомогою яких ми можемо краще пізнати інших людей, відкрити для себе їх інтереси та бажання. Але за допомогою питань ми можемо також глибше пізнавати й самих себе, можемо вчитися краще розуміти навколишній нас світ».

Далі вихователь пропонує ключове слово, до якого діти мають задати якнайбільше запитань. Пізніше вихователь обговорює з дітьми, які питання виявилися для них особливо цікавими. Ці питання можна потім спеціально досліджувати й обговорювати.

Є ще один чудовий варіант цієї гри. Принести в групу декілька цікавих фотографій, що пробуджують дитячу цікавість. Це можуть бути фотографії, які яскраво передають відчуття зображених на них людей, або ж знімки якихось цікавих ситуацій. Попросіть дітей сформулювати питання, які вони хотіли б задати зображеним на фотознімках людям.

Технологія *«Хмарочос»* має на меті допомогти дітям не тільки активно використовувати свої рухові навички, фантазію та розсудливість, а й дає змогу закріпити отримані знання. Технологія розвиває пам'ять, увагу та уяву.

Для того, щоб провести дану технологію вихователю знадобляться один складаний метр і по два-три дерев'яні кубики для кожної дитини. Завдання буде складніше, якщо кубики виявляться різного розміру. Серед них має бути декілька дерев'яних циліндрів.

У кінці заняття вихователь пропонує дітям сісти на килим, взявши в руки по два кубики, та побудувати хмарочос. Педагог повідомляє дітям, що кубики вони будуть ставити у такому порядку, в якому вони сидять. При цьому діти називають головні поняття, словосполучення, ознаки тощо, які вони розглядали на занятті. Якщо дітям важко згадати відповідне слово, вони можуть звернутись за допомогою до своїх друзів, які сидять поруч, або до усієї групи загалом. Час від часу вихователь за допомогою складаного метру вимірює довжину хмарочоса, який побудували діти. Гра триває допоки башта не впаде.

Якщо дітям важко самостійно виконати завдання, то вихователь може здійснювати опосередковане керівництво технологією. Тобто для початку перший кубик та перше слово називає вихователь. Це може бути тема заняття, головні терміни, які в процесі технології діти будуть розшифровувати. Також вихователь може задавати дітям навідні запитання, відповіддю на які будуть слова-цеглинки хмарочоса.

У кінці технології, вихователь підсумовує та аналізує роботу дітей.

До виховних належать: «Знайомство», «Павутина», «Що я люблю робити?», «Подорож», «Доброго ранку!», «Передбачення» тощо.

Технологія *«Знайомство»* спрямована на розвиток партнерських взаємин. Вона підкреслює індивідуальність кожної дитини, сприяє розвитку в дітей здатності ясно й розгорнуто формулювати та викладати свої думки. Це прекрасна технологія для початку спільної роботи.

Під час використання технології «Знайомство» вихователь пропонує дітям розбитись по парах та за допомогою інтерв’ю дізнатись якомога більше про свого товариша. Діти повинні з'ясувати, як живе їх співрозмовник, скільки в нього братів чи сестер, з ким він дружить, який у нього характер...

Після того як мине п’ять хвилин, вихователь пропонує дітям помінятись ролями. Далі діти сідають в одне велике коло та кожен розповідає все, про що він дізнався з життя свого товариша.

Технологія *«Павутина»* допомагає дітям познайомитись один з одним і в ході веселого та приємного спілкування зайняти своє місце в групі. Тому її добре використовувати на початку спільної роботи. Для цього вихователю потрібний клубок ниток.

Для реалізації технології «Павутина» вихователь разом із дітьми сідає колом. Дану вправу розпочинає вихователь. Він представляється та розповідає щось про себе. Далі, затиснувши кінець нитки в руці перекидає клубок дитині, що сидить навпроти. Педагог пропонує дитині представитись та розповісти про себе, про свою улюблену іграшку, про те, що в неї найкраще виходить, або про те, чим вона любить займатись у свій вільний час. Якщо дитина не готова розповідати про себе або соромиться, то вона може просто взяти нитку в руку, а клубок перекинути наступній. Таким чином, клубок передається далі й далі, поки всі діти не опиняться частиною однієї павутини. Потім вихователь говорить з дітьми про все, що може сприяти груповій згуртованості. Запитує їх: «Як ви думаєте, чому ми склали таку павутину?»

Після цієї розмови потрібно буде знову розпустити павутину. Для цього кожна дитина повинна повертати клубок попередньому, називаючи його по імені й, можливо, переказуючи його розповідь про себе. Так продовжується до тих пір, поки клубок не повернеться до вихователя назад. Можливо, іноді нитка буде заплутуватися при спробі розпустити павутину. У таких випадках можна з гумором прокоментувати ситуацію, сказавши, що члени групи вже тісно «пов'язані між собою».

Технологія *«Що я люблю робити...»* дає можливість дітям розповісти щось про себе, проявивши при цьому оригінальність і артистизм. Оскільки технологія побудована по принципу відгадування, вона подобається дітям і розвиває їх допитливість.

Методика проведення технології «Що я люблю робити ...» полягає в тому, що вихователь пропонує одній дитині обрати дію, яку вона дуже любить виконувати й без слів продемонструвати її іншим дітям. Всі інші уважно дивляться, що робить виступаючий, і намагаються вгадати, що він хоче сказати їм, але самі поки нічого не говорять. Як тільки виступаючий завершить свою пантоміму, подякувавши за увагу, діти можуть почати висловлювати свої здогадки. Після того, як усі діти висловлять свої міркування, вихователь запитує у виступаючого, чи хтось вгадав, що було показано. Та дитина, яка назвала правильну дію, стає виступаючим і демонструє свою пантоміму. Під час технології необхідно слідкувати за тим, щоб діти почали висловлювати свої припущення лише після того, як виступаючий завершив свою пантоміму.

У перший раз має сенс допомогти дітям. Через деякий час вони зрозуміють сенс гри та зможуть повністю насолодитися цією формою імпровізації.

Технологія *«Подорож»* – спокійна й приємна технологія, яка надає дітям можливість розповісти про свої бажання та потреби, а також про те, що їм подобається в інших дітях. Вона дозволяє побачити та відчути індивідуальність кожної дитини, що розвиває в дітей повагу до іншої особистості.

Для проведення технології «Подорож» вихователь разом з дітьми утворюють коло. Дітям пропонують уявити, що вони збираються в подорож: «Ти їдеш в подорож один чи з тобою їде ще хтось? Куди ти збираєшся їхати та що хочеш взяти з собою?» (1–2 хв.).

Потім вихователь розпочинає озвучувати свою подорож, яку він спланував. Після чого він пропонує дітям розповісти, що вони запланували. Якщо у когось з дітей виникнуть труднощі, педагог може їй допомогти, використовуючи навідні запитання:

- Куди ти поїдеш?

- Як ти хочеш туди потрапити?

- Які речі ти хотів би взяти з собою?

- Чому ти хочеш взяти саме ці речі?

- Що б ти хотів привезти зі своєї подорожі?

- Хто буде тебе супроводжувати? Чому?

- Чого ти чекаєш від цієї подорожі?

Подорож може бути абсолютно фантастичною: на Місяць, наприклад, або до якої-небудь дуже далекої зірки. Реалізм подій немає значення. Важлива емоційність при описі речей і людей, до яких прив'язаний автор оповідання.

Технологія *«Доброго ранку!»* використовується для пробудження в дітей інтересу, стимулювання їх готовності прислухатися один до одного і, найголовніше, відчути себе в центрі загальної уваги. Під час виконання вправи кожна дитина отримує можливість привітати своїх одногрупників і розповісти, що її в цей день радує, що вона хоче зробити, який у неї настрій.

Для реалізації технології «Доброго ранку!» вихователю потрібен іграшковий мікрофон, який допоможе розпочати заняття нетрадиційним, особливим способом, зміцнить почуття власної гідності дітей і єдність групи. Дітям пропонується узяти мікрофон і розповісти про те, що її в цей день радує, що вона хоче зробити, який у неї настрій. Може статися, що деякі з дітей не захочуть нічого говорити. Не наполягайте. Коли Ви будете проводити цей ритуал вперше, почніть говорити в мікрофон самі, а потім передайте його кому-небудь із дітей. Мікрофон можна використовувати в найрізноманітніших ситуаціях: коли хто-небудь із дітей дає інструкцію групі, співає пісню, розповідає щось смішне чи цікаве.

Технологія *«Передбачення»* дозволяє дітям проявити креативність у «передбаченні» можливих варіантів вирішення проблеми. Наприклад, дошкільникам пропонують розбитись на групи та уявити, яким чином далі можуть розвиватися події в запропонованій педагогом ситуації: «Останній місяць весни – травень. У травні ви закінчите дошкільний навчальний заклад. У вас буде випуск. А далі ви підете навчатись у школу…». Діти

продовжують розповідь вихователя, розкриваючи особливості їхнього навчання в школі.

Відповідно до поставлених завдань, спрямованих на розвиток творчих здібностей, ми виділили такі розвиваючі інтерактивні технології: «Несподівані малюнки», «Очевидний надпис», «Історія з продовженням», «Казка навпаки», «Карти Проппа» тощо.

Технологія *«Несподівані малюнки»*, мета якої є розвиток естетичних смаків дітей та можливість показати приклад прекрасної колективної роботи. Під час цієї технології вони мають можливість побачити, який внесок вносить кожен член групи в загальний малюнок.

Для реалізації технології «Несподівані малюнки» потрібно мати папір і воскову крейду для кожної дитини. Діти сідають в коло й починають малювати будь-що, що прийде їм на думку. Після 2-3 хвилин такого малювання вихователь пропонує передати свій аркуш сусіду зліва та продовжити малюнок, який той розпочав. Даючи дітям можливість помалювати ще 2-3 хвилини, їх просять знову передати свій малюнок сусідові зліва. У великих групах буде потрібно чимало часу, перш ніж всі малюнки зроблять повне коло. У таких випадках потрібно зупинити вправу після 8-10 змін або попросити передавати малюнок через одного. Наприкінці кожна дитина отримує ту картинку, яку вона розпочала малювати.

Технологія *«Очевидний напис»* спрямована на пробудження цікавості в дітей та розвиток чуттєвого сприйняття. Ця технологія може бути прекрасним завершенням навчального дня. Вона дає можливість вступити в контакт з кожною дитиною. Так само добре вона може бути використана при зміні діяльності, наприклад, коли ми ділимо групу на маленькі підгрупи.

Методика використання даної технології проста: вихователь пропонує дитині намалювати їй на долоньці або на спині пальцем букву, цифру чи геометричну фігуру, які дитини має відгадати.

Технологія «*Історія з продовженням»* дає змогу дітям відпрацювати спонтанну співпрацю в рамках всієї групи. Для успішної участі їм необхідно

уважно вислухати вихователя й уявити собі всю послідовність подій, що викладаються. Дошкільники можуть вигадувати та розвивати власні ідеї, але при цьому їм необхідне терпіння, аби не заважати іншим.

Вихователь просить дітей сісти в коло та вигадати власну історію, початок якої розповідає педагог. Дітям потрібно пояснити, що вони повинні слухати один одного, щоб запам'ятати як розгортаються події далі.

Ви можете розпочати історію так: «Жили були маленька дівчинка Оля і маленький хлопчик Антон. Будинки, в яких вони жили, стояли так близько один до одного, що вони могли щодня грати один з одним. З часом вони стали нерозлучними друзями. І ось одного дня …»

Попросіть дітей продовжити історію. Ніхто не повинен зупиняти або переривати оповідача перш, ніж той сам закінчить розповідь. Інколи, для розвитку гри, вихователь може нагадувати частину розказаного або ставити прості навідні запитання, які змусять оповідачів додавати більше деталей в оповідання.

Коли всі діти візьмуть участь, а у вихователя складеться враження, що їхня фантазія виснажена, він може додати історії повне завершення. Наприклад, таке: «Раптом маленька дівчинка дуже втомилась і лягла на землю. Вона занурилась у глибокий сон. Коли вона прокинулась, хтось штовхав її за плече. «Ні-ні», – думала вона крізь сон, – «дай мені спокій!»Тоді вона розплющила очі й побачила, що це мама хотіла її розбудити. «Тобі пора вставати та йти до школи». «Так, мамо. Мені приснився такий цікавий сон. Мені приснилося, що...» (Вихователь робить коротке узагальнення всіх розказаних частин історії.) «Так, такий сон не міг не схвилювати тебе», – сказала мама. «Це вже точно», – відповіла Оля.

Технологія *«Казка навпаки»* спрямована на розвиток творчості дітей старшого дошкільного віку. У ході технології вихователь ділить дітей на дві команди та пропонує скласти казку по-іншому, замінюючи основні поняття на протилежні. Після того як команди складуть казки, вихователь ставить перед ними завдання відгадати, яку казку вони брали за основу.

Також дітям можна запропонувати ввести в уже знайому їм казку новий персонаж або предмет, явище.

Технологія *«Карти Проппа»* сприяє розвитку творчої уяви дітей. Таких карт є безліч, наприклад: завдання, чарівні дарунки, поява героя, надприродні властивості антигероя, боротьба, перемога, повернення додому, важкі випробовування тощо.

Під час реалізації технології «Карти Проппа» діти сидять за столом, розглядають карти та обирають місце дії, казкового героя. Далі вихователь пропонує їм скласти казку про того героя, якого вони обрали. Діти по черзі описують ситуацію, дію, яка відповідає їхній карті.

До соціалізуючих інтерактивних технологій ми віднесли: «Знайомство», «Комплімент», «Дитина дня», «Дружна родина», «Моя сім'я», «Я допомагаю іншим», «За і проти», рольові ігри тощо.

Технологія *«Знайомство»* спрямована на допомогу вихователю та дітям пізнати один одного краще, створити сприятливу атмосферу на занятті, розвивати мовлення.

Вихователь пропонує дітям сісти в коло та ближче познайомитись один з одним. Варіантів для знайомства є безліч. Наприклад:

1. Коротка розповідь. Дитина називає своє ім’я та коротко розповідає про себе (сім'я, місце проживання, захоплення тощо).
2. Історія імені. Діти називають своє ім’я та розповідають історію його походження.
3. Я пишаюсь. Діти називають своє ім’я та продовжують речення «Сьогодні я пишаюсь…». Потрібно пояснити дітям, що пишатись можна будь-якими своїми рисами.
4. Інтерв’ю. Потрібно об’єднати дітей у пари та запропонувати їм протягом 3 хвилин розпитати один одного про сім'ю, друзів, захоплення тощо з метою якомога більше дізнатись один про одного. Далі запропонувати кожному розповісти про свого сусіда, розпочавши розповідь таким чином: «Я хочу представити Вам мого товариша …».

Під час використання даної технології, слід пам’ятати про те, що не варто наполягати на відповіді дитини, якщо вона до неї не готова. Слід зачекати й запропонувати їй висловитись після всіх дітей.

Технологія *«Комплімент»* використовується для оперативного включення в діяльність, створення сприятливої атмосфери та організації комунікації між дітьми.

Під час реалізації технології «Комплімент» діти сідають у коло, вихователь пропонує їм по черзі сказати комплімент сусіду, який сидить праворуч. Після проведеної технології педагог підсумовує зроблене, даючи відповіді на запитання:

– Навіщо ми цього навчались?
– Чому Ви особисто навчилися?
– Де Ви можете використовувати це в своєму житті?

Технологія *«За і проти»* спрямована на розвиток пізнавальної активності та допомагає визначити особисте ставлення до навколишнього.

В ході технології діти мають можливість розв’язувати проблемні ситуації з двох сторін: за й проти. Вихователь пропонує дітям виразити свою думку щодо ситуацій з життя або своє відношення до об’єктів або явищ навколишнього середовища. Наприклад, перед дітьми ставиться завдання розповісти, чому вони хочуть йти до школи або чому не хочуть.

Технологія *«Рольова гра»* покликана визначити особисте ставлення кожної дитини до конкретної життєвої ситуації. Вона допомагає набути досвіду шляхом гри, навчитися через досвід і почуття. Адже сприяє отриманню конкретних навичок тощо.

Для рольових ігор вихователь може заздалегідь приготувати картки з текстами чи завданнями для груп або для кожної дитини. За необхідністю дітям роздають папір, олівці тощо.

Порядок роботи:

1. Вихователь повинен попередньо спланувати роботу:

- сформулювати проблему, яку буде ілюструвати рольова гра;

- спільно з дітьми визначити кількісний склад учасників гри та спостерігачів;
- надати дітям усю необхідну інформацію, щоб вони могли переконливо виконувати свої ролі й одночасно вчитися;
- продумати, як буде проходити рольова гра.

2. Підготувати та потренувати дітей. Дати їм час на обдумування ситуацій своїх ролей.

3. Провести розігрування підготовленого сценарію. Забезпечити активну участь усієї групи в проведенні гри в якості спостерігачів.

4. Після закінчення вправи провести ретельний та поглиблений аналіз набутого досвіду, їхніх думок та почуттів.

5. Продумати вихід дітей з ролей. Для цього можна провести детальний аналіз ситуації за допомогою запитань:

- Як ви почували себе в тій чи іншій ролі?
- Що сподобалось під час гри, а що – ні?
- Чи бували ви самі в подібній ситуації?
- Чи була вирішена проблема? Чому? Яким чином?

Після проведення будь-якої з запропонованих технологій вихователь повинен провести бесіду з дітьми з метою визначення їхнього ставлення до технологій, один до одного, чи хотіли б вони пограти ще раз. Також підводить підсумок отриманих нових знань та вражень, які здобули дошкільники під час гри тощо.

Отже, проаналізувавши все сказане вище, ми дійшли висновку – в сучасних ДНЗ вихователі використовують елементи інтерактивних технологій, що дозволяє формувати в старших дошкільників відповідальність, самостійність, розвивати креативність, пізнавальні процеси (сприймання, пам’ять, мислення, мовлення, уяву, увагу). Використання в навчально-виховному процесі ТРВЗ стимулюють потребу дітей у спілкуванні, прагненні жити спільним життям з людьми, що її оточують. Завдяки створенню ігрових ситуацій дитина здатна моделювати бажані

відносини з навколишнім. Окрім того, інтерактивні технології розвивають здатність дитини до самоорганізації, планування ігрових дій, делегування повноважень організатора гри найбільш компетентному учаснику.

Таким чином, актуальність використання активних інноваційних технологій та їх аналіз в умовах ДНЗ потребує аналізу навчальних планів щодо професійної педагогічної підготовки майбутніх вихователів.

1.3. Сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх вихователів у вищих навчальних закладах

Модернізація системи професійної освіти України зумовлена змінами в соціально-економічній та соціокультурній сферах життя суспільства, пов'язаних із входженням України в європейський освітній простір, потребами в принципово новому поколінні професійних педагогічних кадрів, які б відповідали вимогам внутрішнього та зовнішнього ринків праці. Державна політика в галузі вищої освіти спрямована на якісну, конкурентоспроможну підготовку та вдосконалення педагогічних кадрів ДНЗ, які відповідатимуть вимогам інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина, про що йдеться в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [192].

У доповіді на І Всеукраїнському з'їзді педагогічних працівників дошкільної освіти України 5 листопада 2010 р. у м. Києві президент НАПН України В. Кремень стверджує, що суспільство сьогодення вимагає фахівців, здатних створити найкращі умови для підтримки та розвитку дітей дошкільного віку. У рамках з'їзду В. Кремень підтримав думку учасників щодо поліпшення професійної підготовки педагогів для ДНЗ, наголосивши на невідповідності між стандартами дошкільної освіти й стандартом підготовки фахівців у педагогічних ВНЗ за спеціальністю «Дошкільна освіта» [83].

Таким чином, суспільство України потребує від сучасної системи освіти творчого, ініціативного, конкурентоспроможного вихователя, здатного адаптуватись до мінливих умов сьогодення, критично мислити, успішно реалізувати себе в професійній діяльності.

На сьогодні існує велика кількість досліджень проблеми професійної готовності фахівців різних сфер та напрямків. У контексті теми нашого дослідження для глибокого аналізу спрямованості професійної підготовки вихователів ДНЗ на формування готовності до використання інтерактивних технологій потрібно проаналізувати різні інтерпретації поняття «професійна підготовка» в психолого-педагогічній літературі.

Так, у Законі України «Про вищу освіту» [98] вказано, що професійна підготовка – це здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю. В «Енциклопедії професійної освіти» зазначено, що професійна підготовка – це «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду й норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією» [89, с. 390].

Таким чином, проаналізувавши ці два поняття, ми дійшли висновку, що професійна підготовка – це сукупність спеціальних знань, умінь та навичок, які забезпечать отримання фахівцем відповідної кваліфікації.

Аналізуючи наукові дослідження (Н. Волкової [49], О. Павлик [205], Л. Поліщук [224], І. Сінгатуліна [268], Г. Троцко [299] та ін.) з проблеми професійної підготовки фахівців, визначаємо, що дослідники одностайні в думках щодо трактування цього поняття. Так, О. Павлик зазначає, що професійна підготовка фахівців – це складна психолого-педагогічна система зі специфічним змістом, наявністю структурних елементів, формами відношень, особливостями навчального процесу, специфічного для певного фаху знаннями, вміннями та навичками [205]. Г. Троцко вважає, що професійна підготовка – це система, яка характеризується взаємозв’язком та взаємодією структурних та функціональних компонентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості

студента відповідно до поставленої мети – вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності [299].

Ураховуючи специфіку нашого дослідження, погоджуємось із думкою Н. Волкової [49] та Л. Поліщук [224], які вважають, що професійна підготовка – це оволодіння системою професійних знань, які містять: загальнокультурні, психологічні, педагогічні знання та знання з методики викладання предметів, методики виховної роботи, дидактики, знання педагогічної техніки. Адже вихователь-професіонал повинен бути компетентним у всіх сферах життя, щоб надати дітям не тільки знання, а й сформувати особистість, здатну до аналізу та творчого мислення. Але для підготовки майбутніх фахівців недостатньо подавати необхідні знання, викладач ВНЗ також має бути компетентним у навчанні фахівців-професіоналів. Так, І. Сінгатулін розглядає професійну підготовку як об'єктивний процес, в основі якого лежать певні закономірності:

1) зумовленість системи професійної готовності потребами соціально-педагогічного й духовного розвитку суспільства, завданнями в галузі формування особистості;

2) відповідність змісту, форм і методів професійної підготовки рівню розвитку педагогічної науки й практики, характеру й змісту педагогічної праці;

3) виховання й розвиток майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки;

4) взаємозв'язок цілей, функцій, змісту й методів професійної готовності студентів педагогічних ВНЗ;

5) залежність якості професійних знань, умінь і навичок від характеру, змісту, форм і методів організації навчально-пізнавальної, навчально-практичної, самостійної практичної діяльності студентів;

6) залежність змісту й методів професійної готовності від індивідуальних здатностей студентів [268, с. 75].

Отже, професійна підготовка – цілеспрямований процес, векторно зорієнтований на подачу та оволодіння майбутніми фахівцями необхідними знаннями, вміннями та навичками для усвідомлення та використання їх у професійній діяльності.

С. Гончаренко тлумачить знання як особливу форму духовного засвоєння результатів пізнання процесу відображення дійсності, яка характеризується усвідомленням їх істинності; виражається в поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях і виконує дві важливі соціальні функції: матеріалізується в певні технічні пристрої, технологічні процеси й, таким чином, служить виробництву; перетворюється на переконання та є керівництвом до практичної дії [69, с. 137]. До практичних дій належать уміння та навички.

В Українському педагогічному словнику поняття «вміння» трактується як «набута знанням чи досвідом здатність робити що-небудь; виражає підготовленість до практичних і теоретичних дій, що виконуються швидко, точно й свідомо» [69, с. 94–95]. Уміння є фундаментом готовності людини до виконання певної діяльності на основі знань. Багаторазове використання тих чи інших умінь призводить їх до цілковитої автоматизації. Саме ці автоматизовані дії, які реалізуються на рівні несвідомого контролю, перетворюють уміння на навички [169, с. 150–151].

Отже, можна відстежити взаємозв’язок між знаннями, вміннями та навичками. Адже знання – це продукт діяльності, а без знань людина не змогла б виконувати будь-які дії. Навички, у свою чергу, полегшують діяльність особистості, яка відбувається автоматично. Отже, знання, вміння та навички – це категорії вираження цілей навчання, без засвоєння яких неможлива готовність майбутніх вихователів до професійної діяльності в ДНЗ.

У контексті теми нашої дисертації важливими є дослідження науковцями поняття «професійна готовність вихователів дошкільних навчальних закладів». Так, теоретичні та методологічні основи проблеми

професійної підготовки майбутніх вихователів знайшли відображення в працях класиків педагогічної науки А. Макаренка [167; 229], С. Русової [255], В. Сухомлинського [287–289], К. Ушинського [302; 303].

Так, А. Макаренко, розглядаючи виховання дітей як окрему галузь педагогічної науки, створив теорію опосередкованого виховання особистості в колективі, під час якого вплив на неї є непрямим. Педагог зазначав, що «вихователь стоїть у якійсь суб'єктивній точці. На відстані трьох метрів є точка об'єктивна, у якій закріплюється дитина … Іноді ця позиція прямого протистояння суб'єкта й об'єкта трохи різниться, але відстань у три метри залишається тією ж … Людина не може бути вихованою безпосереднім впливом однієї особи, хоч би які позитивні якості мала ця особа» [167, с. 19–23]. Тому педагог запропонував нову форму роботи – роботу в колективі.

С. Русова зазначала, що головним завданням виховної системи є створення можливостей для виявлення творчих сил дітей, їхнього діяльного ставлення до життя. Вихователь, на думку С. Русової, повинен приділяти велику увагу національному вихованню дитини, тому що «виховання «на рідному ґрунті» активізує її творчу діяльність, розширює її думки, її цікавість» [255, с. 95].

В. Сухомлинський вважав головною рисою справжнього вихователя його інтелектуальне багатство, адже «чим багатші знання педагога, тим яскравіше розкривається його особисте ставлення до знань, науки, книги, розумової праці, інтелектуального життя» [289, с. 284–287]. Отже, знання вихователя, його закоханість у свою роботу й будуть наслідувати його вихованці. Окрім того, видатний педагог зазначав, що вихователь повинен не тільки подавати дітям знання, а й надати їм змогу самим через усвідомлення краси та вагомості найближчого, найдорожчого, рідного віднаходити істину, тим самим поступово розширюючи свої знання. Педагог повинен особистісно зростати разом з дитиною.

Відомий педагог К. Ушинський так описував гарного вихователя: «Вихователь повинен прагнути пізнати людину такою, якою вона є

насправді, з усіма її слабкостями і в усій її величі, з усіма її буденними потребами і з усіма її великими духовними вимогами … Тоді тільки буде він спроможний черпати в самій природі людини засоби виховного впливу – а засоби ці величні» [302, с. 214–218]. Тому вихователь повинен користуватись знаннями не тільки науки про виховання, а й з інших дисциплін, як от: анатомія, фізіологія, психологія, логіка, філологія, географія, історія тощо.

Таким чином, класики педагогічної науки особливо акцентували увагу на суб'єкт-суб'єктній, активній діяльності вихователя з дітьми, коли педагог зростає разом з дітьми (С. Русова), передаючи їм своє інтелектуальне багатство (В. Сухомлинський), через роботу в колективі (А. Макаренко). Ця взаємодія можлива тільки в тих випадках, коли вихователь пізнає та сприймає дітей такими, якими вони є насправді, з усіма їх слабкостями (К. Ушинський), не нав'язуючи своєї думки.

Ідеї класиків продовжують наслідувати та вдосконалювати у своїх дослідженнях сучасні вчені-педагоги. Так, у наукових працях Г. Бєлєнької [28] висвітлено сутність і структуру фахової компетентності вихователя дошкільного навчального закладу; Г. Борин [39] у своєму дослідженні звернула увагу на необхідність використання просвітницько-консультативної роботи вихователів із батьками дітей раннього віку; Л. Загородня [96; 97] визначила зміст, форми, методи, етапи та умови формування в студентів дошкільного факультету основ педагогічної техніки; Г. Закорченна [100] розробила та обґрунтувала оновлені підходи до змісту й технології підготовки студентів до педагогічного менеджменту в освіті (на рівні управління дошкільним виховним закладом); Н. Ковалевська [121] розробила методику підготовки студентів факультетів дошкільної педагогіки до роботи в сім'ях; О. Кучерявий [152] за мету науково-пошукової роботи обрав теоретичне й експериментальне з'ясування концептуальних засад, установлення закономірностей і принципів організації професійного самовиховання майбутніх педагогів дошкільних закладів і початкових класів, розроблення методики формування в студентів інтегральної готовності до

педагогічної діяльності засобами самовиховання; Л. Машкіна [176; 177] в дослідженнях розглядала підготовку студентів педагогічних училищ та коледжів до використання інноваційних технологій у дошкільних закладах; Т. Поніманська [217] розкрила особливості підготовки фахівців з дошкільної освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу; Н. Сайко [258] в дисертаційному дослідженні розробила зміст, форми та методи професійної підготовки майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку шляхом виховання гармонійного світосприймання.

З появою нової програми розвитку дітей дошкільного віку актуальними стали дослідження вчених у галузі професійної підготовки майбутніх вихователів згідно з основними лініями розвитку дітей дошкільного віку. Саме ці особливості висвітлено в працях: Е. Вільчковського [45–47] (творчий розвиток майбутніх вихователів та їх підготовка до роботи з фізичного виховання); Т. Книш [120] (зміст, форми й методи валеологічної підготовки майбутніх вихователів); В. Нестеренко [194] (підготовка майбутніх педагогів до виховання в дітей навичок здорового способу життя); А. Залізняк [101] (підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку); Т. Зотєєвої [106] (формування готовності студентів до естетичного виховання дошкільників); О. Поліщук [223] (підготовка студентів до естетичного виховання старших дошкільників засобами українського народного декоративно-прикладного мистецтва); Т. Поніманської [229; 230] (визначення окремих категорій дошкільної педагогіки як науки та гуманізації виховання дітей дошкільного віку); Г. Грами [72] (підготовка майбутнього вихователя до формування елементарних математичних уявлень у дошкільників); Н. Грами [79] (підготовка майбутніх педагогів дошкільної освіти до здійснення економічного виховання дітей); Т. Котик [135] (підготовка фахівців дошкільної галузі до навчання дітей української мови); Л. Плетеницької [220] (підготовка фахівців до народознавчої роботи з математики в дошкільному закладі); Н. Ємельянової [92] (лексико-народознавча готовність студентів до

роботи з дітьми в дошкільних закладах); Н. Лисенко [159] (формування еколого-педагогічної культури як чинника фахової підготовки вихователів дошкільних закладів); Н. Голоти [56] (формування в студентів художніх і конструктивних умінь у процесі художньої праці); Т. Танько [292] (музично-педагогічна підготовка майбутніх вихователів) та ін.

Отже, здійснений аналіз наукових напрацювань дозволив зробити висновок, що в літературі з проблем професійної підготовки майбутніх вихователів [26; 39; 45; 56; 72; 92; 97; 101; 106; 120; 121; 159; 178; 223; 233] розкрито різні аспекти підготовки студентів факультетів дошкільної освіти до роботи з дітьми в ДНЗ, які базуються на базових лініях дошкільної підготовки (мовленнєвий, художньо-естетичний, пізнавальний, соціально-моральний, емоційно-ціннісний, фізичний, креативний тощо). Учені диференціюють поняття «готовність» і «підготовка». Так, «готовність» тлумачиться як результат процесу підготовки, а підготовка – це процес, що формує готовність особистості до діяльності [43].

Результативність визначає векторну спрямованість модернізації професійної підготовки майбутніх вихователів у ВНЗ, ураховуючи психолого-педагогічні зміни, які відбуваються в сучасному дитинстві як періоді посиленого розвитку, змін та навчання. Дитинство має свої особливості. Як довів Л. Виготський, існують різні типи розвитку: преформований і непреформований. Якщо першому типу властиво те, що на початку задано, закріплено як стадії, які організм пройде, так і кінцевий результат (приклад – ембріональний розвиток), то непреформований тип розвитку не визначений наперед (діти різних епох розвиваються по-різному й досягають різних рівнів розвитку). Дитячий розвиток – непреформований тип розвитку, але він особливий, адже цей процес детермінований не знизу, а зверху, тією формою практичної та теоретичної діяльності, яка існує на певному рівні розвитку суспільства [43].

Сучасне суспільство детермінує розвиток дитини дошкільного віку. Ці зміни динамічні: відбувається освоєння нових видів діяльності,

розширюється сфера відносин, збільшуються контакти, ускладнюються соціальні ролі. Російський науковець Д. Фельдштейн [307; 308; 325] виділив найважливіші зміни в розвитку сучасної дитини. До цих змін учений зарахував: зниження рівня розумової активності; рівня розвитку сюжетно-рольової гри, що є незамінним методом розвитку мотивації, волі, довільних дій та соціалізації дітей дошкільного віку в суспільстві; зниження пізнавальної активності та уяви тощо. Розвиток новітніх телекомунікацій сприяє тому, що діти менше спілкуються з однолітками та дорослими в реальному світі. Вони все більше черпають інформацію через комп'ютери, телебачення, засоби масової інформації, що призводить до екранної залежності та відсутності опори в найближчому оточенні. Причинами цього є те, що більшість вихователів не готові виховати дітей, спроможних до креативності, пізнавальної активності, самореалізації та самовдосконалення.

Сучасна система освіти, яка здійснюється традиційними методами навчання, спрямована на засвоєння знань, а не на розвиток допитливої, креативної особистості, здатної знайти вихід із будь-якої проблемної ситуації. Тому, як зазначає Д. Фельдштейн [307], слід змінювати стереотипи, шукати нові технології, методи, форми роботи, які будуть спрямовувати не тільки дітей дошкільного віку, а й студентів до розширення знань, розвитку творчості, самовдосконалення та самореалізації. Таким чином, зміни в розвитку сучасної дитини, суттєво модифікуючи конфігурацію освіти загалом, впливають на сучасну професійну підготовку майбутніх вихователів.

Означені вище чинники (соціокультурні виклики для сучасної дошкільної освіти; психолого-педагогічні проблеми дитинства епохи інформатизації; готовність практиків та майбутніх вихователів до модернізаційних змін і викликів) спонукають до обґрунтування напрямів ефективних змін у професійно-педагогічній підготовці майбутніх вихователів ДНЗ.

Одним із шляхів змін професійно-педагогічної підготовки є трансформація традиційного навчального процесу в особистісно зорієнтований, який характеризується суб'єкт-суб'єктною взаємодією, де студента визначено рівноправним суб'єктом навчальної взаємодії. Навчання у ВНЗ має орієнтуватися не тільки на предмет, що вивчається, але й на особистість студента, його індивідуальні особливості, потреби та інтереси [216]. Саме таке спілкування створює атмосферу співробітництва й зумовлює комунікацію, спонукає до обміну думками, враженнями, досвідом [89]. В організації навчання відбувається зміщення акценту з домінуванням окремих форм і методів навчання на визначення їх плюралізму, переваги творчої ініціативи, конструювання «ситуації успіху», «ситуації вибору», самоаналізу, самооцінки, самопізнання, самовираження, самореалізації [89; 216].

Так, Л. Макридіна [176] вважає, що у ВНЗ педагогічного спрямування необхідно проектувати особистість майбутніх вихователів на формування їхнього творчого ставлення до майбутньої професії. Таке проектування можливе за допомогою використання різноманітних форм і методів: творчі заліки, вирішення педагогічних проблем, ситуацій. Але особливу увагу приділяють діловим педагогічним іграм, які забезпечують умови для творчості та інтерес до нововведень.

У Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» зазначено, що сьогодення потребує «педагога-новатора, здатного вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось корисне, замінювати віджиле новим… Він гнучкий, відкритий інноваціям, постійно поліпшує навчально-виховний процес, раціоналізує його. Новаторство такого педагога стосується змісту, форм, методів, прийомів організації життєдіяльності дітей і реалізується в пошуку шляхів оновлення, осучаснення педагогічної діяльності, дослідництва та експериментування з метою створення пілотних проектів, авторських програм, раціоналізаторських пропозицій» [182, с. 5].

Аналізуючи все вищесказане, можна визначити мету, яка стоїть перед сучасною системою ступеневої підготовки майбутніх вихователів, – це підготовка фахівців, які повинні вміти: працювати в умовах соціокультурних викликів для сучасної дошкільної освіти; розв'язувати психолого-педагогічні проблеми дитинства інформаційно-комп'ютерної епохи; використовувати інноваційні педагогічні технології.

Для реалізації ступеневої підготовки в Україні Кабінетом Міністрів було прийнято Постанову «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23 листопада 2011 р. № 1341 [235]. Згідно з цією Постановою національна рамка кваліфікацій – це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів, призначений для використання органами виконавчої влади, установами та організаціями, що реалізують державну політику в сфері освіти, зайнятості та соціально-трудових відносин, навчальними закладами, роботодавцями, іншими юридичними й фізичними особами з метою розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування та розвитку кваліфікацій.

Вона впроваджується з метою:

– уведення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців;

– забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин;

– сприяння національному й міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні;

– налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці [235].

Кваліфікаційна рамка складається з восьми кваліфікаційних рівнів, кожен з яких передбачає визначені результати навчання:

– перший кваліфікаційний рівень передбачає набуття та передачу базових знань і вмінь, можливість виконання простих завдань під

безпосереднім наглядом. Кваліфікація першого рівня не орієнтована на самостійну трудову діяльність;

– другий кваліфікаційний рівень передбачає набуття фактичних знань, навичок у відповідній галузі чи сфері навчання, реалізація яких здійснюється під наглядом з відповідним ступенем автономії;

– третій кваліфікаційний рівень передбачає знання та самостійне застосування фактів, принципів, процесів та основних концепцій у відповідній галузі чи сфері навчання;

– четвертий кваліфікаційний рівень передбачає знання та використання значних практичних і теоретичних знань і вмінь у межах відповідної галузі чи сфери навчання, здатність наглядати за виконанням звичайних обов'язків іншими особами;

– п’ятий кваліфікаційний рівень передбачає набуття спеціалізованих фактичних і теоретичних знань і вмінь у межах відповідної галузі чи сфери навчання, здатність здійснювати нагляд та контроль за діяльністю інших осіб, а також використовувати набуті знання й уміння для вирішення заздалегідь визначених проблем;

– шостий кваліфікаційний рівень передбачає набуття значного обсягу теоретичних і практичних знань, умінь і компетенцій у межах відповідної галузі чи сфери навчання, здатність здійснювати нагляд та контроль за управлінням відповідними структурними одиницями та діяльністю інших осіб, їхнім професійним розвитком, застосовувати інноваційні підходи у вирішенні непередбачуваних проблем;

– сьомий кваліфікаційний рівень передбачає наявність спеціалізованих передових знань, умінь у межах відповідної галузі чи сфери навчання, застосування інтеграційного підходу до вирішення непередбачуваних проблем та їх дослідження, здатність керувати та перетворювати результати роботи чи навчання структурних підрозділів;

– восьмий кваліфікаційний рівень передбачає наявність найбільш передових знань у межах відповідної галузі чи сфери навчання, вміння

застосовувати порівняльний, синтезуючий та оціночний методи в межах відповідної галузі чи сфери навчання, вміння вирішувати комплексні проблеми із застосуванням інноваційного підходу, наявність авторитету, автономії в прийнятті рішень, професійних здібностей у поширенні передових ідей та процесів [239; 345].

Здійснений аналіз галузевого стандарту вищої освіти з підготовки майбутніх вихователів [53] дозволяє нам зробити висновок про відповідність змісту підготовки потребам суспільства. До галузевих стандартів вищої освіти належать:

– освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника вищого навчального закладу, де відображаються цілі вищої освіти та професійної підготовки, визначається місце фахівця в структурі галузей економіки держави й вимоги до його компетентності, інших соціально важливих якостей, система виробничих функцій і типових завдань діяльності й умінь для їх реалізації;

– освітньо-професійна програма підготовки, яка визначає нормативний термін та нормативну частину змісту навчання за певним напрямом або спеціальністю відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, установлює вимоги до змісту, обсягу та рівня освіти й професійної підготовки фахівця [98, с. 91–92].

На сьогодні в Україні існує чотири освітньо-кваліфікаційні рівні підготовки майбутніх фахівців за спеціальністю «Дошкільна освіта»: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст і магістр.

Молодший спеціаліст (п’ятий кваліфікаційний рівень) – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула неповну вищу освіту, спеціальні вміння та знання, достатні для здійснення навчально-виховного процесу в ДНЗ [98; 193; 346].

Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні та спеціальні вміння й знання щодо узагальненого об’єкта

праці (діяльності), достатні для виконання завдань й обов'язків вихователів ДНЗ. Цей освітньо-кваліфікаційний рівень відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної кваліфікаційної рамки.

Спеціаліст – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні вміння та знання, достатні для виконання завдань й обов'язків вихователів ДНЗ.

До сьомого кваліфікаційного рівня належить освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти – магістр – особа, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні вміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, а саме викладачів дошкільної педагогіки та фахових методик у ВНЗ [98; 144; 193; 336; 342; 346].

Аналіз змісту ОКХ рівнів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» за спеціальністю «Дошкільна освіта» здійснювався за такими показниками: знання, вміння, особистісні якості та види професійної діяльності, що визначають зміст педагогічної освіти.

Визначення обсягу знань для трьох ОКР вказує, що для цих рівнів спільними є базові знання майбутніх вихователів: знання нормативно-правової бази; основні напрями та перспективи розвитку педагогічної науки в Україні та близькому зарубіжжі; програмно-методичні документи та матеріали; методи та прийоми керівництва різними видами діяльності тощо (додаток В). Кожен рівень професійної підготовки вимагає від майбутніх вихователів ґрунтовного оволодіння необхідними знаннями.

Орієнтуючись на тему дисертаційного дослідження, зауважуємо, що на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» майбутні фахівці отримують знання про: основи психолого-педагогічних, методичних дисциплін, необхідних для розв'язання педагогічних, науково-методичних й організаційних завдань; зміст, організаційні форми та методи навчання й

виховання дітей дошкільного віку для здійснення їхнього різнобічного розвитку; основи етики та естетики, дитячої літератури з основами культури й техніки мовлення, народознавства і родинної педагогіки; методи педагогічного керівництва різними дитячими діяльностями; зміст посібників з різних питань виховання та навчання дітей дошкільного віку; відносини між вихователем та дітьми дошкільного віку, базові знання про анатомію та фізіологію дітей.

На ОКР «спеціаліст» майбутні вихователі знайомляться з оздоровчими технологіями та діагностичними методиками фізичного розвитку дошкільників; технологіями формування екологічної культури; основними підходами до управління педагогічною взаємодією з різними соціальними групами; сучасними підходами до організації логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку, розвитку творчих здібностей дитини в художній діяльності, комунікативно мовленнєвих здібностей; методами наукових досліджень. Вони навчаються організовувати не тільки свою дослідницьку діяльність, а й дослідницьку діяльність дітей дошкільного віку.

Магістр отримує знання, пов’язані із закономірностями навчального процесу у вищій школі, вивчає актуальні проблеми дошкільної педагогіки та основні напрямки й тенденції розвитку вітчизняних і зарубіжних технологій виховання та навчання дітей дошкільного віку; загальнодидактичні, методичні, локальні технології виховання та навчання дітей дошкільного віку; сучасний стан експериментальних досліджень проблем дошкільного виховання; розуміння сутності гендерних взаємин у сучасних соціально-економічних умовах, усвідомлення необхідності просвітництва в питаннях гендерного паритету.

Отже, аналіз галузевого стандарту вищої освіти в когнітивному компоненті дозволяє зробити висновок, що знання про інноваційні технології студенти отримують за ОКР «спеціаліст» та «магістр». На рівні «бакалавр» студенти ознайомлюються лише з базовими знаннями організації та керівництва діяльністю дітей дошкільного віку.

Справжнього професіонала формують не лише знання, а й уміння, які студенти набувають у практичній діяльності. Аналіз показника «вміння» (додаток В) доводить, що на ОКР «бакалавр» майбутні вихователі повинні вміти: проводити діагностичне обстеження дошкільника, аналізувати рівень розвитку їхніх знань і вмінь, здійснювати різні види спостереження, співпрацювати з сім'єю; планувати, організовувати й результативно здійснювати навчально-виховну роботу з дошкільниками; застосовувати отримані знання з педагогіки, психології, методик у процесі навчально-виховної роботи в ДНЗ; забезпечувати набуття дітьми життєвого досвіду, знань, умінь і навичок, необхідних для їхнього подальшого навчання в школі; узагальнювати досвід, упроваджувати кращий педагогічний досвід у власній педагогічній роботі з дітьми.

Освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст» передбачає такі вміння майбутніх вихователів: проводити науково-методичну обробку зібраного й узагальненого передового педагогічного досвіду; володіти діагностичними методиками для визначення стану педагогічного процесу, рівнів розвитку дітей та здійснювати корекцію професійної діяльності педагогів ДНЗ; забезпечувати належні умови для формування творчої особистості дошкільника.

На базі ОКР «магістр» майбутні вихователі мають змогу використовувати отримані знання про інновації, а саме: аналізувати сучасні наукові концепції дошкільної освіти, оцінювати інноваційні стратегії й тактики навчання в закладах освіти; розробляти й застосовувати сучасні технології навчання й виховання дітей дошкільного віку; здійснювати аналіз сучасного стану наукових досліджень у галузі дошкільного виховання; науково-методичних підходів до розвитку дітей раннього та дошкільного віку; застосовувати й розробляти сучасні освітні технології в практиці викладання фахових дисциплін; поєднувати комп'ютерні ігри з традиційними іграми й заняттями в навчально-виховному процесі ДНЗ. Та найбільше ми звернули увагу на те, що майбутній фахівець повинен організовувати й

здійснювати навчально-виховний процес у ВНЗ на засадах інтерактивної взаємодії всіх його учасників.

Щодо особистісних якостей майбутніх вихователів (додаток В) ОКР «бакалавр», то до них належать: мотивація на професійну діяльність типу «Людина – Людина»; соціальна орієнтація – здатність розбиратися в міжособистісних стосунках; рефлексія, емпатія; емоційна врівноваженість; сформованість виразних мовних дій: виразність, чіткість, зв’язність, темп мовлення.

Спеціаліст та магістр мають орієнтуватись на мотиваційну сферу та високий рівень загальної та професійної підготовленості до навчання за відповідними ОКР; високий рівень сформованості мовних дій: виразність, зв’язність, техніка мовлення; організаторські й комунікативні здібності.

Отже, основною професійною діяльністю бакалаврів є догляд за дітьми, а вже потім гностично-дослідницька діяльність; для спеціаліста провідною є управлінська та професійно-технологічна діяльність; для магістра – світоглядно-спрямовуюча, професійно-педагогічна, організаційно-методична та науково-дослідна (додаток В).

Отже, галузевий стандарт вищої освіти вимагає від майбутнього вихователя на усіх ОКР приділяти велику увагу розвитку творчих здібностей, умінню працювати з новітніми технологіями та впроваджувати свої задуми в майбутній практичній діяльності. З опануванням кожним ОКР зростає готовність вихователя до вирішення завдань, поставлених програмними вимогами та суспільством і до формування особистості педагога, та до навчання та виховання дітей.

Аналізуючи вищевикладене, ми помітили, що система дошкільної освіти вимагає від майбутнього спеціаліста не тільки знань та вмінь у професійній сфері, але й обізнаності в інноваціях та розвитку творчого начала на цій основі. Погоджуємося з думкою Г. Бєлєнької [25–28] та М. Машовець [178], які зазначають, що студенти ОКР «бакалавр» повинні набути вміння легко орієнтуватись у педагогічному освітньому просторі,

користуючись новими освітніми технологіями, методиками навчання й виховання дітей. Вихователі мають уміти не тільки узагальнювати та впроваджувати досвід минулих поколінь, а й підвищувати свій професійний рівень та педагогічну майстерність. Рівень «бакалавр», яким оволодівають студенти, – це рівень основних фахових знань і умінь, емпіричного й початкового фахового досвіду та володіння навичками навчально-дослідної діяльності, розвитку фахових рис особистості [12]. Спеціаліст здатний використовувати набутий та узагальнений власний досвід та самостійно творити. Оскільки це рівень глибоких знань, навичок і фахового досвіду, володіння навичками науково-дослідної діяльності, творчого розвитку фахових особистісних рис, то студенти повинні знати та використовувати сучасні освітні технології навчання та виховання дітей дошкільного віку, шляхи трансформації класичних освітніх технологій у сучасні умови розвитку дошкільної освіти в Україні, забезпечувати належні умови для формування творчої особистості дошкільника. ОКР «магістр» «є рівнем глибоких інтегрованих знань, навичок, досвіду та творчої самореалізації в професійній діяльності. Фахівці цього рівня найбільш підготовлені до творчої наукової роботи й здатні до прогресивних зрушень справи навчання та виховання дітей на основі наукових досліджень…» [12; 215, с. 77–78].

Аналіз Базового компонента дошкільної освіти України [18] та чинних програм розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку [79; 237; 238] вказує на те, що всі програми вважають центральною фігурою педагога, а не дитину та її розвиток. Тому можна зробити висновок, що в програмах не дотримано вимог нової редакції Базового компонента дошкільної освіти, а це, в свою чергу, ускладнює професійну підготовку майбутніх фахівців.

Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій у процесі ступеневої підготовки потребує вирішення низки проблем. Перша проблема – визначення методологічних засад формування такого виду готовності. Друга проблема – неузгодженість змісту стандартів, з одного боку, дошкільної та початкової школи (останній

структуровано за предметами, а не лініями розвитку особистості); з іншого – Базового компонента як дошкільного стандарту та стандарту вищої освіти (в основу покладено предмети та методики їх викладання), яка готує фахівців для системи дошкільної освіти. Третя проблема – розроблення навчально-методичної бази змісту підготовки майбутніх вихователів, спрямованої на формування готовності до реалізації інтерактивних технологій. Четверта проблема – опанування майбутніми фахівцями прикладними знаннями, вміннями й навичками з інтерактивних технологій.

Методологічні засади формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій розкриваються через взаємозв'язок і взаємодію компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів.

Компетентнісний підхід в освіті ширший, ніж підхід з позиції предметних знань, умінь, навичок, і містить у собі широкі гуманістичні, морально-етичні, культурні, естетичні, мотиваційні та інші компоненти, націлені на творчість, дію, ініціативу, виконання, результат [90; 94; 125; 183; 193; 333].

Компетентність (у перекладі з латинської – competentia – означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід) – це активна спроможність спеціаліста реалізовувати всі компоненти діяльності, яка зумовлюється його знаннями, навичками, вміннями, а також здібностями й психічними властивостями. Це ступінь його кваліфікації, яка дозволяє успішно вирішувати задачі, що стоять перед ним [94; 163; 193; 242, с. 149; 315; 336; 339; 342].

Аналіз психолого-педагогічних досліджень І. Зимньої [104], Н. Маркової [172], О. Пометун [228], Дж. Равена [249], Р. Уайта [347], Н. Хомського [316] та ін. показав, що процес становлення поняття «компетентність» умовно можна поділити на три етапи:

– перший етап (1960-70-ті рр.) – уперше в науковій літературі з'явились такі поняття, як «компетентність», «компетенція» (А. Бермус, Р. Уайт [104;

347], Е. Шорт [344]). Розпочинається робота над виділенням та систематизацією різних видів компетентностей [228];

– другий етап (1970-90-ті рр.) – вдалося створити перелік ключових компетенцій. Так, Дж. Равен у своїй книзі «Компетентність в сучасному суспільстві» [104; 249] дає розгорнуте тлумачення цього терміна, а також наводить список 39 компетентностей. Основна увага тут зосереджується на категоріях «готовності», «упевненості», «здатності», «відповідальності» людини;

– третій етап (кінець 80-х рр. XX ст.) – була спроба визначити компетентності як певний освітній результат. Поняття професійної компетентності стає предметом спеціального всебічного розгляду. У нормативних документах та матеріалах міжнародних організацій чітко окреслено коло компетенцій, які повинні розглядатись усіма як бажаний результат освіти. Компетенція виступає головним складником компетентнісно орієнтованого навчання [182].

Таким чином, можна зробити висновок, що поняття професійної компетентності має свою історію: на першому етапі створено передумови для дослідження понять компетентності, компетенцій тощо; на другому етапі науковці виокремили перелік ключових компетенцій; на третьому етапі вчені обґрунтували поняття «професійна компетентність». Незважаючи на це, доцільно відзначити, що й дотепер у педагогіці не існує однозначного трактування сутності цього поняття. У своєму дослідженні використовуємо компетентнісний підхід для розкриття методологічних основ професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до реалізації інтерактивних технологій.

В «Енциклопедії освіти» професійна компетентність визначається як «інтегрована характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» [88, с. 722; 193].

Сучасні дослідники (Н. Бойчук [35], Н. Кузьміна [147], В. Сластьонін [210]; В. Шахов [326]) по-різному трактують це поняття. Так, В. Сластьонін [210] визначає професійну компетентність як інтегральну характеристику ділових і особистісних якостей спеціаліста, що відображає не тільки рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, а й соціально-моральну позицію особистості. Різновидами професійної компетентності В. Сластьонін вважає такі: практична (спеціальна), соціальна, психологічна, інформаційна, комунікативна, екологічна, валеологічна.

Оскільки поняття професійної компетентності ми розглядаємо як професійну компетентність майбутнього професіонала педагогічної сфери, то доречним є уточнення цього поняття щодо аналізу обраної нами сфери професійної діяльності. Н. Бойчук професійну компетентність педагога розглядає як «володіння вчителем необхідною кількістю знань, умінь і навичок, що визначають сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування й особистості вчителя як носія певних цінностей, ідеалів і педагогічної свідомості» [35].

Більш широко це поняття розглядає Н. Кузьміна [147]. Вона зазначає, що професійно-педагогічна компетентність – це здатність педагога перетворювати спеціальність, носієм якої він є, у засіб формування особистості з урахуванням обмежень і приписів щодо навчально-виховного процесу відповідно до вимог педагогічної норми, в якій він здійснюється; це сукупність умінь педагога як суб’єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове й практичне знання з метою кращого вирішення педагогічних завдань. Основними компонентами дослідниця вважає: спеціальну й професійну компетентність у галузі дисципліни, що викладається; методичну компетентність у галузі способів формування знань, умінь в учнів; соціально-психологічну компетентність у галузі процесів спілкування; диференціально-психологічну компетентність у галузі мотивів, здібностей, спрямованості учнів; аутопсихологічну компетентність у галузі переваг і недоліків власної діяльності й особистості.

На думку В. Шахова [326], компетентність у сфері педагогічної діяльності містить теоретико-методологічні, психолого-педагогічні та дидактико-технологічні знання; діагностико-прогностичні, аналітичні, рефлексивні вміння; професійні педагогічні позиції, професійно важливі якості особистості; педагогічну ерудицію; педагогічне мислення (здатність до аналізу педагогічних ситуацій); педагогічну інтуїцію й імпровізацію; педагогічну спостережливість; педагогічний оптимізм; педагогічне прогнозування.

Отже, професійна компетентність майбутнього педагога – це інтегративна якість особистості, що зумовлюється психолого-педагогічними та методичними знаннями про організацію навчально-виховної діяльності; практичними вміннями та навичками, достатніми для досягнення поставленої мети в організації освітньо-виховного процесу.

Ураховуючи тему нашого дослідження, ми проаналізували сутність поняття «професійна компетентність майбутнього вихователя». Т. Танько [292] трактує професійну компетентність майбутнього вихователя дошкільного закладу як динамічну, процесуальну сторону його професійної підготовки, характеристику професійного росту, професійних змін, як явище поступової професіоналізації майбутнього вихователя. Основними її складниками дослідниця вбачає мотиваційний, особистісний, змістовий, професійно-діяльнісний компоненти.

На думку Г. Бєлєнької [26; 27], професійна компетентність – це професійна підготовленість і здатність суб’єкта праці до виконання завдань й обов’язків повсякденної діяльності. Вона обумовлена когнітивним і діяльнісним компонентами підготовки фахівця, виступає мірою й основним критерієм визначення його відповідності вимогам праці. У структурованому вигляді професійна компетентність педагога може бути зображена як трьохступенева піраміда, фундамент якої складають професійні знання, на їх основі формуються вміння та навички, а їх індивідуалізація та інтерпретація особистістю стає базою професійної діяльності.

Таким чином, професійна компетентність майбутнього вихователя описана компетенціями, які дають змогу описати інтегральну характеристику особистості, де враховано не лише знання, вміння й навички, а й мотивацію до діяльності, практичний досвід, необхідний рівень розвитку інтелекту, особистісні якості, а також ступінь засвоєння культурних й етнічних норм. Отже, компетентнісний підхід формує результати освіти не в термінах «знання – вміння – навички», а як готовність випускника провадити професійну діяльність у її синтетичній сукупності.

Особистісно-діяльнісний підхід розкриває особливості розвитку студента як унікальної, самоцінної особистості, суб'єкта діяльності; забезпечує інтеграцію особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів.

Особистісний компонент особистісно-діяльнісного підходу передбачає врахування вікових, статевих, національних, індивідуально-психологічних особливостей студентів, що здійснюється через зміст і форму навчальних завдань, через суб'єктну взаємодію педагога з студентами з метою стимулювання їхньої активності [317].

Діяльнісний підхід спрямований на організацію діяльності суб'єкта, в якій він був би активним у пізнанні, праці, спілкуванні, своєму розвитку. Особистісний і діяльнісний підходи знаходяться в діалектичній єдності, тому що особистість виступає суб'єктом діяльності, яка, в свою чергу, поряд з іншими факторами, визначає особистісний розвиток людини.

Сутність культурологічного підходу до професійної підготовки майбутніх вихователів полягає у визнанні особистості як вищої цінності, здатної реалізувати культурно-етнічні ідеї в педагогічному процесі; в орієнтації студентів в естетичних, моральних, екологічних, правових, професійних та інших цінностях; в індивідуалізації процесів оволодіння культурою та створенні елементів культури в процесі навчання та виховання [55].

Таким чином, вихідними положеннями в дослідженні спрямованості професійної підготовки вихователів ДНЗ на формування готовності до

використання інтерактивних технологій є:

– професійна підготовка – це цілеспрямований процес, що формує готовність особистості до діяльності; готовність є результатом процесу підготовки;

– існує зв'язок професійної підготовки майбутніх вихователів із суспільними вимогами, які детермінують готовність вихователів до психолого-педагогічних змін у сучасному дитинстві як періоді посиленого розвитку та навчання;

– метою сучасної ступеневої підготовки майбутніх вихователів є оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками, які допоможуть випускникам працювати в умовах соціокультурних викликів для сучасної дошкільної освіти; розв'язувати психолого-педагогічні проблеми дитинства інформаційно-комп'ютерної епохи; використовувати інноваційні педагогічні технології;

– ступенева підготовка майбутніх вихователів за спеціальністю «Дошкільна освіта» здійснюється на чотирьох ОКР (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст і магістр), на кожному з яких зростає готовність вихователя до вирішення завдань, поставлених програмними вимогами та суспільством до навчання та виховання дітей;

– взаємозв'язок і взаємодія компетентнісного, особистісно-діяльнісного та культурологічного підходів. Компетентнісний підхід формує результати освіти не в термінах «знання – вміння – навички», а як готовність випускника провадити професійну діяльність у її синтетичній сукупності; особистісно-діяльнісний підхід розкриває особливості розвитку студента як унікальної, самоцінної особистості, суб'єкта діяльності; за культурологічним підходом професійна підготовка та формування готовності до використання інтерактивних технологій – це феномен культури.

Висновки до першого розділу

Зміст теоретичної частини дисертаційного дослідження розкриває педагогічну значущість обраної проблеми. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури дозволив установити:

1. Модернізація професійної освіти є вельми актуальною, бо диктується й вимогами економіки, та культурними, науковими й освітніми чинниками. Тому велику увагу приділяють підготовці педагогічних кадрів як цілеспрямованому процесу, що формує готовність особистості до професійної діяльності. Розв'язання проблеми готовності до застосування інтерактивних технологій має тісний зв'язок із проблемою формування готовності до професійної діяльності, адже в практичній діяльності вихователів інтерактивна взаємодія має особливе значення в декількох контекстах: особистісному (спрямовує виховний процес на особистість дошкільника); виховному (формує гуманістичні основи вихованню дитини); творчому (розвиває творчі здібності особистості дошкільника); науковому (розв'язує сучасні психолого-педагогічні проблеми виховання сучасної дитини).

2. Дослідження поняття «готовність» має свою історію. Ґенеза проблеми «готовність» доцільно вивчати через такі етапи: *латентний* (середина XIX – початок XX ст.) – створення передумов для дослідження готовності як настанови; *інституційний* (початок XX ст. – середина XX ст.) – номінаційно застосовано в психолого-педагогічних дослідженнях термін «готовність»; *концептоутворювальний* (друга половина XX ст. – початок XXI ст.) – формування різних концепцій готовності в контексті теорії діяльності, обґрунтування якісних показників готовності фахівця на фізіологічному, психологічному, соціальному рівнях.

3. Дотепер у педагогічному дискурсі не існує однозначного розуміння сутності поняття «готовність». Проаналізувавши теоретико-методологічні джерела, обґрунтовано різні концепти поняття «готовність» у таких моделях

аналізу: функційній (Т. Зотєєва, Л. Кондрашова, М. Левітов, В. Моляко, О. Мороз, Г. Оллпорт, А. Прангішвілі, С. Рубінштейн, В. Сластьонін, Д. Узнадзе); структурній (К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Л. Кандибович, О. Киричук) та особистісній (Т. Бережинська, А. Ліненко, С. Максименко, О. Пелех, К. Платонов, Р. Ваврик).

4. Системні зв'язки та сутність таких поняттях: *«готовність майбутнього вихователя»* (інтегроване особистісне утворення, яке завдяки сформованій системі професійних знань, умінь, навичок та особистісних якостей забезпечує компетентне виконання професійної діяльності); *«інтерактивні технології»* (історично змінна інтерпретаційна парадигма, що тлумачиться тепер як технологія навчання, системно навчально-методично забезпечена та змістовно спрямована на досягнення взаємодії, шляхом активної та творчої міжсуб'єктної діяльності учасників навчально-виховного процесу); *«готовність майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій»* (інтегроване особистісне утворення, яке включає мотиваційний (професійні установки, інтереси, прагнення займатися педагогічною роботою, направленість на використання інтерактивних технологій у своїй педагогічній діяльності), пізнавально-когнітивний (знання сутності та значення інтерактивних технологій; особливостей використання та побудови інтерактивних занять; оволодіння умовами успішної інтеракції), конативний (професійно-педагогічні вміння майбутніх вихователів з використання інтерактивних технологій) компоненти.

5. Вимоги до підготовки дітей старшого дошкільного віку описані в програмах розвитку дітей дошкільного віку, які опираються на Державний стандарт дошкільної освіти – Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО). У нормативних документах зазначено, що діяльність вихователя ДНЗ повинна бути спрямованою на розвиток творчого потенціалу дитини, що має свої індивідуальні та психологічні особливості, та створення умов соціалізації її в навчальне середовище. Одним із шляхів вирішення поставленого завдання є впровадження активних інноваційних технологій у

навчально-виховний процес ДНЗ. Тому в сучасних навчальних закладах вихователі використовують такі технології, як: ТРВЗ, технології розвитку творчої уяви та інтерактивні технології.

Умовами впровадження цих технологій є: врахування індивідуальних та психологічних особливостей розвитку дітей, рівень їх знань, програмових вимог, створення сприятливої, дружньої атмосфери, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, забезпечення навчально-виховного процесу всім необхідним обладнанням тощо.

6. Професійна підготовка майбутніх вихователів у ВНЗ України здійснюється за чотирма ОКР (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр), на кожному з яких зростає готовність вихователя до вирішення завдань, визначених програмними вимогами та суспільством до навчання та виховання дітей.

7. Методологічні засади дослідження – взаємозв'язок і взаємодія компетентнісного, особистісно-діяльнісного та культурологічного підходів. Компетентнісний підхід формує результати освіти не в термінах «знання – вміння – навички», а як готовність випускника здійснювати професійну діяльність у її синтетичній сукупності; особистісно-діяльнісний підхід розкриває особливості розвитку студента як унікальної, самоцінної особистості, суб'єкта діяльності; за культурологічним підходом професійна підготовка та формування готовності до використання інтерактивних технологій – це феномен культури.

Основні положення першого розділу дисертаційного дослідження викладено в публікаціях автора [57; 60; 63; 67].

РОЗДІЛ 2
МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ

2.1. Модель формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій

Соціально-економічні зміни спонукають до модернізації системи освіти в напрямі визначення оптимальних умов формування особистості майбутнього фахівця, здатного самостійно й вільно орієнтуватись у культурному просторі. Професійна підготовка майбутніх вихователів в Україні складається з елементів, частина яких є позасистемними, але такими, що достатньо впливають на процес підготовки. Сутність і взаємозв'язки цих елементів свідчать про те, що професійна підготовка залежить від розвитку й своєрідності всіх сфер суспільства – політичної, економічної, соціально-культурної, духовної. Їх постійний вплив потребує адекватного реагування освітньої практики. Елементи професійної підготовки, зазнаючи зовнішнього впливу, трансформуються. Як елемент професійної підготовки, готовність майбутнього вихователя до використання інтерактивних технологій є водночас імперативом, обов'язковою похідною від апріорі сформульованої моделі випускника. На етапі модернізаційних змін у професійній підготовці фахівців актуальним і значущим завданням є обґрунтування моделі формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій, що дасть змогу вибудувати зміст, структуру, організаційно-педагогічні умови. Ураховуючи це, варто зосередити увагу на описі принципів розроблення внутрішньосистемних елементів моделі.

У контексті нашого дослідження та проведеного аналізу навчально-виховного процесу ВНЗ розроблено модель, спрямовану на формування готовності майбутніх професіоналів до використання інтерактивних технологій.

Термін «модель» походить від латинського *modulus* – міра, мірило, зразок [42, с. 213]. Існує значна кількість трактувань цього терміна в педагогіці. К. Батароєв вважає, що «модель – це створена або вибрана суб'єктом система, яка відтворює істотні для цієї мети пізнання сторони (елементи, властивості, відносини, параметри) об'єкта визначення та через це знаходиться з ним у такому відношенні заміщення й схожості, що її дослідження служить опосередкованим способом отримання знання про цей об'єкт» [19, с. 28].

Ю. Тарський пропонує таке визначення моделі – «це об'єкт, що заміщує оригінал і відбиває найважливіші риси та властивості оригіналу для даного дослідження, даної мети дослідження за обраної системи гіпотез» [297, с. 44].

Ю. Сурмін зазначає, що в широкому розумінні модель – це «образ (у тому числі умовний або уявний – зображення, описання, схема, креслення, графік, план, карта тощо), або прообраз (зразок) якого-небудь об'єкта або системи об'єктів (оригіналу моделі), що використовується за певних умов як їх заміщення або представник» [286, с. 294].

Загалом модель у педагогіці слугує концептуальним інструментом, аналогом певного фрагмента соціальної дійсності. Модель використовується для збереження й розширення знань про особливості та структуру модельованих процесів, орієнтовані насамперед на управління ними [19; 186; 286; 297].

Прийнято умовно розділити моделі на три види:

– фізичні (що мають природу, схожу з оригіналом);

– математичні (їх фізична природа відрізняється від прототипу, але можливо математичний опис поведінки оригіналу);

– логіко-семіотичні (конструюються з спеціальних знаків, символів і структурних схем) [236].

Між названими типами моделей немає жорстких кордонів. Педагогічні моделі в основному входять у другу й третю групу перерахованих видів.

Моделювання в педагогіці, на думку В. Михеєва [186], має декілька аспектів застосування:

– гносеологічний, у якому модель відіграє роль проміжного об'єкта в процесі пізнання педагогічного явища;

– загальнометодологічний, який дозволяє оцінювати зв'язки й відношення між характеристиками стану різних елементів навчально-виховного процесу на різних рівнях їх опису та вивчення;

– психологічний, який дозволяє вести опис різних сторін навчальної й педагогічної діяльності, виявляти на цій основі психолого-педагогічні закономірності.

Кожен аспект моделювання дає змогу формалізувати досліджуваний педагогічний процес чи явища з метою вивчення, змістовного наповнення, технологічної інтерпретації, а також розроблення механізмів управління об'єктом чи процесом.

За характером створення моделей прийнято розрізняти два основних способи моделювання:

1) предметне моделювання, під час якого дослідження проводиться на матеріальній моделі, що відтворює певні геометричні, фізичні, динамічні чи функціональні характеристики об'єкта;

2) знакове (інформаційне) моделювання, під час реалізації ідеальними моделями слугують схеми, креслення, графіки й формули, запропоновані в деякому алфавіті [236].

До основних етапів побудови педагогічної моделі відносять:

– Перший етап: постановка завдання. Цей етап вважається найбільш важливим, адже від чіткої постановки завдання залежить вирішення педагогічної проблеми.

– Другий етап: побудова моделі. Після постановки завдання відбувається визначення структурних елементів моделі та її побудова.

– Третій етап: перевірка моделі на достовірність. Після побудови моделі необхідно перевірити ступінь відповідності моделі реальному світу. Це виявляється в аналізуванні всіх релевантних змінних, що впливають на вирішення поставленого завдання. Ще один аспект перевірки – встановлення ступеня вірогідності та спроможності вирішення за допомогою даної моделі проблеми.

– Четвертий етап: використання моделі. За допомогою цього етапу визначається ступінь успішності побудованої моделі. Цей етап дає можливість модифікувати модель відповідно до умов реального світу. Це пов'язано з тим, що на практиці проявляються слабкі сторони моделі або з'являються інші показники, які необхідно враховувати при розв'язанні проблеми.

У моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій враховуємо гносеологічний, загальнометодологічний, психологічний аспекти процесу розроблення моделі та ґрунтуємося на принципах.

У педагогічній науці принципи трактуються як вихідні положення, що визначають зміст, форми й методи навчальної роботи відповідно до мети виховання та закономірностей процесу навчання [149; 208; 209; 230].

Методологічним підґрунтям, що вможливлює всебічність вивчення процесу формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій, слугує взаємозв’язок і взаємодія компетентнісного, особистісно-діяльнісного та культурологічного підходів до побудови моделі, реалізованих за допомогою принципів:

– цілісності – єдність форми, методів, умов, критеріїв, показників для досягнення поставленої мети;

– системності – урахування внутрішніх та зовнішніх впливів, соціальних та педагогічних умов тощо;

– суб'єкт-суб'єктної взаємодії – спрямованість на співробітництво учасників навчально-виховного процесу;

– гнучкості та варіативності – спроможність змінюватись відповідно до запитів суспільства, його потреб та вимог;

– адекватності, що випливає з вимог достатньої повноти опису професійної діяльності;

– надійності, що потребує врахування професійних умов діяльності спеціаліста.

З огляду на здійснений у першому розділі аналіз структурних компонентів готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій, модель формування досліджуваного явища можна представити як змістово-структурне утворення (рис. 2.1).

В означеній моделі відображено структурно-функційну взаємодію *мети; принципів* (системності, систематичності, науковості, доступності, оптимізації, цілеспрямованості, взаємодії, активності, групової та індивідуальної роботи, рефлексії); *компонентів* (мотиваційний, пізнавально-когнітивний, конативний); *організаційно-педагогічних умов* реалізації моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій (оптимізація педагогічної взаємодії викладача й студента на основі належної інтеракційної культури; впровадження самокерованого навчання в процес фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ; створення необхідного матеріально-технічного забезпечення процесу використання інтерактивних технологій у навчально-виховному середовищі ВНЗ; варіативне використання методів і форм фахової підготовки студентів до оперування інтерактивними технологіями в процесі вивчення нормативних і спеціальних курсів); *етапів підготовки* (початковий, основний, заключний); *критеріїв* (диференціально-психологічний, інформаційний, результативний) та *рівнів* (високий, достатній, низький); *форм роботи* (лекції, практичні заняття, спецкурс «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій»,

Рис. 2.1. Модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій

самостійна робота, педагогічна практика); *методів* підготовки: проблемно-пошуковий виклад теоретичного матеріалу; технології дискусійного характеру; моделювання казкової реальності; створення творчих проектів; ділові педагогічні ігри з подальшим обговоренням ефективності обраних методів, прийомів навчання; самостійне розв'язання педагогічних завдань із подальшим оцінюванням виконаної роботи.

Здійснюючи опис моделі, звернемо увагу на сутність кожного складника. Мотиваційний компонент передбачає мету:

1) стимулювати в студентів інтерес до набуття знань, умінь та навичок використовувати інтерактивні технології;

2) підготувати молодих спеціалістів до майбутньої професійної діяльності;

3) розвивати прагнення до самовдосконалення професійно-особистісних якостей.

Пізнавально-когнітивний структурний компонент передбачає перелік основних знань та вмінь, необхідних для ефективного використання інтерактивних технологій, як-от: сутність та значення інтерактивних технологій для пропедевтичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи; місце інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі ДНЗ; особливості використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі з дітьми старшого дошкільного віку; особливості побудови інтерактивних занять; функції вихователя в організації інтерактивного навчання. Щодо вмінь, то майбутній вихователь повинен на практиці ефективно використовувати отримані знання щодо використання інтерактивних технологій; організовувати керівництво педагогічним процесом з урахуванням методики та ефективних умов використання інтерактивних технологій; підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність; використовувати не тільки вже відомі технології, а й розробляти власні; забезпечувати набуття дітьми життєвого досвіду, знань, умінь і навичок, необхідних для їх подальшого навчання в школі; сприяти

навчально-пізнавальній діяльності дітей старшого дошкільного віку, виконуючи роль фасилітатора.

Конативний компонент відображає сформованість відповідної компетентності щодо використання інтерактивних технологій під час практичних занять, педагогічної практики та самостійної навчально-дослідницької роботи на основі засвоєння змісту нормативних навчальних дисциплін та спецкурсу, внесення новизни та підвищення професійного рівня.

Підготовка майбутнього фахівця до використання інтерактивних технологій здійснювалась на основі низки принципів, які регулюють основні компоненти підготовки, визначають зміст навчання студентів, форми, методи та технології [23; 78; 95; 136; 148; 208; 230; 330]. До них належать принципи:

– системності – загальнодидактичний принцип, що потребує досягнення єдності навчально-виховного процесу, інтегрування змісту нормативних навчальних дисциплін, спрямованих на підготовку майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій навчання з дітьми старшого дошкільного віку [136; 148; 208];

– систематичності – загальнодидактичний принцип, що полягає в раціональному плануванні пізнавального матеріалу про інтерактивні технології, дотриманні логічної послідовності під час подання лекцій студентам, у повтореннях вивченого матеріалу з метою глибшого його засвоєння;

– науковості – загальнодидактичний принцип, який стосується головним чином змісту навчального матеріалу про інтерактивні технології, їх значення, класифікації та методики використання;

– доступності – загальнодидактичний принцип, який ґрунтується на необхідності зважати на природні особливості й можливості студентів певних вікових груп, не забуваючи про індивідуальні особливості фізичного й психічного розвитку кожної особистості;

– оптимізації – вимагає при розгляді проблеми виділення й опису умов, у яких запропоноване рішення буде оптимальним;

– цілеспрямованості – вимагає від викладача знання основної мети формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій, завдань навчання в сучасному ВНЗ, уміння в конкретній ситуації ставити оптимальні завдання навчання, розвитку й виховання, враховуючи реальні навчальні можливості студентів [136; 148; 208];

– взаємодії – вимагає від викладача створення умов суб'єкт-суб'єктної взаємодії з студентами з метою їхньої активної діяльності під час заняття;

– активності – загальнодидактичний принцип, що орієнтує на використання інтерактивних технологій, які відкривають у студентах можливості бути суб'єктами процесу пізнання. Їхня активність виявляється в їхньому ставленні до пізнавальної діяльності, в готовності до сприймання й засвоєння нових знань, прагненні до самостійного пошуку, в ініціативі щодо вибору об'єкта й способів діяльності. Задоволення цих потреб породжує нові, значно вищі;

– рефлексії – дозволяє студентам усвідомити процес навчання, осмислити його результативність, спрямованість, проаналізувати свої відчуття, переживання, розглянути особливості власного мислення й мислення інших учасників взаємодії, власні способи розумової діяльності, відкоригувати власні пізнавальні цілі, освітню траєкторію професійного розвитку [23; 78; 95; 136; 148; 208; 230; 330].

Етапами процесу формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій є початковий, основний та заключний.

На початковому етапі має здійснюватись:

– формування позитивного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності загалом та стимулювання їхнього інтересу до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності;

– мотивування потреби самовдосконалюватись, досягати рівня конкурентоспроможного фахівця.

Завданнями початкового етапу в системі формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій стали:

– формування позитивного ставлення студентів до професійної діяльності;

– виховання в них стійкого інтересу до оволодіння знаннями та методикою використання інтерактивних технологій у професійній діяльності;

– організація усвідомлення студентами значення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, атмосфери взаємоповаги та ситуації успіху в навчально-виховному процесі вищої школи та в навчанні дітей дошкільного віку;

– засвоєння системи загальнопедагогічних знань як теоретико-методологічної основи готовності вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

Теоретичною базою початкового етапу є вивчення загальних дисциплін циклу професійної підготовки, визначених галузевим стандартом вищої освіти: «Дошкільна педагогіка», «Етнопедагогіка», «Порівняльна педагогіка», «Виховання дітей в різновікових групах», «Психологічна готовність дітей до навчання в школі», «Методика викладання дошкільної педагогіки», «Сучасні технології в дошкільній педагогіці», «Технології викладання методик дошкільного виховання: формування елементарних математичних уявлень, природознавства, розвитку рідної мови, керування образотворчою діяльністю, фізичного виховання», «Актуальні проблеми дитячої психології», «Методика викладання дитячої психології», «Психологія особистості», «Основи педагогічної етики» та ін.

З метою реалізації визначених цілей і завдань початкового етапу експериментальної перевірки підготовки майбутнього вихователя було передбачено комплекс заходів:

– проведення діагностики готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій;

– уведення в курс психолого-педагогічних дисциплін матеріалу теоретичного та практичного змісту про використання інтерактивних технологій у професійній діяльності;

– уведення спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій»;

– залучення студентів до активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії під час лекцій, практичних занять, самостійної роботи та педагогічної практики.

Метою основного етапу експериментальної програми підготовки майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій є закріплення та подальше формування мотиваційного компонента готовності до використання інтерактивних технологій, а також здійснення теоретичної та практичної підготовки студентів до професійної діяльності. Теоретична підготовка включає актуалізацію та узагальнення опорних знань і засвоєння нових теоретичних та методологічних знань про використання інтерактивних технологій. Практична підготовка спрямована на поетапне формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій у практичній діяльності.

Завданнями основного етапу формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій є:

– актуалізація отриманих знань з дисциплін педагогічного циклу та знань щодо реалізації інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі;

– засвоєння знань про сутність, значення, завдання, класифікацію та специфіку використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі з дітьми дошкільного віку;

– формування вміння самостійно добирати інтерактивні технології відповідно до змісту та тематики занять, оцінювати їх доцільність та ефективність;

– забезпечення високого рівня узагальнення засвоєних знань і вмінь студентів.

Організаційними формами підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій на основному етапі в умовах експериментального навчання стали лекційні та практичні заняття розробленого спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій».

З метою забезпечення оптимальних організаційно-педагогічних умов реалізації цілей і завдань основного етапу експериментального дослідження програмою передбачалось упровадження комплексу заходів:

1. Створення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, атмосфери взаємоповаги між викладачем та студентами, вихователем та дітьми.

2. Створення ситуації успіху.

3. Забезпечення ігрового простору під час навчально-виховного процесу.

4. Забезпечення навчально-виховної взаємодії відповідним обладнанням та літературою.

5. Орієнтація на самокерованість навчання, надання студентам можливості самостійно планувати час для опанування того чи іншого навчального матеріалу.

6. Демонстрація можливості використовувати набуті знання в практичній діяльності, орієнтуючись на власний досвід.

7. Уведення в навчальний процес ВНЗ спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій».

8. Використання інтерактивних технологій на практиці.

9. Формування у викладачів ВНЗ готовності застосовувати інтерактивні технології.

10. Забезпечення майбутнім вихователем навчально-методичного супроводу.

11. Упровадження інтерактивних технологій у вивчення дисциплін педагогічного циклу.

Заключний етап формування готовності майбутніх вихователів полягає в закріпленні отриманих знань, сформованих умінь та навичок із використання інтерактивних технологій у практичній діяльності, а також умінь самостійно створювати авторські інтерактивні технології. Реалізація визначених цілей і завдань здійснювалась шляхом залучення студентів до самостійної практичної діяльності щодо використання інтерактивних технологій.

З метою автоматизації набутих умінь у форматі експериментального дослідження студентам пропонувалось використовувати інтерактивні технології на практичних, самостійних заняттях та під час педагогічної практики. Результати виконання розробленого комплексу завдань стали показником готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

Таким чином, поетапне формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій здійснювалося за допомогою послідовного, систематичного оволодіння студентами теоретичними знаннями про інтерактивні технології, поглиблення, конкретизації та узагальнення вже отриманих знань та сформованих на їх основі вмінь та навичок.

Модель передбачає збагачення змістового й операційного компонентів навчальних дисциплін, самостійної діяльності, педагогічної практики та підготовку майбутніх вихователів у процесі вивчення спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій». Студентам пропонується самостійно вивчати

цікаві для них інтерактивні технології, методику їх використання та розробляти власні технології. Напрацьовано алгоритм використання інтерактивних технологій у самостійній діяльності студентів-майбутніх вихователів, яка має такі компоненти діяльності: концептуально-цільовий, змістовий, методичний та контрольно-оцінювальний (рис. 2.2).

Концептуально-цільовий компонент моделі містить мету застосування цієї моделі: формування готовності до використання напрацьованих інтерактивних технологій на практиці та створення авторських технологій.

Змістовий компонент складається з таких складових: умови (достатній рівень знань студентів та викладачів із теорії та практики використання інтерактивних технологій; наявність відповідної матеріальної бази щодо використання інтерактивних технологій; планування самостійної діяльності студентів; методичне керування викладачем самостійною діяльністю студентів; позааудиторний час; контроль самостійної діяльності студентів); інформаційні технології (використання комп'ютерів та користування мережею Інтернет); технології організації самостійної роботи («Портфоліо», «Кластер», «Сінквейн», «Есе» тощо); зміст самостійної діяльності (опрацювання теоретичного матеріалу; розробка студентами відповідного наочного матеріалу; наявність тем та ситуацій для самостійної роботи) та інструменти (інформаційно-навчальні ресурси; комп'ютерні ресурси; інтернет-ресурси). Цей компонент спрямовано на організацію самостійної діяльності студентів із використання інтерактивних технологій.

Методичний компонент зорієнтовано на вибір шляхів та методів навчання для самостійного використання інтерактивних технологій на практиці. До методів самостійної роботи належать:

– читання – робота з науковою літературою сприяє розширенню наукових знань студентів, формуванню вмінь самостійної пізнавальної діяльності. Метод застосовується для самостійного здобуття та розширення знань студентів про інтерактивні технології без участі викладача;

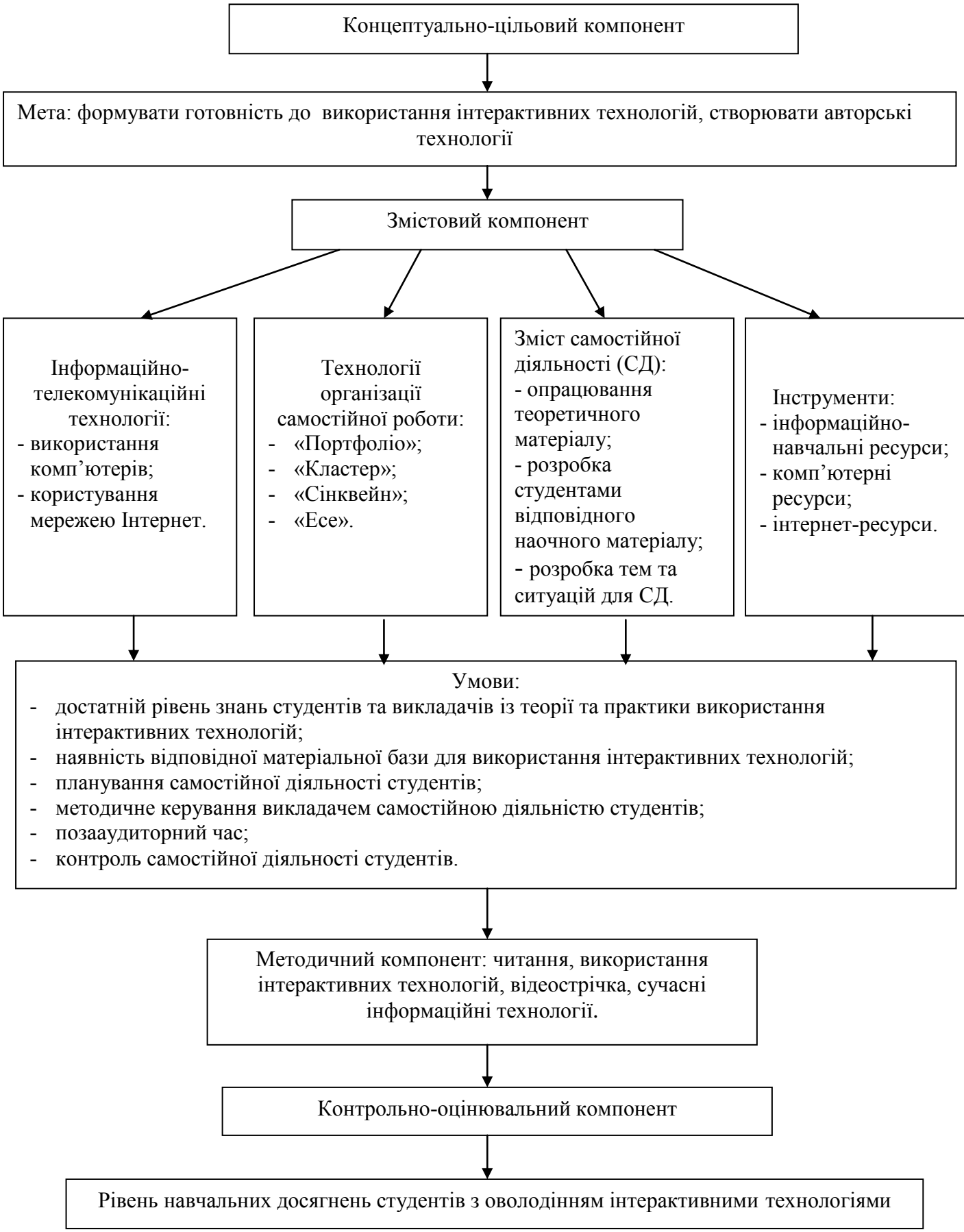

Рис. 2. 2. Алгоритм використання інтерактивних технологій у самостійній діяльності студентів-майбутніх вихователів

– використання інтерактивних технологій – під час використання інтерактивних технологій на практиці студенти повинні насамперед зрозуміти їх сутність, потім вибрати оптимальні умови впровадження й, нарешті, пояснити та довести їх правильність та доцільність;

– відеострічка – допомогти студентам побачити себе збоку, оцінити свою навчальну діяльність, свої дії навчального й професійного характеру. Для цього необхідно записати дії студентів на відеокамеру. Такий метод дає можливість майбутнім вихователям проаналізувати та оцінити свої дії зі сторони;

– сучасні інформаційні технології: аудіо- та відеоматеріали, комп'ютерні навчальні програми, електронні журнали, інтерактивні бази даних, інші навчальні матеріали, розміщенні в комп'ютерних мережах. Вищеназвані технології дозволяють студентам отримувати необхідну інформацію будь-де та в будь-який час;

– виконання наукових досліджень (написання статей, курсових та дипломних проектів) дозволяє студентам самостійно знаходити необхідну інформацію та розробляти авторські інтерактивні технології.

Контрольно-оцінювальний компонент спрямовано на контроль за навчальним процесом, вчасною перевіркою та оцінкою знань, умінь та навичок, результатом яких є рівень навчальних досягнень студентів з оволодіння інтерактивними технологіями.

Для цілісного процесу формування вмінь вихователів оптимальним є введення спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій». Цей курс містить і теоретичний, і практичний матеріал. Спецкурс передбачає завдання для самостійної роботи, оскільки деякі питання потребують осмислення, психолого-педагогічного аналізу, пошуку правильних, оригінальних шляхів виходу з проблемних педагогічних ситуацій. Курс складається з лекційних, практичних занять, а також самостійної роботи студентів. Загальна кількість годин – 36. З них на лекції відводиться 14 год., на практичні – 10 год., на самостійну роботу – 12

год. Кожна тема рубрикується в тематичному, діяльнісному та рефлексивному контексті (додаток Д).

Тематичний контекст має на меті перегляд тем, які розкривають сутність та значення інтерактивних технологій, їх класифікацію та методику використання. Діяльнісний контекст дає змогу студентам на практиці використовувати отримані знання, а рефлексивний контекст подачі матеріалу містить аналіз й оцінку результатів власної роботи студентів, визначення причин недоліків і невдач із подальшою корекцією дій. Адже студент, здатний до рефлексії, має можливість бути краще підготовленим до компетентної професійної діяльності.

Під час лекційних занять студенти знайомляться з теоретичною основою спецкурсу: змістом поняття «інтерактивні технології», його завданнями та значенням, історією виникнення, умовами та особливостями їх використання з дітьми старшого дошкільного віку, а також досвіду організації навчальної взаємодії в педагогічній практиці видатних педагогів.

Під час практичної та самостійної роботи реалізовується система знань, які студенти отримали на лекційних заняттях. Вони не тільки закріплюють отримані знання, але й активізовують їх, тобто вчаться творчо мислити, аналізувати, діагностувати ситуацію в групі та необхідність застосування тієї чи іншої інтерактивної технології, використовувати різні форми самостійної пошуково-дослідницької роботи: ознайомлення з публікаціями педагогічної періодики, вивчення художньої та науково-популярної літератури, написання доповідей, рефератів, дипломних досліджень.

На самостійне опрацювання студентами виносять виконання завдань, які потребують творчого підходу не тільки до теоретичної постановки питання, але й до практичного його вирішення. Студенти вчаться складати конспекти занять із використанням інтерактивних технологій, а також різноманітних видів діяльності протягом дня; використовувати власні розробки на практиці та діагностувати їх ефективність.

Вивчення спецкурсу проводиться у ВНЗ на факультетах дошкільної освіти, з студентами старших курсів, оскільки вони вже набули базових знань із педагогіки, психології, основ педагогічної майстерності, ознайомились із низкою сучасних інноваційних технологій, які використовуються в ДНЗ, та спроможні до розроблення нових технологій на основі вже відомих. Окрім цього, такий спецкурс можна використовувати працівникам ДНЗ у процесі підвищення кваліфікації методичних працівників і вихователів. Фундамент курсу становлять знання студентів з педагогіки, психології, педагогічної майстерності, знань інноваційних технологій, методик дошкільної освіти, одержаних у процесі навчання, а також практичні вміння, набуті під час різних видів практики.

Шляхами реалізації завдань спецкурсу є різноманітні методи:

– проблемно-пошуковий виклад теоретичного матеріалу;

– технології дискусійного характеру (диспути, «мозкова атака», засідання експертної групи (або петельна дискусія), дискусія в стилі телевізійного ток-шоу тощо);

– моделювання казкової реальності;

– створення творчих проектів;

– ділові педагогічні ігри з подальшим обговоренням ефективності обраних методів, прийомів навчання;

– самостійне розв’язання педагогічних завдань із подальшим оцінюванням виконаної роботи.

Використання проблемно-пошукового підходу до викладання теоретичного матеріалу передбачає різний рівень активізації студентів залежно від їхньої підготовленості до засвоєння професійно-педагогічних знань, знань особливостей навчально-виховного процесу з дітьми старшого дошкільного віку.

Технології дискусійного характеру дозволяють створити умови, коли студенти можуть не тільки висловити свої погляди й переконання, а й зіставити їх з позиціями опонентів, відстояти власну точку зору. Ця

технологія дозволяє майбутнім вихователям побачити різні сторони проблеми, відчути свою причетність до її вирішення. Така ситуація створює умови, коли рішення буде «не нав'язаним» [227].

Моделювання казкової реальності є ефективною технологією, оволодіння якою забезпечить майбутніх вихователів уміннями якнайкраще розвивати творчі здібності кожної дитини. М. Лещенко [157] та Н. Павленко [204] стверджують, що така технологія забезпечує активність кожної дитини, зупиняє негативні прояви, переводить при потребі плин казкового життя в потрібне русло. Залучаючись до різних видів діяльності, прописаних у сценарії навчальної діяльності методом казкової реальності, оволодівають комунікативними навичками, збагачують соціальний досвід.

Створення творчих проектів сприяє розвитку творчої уяви майбутніх вихователів, дає можливість усвідомити важливість теоретичних знань для успішної реалізації практичних умінь, сприяє формуванню вміння працювати в команді над спільною метою, відстоювати свої переконання (творчий проект), формує репрезентаційні вміння.

Ділові педагогічні ігри доцільно використовувати в ситуаціях, коли в студентів виникають суперечності між теоретичними знаннями й відсутністю досвіду їх реалізації в практичній навчальній діяльності. Як зазначає П. Щербань, ділові ігри – це метод навчання професійній діяльності шляхом її моделювання, близького до реальних умов, з обов'язковим динамічним розвитком ситуації, задачі чи проблеми, що розв'язується в суворій відповідності з характером рішень та дій її учасників [333]. Цей вид діяльності не тільки мобілізує резерви розумової діяльності, а й розширює діапазон мислення, бо студент вчиться не тільки бачити помилки, а й розуміти, чому вони з'явились і які будуть наслідки [333].

Самостійне розв'язання педагогічних завдань із подальшим оцінюванням виконаної роботи є ефективним методом входження студентів у професійне життя, тому що дозволяє підготувати майбутніх професіоналів до використання отриманих знань на практиці. Вона сприяє глибшому

узагальненню, осмисленню матеріалу, розвиває самостійність, самооцінку, оскільки результати самостійної роботи студента та відповідні рекомендації висвітлюються викладачем.

Під час організації педагогічної практики студентам пропонують, окрім традиційних форм та методів, використовувати інтерактивні технології, з якими вони знайомиться під час лекційних та практичних занять. Також студенти самостійно розробляють авторські інтерактивні технології, які вони можуть використовувати під час педагогічної практики.

Отже, модель формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій – це системоутворювальний елемент у побудові моделі змісту професійної підготовки. В оцінюванні ефективності функціювання розробленої моделі вагомим є розроблення критеріїв і показників сформованості готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

2.2. Організаційно-педагогічні умови реалізації у вищих навчальних закладах моделі формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій

Сутність досліджуваного процесу формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій не обмежена аналізом складників, критеріїв та показників, передбачає, крім того, визначення організаційно-педагогічних умов формування досліджуваного явища. Надання освітніх послуг супроводжуване багатьма соціальними та економічними наслідками. Незважаючи на те, що результативність здобуття професійної освіти майбутнім вихователем здебільшого персональна (підвищення соціального статусу, матеріального достатку, ефективніше споживання, розвиток пізнавальних здібностей, здатності до перенавчання й пристосування тощо), вона також корисна й для суспільства загалом.

Функціювання системи професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ пов’язане із залученням і використанням потужних матеріальних, людських та фінансових ресурсів на національному, регіональному й місцевому рівнях. З огляду на соціальну та економічну значущість наслідків функціювання системи професійної підготовки виникає нагальна потреба в дослідженні організаційно-педагогічних умов у процесі реалізації моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

У довідковій та педагогічній літературі подано різні тлумачення поняття «умова», які мають багато спільного. Так, у «Філософському енциклопедичному словнику» зазначено: «умова – філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність» [32; 305, с. 482].

Тлумачний словник С. Ожегова [197] визначає умову як вимогу, що ставиться однією зі сторін, які домовляються; як усну чи письмову згоду про що-небудь; як правила, установлені в будь-якій сфері життя, діяльності; як обставини, за яких відбувається чи залежить що-небудь.

М. Конюхов [132] «умову» розуміє як сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що ймовірно впливають на розвиток конкретного психічного явища; до того ж це явище опосередковується активністю особистості, групою людей.

Як підкреслює З. Курлянд [150], коли явище викликає інше явище, воно є причиною; коли явище взаємодіє з тим або іншим у процесі розвитку цілого, до якого воно належить, воно є чинником; коли явище обумовлює існування іншого, воно є умовою.

Таким чином, під умовою розуміємо сукупність соціальних, економічних, культурних, освітніх, наукових явищ, що зумовлюють розвиток конкретного явища.

Під організацією розуміють внутрішню впорядкованість, узгодженість взаємодії більших або менших частин системи, обумовлених її моделлю; її сутність зумовлена сукупністю процесів, дій, що приводять до утворення й удосконалення взаємодії між її складовими частинами та підсистемами [181].

Науковці спеціально визначають термін «педагогічна умова» як певну обставину чи обстановку, яка впливає (прискорює чи гальмує) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [136; 229].

Так, Р. Серьожникова [264] під «педагогічними умовами» розуміє сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів.

На думку В. Андрєєва [5], педагогічні умови становлять результат цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей.

Ю. Бабанський [13] визначає педагогічні умови як чинники (обставини), від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи. А О. Федорова зазначає, що «педагогічні умови – це синтез об'єктивних можливостей змісту освіти, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей, які сприяють розв'язанню поставлених завдань» [304, с. 193].

Учені-дослідники визначають організаційно-педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань [36; 37; 40; 166] або як функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах [36; 39; 40; 322].

Загальною рисою всіх дефініцій цього поняття є направленість умов на вдосконалення взаємодії учасників педагогічного процесу в процесі вирішення конкретних дидактичних завдань. Отже, організаційно-педагогічні умови визначаємо як сукупність явищ, що забезпечують організацію,

регулювання, взаємодію об’єктів і явищ педагогічного процесу для досягнення поставленої мети.

У нашому дослідженні зосереджено увагу на створенні організаційно-педагогічних умов реалізації інтерактивних технологій у навчально-виховний процес. До організаційно-педагогічних умов використання інтерактивних технологій належать:

– оптимізація педагогічної взаємодії викладача й студента на основі належної інтеракційної культури;

– впровадження самокерованого навчання в процес фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ;

– створення необхідного матеріально-технічного забезпечення процесу використання інтерактивних технологій у навчально-виховному середовищі ВНЗ;

– варіативне використання методів і форм фахової підготовки студентів до оперування інтерактивними технологіями в процесі вивчення нормативних і спеціальних курсів.

У контексті нашого дослідження вважаємо доцільним охарактеризувати кожну із запропонованих умов.

Оптимізація педагогічної взаємодії викладача й студента на основі належної інтеракційної культури. Від рівня кваліфікації викладачів ВНЗ залежить рівень готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. Викладачі повинні володіти певними особистісними та операційними якостями. Кваліфікований викладач повинен володіти високою мотивацією до роботи з студентами за інтерактивними технологіями, високим рівнем саморегуляції, упевненості в своїх силах, глибокий інтелект та аналітичні здібності, вміти швидко знаходити вихід із будь-якої педагогічної ситуації.

Готовність викладача ВНЗ навчати за допомогою інтерактивних технологій є не менш важливою, адже від готовності викладача викладати за допомогою інтерактивних технологій залежить, наскільки ефективно

майбутні вихователі будуть упроваджувати їх у професійній діяльності. Важливим є проведення тренінгів для викладачів ВНЗ. Така форма науково-методичної роботи з викладачами ВНЗ дозволить підвищити професійний рівень та ознайомитись із новими технологіями навчання.

Створення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, атмосфери взаємоповаги між викладачем і студентами, вихователем та дітьми є важливою складовою запропонованої умови. Поняття «взаємодія» є предметом вивчення різних наук (філософії, психології, педагогіки, соціології, соціальної психології, антропології, культурології тощо). Зокрема, у психології взаємодію трактують так:

– прямий або опосередкований вплив суб'єктів один на одного, який характеризується виникненням зв'язків і їх взаємозумовленістю [102; 199; 246, с. 52];

– процес взаємного одночасного впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість, що виявляється в асиметричності суперечливого діалектичного відношення таких глобальних, всеохоплюючих елементів дійсності, як людина та світ [243, с. 45; 318, с. 12].

Взаємодія як філософська категорія відображає досить широке коло процесів навколишньої дійсності, за допомогою яких реалізуються причинно-наслідкові зв'язки на всіх рівнях розвитку матерії, відбувається обмін між сторонами, що взаємодіють, їхня взаємна зміна [11; 110; 118].

У педагогічній науці для позначення відносин суб'єктів навчального процесу існують терміни «педагогічна взаємодія» та «педагогічний вплив». Під педагогічною взаємодією розуміють узгоджену діяльність, спрямовану на досягнення спільних цілей, на розв'язання учасниками педагогічного процесу значущих для них проблем чи завдань [102, с. 16].

Змістом взаємодії між людьми є налагодження специфічних відносин у цілісній структурі суспільства (економічних, правових, політичних тощо). Спілкування викладача й студентів є специфічним, оскільки за статусом вони виступають з різних позицій: викладач організовує взаємодію; студент,

сприймаючи дії викладача, долучається до неї. Таке спілкування дає змогу йому стати активним суб'єктом педагогічного процесу, реалізувати свої потенційні можливості. Суб'єкт-суб'єктній взаємодії притаманні такі ознаки: особистісне орієнтування (здатність бачити й розуміти співрозмовника); рівність психологічних позицій суб'єктів навчального процесу (домінування викладача в спілкуванні недопустиме, він повинен визнавати право студента на власну думку, позицію); активність усіх учасників взаємодії, за якої вони здатні виробляти свою стратегію, свідомо вдосконалювати себе; проникнення у світ почуттів і переживань, готовність прийняти погляд іншої людини (спілкування за законами взаємної довіри, коли партнери вслухаються, розділяють почуття один одного); готовність прийняти співрозмовника, взаємодіяти з ним; нестандартні прийоми спілкування (відхід від суто рольової позиції викладача) [102, с. 129; 156]. Отож, взаємодія та повага між суб'єктами педагогічного процесу відіграє велику роль під час подання та аналізу навчального матеріалу. Важливим, на нашу думку, є той факт, що студент стає суб'єктом взаємодії, тобто активним її учасником. Він вчиться пізнавати себе, свої можливості, намагається досягти найвищих результатів у навчально-виховному процесі, що сприяє його активній діяльності.

Педагогічний вплив – це педагогічно доцільна організація життєдіяльності учасників педагогічного процесу, в процесі якої вони набувають необхідних моральних та інших рис і якостей, знань, умінь і навичок [81]. Призначення педагогічного впливу в тому, щоб надавати студентам можливість самостійно й свідомо ставати суб'єктом власного життя, робити правильний вибір. Для цього педагог має ініціювати активність студентів, стимулювати їхню потребу в тих чи інших заняттях. Активізація діяльності майбутніх вихователів повинна супроводжуватись наданням їм можливостей приймати рішення, робити індивідуальний вибір і нести за нього відповідальність. Таким чином, основними функціями педагогічного впливу можна вважати ініціювання активності особистості

студента; озброєння його різноманітними способами діяльності; стимулювання індивідуального вибору студента. У момент педагогічного впливу педагог використовує такі елементи, як оцінка, вимога, конфлікт, інформаційний вплив, педагогічна техніка тощо [81; 155].

Аналіз педагогічної літератури [81; 155; 249; 250] показав, що суб'єкт-суб'єктна взаємодія буває трьох типів. Перший тип суб'єкт-суб'єктної взаємодії характеризується тим, що викладач не тільки подає науковий матеріал для засвоєння, а й керує процесом осмислення представленого матеріалу. Після подачі нового матеріалу викладач пропонує студентам вербально представити розуміння засвоєної інформації.

Другий тип доречно застосовувати під час цілеспрямованого керівництва, вияву допомоги й підтримки майбутніх вихователів у вирішенні складних проблем, набутті знань, умінь та навичок. У процесі такої взаємодії викладач поступово надає студентам можливість самостійно пізнавати нове та набувати практичного досвіду. Саме така взаємодія сприяє тому, що вони усвідомлюють себе суб'єктами навчально-виховного процесу та рефлексують уже засвоєні ними знання, вміння та навички.

Третій тип взаємодії характеризується тим, що педагог бере на себе роль фасилітатора, тобто дистанціює себе від прийняття рішень та певних дій. Роль викладача полягає у створенні відповідних умов, за яких робота студентів буде більш продуктивнішою. Такий тип суб'єкт-суб'єктної взаємодії сприяє тому, що вони виражають свою ініціативу, активність, самостійність та творчість у навчально-виховному процесі.

Для ефективної реалізації інтерактивних технологій ми вважаємо доречним використовувати всі три типи суб'єкт-суб'єктної взаємодії в комплексі, підпорядковуючи їх поетапно до кожної частини заняття, що зробить засвоєння нового матеріалу глибшим та ефективнішим для майбутніх фахівців, а взаємодію між ними та викладачем більш дружньою та продуктивною.

Значущою у взаємодії викладача зі студентами є комунікація. Дослідники О. Степанов та М. Фібула [282, с. 33–37] виділили такі правила комунікації:

1) володіти культурою спілкування, а саме: моделювати спілкування не «від себе», а від дітей, їх потреб та інтересів; вчитися слухати дітей, зважаючи на їх думку; не принижувати людську гідність; якомога частіше усміхатися: це викликає позитивні емоції, спонукає до продуктивного спілкування;

2) орієнтувати своє педагогічне мовлення на конкретну дитину, а не на абстрактну групу, виявляючи своє ставлення до вихованців;

3) використовувати різні види спілкування на взаємних із дітьми інтересах, не організовуючи спілкування «по вертикалі», зверху вниз та уникаючи штампів, постійно шукаючи нові форми, засоби, методи й прийоми;

4) постійно враховувати психологічний стан окремих вихованців і колективу загалом, намагаючись зрозуміти їх настрій і на цій основі моделювати спілкування з ними; ураховувати соціально-психологічне зростання дитини; технологія й тактика спілкування мають бути скеровані на усунення психологічних бар’єрів між вихователем і вихованцями; ураховувати індивідуальні особливості, темперамент, характери дітей;

5) дивитися на себе збоку, постійно аналізуючи свої вчинки та дії;

6) спілкуватися з дітьми систематично, не залишаючи поза увагою «незручних» для вас дітей, бути ініціативним у спілкуванні;

7) долати негативні установки стосовно конкретного вихованця, уникати абстрактної критики, оскільки це породжує опір;

8) частіше висловлювати схвалення, заохочення;

9) постійно розвивати свою комунікативну пам’ять, фіксуючи педагогічні ситуації та їх перебіг;

10) постійно вдосконалювати інструмент спілкування – власне мовлення.

Отже, реалізовуючи інтерактивні технології в навчально-виховному процесі вищої школи, викладач має створити умови суб'єкт-суб'єктної взаємодії, товариськості, партнерства та взаємоповаги, адже саме такі умови забезпечать краще розуміння та сприйняття студентами важкого матеріалу, допоможуть їм активно включитись у процес пізнання та набувати професійного досвіду на заняттях, використовуючи свою творчість, самостійність, ініціативність.

Інтерактивні технології побудовано на основі гри. Її сутність полягає в тому, що в ній більш важливим є не результат, а сам процес. Незважаючи на те, що всі ситуації, які відбуваються в грі, є вигаданими, їхні переживання та емоції – справжні. Саме ця специфічна особливість гри несе великі виховні можливості в собі, тому що в ігровому процесі викладач має змогу програмувати та керувати позитивні емоції студентів. При цьому, по-перше, важливим є досвід переживання позитивних почуттів, по-друге, саме через ці переживання й можуть виховати позитивне ставлення до діяльності [227]. Окрім того, гра допомагає створити ситуацію успіху на занятті.

З педагогічної точки зору, ситуація успіху – це таке цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності й окремої особистості, та колективу загалом. Це результат продуманої та підготовленої стратегії й тактики викладача, який сприяє кращій організації навчально-виховного процесу [227].

Перші методики створення ситуацій успіху було розроблено та використані в шкільній педагогіці. Про те, що саме успіх підтримує інтерес до навчання, говорив знаний педагог минулого К. Ушинський. Учений вважав, що бажання навчатися з'являється лише тоді, коли є натхнення, яке народжується від успіху в оволодінні знаннями: «Розумова праця учня, успіхи й невдачі в навчанні – це його духовне життя, його внутрішній світ, ігнорування якого може призвести до сумних результатів» [302, с. 150].

В. Сухомлинський стверджував, що методи, які застосовуються в навчальній діяльності, мають викликати в дитини інтерес до пізнання навколишнього світу, а навчальний заклад має стати школою радощів: радощів пізнання, радощів творчості, радощів спілкування [288, с. 23].

Створенню ситуацій успіху також значну увагу приділяє російський учений О. Бєлкін [29]. Він переконаний у тому, що людину не можна позбавляти віри в себе, адже тоді важко сподіватись на її «світле майбутнє». Одне необережне слово, один незважений крок учителя здатен зламати дитину так, що потім не допоможуть ніякі виховні засоби. Учений притримувався думки, що створення ситуації успіху сприятиме підвищенню активності, продуктивності діяльності, формуватиме творче ставлення до неї, а також допоможе студентам відчути себе повноцінними учасниками навчально-виховного процесу.

Г. Цукерман [9] вважає, що створення ситуацій успіху призводить до співпраці вихователів та дітей, викладачів та студентів. І. Харламов та С. Смірнов [9] вважають, що сформувати потяг до навчання можливо лише доброзичливими відносинами між педагогом та дітьми, що ґрунтуються на повазі та вимогливості; а дати дитині можливість почуватись упевнено, укріпити відчуття власної гідності допоможе ситуація успіху.

Вона може бути завчасно спланованою або спонтанною, але велике значення для її створення мають професійні якості викладача. Педагог має бути спостережливим під час навчального процесу, щоб реагувати на будь-які позитивні досягнення своїх вихованців. Це дає змогу студентам повірити у свої сили й перетворити одноразовий успіх у багаторазовий. Створення ситуації успіху в умовах суб’єкт-суб’єктної взаємодії приносить результат не тільки на користь студентів, а й на користь викладача.

Сучасне суспільство вимагає від системи освіти виховати не просто професіонала своєї справи, а творчу особистість, здатну самовдосконалюватись, самореалізовуватись та саморозвиватись. Інтерактивне навчання формує в майбутніх вихователів здатність самостійно

набувати знання, творчу активність, розкриває професійно-пізнавальні потреби та інтереси, виробляє здатність вирішувати поставлені задачі, виховувати вміння працювати в колективі.

За допомогою гри майбутні вихователі на заняттях можуть побувати в типових ситуаціях, пов'язаних з їхнього професійною діяльністю. Гра як метод побудови навчально-виховного процесу з метою освоєння професійних навичок містить такі компоненти: ігрові ролі та їх прийняття, побудова за визначеними правилами ігрової дії, моделювання ігрового процесу й супутнього йому емоційного напруження (технологія гри). Головним компонентом гри виступає роль і її сприйняття. Прийняття ролі здійснюється на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях. Вони реалізуються через присвоєння зовнішніх рис і норм поведінки, а також завдань, притаманних ролі, її виконанню [10; 74; 113; 122; 195; 196].

Створення ігрової ситуації сприяє тому, що майбутні вихователі програють реальні ситуації без емоційного напруження, не бояться зробити помилку. У грі людина здатна приміряти на себе будь-яку роль, накопичити свій досвід, отримати нові знання, продемонструвати отримані навички тощо. Також у грі ефективно реалізовується суб'єкт-суб'єктна взаємодія між учасниками навчально-виховного процесу, оскільки вся група працює разом та зацікавлена досягти спільного результату.

Ігрова діяльність спрямована на засвоєння елементів культури спілкування майбутніх вихователів, на формування пізнавальної активності, реалізацію студентами професійних можливостей, розвиток уваги, волі тощо. Окрім того, ігри допомагають виявити прогалини в знаннях, уміннях та навичках студентів.

Отже, окрім особистісних та операційних якостей, викладач ВНЗ повинен мати вміння створювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію, ситуацію успіху та забезпечити ігровий простір під час навчально-виховного процесу. Усі ці якості та вміння вказують на рівень професійності викладачів до використання інтерактивних технологій.

Саме розвитку зазначених вмінь та оптимізація педагогічної взаємодії викладача й студента на основі належної інтеракційної культури сприяла аудиторна робота студентів (вивчення спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій» та педагогічна практика студентів).

Під час аудиторної роботи оптимізації педагогічної взаємодії викладача й студента сприяли новизна матеріалу та використання інтерактивних технологій під час лекційних, практичних занять та самостійної діяльності.

Живе спілкування студентів із викладачем та один з одним під час різних форм навчальної діяльності дає можливість у комфортній, дружній атмосфері не тільки отримувати нові знання, а й реалізовувати їх, усвідомити значення використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі в ДНЗ, спонукати до активної, креативної діяльності під час занять, вирішення проблемних завдань та творчого пошуку нових методів, технологій та форм роботи з дітьми дошкільного віку. Проведення занять в ігровій формі створює умови реальності та дозволяє студентам спробувати себе в ролі вихователя. Створення ситуації успіху під час проведення спецкурсу допомагає майбутнім вихователям відчувати себе впевнено та не боятись висловлювати свої думки перед аудиторією.

Оптимізації педагогічної взаємодії викладача й студента під час педагогічної практики сприяли такі чинники: виявлення зацікавленості студентів до роботи з інтерактивними технологіями, можливостей реалізації набутих знань та вмінь реалізації означених технологій в реальних умовах ДНЗ, усвідомлення себе в ролі вихователя тощо.

Отримані під час лекційних та практичних занять знання та вміння потребують вдосконалення, тому майбутнім вихователям слід використовувати інтерактивні технології в навчально-виховному процесі ДНЗ.

Створення ігрового середовища не завжди може відтворити всі умови та ситуації, які виникають в професійній діяльності вихователів. Тому

вагомим складником професійної підготовки є педагогічна практика. Остання ґрунтується на безпосередньому впливі суб'єкта пізнання й досліджуваного предмета через спостереження та практичну діяльність. Отже, засобами цього типу навчання для майбутніх вихователів є створення педагогічних умов. Предметом практичного компонента професійної підготовки постає вивчення об'єктивної педагогічної реальності. Проте, таке вивчення відбувається в різних предметних зрізах, у різних аспектах, тому виклад матеріалу студенти сприймають по-різному. Основою практичного засвоєння слугує дослідження явищ і закономірностей педагогічної дійсності, її залежностей. На цьому рівні сутнісні зв'язки не характеризують системно, але вони представлені в явищах, реально зафіксованих у конкретних педагогічних процесах. Уже на теоретичному рівні пізнання відбувається виокремлення сутнісних зв'язків, класифікація компонентів, аналіз законів, що допомагають системно з'ясувати сутність педагогічного об'єкта. Практичний рівень пізнання дає змогу під час вивчення явищ і зв'язків між ними з'ясувати дію об'єктивного закону, однак цей рівень пізнання фіксує лише дію у вигляді практичних залежностей. Це відрізняється від теоретичного закону, що є особливим знанням, отриманим унаслідок теоретичного вивчення об'єкта дійсності. Практична залежність – результат індуктивного узагальнювального досвіду, що є ймовірнісно-істинним знанням. Теоретичний закон – це знання достовірне, отримане внаслідок мисленнєвих процедур.

Практичний рівень професійної підготовки майбутніх вихователів залежить від їхньої компетентності в сфері розв'язання професійних проблем. Під останнім розуміють здатність студента використовувати пізнавальні вміння для подолання інтегрованих професійних проблем, у яких спосіб розв'язання, на перший погляд, не очевидний. Уміння, необхідні для розв'язку проблеми, формуються в різних навчальних сферах, а не лише в межах одного навчального циклу. Для оцінювання цієї здатності студентам пропонують проблеми, характерні для реальних професійних ситуацій.

Проблеми, сформульовані в межах цих ситуацій, потребують від студентів, щоб вони, керуючись своїми вміннями та знаннями, отриманими під час вивчення теоретичного матеріалу за різними навчальними циклами підготовки, могли використовувати свої здібності в новому контексті, розробляти підходи до розв'язання проблеми, демонструвати гнучкість мислення. Компетентність у розв'язанні професійних проблем – основа для подальшого навчання, ефективної адаптації в професійній діяльності.

Основний показник засвоєння інтерактивних технологій – володіння спеціальними вміннями й навичками. У діяльності майбутнього вихователя є вміння, що забезпечує виконання професійних функцій із реалізації інтерактивних технологій: розроблення заняття з використанням інтерактивних технологій.

Одним із таких занять було заняття для дітей старшого дошкільного віку на тему «Планети Сонячної системи» з використанням інтерактивної технології «Подорож», розробленого студенткою 6 курсу Катериною В. Мета заняття: закріпити знання дітей про планету Земля; розширити уявлення дітей про Сонце, його значення, розкрити поняття «Космос» та сонячна система, ознайомити з планетами Сонячної системи та характерними особливостями планети Марс, уміння їх розрізняти на площинних зображеннях; виховувати інтерес до космічного простору, здатність бачити красу зоряного неба, естетичний смак, сприяти формуванню базових якостей: наполегливість, самостійність, креативність, збагатити словник дітей словами – назвами Космічного простору.

За тиждень до проведення заняття студентка провела підготовчу роботу з дошкільниками. На занятті з ознайомлення з навколишнім вона розповідала дітям про природу Космосу, а на занятті з образотворчого мистецтва діти разом з вихователем виготовляли ширму зоряного неба, зірочок, планети із пап'є-маше.

Катерина В. розпочала заняття з розгляду віртуального планетарію (ширми), який старші дошкільники виготовляли на занятті з образотворчого

мистецтва, та повідомила тему, мету заняття. В основній частині вона показала дітям глобус та запитала:

- Що таке глобус?
- Як називається наша планета?
- Як називають людей, які живуть на ній?
- Які кольори є на глобусі? Що вони позначають?
- Що таке космос?

Потім майбутній вихователь розповіла, що найближче до Землі знаходиться зірка, яка називається Сонце. Ця зірка велика, жовтого кольору, на її поверхні навіть каміння розплавиться та перетвориться на пару. Після розгляду картинок із зображенням Сонця, Катерина В. запропонувала дітям відправитись у подорож. Вона запитала, на яку планету хотіли б відправитись діти, як вони будуть туди добиратись, які речі потрібно взяти з собою.

Студентка роздала дітям рюкзаки та імпровізовані скафандри та запропонувала летіти. За допомогою мультимедійної презентації їй вдалося створити реальну подорож сонячною системою. Презентацію вона супроводжувала розповіддю: «Всі ці планети – це велика космічна родина, для яких Сонечко є мамою, вони – його діти, які обертаються навколо нього. Сонце разом із планетами називають Сонячною системою. Кожна планета має свою доріжку, по якій вона рухається навколо Сонця. Ця доріжка називається орбітою.

Ось саме зараз ми підлітаємо до планети, яка називається Марс. Якою ви її бачите? (Відповіді дітей.)

Марс дуже схожий на Землю: є пори року, дні та ночі, але за зовнішнім виглядом ця планета аж ніяк не схожа на Землю. На Марсі є темні й світлі ділянки, є кратери (ями), пагорби, провалля, вулкан Олімп. Через велику кількість піску та пилу червоного кольору вчені називають її червоною планетою. Поверхня планети кам’яниста, води дуже мало й вона тверда – у

вигляді льоду. На Марсі спекотно вдень і холодно вночі. Життя на планеті не виявлено.

Давайте зійдемо на цю планету і ви розкажете мені, що ви бачите. (Відповіді дітей.) Ну що ж нам вже час повертатись додому, але на наступних заняттях ми продовжимо нашу космічну мандрівку.»

Підсумком заняття були запитання студентки:

- Про що було заняття?
- Що найбільше Ви запам’ятали?
- Що таке Сонце?
- Що Ви знаєте про планету Марс? тощо.

Аналізуючи проведене студенткою 6 курсу факультету дошкільної освіти заняття та відповіді дітей старшого дошкільного віку, ми можемо зробити висновок: мети заняття було досягнуто. Катерина В. не тільки закріпила уже відомий матеріал, повідомила новий, а й за допомогою інтерактивної технології створила атмосферу доброзичливості, взаємодопомоги, згуртувала та активізувала дітей на занятті. Дошкільники в повному обсязі засвоїли представлений матеріал, проявили креативні здібності, чітко та послідовно висловлювали свої думки на запропоновану тему.

Отже, оптимізація педагогічної взаємодії викладача й студента на основі належної інтеракційної культури передбачає формування в майбутніх вихователів необхідних якостей для ефективного використання інтерактивних технологій в умовах ДНЗ.

Впровадження самокерованого навчання в процес фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ. Попередня підготовка вихованців дасть їм можливість орієнтуватись на самокерованість навчання та отримати можливості самостійно планувати час для опанування того чи іншого навчального матеріалу. Запропоновані вміння нададуть можливість студентам розвивати самостійність та саморозвиватись під час занять.

Л. Дікінсон [338] та Н. Кудикіна [145] зазначають, що під час самокерованого навчання матеріал оформлено так, що в ньому містяться всі необхідні рекомендації та способи вирішення завдань, що дає можливість студентам виконувати завдання самостійно, без допомоги викладача. Самокероване навчання є важливим особливо для тих, хто з поважних причин пропустив заняття та, отримавши консультацію педагога, сам надолужує пропущене.

Для забезпечення самокерованості навчання викладач має розробити опорний конспект, у якому поетапно, відповідно до структури заняття, розписано основні положення теми, тобто складено план розгляду нового матеріалу. Також опорний конспект може містити схеми та список використаних джерел, який допоможе знайти потрібну інформацію. Отримавши поетапний план розгляду теми та консультацію викладача, студенти самостійно розподіляють час для вивчення та засвоєння нового матеріалу. Отже, такий вид навчання сприяє тому, що майбутні вихователі вчаться самостійно отримувати знання та вирішувати проблемні ситуації, які виникають у професійній діяльності.

Для реалізації означеної умови нами було розроблено електронний посібник «Методичне забезпечення впровадження інтерактивних технологій в навчально-виховний процес дошкільного навчального закладу», в якому міститься уся інформація щодо історії виникнення інтерактивних технологій, їх класифікація, умови реалізації та методика використання означених технологій. Також у діяльнісному та рефлексивному етапах представлені завдання практичного характеру для закріплення дистанційно отриманих студентами знань.

Звичайно, створення вищезазначених умов не матиме позитивного результату, якщо викладач не буде підготовлений до проведення занять із використанням інтерактивних технологій. Тому наступною умовою є *створення необхідного матеріально-технічного забезпечення процесу використання інтерактивних технологій у навчально-виховному середовищі*

ВНЗ. Забезпечення навчально-виховного процесу відповідним обладнанням та літературою є важливим. Звичайно, окрім законодавчої документації (Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», навчальні програми, державні програми розвитку дітей дошкільного віку тощо), у викладача має бути добірка навчально-методичних посібників, картотека статей щодо використання інтерактивних технологій і у ВНЗ, і у дошкільних (Додаток Е).

Для проведення занять із використанням інтерактивних технологій обладнання та обстановка мають відповідати технології, яку використовує викладач. Столи в аудиторії повинні розташовуватися таким чином, щоб усі студенти разом із викладачем могли легко взаємодіяти та бачити один одного. Це може бути розташування півколом, колом, буквою «П», «дискусійний клуб» (розміщення невеличкими групками навколо декількох столів) тощо. Обов'язково в аудиторії має бути дошка та крейда, оскільки більшість інтерактивних технологій потребують визначення результатів, закріплення основних положень або занотовування думок студентів під час вирішення складних проблемних ситуацій. Окрім того, для кожного студента потрібно підготувати аркуші паперу, ручки або олівці. Також важливим елементом будь-якого заняття із використанням інтерактивних технологій є опорний конспект використання цієї технології, для того щоб студенти мали змогу пригадати специфіку проведення тієї чи іншої технології. Доречно також, щоб в аудиторії була інтерактивна дошка, яка дасть змогу за допомогою мультимедійних презентацій розкрити особливості використання інтерактивних технологій. Звичайно, кожна інтерактивна технологія потребує індивідуального обладнання, тому його слід підбирати заздалегідь під час підготовки до заняття.

Таким чином, під час проведення занять з використанням інтерактивних технологій нами були створенні усі умови для успішної інтеракції. За допомогою інтерактивної дошки ми мали можливість продемонструвати студентам уривки з занять, проведених вихователями в

ДНЗ. Також по закінченню вивчення спецкурсу майбутні фахівці демонстрували свої портфоліо як в паперовому, так і в електронному вигляді.

Наступною умовою, яка тісно переплітається з попередньою, виступає *варіативне використання методів і форм фахової підготовки студентів до оперування інтерактивними технологіями в процесі вивчення нормативних і спеціальних курсів.* Для реалізації її вагомим є формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій за допомогою введення в навчальний процес ВНЗ спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій». Мета спецкурсу – на основі теоретичної та практичної підготовки студентів у ВНЗ сформувати професійно значущі якості особистості майбутнього вихователя, концептуальність професійного мислення, що забезпечить їх готовність до використання інтерактивних технологій у ДНЗ.

Завданнями спецкурсу є:

– ознайомити студентів з сутністю поняття «інтерактивні технології навчання»;

– систематизувати підходи різних учених до класифікації інтерактивних технологій;

– розкрити особливості методики проведення дидактичних, виховних, розвивальних та соціалізуючих інтерактивних технологій у ДНЗ;

– визначити способи ефективного педагогічного управління інтерактивними технологіями під час навчально-виховного процесу;

– засобами інтерактивних технологій сформувати навички планування, організації та результативного здійснення навчально-виховної роботи з дошкільниками;

– навчити відбирати адекватні інтерактивні технології відповідно до теми заняття та його учасників;

– навчити керувати групою та контролювати роботу учасників заняття.

Спецкурс варто проводити у вигляді тренінгу (Додаток Д). Як зазначає О. Пометун [225], тренінг – це форма інтерактивного навчання, що дозволяє за короткий час отримати необхідні знання, вміння та навички, змінити ставлення до певних сформованих стереотипів. Тренінг стимулює студентів використовувати отриманий ними досвід і дає можливість створювати умови взаємодії, під час яких вони мають змогу критично аналізувати проблемні ситуації, які виникають у навчально-виховній діяльності вихователя.

Тематичний етап тренінгових занять був спрямований на засвоєння теоретичного матеріалу обраної теми, в контексті якого розглядались такі питання: історія виникнення інтерактивних технологій; наукова інтерпретація поліваріативності інтерактивних технологій у дидактиці; дидактичні інтерактивні технології; виховні інтерактивні технології; розвивальні інтерактивні технології; соціалізуючі інтерактивні технології; організаційно-педагогічні умови використання інтерактивних технологій. Діяльнісний етап сприяв формуванню та розвитку в майбутніх вихователів практичних навичок використання інтерактивних технологій. Студенти мали змогу добирати технології та розробляти конспекти занять із запропонованими технологіями згідно з темою та метою занять. Рефлексивний етап тренінгових занять сприяв розвитку рефлексивних здібностей та самовдосконаленню майбутніх вихователів. Окрім того, студенти мали змогу оцінити свою діяльність та діяльність викладача на занятті. Вони аналізували проведену діяльність, визначаючи позитивні й негативні сторони; визначали причини невдач та пропонували шляхи їх вирішення.

На першій лекції ми познайомили студентів із трактування поняття «інтерактивні технології» з різних точок зору. Перша точка зору пов’язана з виникнення методів активного навчання, становлення якого почалось ще у XVIII-XIX ст. та носило прагматичний (емпіричний) характер. Далі було представлено організації навчально-виховного процесу в школах США (Дальтон-план та Батавіа-план), Англії (Говард-план) та Німеччини (Ієна-

план). Представлені системи було засновано на принципі індивідуального навчання, що сприяє активізації вихованців. Обговорюючи це твердження, студенти розійшлись у поглядах, оскільки попрацювавши з кредитно-трансферною системою, вони знайшли недоліки застосування такої системи навчання. У процесі дискусії ми дійшли висновку, що принцип індивідуального навчання сприяє саморозвитку та самовдосконаленню студентів, дає змогу розвивати креативність та самостійність у роботі, чого ми часто не помічаємо в роботі вихователів. З усіх запропонованих систем студентам найбільше припала до душі розроблена у 20-х рр. ХХ ст. професором Йенського університету П. Петерсеном система організації роботи школи, що поєднує індивідуалізацію навчально-виховного процесу з колективною діяльністю учнів – Ієна-план. Допомога товаришів та взаємодія всієї групи набагато полегшує індивідуальну систему навчання.

Таким чином, ми перейшли до наступного підходу виникнення інтерактивних технологій, що пов’язується з груповою формою навчальної діяльності, яка виникла як альтернатива традиційним формам навчання. Різновидом групового навчання в межах класно-урочної системи стала белланкастерська система – система взаємного навчання [4; 146; 248]. На противагу белланкастерській системі в колишньому Радянському Союзі (30-і рр. – початок 40-х рр. ХХ ст. на Східній Україні) виникла ідея бригадно-лабораторної форми навчання, яка мала назву «бригадно-лабораторний метод». Обидва цих методи ґрунтувалися на поділі групи на підгрупи, ланки тощо. Студенти кожної підгрупи обирали собі капітана – бригадира, який розподіляв між учасниками своєї групи завдання, поставлене перед ними викладачем. Студенти працювали всі разом на спільний результат, що давало значні успіхи та сприяло формуванню колективізму, взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу. На запитання: «Наскільки доречна така система організації навчального процесу?» студенти одноголосно віддали їй перевагу, хоча лабораторно-бригадний метод має

низку недоліків: зниження ролі педагога, відсутність у суб'єктів навчання мотивації, неекономне витрачання часу.

Після з'ясування етапів виникнення інтерактивних технологій ми звернулись до суті самих технологій, до визначення поняття, завдань та їх значення в навчально-виховному процесі ВНЗ. Отож, спочатку студентам запропоновано самостійно визначити суть поняття «інтерактивні технології», а потім їх познайомили з дефініціями цього поняття, зробленими іншими науковцями (М. Кларін, Н. Павленко, Л. Пироженко, О. Пометун, В. Симоненко, А. Смолкін, Н. Фомін та ін.).

Проаналізувавши всі ці визначення, ми дійшли висновку, що інтерактивні технології – це технології навчання, спрямовані на досягнення поставлених цілей навчання шляхом активної та творчої міжсуб'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, заснованої на їхньому особистому досвіді.

Окрім того, ми подали характеристику провідних ознак й інструментів інтерактивної педагогічної взаємодії, серед яких: полілог, діалог, мисленєдіяльність, смислотворчість, міжособистісні взаємини, свобода вибору, створення ситуації успіху, позитивність й оптимістичність оцінювання, рефлексія [227].

Для закріплення представленого матеріалу студентам запропоновано розробити часову модель «Історія виникнення інтерактивних технологій» за такими напрямками:

1) з позиції методів активного навчання;

2) з позиції групової форми навчальної діяльності.

Із зазначеним завданням студенти впорались. Вони продемонстрували не тільки вміння слухати та запам'ятовувати, а й вміння розробляти моделі.

На завершення було проведено інтерактивну технологію «Незакінчене речення», яка дає студентам можливість оцінити зміст і діяльність на занятті, а викладачеві – отримати зворотний зв'язок, який фіксує найбільш важливі для студентів моменти заняття. Пропонувалось продовжити речення на

кшталт «Для мене сьогодні важливим було …», «Сьогодні я навчився (дізнався) …», «Мені хотілося б надалі дізнатися (навчитися) …».

Під час цієї вправи ми переконались, що:

1) для студентів важливо було дізнатися, що таке інтерактивні технології та з якою метою їх було впроваджено в навчальний процес, на що вони спрямовані та як правильно їх застосовувати, щоб не нашкодити дітям;

2) на занятті вони дізнались про історію виникнення та походження інтерактивних технологій, чим сучасні технології відрізняються від попередніх та що ж означає сама назва «інтерактивні технології»;

3) студенти виявили бажання дізнатись, які інтерактивні технології існують, окрім уже відомих їм, та як правильно їх застосовувати.

Отже, проаналізувавши відповіді студентів, ми дійшли висновку, що вони отримали цікаву та корисну для них інформацію, збагатили свої знання, хоча не всі питання отримали відповіді.

Тому наступне заняття ми присвятили вивченню теми «Наукова інтерпретація інтерактивних технологій у дидактиці». На лекції, яку ми провели за допомогою інтерактивної технології «Лекція-прес-конференція», розглядались різноманітні підходи до класифікації інтерактивних технологій: за джерелом пізнання, методом логіки, типом навчання, рівнем пізнавальної самостійності педагога та рівнем проблемності (О. Малій, Г. Цвикальська); за ступенем активності студентів та характером їхньої навчально-пізнавальної діяльності (В. Ягупов); за педагогічною функцією в педагогічній взаємодії (С. Кашлев); за формою навчання; за формою соціальної взаємодії; за пріоритетом обладнання; за рівнем доступності; за характером навчальної діяльності; за характером пізнавальної діяльності; за характером професійної діяльності; інтерактивні технології кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань (Л. Пироженко, О. Пометун); за механізмами та основними функціями педагогічного спілкування (О. Киричук, М. Скрипник) та ін.

Оскільки ми готуємо майбутніх вихователів, які працюватимуть з дітьми дошкільного віку, а основним видом діяльності у ДНЗ є гра, то ми запропонували студентам ближче познайомитись із класифікацією інтерактивних технологій, в основі яких цільові орієнтації гри (Г. Селевко): дидактичні, виховні, розвивальні та соціалізуючі.

Саме лекція-прес-конференція надала можливість студентам ставити питання до викладача, як на справжній прес-конференції. Найбільше їх цікавило, як саме вони можуть впроваджувати ту чи іншу технологію в професійну діяльність, які труднощі в них можуть виникати та як їх подолати. Для подальшої активізації студентів на занятті ми запропонували підготувати кластер з теми. У центрі аудиторної дошки написали ключове словосполучення «Класифікація інтерактивних технологій». Студенти по черзі називали слова та словосполучення, які, на їхню думку, пов’язані із запропонованою темою, пояснюючи їх вибір. Усі запропоновані «кластери» записували навколо ключового словосполучення. Після того, як усі гравці висловились, ми спільно з ними встановили відповідні зв’язки між поняттями та ідеями. Таким чином, ще раз закріплено вивчений матеріал.

Після завершення заняття проведено інтерактивну технологію «Бліц-дискусія», яка допомогла визначити, яку класифікацію інтерактивних технологій доречно використовувати в навчально-виховному процесі сьогодення. Цікавою була думка про можливість поєднувати різноманітні класифікації, орієнтуючись на потреби групи, з якою працює вихователь, теми та мети заняття й можливостей вихованців. Також студенти підтримали думку про самостійну розробку вихователями інтерактивних технологій відповідно до тих умов, у яких вони працюють. І цю думку підтримала більшість, адже впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес ДНЗ розпочалось нещодавно й тому достатньо не вивчене та не розроблене. Саме це є причиною надання майбутніми вихователями переваги традиційним методам навчання.

Поступово ми підвели студентів до теми наступної лекції: «Дидактичні інтерактивні технології». Під час тематичного етапу заняття запропоновано пригадати значення пізнавальної активності для розвитку дітей дошкільного віку за допомогою інтерактивної вправи «Діалог з класиком».

Пізнавальна активність – це якісний стан пізнавальної діяльності, який ґрунтується на прагненні дитини активно накопичувати знання, ми відмітили її велике значення для розвитку гармонійно розвиненої особистості. Отже, причин для сумніву щодо ефективності дидактичних інтерактивних технологій не було. Тому нами було запропоновано розглянути технології, які належать до цього виду, та ближче познайомитись із методикою їх використання.

До дидактичних інтерактивних технологій належать: «Що було б, якби…», «Історія з мішка», «Турбота про тварин», «Придумай запитання», «Хмарочос», «Метод фокальних об’єктів» тощо. Ми не тільки розповідали, а й демонстрували на прикладах основні етапи проведення запропонованих технологій.

Після представлення кожної з дидактичних інтерактивних технологій нами було запропоновано студентам дати відповіді на запитання: «Які недоліки в проведені цієї технології ви помітили?» та «Що б ви змінили в проведенні цієї технології?».

Для того, щоб активізувати студентів на занятті під час діяльнісного етапу, ми запропонували розробити та провести заняття для дітей старшого дошкільного віку з ознайомлення з навколишнім на тему «Овочі» з використанням дидактичної інтерактивної технології «Історії з мішка». Ми запропонували мету та орієнтовний хід заняття для врегулювання роботи студентів. Через 10 хв. було перевірено представлені студентами конспекти та надано їм можливість провести фрагмент розробленого заняття. Далі пропонуємо всій групі проаналізувати відповідь студентів.

Студенти проявили свої вміння справжніх вихователів, адже їх конспекти відповідали всім вимогам дидактики. Окрім того, вони намагались

урізноманітнювати запропоновані їм технології новими ідеями їх проведення. Наприклад, для технології «Історії з мішка» студенти запропонували класти в мішок уривки з відомих казок та оповідань з описом того чи іншого овоча, а діти мали б здогадатись, про що йде мова.

Для закріплення отриманої інформації та сформованих умінь ми провели інтерактивну технологію «Рефлексивна бесіда», яка допомогла дати відповідь на такі запитання: «З якою метою було використано цю технологію?», «Які думки вона у вас викликала?», «Чого ви особисто навчились?», «Чому б ви хотіли навчитись ще?».

Наступне заняття було практичним. На ньому студенти самостійно проводили дидактичні інтерактивні технології за різними розділами програм розвитку дітей дошкільного віку. На початку заняття ми розподілили студентів у підгрупи, тому, коли вони презентували технології, між ними вже було розподілено ролі вихователя та дітей. Усі студенти, які брали участь у спостереженні занять, виконували роль експертів. Після проведення занять вони аналізували й оцінювали роботу вихователя.

Найпоширенішими недоліками в проведенні занять експерти відмітили той факт, що не всім з них вдавалось спонукати учасників гри до активної розмови. Під час більшості фрагментів занять вихователька ставила запитання дітям, а вони на них не відповідали. На нашу думку, причиною цьому є недостатня сформованість у студентів комунікативних навичок, відкритості, легкості в спілкуванні. Це, звичайно, ускладнило роботу групи й не принесло очікуваного результату.

На наступному занятті студентам запропоновано ознайомитись із виховними інтерактивними технологіями за допомогою рольової гри. Це дозволило студентам не тільки отримати теоретичні знання з теми, а й спробувати практично використати виховні інтерактивні технології.

Ми відмітили, що мета виховних інтерактивних технологій – формувати моральні та естетичні позиції дітей. До інтерактивних технологій

належать «Знайомство», «Павутина», «Що я люблю робити?», «Подорож», «Доброго ранку!» тощо. Ми запропонували кожну з технологій цього виду.

Після представлення всіх виховних технологій цього виду студентам було запропоновано розробити конспект заняття з фізичної культури з використанням інтерактивної технології «Знайомство»; конспект заняття із зображувальної діяльності з використанням інтерактивної технології «Що я люблю робити…» та розробити й провести свій варіант використання інтерактивної технології «Подорож».

Варто зазначити, що цього разу студенти намагались не допускати попередніх помилок, і виховні інтерактивні технології їм у цьому допомогли. Адже технології сприяють знайомству членів інтеракції. Студенти дізнавались один про одного нові факти з життя, про плани на майбутнє, мрії тощо. Інтерактивні технології сприяли зближенню членів групи, що значно впливало на довіру та комунікабельність майбутніх вихователів. Ураховуючи це, студенти відмітили, що запропоновані технології доцільніше використовувати на перших заняттях із дошкільниками, оскільки вони сприяють знайомству дітей, створюють товариську атмосферу, а головне – ці технології допоможуть вихователю створити справжню інтеракцію в групі. Ми погоджуємось з думкою студентів та вважаємо, що саме з таких технологій потрібно розпочинати знайомство з інтерактивними технологіями загалом.

Цікавими, на нашу думку, були сценарії проведення інтерактивної технології «Подорож», запропоновані студентами. Один із них полягав у тому, що дітям пропонувалась справжня подорож груповою кімнатою, під час якої діти виконували різноманітні завдання в пошуках шляху до Країни Казок.

Для заняття на закріплення навички вживання ввічливих слів студенти пропонували подорож до Країни Ввічливості за допомогою павутинки. Майбутні вихователі дали дітям клубок, який вони мали передавати один одному. Кожній дитині потрібно було розгадувати загадки, відповідями на

які були ввічливі слова. Ми запропонували провести заняття за конспектами занять, які студентам сподобались найбільше.

Таким чином, нам вдалося не тільки сприяти посиленню колективізму серед студентів, а й розвивати їхні творчі здібності, що значно впливає на формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій.

На завершення заняття ми запропонували студентам інтерактивну технологію «Есе». Майбутнім вихователям потрібно було дати аргументовану відповідь на запитання: «На вашу думку, чи доцільно використовувати названі технології на заняттях з дітьми дошкільного віку? Які технології ви б запропонували? Чому?».

Під час написання есе думки студентів розійшлися: одні вважали використання інтерактивних технологій доцільним, бо вони сприяють активізації дітей на заняттях, розвитку мислення й творчих здібностей, а інші, навпаки, заперечували доцільність їх використання. Основними причинами цього було те, що студентам не завжди вдавалось досягти відповідного результату, тому вони вважали, що для дітей дошкільного віку такі технології будуть важкими для розуміння та сприйняття. Однак серед запропонованих студентами технологій були й інтерактивні: рольові ігри, «мозковий штурм» тощо.

На наступній лекції ми запропонували студентам ознайомитись із розвиваючими інтерактивними технологіями: «Несподівані малюнки», «Очевидний надпис», «Історія з продовженням», «Карти Проппа», спрямовані на розвиток творчих здібностей, мотивацію навчальної діяльності дітей дошкільного віку. Зокрема, запропоновано розіграти технологію «Історія з продовженням», яка дає змогу відпрацювати спонтанну співпрацю у форматі всієї групи.

Під час діяльнісного етапу заняття ми поставили перед студентами такі завдання:

1) сконструювати конспект заняття із зображувальної діяльності з використанням інтерактивної технології «Несподівані малюнки»;

2) розробити конспект заняття з математики з використанням інтерактивної технології «Очевидний надпис»;

3) сконструювати та провести свій варіант використання інтерактивної технології «Карти Проппа».

Під час усього заняття ми помітили, як студенти прислухались один до одного, взаємодіяли один з одним, одночасно було відзначено низький рівень їхніх творчих здібностей. Тому запропонували їм інтерактивну технологію «Анкета-газета», під час якої майбутні педагоги давали оцінку заняттю та власним досягненням у вигляді дружніх карикатур, малюнків, поезій, невеличких текстів, побажань, пропозицій, зауважень та ін. Це все ми записували на підготовленому великому аркуші паперу. Також попросили студентів самостійно визначити причини невдалих спроб та запропонували спробувати їх подолати на практичному занятті.

Проаналізувавши дві стіннівки, ми прийшли до висновку: майбутнім вихователям не зовсім вдалося перебороти свій страх та стереотипне мислення, тому високих результатів не було досягнуто. Але ми зраділи тим позитивним сторонам, які відкрились у студентів: вони почали підтримувати один одного, допомагати, зникли всі неприємні жарти, і вони дійсно почали працювати як команда. Для того, щоб закріпити отриманий результат, ми перейшли до наступного виду інтерактивних технологій – соціалізуючих. Соціалізуючі інтерактивні технології – це технології, спрямовані на сприяння навчанню спілкуватись. До цих технологій належать: «Знайомство», «Комплімент», «Дитина дня», «Моя сім’я», «Я допомагаю іншим», рольові ігри тощо.

Перш ніж розпочати використання цих технологій, ми запропонували студентам розробити конспект заняття із зображувальної діяльності з використанням інтерактивної технології «Дружна родина». Після чого кожен студент мав змогу побувати в ролі вихователя. Використання такої технології

ми продовжили й на практичному занятті, після чого запропонували студентам інтерактивну технологію «Листи самооцінювання» (Додаток Ж). Їм потрібно було оцінити свою роботу на парі.

Студенти позитивно оцінили роботу, вказавши на такі позитивні сторони: уміння добирати аргументи та доводити їх; уміння ставити запитання; уміння працювати в команді, допомагати один одному; уміння висловлювати нові ідеї та вносити конструктивні пропозиції. Однак були виявлені незначні недоліки, на попередження яких і націлено наступне заняття.

Заняття присвячено організаційно-педагогічним умовам використання інтерактивних технологій. Оскільки студенти вже мали певний досвід їх використання та були знайомі з методикою, ми запропонували їм самостійно описати умови успішної інтеракції, використовуючи інтерактивну технологію «Дебати».

На думку студентів, умовами успішної інтеракції є суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників навчально-виховного процесу, готовність до використання інтерактивних технологій, творчі здібності, комунікабельність, колективізм, уміння працювати в колективі, кмітливість, уява, необхідне обладнання тощо.

Отже, під час впровадження спецкурсу за допомогою інтерактивних технологій ми подали студентам усі необхідні знання та сформували вміння та навички їх реалізації у практичній діяльності. За допомогою поділу кожної лекції на тематичний, діяльнісний та рефлексивний етапи ми мали можливість одразу перевірити ефективність спецкурсу, а також дали можливість студентам оцінити свій творчий потенціал.

Також одним із засобів реалізації запропонованої умови є створення майбутнім вихователем банку науково-методичного забезпечення. Цей засіб спонукає студентів цікавитись новинками сучасної освіти, новітніми методами, формами й технологіями організації навчально-виховного процесу. Це потребує створення власної бібліотеки, в якій би містились

науково-методичні посібники, рекомендації, картотека статей тощо. Кожен майбутній професіонал за часи свого навчання та професійної діяльності має сформувати для себе фонд нормативно-правових та інструктивно-методичних документів, наукової, науково-популярної, методичної, довідкової літератури, картотеку періодичних педагогічних видань, аудіо-, відеоматеріалів, електронних та наочних друкованих засобів навчання, предметної наочності тощо. Окрім того, у кожного вихователя має бути сформований навчально-методичний комплекс, система занять з використанням інтерактивних технологій.

Упровадження інтерактивних технологій у процес викладання предметів педагогічного циклу як засіб реалізації розробленої моделі потребує системної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ.

Педагогіка – це навчальна дисципліна, покликана сприяти поетапному становленню майбутніх педагогів, що виявляється в умінні вирішувати різні проблемні педагогічні ситуації. Велике значення в досягненні поставленого завдання мають інтерактивні технології як технології взаємодії викладача та студента в освітньому процесі. Тому активна взаємодія студентів під час лекцій, семінарів, практичних занять залишається основною умовою професійного зростання майбутніх вихователів.

На нашу думку, окрім традиційної лекції, в освітній процес ВНЗ слід вводити лекцію із запланованими помилками, проблемну лекцію, лекцію удвох, лекцію-візуалізацію, лекцію-прес-конференцію, лекцію-діалог тощо, що активізує не тільки пізнавальну активність студентів, а й пошукову діяльність. На семінарських та практичних заняттях можна використовувати такі інтерактивні технології: мозковий штурм, ажурна пилка, аналіз конкретних ситуацій, робота в парах, робота в малих групах, дидактичні ігри; методи: емпатії, смислового й символічного бачення, придумування, припущення, гіперболізації, синектики, метод конструювання понять тощо. Такі технології та методи дадуть змогу не тільки активізувати студентів, а й розвивати в них особистісні якості, креативність та ін.

Так, під час опанування навчальної дисципліни «Організація різних видів діяльності в сім'ї» практичні заняття ми проводили за допомогою інтерактивних технологій:

- тема «Роль організації різних видів діяльності дитини в сім'ї. Організація ігрової діяльності в домашніх умовах» була проведена за допомогою інтерактивної технології «Обмін думками»;
- заняття на тему «Організація навчальної діяльності в сім'ї» було проведено за допомогою технології «Одна хвилина»;
- тему «Організація трудової діяльності дітей у сім'ї» було розкрито за допомогою технології «Засідання експертної групи (або петельна дискусія)»;
- під час заняття на тему «Упровадження інноваційних технологій навчання дітей у сімейному колі» студенти не тільки ознайомились із тим, що таке інтерактивні технології, їх метою та видами, а й мали змогу визначити актуальність застосування таких технологій на практичному занятті, яке відбувалось з використанням інтерактивної технології «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу» (Додаток П).

Також інтерактивні технології використовувались під час практичного заняття з теми «Методика навчання дітей монологічного мовлення» (навчальна дисципліна «Теорія і методика розвитку рідної мови дітей»), яке було проведено у формі ділової гри на тему «Обмін досвідом». Метою заняття було формувати вміння планувати заняття з розгляду картини та іграшок, вчити обґрунтовувати свою думку, удосконалювати теоретичні знання.

З групи обираються студенти на роль завідувача та методиста.

Їхнє завдання полягало в тому, щоб:

- слухати відповіді інших, аналізувати та оцінювати їх;
- ставити додаткові питання;
- доповнювати відповіді;
- надавати рекомендації щодо практичного проведення фрагментів занять.

Решта студентів було поділено на три групи:

1) вихователі молодшої групи;

2) вихователі середньої групи;

3) вихователі старшої групи.

Їхні завдання:

- розкрити методику навчання дітей розповіді за дидактичною картиною та іграшками відповідно у своїй віковій групі;

- продумати питання для «вихователів» інших груп;

- продемонструвати фрагмент заняття.

Під час практичного заняття з навчальної дисципліни «Сучасні технології в дошкільній педагогіці» ми використовували метод синектики. Тема заняття – «Навчання дошкільників: вчора, сьогодні, завтра». Мета – активізація знань студентів із загальних основ дошкільної дидактики: особливості навчання дітей дошкільного віку, зміст, принципи, типи, методи й форми організації навчання; формувати професійну спрямованість студентів та інтерес до обраної професії; розвивати мислення, уяву, увагу, вміння аналізувати отриману інформацію.

На початку заняття студентам повідомлялась тема, мета та план роботи за методом синектики: постановка проблеми дослідження, аналіз проблеми, повідомлення необхідної інформації; з’ясування можливостей вирішення проблеми, переформулювання проблеми студентами у власному розумінні (наближення проблеми до себе); спільний вибір одного з варіантів переформульованої проблеми.

Викладач поставила перед студентами ряд запитань:

- На Вашу думку, які з методів навчання дітей є найефективнішими?

- Яка форма організації навчання в ДНЗ є найефективнішою для активізації розумової діяльності дітей?

Після цього студенти висловлювали свої думки щодо методів і форм організації навчання та їх ефективності для активізації розумової діяльності дітей.

Наступним етапом заняття було узагальнення у вигляді складання схеми, на якій показано доцільність методів навчання та схему ефективності форм навчання. На закінчення студенти підбирали необхідні й найбільш ефективні методи навчання до одного з розділів програми на вибір.

За допомогою методу емпатії ми запропонували студентам розглянути тему «Особливості виховання дітей у різновіковій групі» з навчальної дисципліни «Виховання дітей у різновіковій групі». Метою заняття було познайомити студентів із організацією виховання дітей різновікової групи, розкрити особливості та описати умови ефективної взаємодії дошкільників у таких групах.

Студентам запропонували уявити себе дитиною дошкільного віку, яка навчається у різновіковій групі. Майбутні вихователі мали поділитися своїми думками щодо бажання перебувати у ДНЗ, навчатися разом із молодшими або старшими вихованцями, яким чином вони б взаємодіяли під час занять, ігрової діяльності та на прогулянці.

Організація заняття за допомогою методу синектики дала можливість студентам дати відповіді на запитання, які їх хвилювали на початку вивчення навчальної дисципліни, а саме: як організувати виховний процес таким чином, щоб увага приділялась усім дітям без виключення, щоб діти різних вікових підгруп отримували належні знання та як уникнути конфліктів у такій групі.

Також під час вивчення таких дисциплін, як: «Технологія викладання методики розвитку мовлення», «Технологія викладання методики фізичного виховання», «Технологія викладання методики ознайомлення з природою», «Технологія викладання теорії та методики образотворчої діяльності», «Методика викладання дитячої психології» та ін. викладачі знайомлять студентів із інтерактивними технологіями та під час практичних занять майбутні вихователі розробляють заняття з використанням запропонованих технологій.

Отже, реалізація інтерактивних технологій у процесі вивчення нормативних і спеціальних курсів допомагає студентам не тільки познайомитись із інноваційними методами й формами навчання, а й удосконалити навички їх використання. Адже студенти мають можливість спробувати себе в різних ролях, творчо моделювати хід заняття, активізувати комунікативну діяльність, удосконалити культуру професійного мовлення. Під час проведення занять за допомогою означених методів та форм, студенти активізовують своє мислення, пам'ять, мовлення, вчаться творчо вирішувати проблемні ситуації, спрямовують свою діяльність на створення авторських інтерактивних технологій.

Отже, ефективній реалізації моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій сприяє створення таких організаційно-педагогічних умов:

- оптимізація педагогічної взаємодії викладача й студента на основі належної інтеракційної культури (створення суб’єкт-суб’єктної взаємодії, ситуації успіху, ігрової ситуації тощо);

- впровадження самокерованого навчання в процес фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ;

- створення необхідного матеріально-технічного забезпечення процесу використання інтерактивних технологій у навчально-виховному середовищі ВНЗ (забезпечення необхідним обладнанням, створення атмосфери взаємодії тощо);

- варіативне використання методів і форм фахової підготовки студентів до оперування інтерактивними технологіями в процесі вивчення нормативних і спеціальних курсів (впровадження спецкурсу та використання інтерактивних технологій в дисциплінах педагогічного циклу).

2.3. Критерії та показники готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій

Системний характер побудови моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій вплинув на розроблення критеріїв готовності майбутніх вихователів до використання зазначених технологій.

У психолого-педагогічній літературі (С. Гончаренко [68, с. 163], І. Дичківська [80, с. 344], О. Локшина [270, с. 217], С. Сисоєва [266]) поняття «критерій» розглядається як:

− набір якісних характеристик, які використовуються для винесення судження щодо виконання, продукту виконання або як інструмент оцінювання;

− ознака, на підставі якої дається оцінка якого-небудь явища, дії;

− ознака, взята за основу класифікації;

− ознака, завдяки якій відбувається оцінка, визначення або класифікація явища чи процесу;

− показник, що характеризує властивість (якість) об'єкта, оцінювання якого можливе за одним із способів вимірювання або за експертним методом.

Отже, критерій виражає сутнісну ознаку, на основі якої здійснюють аналіз, оцінювання та порівняння реальних педагогічних явищ, при цьому рівень вияву певного критерію виражається в конкретних показниках, які характеризуються, в свою чергу, кількома ознаками [68; 80; 266; 270]. У процесі дослідницько-експериментальної роботи поняття «критерій» тісно пов’язане з поняттям «показник», який розуміють як комплекс властивостей і характеристик, які описують найбільш значні особливості об’єкта або процесу. При цьому розрізняють якісні показники, які фіксують наявність чи відсутність якої-небудь властивості; кількісні показники, які фіксують міру

вираженості, розвитку властивості. Отже, під показниками розуміють якісні або кількісні характеристики сформованості того або іншого критерію [6; 7]. Виходячи з вищезазначеного, в дослідженні розроблено критерії, що відображають специфіку готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій та забезпечують підвищення рівня їхньої професійної компетентності. Критерії враховують зміст системи поняття готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій, що теоретично представлено в першому розділі дисертаційного дослідження та результатах констатувального експерименту. Визначено три критерії готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій, зокрема: диференційно-психологічний, інформаційний, результативний (табл. 2.1).

Диференційно-психологічний критерій враховує особливості диференційованого підходу до навчання та психологічні особливості учасників навчально-виховного процесу, від чого залежить особистісна активність майбутнього вихователя та ефективність його професійної діяльності. Об’єктивність цього критерію виражається в тому, що він характеризує мотиваційну сферу особистості в сукупності та динаміці розвитку; валідність (діагностує лише мотиваційний компонент); надійність (виявляється у відносній постійності та стабільності мотиваційної сфери через особистісне ставлення кожного вихователя).

Показниками диференційно-психологічного критерію готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій визначаємо соціальні (спрямовані на розвиток комунікабельності та соціалізацію дитини в суспільстві), навчально-пізнавальні (мають на меті набуття студентами теоретичних та практичних знань про інтерактивні технології) та професійні (спрямовані на вдосконалення професійної підготовки студентів, уміння не тільки використовувати інтерактивні технології на практиці, а й розробку авторських технологій).

Таблиця 2.1

Основні критерії та показники готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій

Компоненти готовності	Критерії	Показники	Методи діагностування
Мотиваційний (для діагностики рівня сформованості мотиваційної сфери особистості)	Диференційно-психологічний	*Соціальні:* бажання сприяти соціалізації дітей дошкільного віку в суспільстві, розвитку в них комунікабельності. *Навчально-пізнавальні:* потреба в набутті знань, умінь і навичок щодо використання інтерактивних технологій у професійній діяльності; потреба в набутті вмінь доцільно та ефективно використовувати отримані знання в навчально-виховному процесі з дітьми старшого дошкільного віку. *Професійні*: необхідність удосконалювати професійну підготовку.	Спостереження, анкетування, тестові методики
Пізнавально-когнітивний (для діагностики знань майбутніх вихователів щодо сутності та особливостей використання інтерактивних технологій)	Інформаційний	Знання: - сутності та значення інтерактивних технологій; - підходів до класифікації інтерактивних технологій; - методики розроблення інтерактивних технологій; - особливостей використання та побудови інтерактивних занять; - ефективності педагогічного спілкування як основи успішної інтеракції.	Анкетування, тестові методики, практичне використання інтерактивних технологій
Конативний (для діагностики професійно-педагогічних умінь майбутніх вихователів використовувати інтерактивні технології)	Результативний	Уміння ефективно використовувати інтерактивні технології на практиці: - розробляти інтерактивні технології; - доступно пояснити дитині старшого дошкільного віку правила використання інтерактивних технологій; - аналізувати й критично осмислювати результат взаємодії «вихователь–діти»; - актуалізувати знання з педагогіки, психології та фахових методик, інтегрувати зв’язки між ними відповідно до розв’язання конкретних проблемних завдань; - творчо підходити до вирішення педагогічних вправ та ситуацій.	Опитування, практичне використання інтерактивних технологій

Усі показники цього критерію виявляються на високому, достатньому та низькому рівнях. Рівневі показники сформованості диференційно-психологічного критерію представлені в табл. 2.2.

Таблиця 2. 2

Рівневі показники сформованості диференційно-психологічного критерію готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій

Рівні прояву критеріїв	Показники
Високий	Чітко виражена професійна спрямованість майбутнього вихователя, усвідомлення необхідності вдосконалювати свою професійну підготовку засобами інноваційних технологій. Майбутній фахівець володіє достатньою кількістю знань, умінь та навичок щодо впровадження інтерактивних технологій, готовий творчо застосовувати їх у нестандартній ситуації.
Достатній	Недостатній рівень професійної спрямованості до використання інтерактивних технологій у ДНЗ. Окремі неструктуровані знання не дають можливості студенту для успішної інтеракції. Майбутній фахівець не відчуває необхідності до самовдосконалення.
Низький	Відсутність професійної спрямованості до використання інтерактивних технологій у ДНЗ. Для цього рівня характерним є низький рівень компетентності та обсяг знань із впровадження зазначених технологій.

Інформаційний критерій враховує систему знань студентів щодо теорії та практики використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі ДНЗ. Показниками інформаційного критерію готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій виступають: знання з теорії та історії виникнення інтерактивних технологій (сутність та значення; підходи до класифікації інтерактивних технологій; методики розроблення інтерактивних технологій; особливості використання та побудови інтерактивних занять); знання методики використання інтерактивних технологій та ефективності педагогічного спілкування як

основи успішної інтеракції. Рівневі показники сформованості інформаційного критерію представлені в табл. 2. 3.

Таблиця 2. 3

Рівневі показники сформованості інформаційного критерію готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій

Рівні прояву критеріїв	Показники
Високий	Має ґрунтовні знання про інтерактивні технології, їх значення, види та особливості розробки та використання; розуміє доцільність використання педагогічного спілкування як основи успішної інтеракції між вихователем та дітьми.
Достатній	Має окремі, але не систематизовані знання про інтерактивні технології, їх значення, види та особливості розроблення та використання; вважає не обов’язковим використання педагогічного спілкування як основи успішної інтеракції.
Низький	Недостатньо, епізодично володіє знаннями про інтерактивні технології, їх значення, види та особливості розробки та використання; не розуміє доцільності використання педагогічного спілкування як основи успішної інтеракції між вихователем та дітьми.

Результативний критерій спрямований на діагностику вмінь ефективно використовувати інтерактивні технології на практиці. Цей критерій є об’єктивною, надійною та валідною характеристикою конативного компонента готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій.

Результативний критерій має тісний взаємозв’язок із інформаційним критерієм, тому що від рівня обізнаності студентів із теорії залежить уміння вправно та ефективно використовувати інтерактивні технології на практиці.

Показниками результативного критерію готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій виступають уміння ефективно використовувати інтерактивні технології на практиці (розробляти інтерактивні технології; доступно пояснити дитині старшого дошкільного віку правила використання інтерактивних технологій; аналізувати й критично

осмислювати результат взаємодії «вихователь-діти»); актуалізувати знання з педагогіки, психології та фахових методик, інтегрувати зв'язки між ними відповідно до розв'язання конкретних проблемних завдань; творчо підходити до вирішення педагогічних вправ та ситуацій. Показники сформованості результативного критерію готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій за рівнями представлено в табл. 2. 4.

Таблиця 2. 4

Рівневі показники сформованості результативного критерію готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій

Рівні прояву критеріїв	Показники
Високий	Вміє добирати оптимальні інтерактивні технології стосовно віку дітей; підпорядковує їх вибір темі заняття, змісту навчального матеріалу та конкретним завданням, які вирішуються на занятті; здатний ефективно застосовувати обрані технології, творчо підходити до вирішення педагогічних вправ та ситуацій; демонструє вміння створювати нові інтерактивні технології, здатний виробляти нові прийоми активізації дітей дошкільного віку; здатний актуалізувати знання з педагогіки, психології та фахових методик, інтегрувати зв'язки між ними відповідно до розв'язання конкретних проблемних завдань; у процесі створення нової інтерактивної технології точно аналізує та критично осмислює результат взаємодії вихователя й дітей.
Достатній	У доборі оптимальних інтерактивних технологій намагається враховувати вік дітей, але допускає помилки; вибір технологій не завжди підпорядковує темі заняття, змісту навчального матеріалу та конкретним завданням, які вирішуються на занятті; не завжди ефективно застосовує обрані технології для вирішення педагогічних вправ та ситуацій; демонструє часткові вміння створювати нові інтерактивні технології; нові прийоми активізації дітей виробляє зі складністю; здатний актуалізувати знання з педагогіки, психології та фахових методик, але не завжди інтегрує зв'язки між ними відповідно до розв'язання конкретних проблемних завдань; допускає неточності в прогнозуванні результату взаємодії.

Продовження таблиці 2.4

Низький	У доборі інтерактивних технологій не враховує вік дітей; вибір технологій часто не підпорядковується темі заняття, змісту навчального матеріалу та конкретним завданням, які вирішуються на занятті; відсутні вміння ефективно застосовувати обрані інтерактивні технології для вирішення педагогічних вправ та ситуацій; відсутні вміння створювати нові інтерактивні технології; не вміє виробляти нові прийоми активізації дошкільників; не здатний актуалізувати знання з педагогіки, психології та фахових методик, та інтегрувати зв'язки між ними відповідно до розв'язання конкретних проблемних завдань; у процесі створення нової інтерактивної технології хибно прогнозує її результат.

Теоретичний аналіз проблеми та дослідно-експериментальна робота дали можливість визначити рівні готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. Класифіковано ці рівні на: високий, достатній, низький (таблиця 2.5). Якісні характеристики рівнів є інтеграцією проявів показників кожного з критеріїв діагностики мотиваційного, пізнавально-когнітивного та конативного компонентів готовності.

Таблиця 2.5

Рівневі показники сформованості готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій

Рівні прояву критеріїв	Показники
Високий	Характеризується наявністю всіх показників у повному обсязі. Студенти виявляють стійку професійну спрямованість до педагогічної діяльності загалом та використання інтерактивних технологій зокрема. Майбутні вихователі володіють достатньою кількістю достатньою кількістю ґрунтовних знань про інтерактивні технології, їх значення, види та особливості розробки й використання. Високий рівень узагальнення сформованих знань забезпечує вміння добирати оптимальні інтерактивні технології, підпорядковуючи їх віку дітей, темі та меті заняття; ефективно застосовувати обрані технології, творчо вирішувати педагогічні ситуації тощо;

Продовження таблиці 2.5

	вміння створювати авторські технології, які здатні активізовувати дітей на заняттях. Студент самостійно, об'єктивно та швидко оцінює результати своєї роботи по використанню інтерактивних технологій у навчально-виховній роботі з дітьми старшого дошкільного віку.
Достатній	Мають аналогічний попередньому рівень мотивації до педагогічної діяльності та недостатній рівень професійної спрямованості до використання інтерактивних технологій, вони не відчувають потребу до самовдосконалення. Майбутні фахівці мають несистематизовані знання щодо використання інтерактивних технологій, що ускладнює використання запропонованих технологій у навчально-виховному процесі з дітьми старшого дошкільного віку. Під час використання цих технологій студенти припускаються помилок у доборі технологій відповідно до поставлених завдань, не завжди ефективно їх застосовують, не можуть підібрати технології для активізації дітей на занятті. У процесі використання інтерактивних технологій допускають неточності в прогнозуванні їх результату.
Низький	Виявляють відсутність професійної спрямованості до використання інтерактивних технологій у ДНЗ. Недостатньо володіють знаннями про технології та їх використання, що впливає на вміння їх використовувати. Майбутні вихователі в доборі інтерактивних технологій не підпорядковують їх віку дітей, темі та меті занять, не вміють активізовувати дошкільників на заняттях, хибно прогнозують їх результат.

Виявлення готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій здійснювалося за допомогою таких методів:

І. Для зняття даних за показниками диференційно-психологічного критерію:

– анкетне опитування – для визначення рівня усвідомлення доцільності застосування інтерактивних технологій, психолого-педагогічних знань теоретичних основ інтерактивного навчання;

– тестові методики – для визначення рівня комунікативної активності та творчої діяльності майбутніх вихователів;

– спостереження за професійною діяльністю майбутніх педагогів на практиці.

ІІ. Для отримання даних за показниками інформаційного критерію:

– анкетне опитування – на наявність відповідних знань щодо сутності інтерактивних технологій та ефективності педагогічного спілкування як основи успішної інтеракції;

– спостереження за комунікативністю та здатністю до рефлексії студентів у процесі залучення їх до інтеракції;

– тестові методики – для виявлення комунікативних та рефлексивних умінь студентів під час педагогічної практики.

ІІІ. Для здобуття даних за показниками результативного критерію:

– опитування студентів факультету дошкільної освіти;

– аналіз продуктів педагогічної діяльності;

– спостереження під час практичних та лабораторних занять, педагогічної практики за інтерактивною педагогічною діяльністю студентів.

Таким чином, визначені критерії діагностики мотиваційного, пізнавально-когнітивного та конативного компонентів готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій та їх змістові характеристики за рівнями прояву стали основою для експериментального дослідження стану проблеми в сучасному педагогічному досвіді.

Висновки до другого розділу

1. На основі теоретичного аналізу проблеми дослідження та аналізу результатів констатувального експерименту розроблено модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. Основою розробленої моделі стали принципи, які регулюють процес розроблення моделі, як-от: цілісності (єдність методів, форм, умов, критеріїв, показників для досягнення поставленої мети); системності (урахування внутрішніх та зовнішніх впливів, соціальних та педагогічних умов тощо); суб’єкт-суб’єктної взаємодії (спрямованість на співробітництво учасників навчально-виховного процесу); гнучкості та варіативності

(спроможність змінюватись відповідно до запитів суспільства, його потреб та вимог); адекватності (випливає з вимог достатньої повноти опису професійної діяльності); надійності (потребує врахування професійних умов діяльності спеціаліста). У розробленій моделі відображено структурно-функціональну взаємодію мети, принципів, компонентів, організаційно-педагогічних умов, етапів підготовки, критеріїв та рівнів, форм роботи, методів підготовки до використання інтерактивних технологій у професійній педагогічній діяльності.

2. Обґрунтовано структурні компоненти дослідно-експериментальної моделі: мотиваційний (стимулювання в студентів інтересу до набуття знань, умінь та навичок використання інтерактивних технологій; підготовка молодих спеціалістів до майбутньої професійної діяльності; розвиток прагнення до самовдосконалення професійно-особистісних якостей), пізнавально-когнітивний (передбачає перелік основних знань та вмінь, необхідних для ефективного використання інтерактивних технологій) та конативний (відображає сформованість відповідної компетентності щодо використання інтерактивних технологій під час практичних занять, педагогічної практики та самостійної навчально-дослідницької роботи на основі засвоєння змісту нормативних навчальних дисциплін та спецкурсу).

3. Акцентовано увагу на тому, що для ефективної реалізації дослідно-експериментальної моделі необхідними та достатніми є такі організаційно-педагогічні умови: оптимізація педагогічної взаємодії викладача й студента на основі належної інтеракційної культури; впровадження самокерованого навчання в процес фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ; створення необхідного матеріально-технічного забезпечення процесу використання інтерактивних технологій у навчально-виховному середовищі ВНЗ; варіативне використання методів і форм фахової підготовки студентів до оперування інтерактивними технологіями в процесі вивчення нормативних і спеціальних курсів.

4. З метою проведення діагностики рівнів готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій було визначено критерії (диференціально-психологічний, інформаційний та результативний) та показники (соціальні, навчально-пізнавальні, професійні; теоретичні знання, практичні знання; вміння використовувати інтерактивні технології, прояви творчості), які відображають специфіку готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій на високому, достатньому та низькому рівнях. Охарактеризовано означені рівні готовності через інтеграцію показників критеріїв діагностики мотиваційного, пізнавально-когнітивного та конативного компонентів.

Основні положення другого розділу дисертаційного дослідження викладено в публікаціях автора [61; 62; 64; 66; 201; 301; 311].

РОЗДІЛ 3
РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ МОДЕЛІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Зміст й організація дослідно-експериментальної роботи з формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій

Ефективність впровадження розробленої моделі та організаційно-педагогічних умов її реалізації в систему професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ була перевірена в ході експериментального дослідження. Експериментальне дослідження відбувалося в два етапи (констатувальний та формувальний), які мали свої чітко визначені завдання.

Протягом 2009-2010 рр. здійснено теоретичний аналіз педагогічної, методичної літератури з метою визначення вихідних теоретичних положень дослідження. Визначено методологічний апарат: об’єкт, предмет, мету, завдання, структуру дослідження, методи дослідницької роботи, підготовлено матеріали констатувального експерименту: розроблено анкети, відібрано методики, визначено базу проведення дослідження.

Констатувальний етап експерименту, котрий тривав протягом 2010-2011 років, був спрямований на вирішення таких завдань: проаналізувати навчально-методичне забезпечення процесу формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій; з’ясувати, чи впроваджують викладачі факультету дошкільної освіти ВНЗ та практикуючі вихователі ДНЗ інтерактивні технології в навчально-виховний процес; визначити рівні готовності студентів до використання інтерактивних технологій за диференційно-психологійчним, інформаційним та

результативним критеріями; розробити модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій та обґрунтувати її складові; розробити спецкурс «Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій».

Формувальний етап експерименту проходив протягом 2011-2013 років та вирішував такі завдання: експериментально перевірити ефективність запропонованої моделі готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій в умовах навчально-виховного процесу ВНЗ; виявити динаміку росту показників готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій; перевірити ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій; перевірити доцільність змісту й структури впровадження спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій»; узагальнити проміжні та кінцеві результати педагогічного експерименту; сформулювати загальні положення та висновки, оформити результати дослідження.

Під час проведення педагогічного експерименту ми використовували комплекс методів дослідження, як-от: вивчення програм навчальних дисциплін, які викладають на факультетах дошкільної освіти у ВНЗ; перелік тем курсових, дипломних та магістерських досліджень студентів із цієї тематики; педагогічне спостереження; методи опитування – бесіда, анкетування; тестові методики (В. Ряховського, Є. Рогової «Оцініть свій творчий потенціал», методика визначення загальних творчих здібностей людини (за М. Янцуром), метод експертної оцінки. На основі застосованих методик ми виявили, як здійснюється підготовка майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій; знання та навички використання таких технологій у професійній діяльності; найбільш характерні якості особистості вихователів, які вказують на готовність до використання

інтерактивних технологій (комунікабельність, творчість тощо), а також рівні готовності студентів до використання інтерактивних технологій.

З цією метою проведено анкетування студентів-випускників факультету дошкільної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації та викладачів ВНЗ. Анкетування проводилося в письмовій формі за розробленими дослідником анкетами (Додатки З, К, Л). Усього було заповнено та проаналізовано 502 анкети.

Аналізуючи результати анкетування, ми поділили респондентів на три групи відповідно до роду їхньої діяльності. Учасники першої групи (студенти) (383 особи – 76,3 %) між собою розділились у відповідях: студенти шостого курсу на запитання «Визначте суть поняття «інтерактивні технології навчання у вищій школі» відповіли, що це «технології, спрямовані на активізацію та самостійність студентів», а студенти сьомого курсу (магістри) зазначили, що це «технології, спрямовані на активну взаємодію між викладачем та дітьми». Це говорить про те, що студенти, які навчаються на ОКР «магістр», уже знайомі з такими технологіями й використовували їх у своїй діяльності.

На запитання «Чим традиційні методи навчання відрізняються від інтерактивних?», 81,6 % студентів стверджували, що різниця полягає в тому, що інтерактивні технології відповідають умовам сучасності, а традиційні методи є застарілими. 12,4 % дали відповідь, що інтерактивні технології розраховані на самостійність, логічність та швидкість мислення, і тільки 6 % зазначили, що ці технології сприяють взаємодії між студентами та викладачем.

На запитання «Які технології ви відносите до інтерактивних?» студенти називали найпоширеніші, а саме: «мозковий штурм», диспути. Лише 27 % не змогли назвати жодної інтерактивної технології.

Аналізуючи необхідність використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі, усі студенти відзначили педагогічну цінність організації педагогічної взаємодії на заняттях, її значення для розвитку

особистості, але їм важко уявити процес реалізації цього підходу в повсякденній педагогічній практиці. Причина – недостатній рівень використання цих технологій на заняттях викладачами ВНЗ та труднощі, які виникають у студентів під час їх реалізації на практиці у зв'язку з відсутністю необхідної науково-методичної інформації та браку часу. Респонденти цієї групи вказували на бажання розширити свої теоретико-практичні знання щодо впровадження інтерактивних технологій.

Отже, анкетування майбутніх вихователів засвідчило їхню необізнаність з інтерактивними технологіями та методикою їх використання. Причиною цього, на нашу думку, є стереотипне мислення викладачів ВНЗ та їхня неготовність до реалізації цих технологій. Підтвердженням цього є результати опитування серед викладачів, наведене нижче. Викладачі як суб'єкти практико-перетворювальних та дослідницьких процесів спочатку відчувають напруженість від новизни інноваційних змін в освіті, але достатньо швидко починають усвідомлювати низку проблем, насамперед у сфері дослідницької практики. Це значною мірою зумовлено принциповою симпліфікацією, тобто частковою чи короткотерміновою уніфікацією практико-педагогічної діяльності в умовах тривалої монополії норм репродуктивної, особистісно відчуженої освіти.

Викладачі ВНЗ – друга група опитаних (20 осіб – 4 %) – відзначили цінність та актуальність педагогічної інтеракції в навчально-виховному процесі, висловивши думки про переваги інтерактивних технологій навчання над традиційними. На їхню думку, ці технології мають більш ефективний вплив під час розкриття навчального матеріалу. Хоча 3 % все ж назвали певні недоліки їх використання: необхідність ґрунтовної теоретичної підготовки; затратність у підготовці (витрачання більше часу для підготовки й проведення занять з використанням інтерактивних технологій).

Аналіз когнітивного компонента анкетування викладачів ВНЗ (усвідомлення та розуміння основних понять викладачами) засвідчує, що 25 % респондентів не знають визначення поняття «інтерактивні технології». Ці

викладачі на заняттях використовують опитування та конкурси, готуючись до заняття використовують методичну літературу, періодичні видання тощо.

На запитання «З якими труднощами зустрічаються студенти в процесі підготовки дітей до школи під час педагогічної практики?» викладачі одноголосно відзначили не досить якісну теоретичну підготовку студентів та брак досвіду. Шляхи вирішення цих проблем викладачі вбачають в ефективній практичній підготовці та співпраці дітей і майбутніх вихователів у процесі практики.

Як бачимо, у вищій школі викладачі знайомі з поняттям та інколи використовують інтерактивні технології на заняттях. Зазначають, що теоретична підготовка студентів недостатня для впровадження таких технологій у навчально-виховний процес. Оскільки в нашій анкеті ми попросили викладачів вказати їхній професійний стаж діяльності у вищій школі, то результати анкетування показали, що переваги інтерактивних технологій вбачають молоді професіонали, а більш досвідчені все ж притримуються традиційної форми викладання, що говорить про стереотипи у викладанні.

Третя група опитуваних (слухачі курсів підвищення кваліфікації) (99 осіб – 19,7 %) показала, що лише 30 % респондентів знайомі з поняттям «інтерактивні технології», а інші (70 %) не знають, що це, та ніколи їх не використовували на практиці. Після стислої бесіди з теми, респонденти цієї групи не в повній мірі зрозуміли значення організації активної взаємодії між суб’єктами навчально-виховного процесу. Більшість з них зацікавились інформацією щодо суті, особливостей використання інтерактивних технологій та вважають доцільним їх використання на практиці.

На запитання про найпоширеніші труднощі, що виникають під час підготовки дітей до школи, вихователі-практики відзначили низьку дисциплінованість та організованість дітей, пов’язану з тим, що діти не можуть довго зосереджувати увагу на матеріалі, який їм пропонує вихователь. На думку останніх, цієї проблеми можна було б уникнути, якби

вони більше взаємодіяли з дітьми, змогли активізувати їх на заняттях, щоб побачити проблеми, які виникають у дітей під час навчання.

Під час педагогічного експерименту було здійснено аналіз навчально-методичних комплексів дисциплін, які викладаються на факультеті дошкільної освіти ВНЗ, щодо реалізації інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі. Аналіз навчальних та робочих програм із навчальних дисциплін, як: «Сучасні технології в дошкільній педагогіці», «Методика викладання дитячої психології», «Технологія викладання методики фізичного виховання», «Технологія викладання методики ознайомлення дітей з природою», «Технологія викладання методики розвитку рідної мови», «Технологія викладання методики формування елементарних математичних уявлень» та ін. показав, що викладачі тільки поверхнево знайомлять майбутніх вихователів з інтерактивними технологіями та методикою їх проведення. Для того, щоб зробити глибокий аналіз, ми використали спостереження ходу занять.

Зокрема, ми відвідали заняття «Сучасні інноваційні технології в курсі викладання дошкільної педагогіки» (7 курс, ОКР «магістр»), на якому використано інтерактивну технологію «Ділова гра». Тема заняття: «Засідання кафедри з питань використання сучасних технологій у процесі вивчення дошкільної педагогіки». Мета – закріплення знань студентів щодо використання сучасних технологій, усвідомлення ними актуальності проблеми, розвиток аналітичних операцій, виховання професійної спрямованості.

Викладач розподілив між студентами ролі: науковці, викладачі ВНЗ Хмельницької області, журналісти.

На занятті обговорювались такі питання:

1. Аналіз використання інноваційних педагогічних технологій у ВНЗ України.

2. Використання кредитно-модульної технології навчання в педагогічному процесі ВНЗ.

3. Технологія контекстного навчання та її використання в навчально-виховному процесі ВНЗ.

4. Нові інформаційні технології в системі вищої освіти.

5. Технологія проблемного навчання та її застосування в роботі ВНЗ.

6. Використання інноваційних технологій педагогічним колективом у ДНЗ.

Протягом заняття студенти обговорювали поставлені питання, представляли інновації, які доцільно використовувати у ВНЗ під час підготовки майбутніх вихователів тощо. «Журналісти» брали активну участь в обговоренні проблемних питань. Загалом заняття пройшло відповідно до дидактичних принципів, з дотриманням усіх вимог організації та проведення, яких потребує ділова гра; усі студенти виконали свої ролі на високому професійному рівні.

Наступне заняття, яке ми відвідали та спостерігали, було з дошкільної педагогіки (6 курс, ОКР «спеціаліст»). Використовувався метод ділової гри. Форма проведення – день відкритих дверей у ДНЗ. Тема: «Конкурс на кращу консультацію для батьків».

Мета: формування в майбутніх фахівців цілісного уявлення про професійну діяльність у динаміці; набуття предметно-професійного й соціального досвіду, зокрема прийняття індивідуальних і спільних рішень; розвиток професійного теоретичного та практичного мислення; створення умов для появи професійної мотивації; формування якостей особистості, необхідних для роботи в колективі.

Заняття складалося з таких етапів:

1. Представлення консультацій для батьків з дитячої психології.

2. Презентація консультації для батьків з дошкільної педагогіки.

3. Представлення консультацій для батьків з різних фахових методик.

У діловій грі були такі ролі: вихователі, опоненти, журналісти. Ці ролі виконували студенти.

У ході заняття студенти узагальнили свої знання та вміння. Було дотримано всіх дидактичних принципів навчання. Але студенти не досить добре впоралися зі своїми ролями. Вони не завжди знали, як потрібно вести себе під час дискусій між вихователями та опонентами, що говорить про недостатню підготовленість студентів до використання такої інтерактивної технології, як ділова гра.

Також ми відвідали й спостерігали заняття з дошкільної педагогіки на тему: «Патріотичне виховання дітей дошкільного віку» (6 курс, ОКР «спеціаліст»).

Мета: засвоєння студентами знань щодо поняття патріотизму та своєрідність його прояву в дошкільників, змістових напрямів патріотичного виховання дошкільників, особливостей освітньо-виховної роботи з патріотичного виховання дітей різних вікових груп; виховання любові до своєї професії.

Форма проведення: лекція. На занятті викладач використовувала таку інтерактивну технологію, як рішення ситуацій-інцидентів. Перед студентами була поставлена проблема: «Батьки та деякі вихователі говорять, що не доцільно формувати в дошкільників основи патріотизму, тому що вони не розуміють глибини патріотичних почуттів». Чи необхідно, на вашу думку, виховувати патріотичні почуття в дітей дошкільного віку? Відповідь обґрунтуйте. Студенти добре виконали поставлене перед ними завдання. Висували безліч ідей щодо вирішення ситуації.

Студентам було поставлено таке запитання: «У чому різниця між патріотизмом та націоналізмом?» Вони взяли активну участь в обговоренні проблемного запитання, а викладач підсумував та зробив педагогічне резюме.

Ще одним було практичне заняття з дисципліни «Теорія та методика розвитку рідної мови» (3 курс, ОКР «молодший спеціаліст») на тему «Методика складання конспектів занять із заучування поетичних творів напам’ять».

Мета заняття: систематизувати, узагальнити знання студентів щодо методики організації та проведення занять із заучування поетичних творів напам’ять; збагатити педагогічну скарбничку майбутніх вихователів різними формами заучування поетичних творів напам’ять; формування професійної спрямованості майбутніх вихователів.

Заняття проводилось за допомогою інтерактивної технології «Суд педагогічного явища». У занятті брали участь студенти та викладачі кафедри, між якими розподілялись ролі: суддя, прокурор, адвокат, експерти, вихователі ДНЗ. Під час заняття було дотримано всіх дидактичних принципів. Студенти намагались виконувати запропоновані їм ролі, однак були й недоліки в роботі.

Перш ніж перейти до аналізу діяльності студентів, слід зазначити, що під час заняття між викладачами та студентами не було взаєморозуміння та взаємодопомоги. Викладачі замість того, щоб допомагати студентам, оцінювали їх, що значно вплинуло на результати заняття. Вони діяли згідно із соціальною роллю, яку виконували на занятті. «Прокурор», за допомогою «експертів», влучно помічав помилки, яких допускаються у своїй роботі «вихователі». «Адвокат» також не залишався осторонь та намагався всіма силами довести, що методи, запропоновані «вихователями», є доречними та ефективними. Але були ситуації, під час яких студенти губились і не знали, що їм говорити, як правильно висловити свою думку, що свідчить про низьку їхню комунікабельність та недостатній рівень знань про інтерактивні технології.

Проаналізувавши результати відвіданих занять, ми дійшли висновку, що викладачі ВНЗ обмежуються традиційними методами та прийомами навчання; орієнтуються на суб’єктно-об’єктну взаємодію; звужують траєкторії діяльності студентів, їхній вибір форм організації пізнавальної та пошукової діяльності; замінюють творчі завдання репродуктивними; надають перевагу наказово-розпорядчим формам взаємодії.

Результатом такої діяльності викладачів є нерозуміння студентами змісту та методики використання інтерактивних технологій, а тому досить часто заняття не мають позитивного результату; низька комунікабельність студентів. Вони бояться висловлювати свої думки, не знають, як чітко та логічно побудувати відповідь, що пояснюється відсутністю суб'єкт-суб'єктної взаємодії під час проведення занять у ВНЗ.

Наступним етапом нашого дослідження був аналіз тематики наукових робіт студентів факультету дошкільної освіти. Відзначаємо наявність тем із проблематики інтерактивних технологій: «Удосконалення використання інтерактивних методів навчання в курсі дошкільної педагогіки» (магістерська робота, 7 курс), «Удосконалення використання інтерактивних методів навчання в курсі психолого-педагогічної діагностики» (магістерська робота, 7 курс), «Використання інтерактивних методів на уроках з англійської мови» (дипломна робота, 6 курс), «Використання інтерактивних методів навчання в навчальному процесі як умова підвищення рівня професійної підготовки майбутніх вихователів» (магістерська робота, 7 курс), «Інтерактивні технології навчання як засіб підвищення ефективності навчання в курсі теорії та методики розвитку рідної мови» (магістерська робота, 7 курс), «Педагогічні умови використання інтерактивних технологій навчання в курсі теорії та методики фізичного виховання» (магістерська робота, 7 курс) тощо.

Таке різноманіття тематики говорить про те, що студенти цікавляться сутністю поняття «інтерактивні технології», значенням та завданнями, методикою їх використання, але практично вони ще зовсім не готові впроваджувати ці технології у свою діяльність.

Аналіз стану проблеми готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій засвідчує, що: 1) вихователі-практики не усвідомлюють зміст поняття «інтерактивні технології» та інколи інтуїтивно використовують їх у професійній діяльності; 2) у майбутніх вихователів відсутні навички інтеракції та комунікації в процесі навчання; 3)

у викладачів ВНЗ бракує теоретичної та практичної підготовки щодо розроблення та використання інтерактивних технологій.

Під час констатувального етапу експерименту нами були визначені рівні готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. В експерименті брали участь 383 студента факультетів дошкільної освіти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», яких ми поділили на контрольну (193 особи) та експериментальну (190 осіб) групи перед початком констатувального етапу експерименту. Студенти обох груп працювали з викладачами однакового рівня кваліфікації та навчалися за однакових умов.

Щоб пізнавати світ, дитина повинна спілкуватись і з дорослими, і з однолітками, а отже, висока комунікабельність вихователя буде сприяти розвитку пізнавальної активності, допитливості та соціалізації дітей дошкільного віку в суспільстві.

Для визначення першого показника диференційно-психологічного критерію – соціальна сфера особистості – було запропоновано тестову методику В. Ряховського, мета якого діагностувати товариськість майбутнього вихователя (Додаток М).

Студентам пропонувались 16 запитань, на які вони повинні були дати одну із відповідей: «так», «ні», «інколи». Якщо відповідь була «так» студенти отримували два бали, «ні» – нуль балів, «інколи» – один бал. Після того за допомогою класифікатора бали підсумовувались та визначалось, до якої категорії людей відносились студенти. За результатами визначалася сумарна кількість балів проводилось ранжування (табл. 3.1).

Результати тестування показали, що студенти факультету дошкільної освіти ВНЗ товариські. Вони допитливі, хоча з обережністю сходяться з новими людьми, у диспутах беруть участь неохоче.

Для визначення другого показника диференційно-психологічного

критерію – навчально-пізнавального – було проведено анкетне опитування на визначення рівня педагогічних та методичних знань щодо використання інтерактивних технологій, їх значення в навчально-виховному процесі ДНЗ. Анкетування проводилося в письмовій формі за розробленими нами анкетами (Додаток К). Усього було одержано 383 комплекта заповнених анкет.

Анкетне опитування дало нам зріз рівня інформаційної насиченості студентів. Обробка даних проводилася на основі обчислення коефіцієнта значущості анкетних даних [281, с. 153 – 154] за формулою:

$$К = \frac{П - О}{N}, \qquad (3.1)$$

де П – число позитивних відповідей;

О – число негативних відповідей;

N – загальне число відповідей.

Числовий відрізок К: від –1 до 1 був умовно поділений на три частини, відповідно до трьох рівнів соціально-інформаційної насиченості:

- 1 < К < - 0,33 – низький рівень;

- 0,33 < К < 0,33 – достатній рівень;

0,33 < К < 1 – високий рівень.

Результати анкетування показали, що низький рівень обізнаності у КГ мають 108 студентів (56 %), у ЕГ 133 студенти (70 %), 57 студентів (29,5 %) КГ та 31 студент (16,3 %) ЕГ мають достатній рівень та 28 студентів (14,5 %) КГ і 26 студентів (13,7 %) ЕГ – високий рівень знань (табл. 3.1). Проте варто зауважити, що за допомогою анкетування ми здатні оцінити лише теоретичний рівень знань майбутніх вихователів щодо використання інтерактивних технологій. Щодо практичного використання, то тут у студентів є значні прогалини.

Дані за третім показником диференційно-психологічного критерію – професійним – отримали шляхом практичного використання інтерактивних технологій. Перед студентами ставилося таке завдання: створити й

продемонструвати власну інтерактивну технологію для вдосконалення вмінь дітей з різних розділів програми. Під час виконання завдання ми оцінювали:

а) уміння добирати оптимальні інтерактивні технології стосовно віку дітей;

б) підпорядкування їх вибору теми заняття, змісту навчального матеріалу та конкретним завданням, які вирішуються на занятті;

в) здатність ефективно застосовувати обрані технології, творчо підходити до вирішення педагогічних вправ та ситуацій;

г) уміння створювати нові інтерактивні технології, здатність виробляти нові прийоми активізації дітей дошкільного віку;

д) здатність точно аналізувати та критично осмислювати результат взаємодії вихователя й дітей.

Оцінювання проведення занять з використанням інтерактивних технологій проводилось за допомогою методу експертної оцінки [203, с. 222–223]. Статусно-рольова позиція кожного майбутнього педагога оцінювалась за визначеними нами рівнями сформованості цієї здатності. Вирішення завдань оцінювалось за п’ятибальною шкалою (табл. 3.1).

Таблиця 3. 1

Результати діагностики диференційно-психологічного критерію готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій

№ п/п	Показники	Рівні КГ			Рівні ЕГ		
		В особи (%)	Д особи (%)	Н особи (%)	В особи (%)	Д особи (%)	Н особи (%)
1.	Соціальні	19 (9,9)	66 (34,1)	108 (56)	19 (10)	60 (31,6)	111 (58,4)
2.	Навчально-пізнавальні	28 (14,5)	59 (30,6)	108 (56)	26 (13,7)	31 (16,3)	133 (70)
3.	Професійні	39 (20,2)	55 (28,5)	99 (51,3)	12 (6,3)	73 (38,4)	105 (55,3)

Експертна оцінка розраховувалася за такою формулою:

$$O = B_1A_1 + B_2A_2 + ... + B_кA_к, \quad (3.2)$$

де О – експертна оцінка;

B_1 – вага (значущість), яка надається виконанню кожного завдання;

A_1 – показник, відповідна частка одиниці $A_1 + A_2 + ... + A_к = 1$.

Для спрощення всі показники прийняті нами однаковими:

$A = 1 / n$,

де n – кількість завдань.

$B_1, B_2 ... B_к$ – від 0 балів до 5 балів.

Наведемо приклад розрахунків експертної оцінки вміння використовувати інтерактивні технології на практиці студенткою ВНЗ Юлею К., яка проводилась за п'ятьма запропонованими вище завданнями трьома експертами – викладачами педагогіки:

$A_1, A_2, ... A_5 = 1 / 5 = 0,2$

$O = 3 \times 0,2 + 2 \times 0,2 + 5 \times 0,2 + 2 \times 0,2 + 3 \times 0,2 = 0,6 + 0,4 + 1 + 0,4 + 0,6 = 3$

Коли було отримано експертну оцінку кожного студента, результати поділили на рівні від 0 до 2,5 – низький рівень; від 2,6 до 3,5 – достатній рівень; від 3,6 до 5 – високий рівень.

Отже, з вищенаведеного прикладу видно, що студентка Юлія К. знаходиться на достатньому рівні вміння використовувати інтерактивні технології на практиці.

Зняття даних за показниками інформаційного критерію готовності виявилося за допомогою опитування та інтерактивної технології «Герб». Студентам пропонувалося намалювати малюнок герба, пов'язавши його з інтерактивними технологіями. Елементами такого герба можуть стати завдання, класифікація, умови використання інтерактивних технологій.

Студенти показали незначні результати, оскільки їх «Герб» у більшості випадків складався із визначення інтерактивної технології та декількох назв самих технологій. Указати значення таких технологій їм було важко, та ще

важче було вказати класифікації інтерактивних технологій. Як і на попередньому етапі, респонденти виявили бажання дізнатись більше про інтерактивні технології та методику їх використання.

Обробка даних проходила на основі методу експертної оцінки, зміст якої був висвітлений вище. Результати діагностики виявили низький рівень знань в експериментальній групі та достатній у контрольній (табл. 3.2).

Для визначення показників результативного критерію готовності студентам пропонувалися тестові методики Є. Рогової «Оцініть свій творчий потенціал» (Додаток Н) та методика визначення загальних творчих здібностей людини (за М. Янцуром) (Додаток П).

Тестова методика Є. Рогової дає можливість діагностувати кордони допитливості, упевненості в собі, постійності, зорової та слухової пам'яті, прагнення до незалежності, здатність абстрагуватися і зосереджуватися. Саме це є показниками та якостями творчого потенціалу.

Таблиця 3.2

Результати діагностики інформаційного критерію готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій

№ п/п	Показники	Рівні КГ			Рівні ЕГ		
		В особи (%)	Д особи (%)	Н особи (%)	В особи (%)	Д особи (%)	Н особи (%)
1.	Теоретичні знання	17 (8,8)	59 (30,6)	117 (60,6)	5 (2,6)	80 (42,1)	105 (55,3)
2.	Практичні знання	11 (5,7)	72 (37,3)	110 (57)	1 (0,5)	80 (42,1)	109 (57,4)

Студентам пропонувалось дати відповідь на 18 запитань, після чого бали підраховувались та проводилось ранжування. Результати методики свідчять про те, що 163 (84,5 %) студенти КГ та 164 (86,3 %) студенти ЕГ мають якості, які дозволяють їм творити, але мають бар'єри творчості. Найнебезпечніший – страх, особливо в людей, орієнтованих на обов'язковий

успіх. Боязнь невдачі обмежує уяву – основу творчості. Страх може бути й соціальним, як страх суспільного засудження. Будь-яка нова ідея проходить через етап несподіванки, здивування, невизнання, засудження людей [39]. Боязнь засудження за нову, незвичну для інших поведінку, погляди, відчуття гальмує творчу активність, знищує творчу особу. Та лише 30 (15,5 %) студентів КГ та 26 (13,7 %) студентів ЕГ володіють значним творчим потенціалом, який представляє багатий вибір творчих можливостей (табл. 3.3).

Тестова методика М. Янцура більш глибше дозволила визначити творчі здібності студентів. Отже, високий рівень творчих здібностей показали 19 (9,9 %) студентів КГ та 19 (10 %) студентів ЕГ, 71 (36,7 %) студент КГ та 62 (32,6 %) студенти ЕГ показали достатній рівень, низький рівень мали 103 (53,4 %) студенти КГ та 109 (57,4 %) студентів ЕГ (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Результати діагностики результативного критерію готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій

№ п/п	Показники	Рівні КГ			Рівні ЕГ		
		В особи (%)	Д особи (%)	Н особи (%)	В особи (%)	Д особи (%)	Н особи (%)
1.	Уміння використовувати інтерактивні технології	19 (9,9)	71 (36,7)	103 (53,4)	19 (10)	62 (32,6)	109 (57,4)
2.	Прояви творчості	30 (15,5)	163 (84,5)		26 (13,7)	164 (86,3)	

Характеризуючи ці рівні, відзначимо, що студенти з високим та дуже високим рівнем творчих здібностей нестандартно мислять, підходять до вирішення завдань під несподіваним кутом зору; самостійно шукають шляхи вирішення проблем; у досягненні мети обходяться допустимими засобами;

здатні виконувати шаблонну роботу протягом короткого часу та швидко передоручають її іншим; мають тенденцію до керування колективом у критичних ситуаціях; не схильні до сумнівів.

Щодо студентів з низьким рівнем творчих здібностей, то вони обачні, методичні та дисципліновані; вирішують проблеми вже апробованими й відомими методами; досягають мети будь-якою ціною, методами та засобами; здатні до високого ступеня точності в шаблонній роботі; схильні до сумнівів, гостро реагуючи на критику.

Отримані дані (Додаток Р) дали можливість зробити такі висновки щодо стану використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі вищої школи:

1) в опитуваних відсутні системні теоретичні та методичні знання щодо використання інтерактивних технологій;

2) переважна більшість опитаних студентів не володіє практичними вміннями застосовувати інтерактивні технології;

3) студенти недостатньо володіють комунікативними вміннями, роботою в групі тощо;

4) майбутні вихователі мають низький рівень творчих здібностей.

Аналіз навчально-методичних комплексів, тематики наукових робіт, спостереження занять, проведених за допомогою інтерактивних технологій, та результати констатувального етапу експерименту педагогічного дослідження підтвердили думку про те, що існуюча система підготовки майбутніх вихователів ДНЗ не забезпечує повноцінного формування готовності до використання інтерактивних технологій.

За результатами констатувального етапу експерименту було визначено, що традиційний зміст навчання у ВНЗ забезпечує переважно низький рівень готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. Ефективність упровадження розробленої моделі в систему професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ була перевірена під час формувального етапу експерименту. Його метою було перевірити те, що

ефективність підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій підвищиться, якщо забезпечити організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій, а саме сформувати в них мотиваційний, пізнавально-когнітивний та конативний компоненти готовності.

Формувальний експеримент проводився впродовж 2011-2012, 2012-2013 навчальних років. У процесі професійно-педагогічної підготовки студентів експериментальної групи цілеспрямовано реалізовувалась розроблена модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. Навчання в контрольній групі здійснювалося за традиційною методикою.

У ході формувального етапу експерименту в навчальний процес ВНЗ було впроваджено спецкурс «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій». Він передбачає 36 год. аудиторних і 12 год. – самостійної роботи.

Для проведення занять лекційного й практичного характеру нами були створені відповідні умови, як-от: для кожного студента було підготовлено аркуші паперу, фломастери, ручки тощо; аудиторія, в якій проводились заняття, була обладнана дошкою, мультимедійною системою; парти розташовувались відповідно до теми заняття (напівколом та буквою «П») для того, щоб студентам було зручно працювати разом та підгрупами.

Також на заняттях ми використовували програми розвитку дітей дошкільного віку, «банк» навчально-методичної літератури, який студенти збирали в процесі вивчення спецкурсу (журнальні статті, методичні посібники, опорні конспекти занять тощо).

Під час проведення лекційних та практичних занять ми використовували інтерактивні технології, пропонували студентам на основі отриманих знань розробляти заняття для дошкільників з різних розділів програми за допомогою означених технологій. Для самостійного

опрацювання навчального матеріалу ми запропонували студентам електронний посібник «Методичне забезпечення впровадження інтерактивних технологій в навчально-виховний процес дошкільного навчального закладу». Як зазначали самі студенти цей посібник допоміг їм впоратися із домашнім завданням, а також у плануванні занять для дітей дошкільного віку, які вони проводили на практиці.

Наприкінці кожного заняття ми пропонували майбутнім вихователям за допомогою інтерактивних технологій «Есссе», «Незакінчене речення», «Бліц-дискусія», «Рефлексивна бесіда», «Анкета-газета», листів самооцінювання зробити аналіз та оцінку результатів власної роботи на занятті, визначити причини недоліків та невдач з подальшою корекцією дій. Саме рефлексивний етап заняття дав можливість сформувати у студентів навички самооцінювання.

Окрім упровадження в навчально-виховний процес ВНЗ спецкурсу, ми залучали інтерактивні технології і в інші предмети педагогічного циклу, що сприяло розвитку навичок активної взаємодії та залучення студентів до використання інтерактивних технологій. Під час таких занять студенти мали можливість продемонструвати комунікативні навички, навички суб'єкт-суб'єктної взаємодії та вміння вирішувати завдання проблемно-пошукового характеру.

Важливим етапом у формуванні готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій було вдосконалення навичок студентів під час педагогічної практики, у ході якої вони проводили інтерактивні заняття, розроблені під час вивчення спецкурсу (Додаток Д). Студенти систематично залучались до самооцінювання своєї діяльності із запропонованої тематики.

Також після впровадження спецкурсу ми запропонували студентам підготувати портфоліо й бібліографічний опис літератури з використання інтерактивних технологій у професійній діяльності. На нашу думку, саме ці

матеріали допоможуть майбутнім вихователям ДНЗ сформувати їх методичне забезпечення.

Таким чином, проведена нами експериментальна робота дозволила зробити висновки, що впровадження організаційно-педагогічних умов сприяло значному професійному саморозвитку студентів, активізації їхньої пізнавальної та творчої діяльності, формуванню у студентів суб'єкт-суб'єктної взаємодії, самокритичності, навичок рефлексії та гуманного ставлення один до одного. Цей висновок підтверджується статистичним аналізом результатів педагогічного експерименту, поданому в наступному параграфі.

3.2. Динаміка готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій

Перевірка ефективності впровадження моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій здійснювалась протягом усього експериментального дослідження шляхом проведення діагностичних зрізів. Ця перевірка дала можливість простежити динаміку розвитку в студентів компонентів готовності до використання інтерактивних технологій.

Підсумковий етап експериментального дослідження спрямований на визначення динаміки показників (за всіма компонентами) готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. Після впровадження моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій нами був проведений підсумковий діагностичний зріз. З метою забезпечення валідності, об'єктивності та надійності даних констатувального та підсумкового діагностичних зрізів у дослідженні використано єдині критерії діагностики рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

Одержані результати (Додаток С) свідчать про те, що в експериментальних групах показники диференціально-психологічного критерію на кінець експерименту значно вищі, порівняно з його початком (відповідно – 10 % та 34,7 % (соціальна сфера), 13,7 % та 31,1 % (навчально-пізнавальна сфера), 6,3 % та 20 % (професійна сфера)). У студентів контрольної групи цей показник мало змінюється (9,9 %, 14,5 %, 20,2 % – початок експерименту; 17,1 %, 19,2 %, 19,2 % – кінець експерименту) (рис. 3.1).

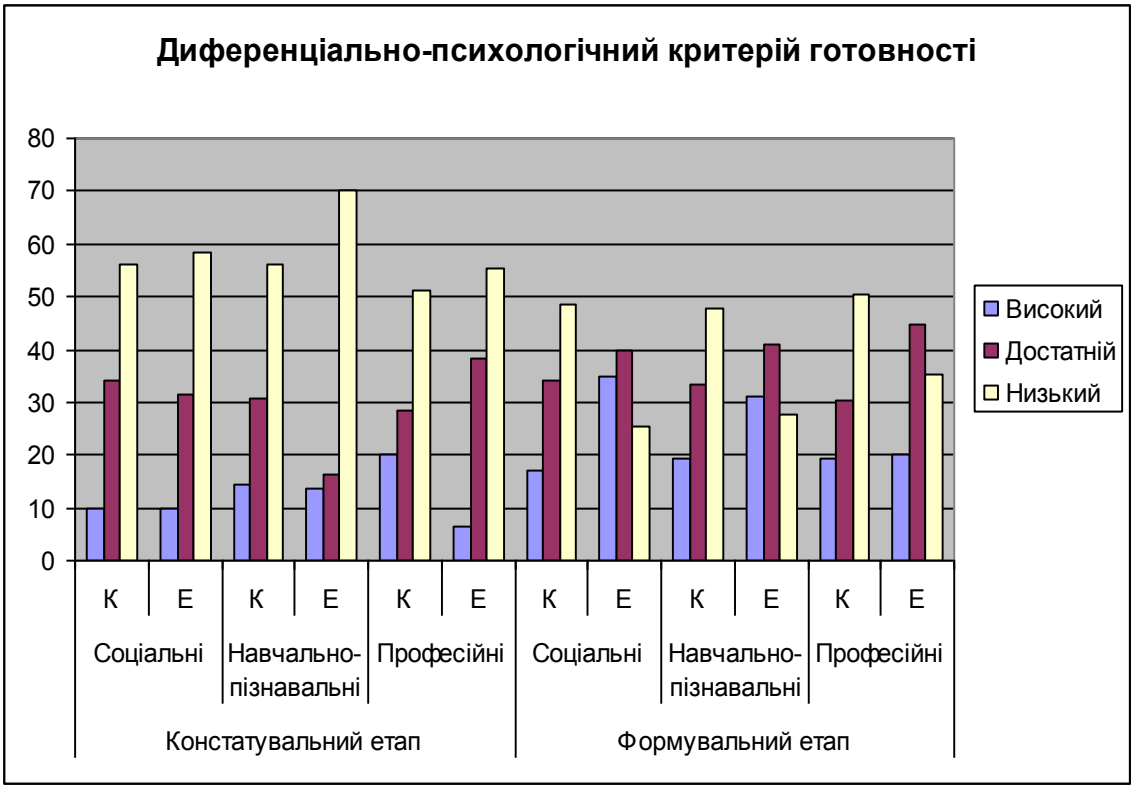

Рис. 3.1. Динаміка рівнів готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій (результати контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп за диференціально-психологічним критерієм)

Такі показники підтверджують, що процес навчання експериментальної групи на основі спецкурсу змінив мотивацію студентів щодо їхньої професійної діяльності та мотивації до використання інтерактивних

технологій. Показники соціальної сфери вказують на те, що завдяки створенню дружньої атмосфери взаємоповаги та взаємодії збільшилась кількість респондентів експериментальної групи, які усвідомлюють смисл майбутньої педагогічної діяльності. Водночас зросло число студентів, які виявляють стійкий інтерес до педагогічної діяльності, використання інтерактивних технологій та необхідність удосконалювати професійні знання та вміння, прагнуть до самовдосконалення в професійні діяльності.

Показники контрольної групи свідчать про нижчі результати. Загальна динаміка мотивації студентів до використання інтерактивних технологій слабко виражена (14,5 % – констатувальна діагностика, 19,2 % – підсумкова діагностика). Крім того, порівняння даних експериментальних зрізів виявляє певне зниження показників професійної сфери діяльності студентів контрольної групи (відповідно з 20,2 % до 19,2 %). Причину цього вбачаємо в небажанні студентів до самовдосконалення. Адже більшість з них навчаються лише задля отримання вищої освіти, а не для того, щоб працювати за спеціальністю.

Отже, дані проведеної діагностики підтверджують, що в студентів експериментальної групи спостерігається значне зростання рівня диференціально-психологічного критерію готовності до використання інтерактивних технологій. Таким чином, упроваджена модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій виявила свою ефективність на етапі формування мотиваційної готовності майбутніх вихователів.

Рівень сформованості інформаційного критерію готовності до інтерактивних технологій також показав вагомі результати (рис. 3.2). Так, підсумковий діагностичний зріз в експериментальній групі продемонстрував високий рівень сформованості теоретичного наповнення – 17,4 %, а практичного (методичного) – 20 %, тоді як на початку експерименту цей показник мав значення 2,6 %, 0,5 %.

У контрольній групі ця динаміка є значно нижчою, і на підсумковому етапі дослідження високий рівень інформаційного критерію готовності до використання інтерактивних технологій мали лише 11,4 % (теоретичні знання) та 13,5 % (практичні знання) студентів. Відповідно 58 % та 41,5 % учасників контрольної групи мають низький рівень, а в експериментальній групі цей показник становить 18,9 % та 31,6 %. Отримані дані діагностичного зрізу є підтвердженням позитивного впливу експериментального навчання на формування змістового компонента готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

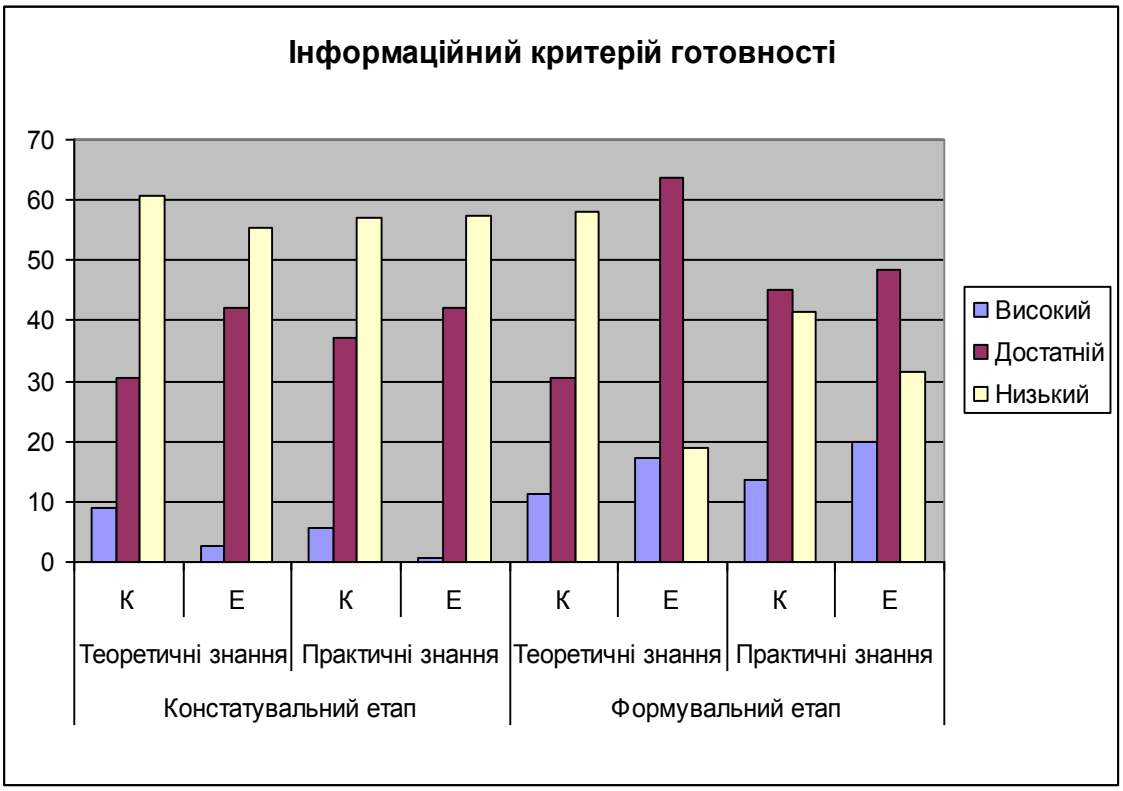

Рис. 3.2. Динаміка рівнів готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій (результати контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп за інформаційним критерієм)

Відповідно до визначених критеріїв та рівневих характеристик проводилась діагностика результативного критерію готовності. Дані діагностичних зрізів засвідчують перевагу сформованості результативного критерію в студентів експериментальної групи (рис. 3.3). На констатувальному зрізі зафіксовано приблизно однакові показники рівнів сформованості як в експериментальній (10 % – використання інтерактивних технологій; 13,7 % – прояви творчості), так і в контрольній (9,9 % – використання інтерактивних технологій; 15,5 % – прояви творчості) групах. Підсумкове діагностування виявило значне їх зростання в умовах експериментального навчання. Так, високий рівень сформованості вміння використовувати інтерактивні технології на практиці в експериментальній групі досягли 34,7 % студентів та лише 18,1 % у контрольній групі.

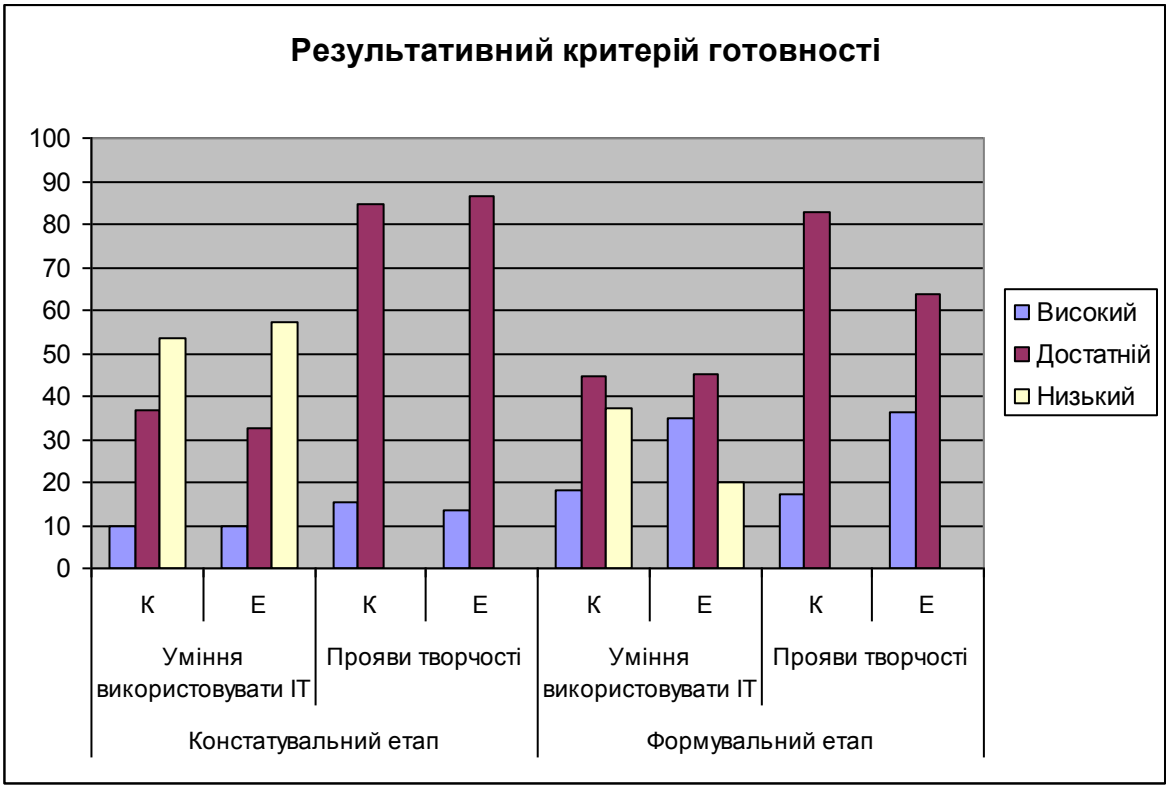

Рис. 3.3. Динаміка рівнів готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій (результати контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп за результативним критерієм)

37,3 % студентів контрольної групи так і не опанували мистецтво використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі ДНЗ, а ось в експериментальній групі цей показник нижчий – всього 20 %.

Ці показники дають підстави для висновків про ефективність упровадження запропонованої моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. Адже завдяки створенню всіх необхідних умов для впровадження інтерактивних технологій, створення ситуації успіху для кожного студента, ми дали їм можливість методом спроб та помилок здобути ті вміння, які допоможуть їм у подальшій професійній діяльності. Дослідження ефективності експериментальної моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій, що здійснювалося на основі порівняння показників експериментальної й контрольної групи на різних етапах підготовки, зафіксувало суттєве зростання рівнів готовності до використання інтерактивних технологій у студентів експериментальної порівняно з контрольною групою. Динаміку рівневих характеристик за результатами констатувального та підсумкового діагностичних зрізів формувального експерименту представлено в таблиці 3.4 та наведено в діаграмі (рис. 3.4).

Таблиця 3. 4

Динаміка рівнів готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій за результатами констатувального (КЗ) та підсумкового (ПЗ) діагностичних зрізів (у %)

Рівні	Контрольна група			Експериментальна група		
	КЗ	ПЗ	Р	КЗ	ПЗ	Р
Низький	47,8	40,5	-7,3	50,5	22,7	-27,8
Середній	40,2	43	+2,8	41,4	49,6	+8,2
Високий	12	16,5	+4,5	8,1	27,7	+19,6

Р – різниця показників сформованості готовності майбутнього вчителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів

Для доведення суттєвості відмінності отриманих результатів (рівнів готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій) в контрольних та експериментальних групах використано односторонній статистичний критерій *t*-розподілу Стьюдента [203; 281, с. 95–98].

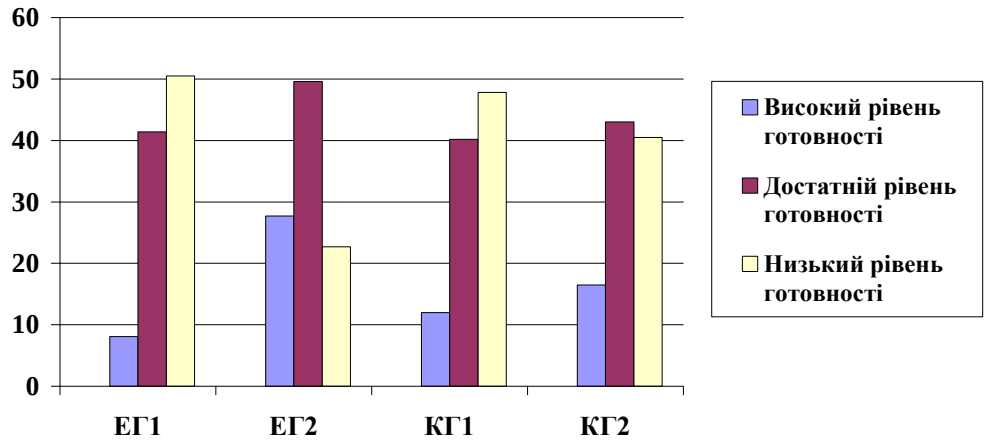

Рис. 3.4. Динаміка рівнів готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій (результати контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп констатувального (КГ1, ЕГ1) та підсумкового (КГ2, ЕГ2) етапів експерименту)

Для перевірки статистичної значущості різниці між двома середніми значеннями нами було використано критерій Стьюдента, який вираховується за формулою:

$$t = \frac{\left|\bar{x}_1 - \bar{x}_2\right|}{\sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n_1}\left(x_i - \bar{x}_1\right)^2}{n_1 - 1} + \frac{\sum_{i=1}^{n_2}\left(x_i - \bar{x}_2\right)^2}{n_2 - 1}}}, \qquad (3.3)$$

де $\bar{x}_1$ і $\bar{x}_2$ – середні значення в групах, $\bar{x}_1 = 3{,}76, \bar{x}_2 = 4{,}05$;

$s_1 = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n_1}\left(x_i - \overline{x_1}\right)^2}{n_1 - 1}}$; $s_2 = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n_2}\left(x_i - \overline{x_2}\right)^2}{n_2 - 1}}$ – середнє квадратичне відхилення розподілу;

x_i – значення і-тої варіанти, i = 1,2,…,n,

x – середнє арифметичне вибірки,

n – об’єм вибіркової сукупності.

Тоді значення

$$t = \frac{|3{,}76 - 4{,}05|}{\sqrt{9{,}6 + 11{,}4}} = \frac{0{,}29}{4{,}6} = 0{,}06$$

$n= n_1+n_2-2$,

де n_1 та n_2 – кількість вимірів у групах, n=3+3-2=4.

Приймаємо коефіцієнт значущості α=0,05, тоді ймовірність p=1-α=1-0,05=0,95. Відповідно до таблиці Стьюдента [320, с. 236], при n=4 й рівні значимості α=0,05 граничне значення t_{st}=2,78.

Отже, отримані результати свідчать про ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов в межах розробленої моделі формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій у навчальній діяльності ВНЗ, так як $t<t_{st}$, що ми й отримали, оскільки 0,06<2,78.

У ході апробації моделі формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій з’ясовано такі питання:

1. Доведено, що готовність майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій залежить від спрямованості мотивації (соціальна, навчально-пізнавальна, професійна сфери); сформованості знань, умінь та навичок.

2. У ході порівняння результатів експериментального дослідження виявлено, що значний вплив на рівень готовності має впровадження запропонованої моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до

використання інтерактивних технологій, що доведено статистичними обрахунками.

3. Порівняння показників готовності майбутніх вихователів контрольної та експериментальної груп до та після експерименту дозволяє зробити висновок про ефективність упровадження визначених організаційно-педагогічних умов. Так, за всіма показниками до експерименту в контрольній групі студенти з високим рівнем становлять 12 %, достатнім – 40,2 % та низьким – 47,8 %. У експериментальній групі відповідно: на високому рівні 8,1 % учасників, достатньому – 41,4 % та низькому – 50,5 %.

Результати підсумкового зрізу показали, що дані експериментального дослідження змінились після його проведення: у контрольній групі високий рівень мають 16,5 % студентів, достатній – 43 %, низький – 40,5 %; в експериментальній: високий – 27,7 %, достатній – 49,6 %, низький – 22,7 %.

4. Отриманні результати свідчать, що розроблена модель формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій у навчальній діяльності ВНЗ є ефективною та має переваги над традиційною моделлю навчання.

3.3. Методичні рекомендації щодо формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій

Реалізація в навчально-виховній діяльності ВНЗ інтерактивних технологій пов’язана з вирішенням основних завдань підвищення професійного рівня майбутніх вихователів, зокрема:

– організація науково-дослідного підходу в організації інтерактивного навчання у вищій школі;

– створення науково-методичного супроводу організації інтеракції у ВНЗ;

– створення необхідних умов для успішної комунікації між студентами та викладачами;

– розроблення викладачами діагностичних процедур самоаналізу рівня готовності до використання інтерактивних технологій;

– розроблення змісту науково-методичної роботи, відбір і структурування форм, зорієнтованих на підвищення рівня готовності викладачів до використання інтерактивних технологій.

Досвід використання інтерактивних технологій збагачується тоді, коли студенти систематично вивчають теорію та практику використання інтерактивних технологій з позиції досягнень науки та практики, що сприяє професійному самовдосконаленню.

Обґрунтована та перевірена в ході формувального етапу експерименту модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій дозволяє сформулювати рекомендації щодо використання розробленої моделі в навчально-виховній роботі ВНЗ.

Сучасні дослідження [44; 139; 168; 195; 241] проблем навчання та розвитку у вищій школі спрямовано на виховання майбутніх професіоналів конкретної галузі, як-от: на виховання особистості, яка володіє аналітичними (уміння узагальнювати педагогічну думку); прогностичними (уміння передбачати результати діяльності, яку вони здійснюють); проективними (виявляються в матеріалізації результатів педагогічного прогнозування в конкретних планах навчання та виховання); рефлексивними (мають місце при здійснені контрольно-оцінної діяльності, спрямованої на себе, осмислення власних дій, позитивних і негативних результатів своєї діяльності); організаторськими (сприяють ефективному включенню вихованців у різні види навчально-пізнавальної діяльності); мобілізаційними (пов’язані з розвитком у вихованців стійкого інтересу до учіння, праці, активності); інформаційними (уміння та навички роботи з друкованими й комп’ютерними джерелами); розвивальними (сприяють розвиткові пізнавальних процесів, відчуттів вихованців); орієнтаційними (спрямовані на формування наукового світогляду); комунікативними (сприяють становленню педагогічно доцільних відносин професіонала з вихованцями й

колегами); перцептивними вміннями (полягають у здатності професіонала проникати у внутрішній світ вихованця).

Кінцевою метою формування майбутніх вихователів у ВНЗ є:

– збагачення особистості педагогічними, психологічними та методичними знаннями для ефективного навчання та виховання дітей дошкільного віку;

– розвиток комунікативних умінь для створення ефективних умов співпраці з дітьми дошкільного віку, що сприяє підтримці їхнього всебічного розвитку та розвитку творчості;

– розвиток креативних здібностей (пошук педагогічних технологій побудови розвивального способу життя дошкільника).

Під час формувального етапу експерименту доведено, що для забезпечення формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій необхідно створити систему науково-методичної роботи, яку доцільно поділити на два етапи: стратегічний та процесуальний.

Метою стратегічного етапу є підвищення рівня готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій. Означена мета має реалізовуватись під час навчальних занять, самостійної роботи та практичної діяльності. Мета процесуального етапу реалізовується через мотиваційну сферу зокрема, реалізацію соціальних, навчально-пізнавальних та професійних умінь. Соціальні вміння включають мотивацію майбутніх вихователів на соціалізацію дітей дошкільного віку в суспільстві. Вихователі повинні формувати культуру діалогічного спілкування (комунікативні здібності), що забезпечує суб’єкт-суб’єктний взаємозв’язок між учасниками навчально-виховного процесу. Навчально-пізнавальні вміння дають можливість майбутнім професіоналам розвивати пізнавальну активність, яка допоможе студентам знайти всю необхідну теоретичну та методичну інформацію про використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі ДНЗ.

Процесуальний етап передбачає формування особистісних детермінант (соціальні установки; життєві цінності та моральні переконання), формування знань (психологічні особливості розвитку дошкільників, методика навчання й виховання тощо) та професійних умінь (уміння використовувати отримані знання на практиці), самовдосконалення (обмін досвідом, пошук інноваційних технологій навчання та виховання, наукова діяльність та ін.).

Отже, для ефективного впровадження моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій рекомендуємо:

на рівні викладача вищої школи:

– проводити самодіагностику професійних можливостей, самонавчання та самовдосконалення;

– систематично поновлювати знання з психології особистості та педагогіки вищої школи з метою активізації інтелектуальної діяльності та наукового пошуку;

– проявляти інтерес до розвитку потенційних можливостей студентів і потребу в педагогічній діяльності з ними;

– проектувати цілі навчання й прогнозувати шляхи професійного становлення майбутнього спеціаліста;

– розвивати духовно-виховний вплив на особистість студента та організовувати розвивальну інтеракцію;

– створювати умови взаємоповаги та взаємодопомоги на заняттях;

– сприяти розвитку наукового інтересу та креативності студентів;

– використовувати інноваційні технології навчання в процесі професійної діяльності;

– створити банк педагогічних інновацій з галузі;

на рівні методичного кабінету вищого навчального закладу:

– здійснювати аналітико-дослідну роботу щодо визначення рівнів готовності викладачів до використання інтерактивних технологій;

– створити банк науково-педагогічного досвіду викладачів ВНЗ, вихователів з проблеми реалізації інтерактивних технологій;

– проводити постійні семінари, майстер-класи з проблем сучасних інноваційних технологій. З метою реалізації цієї рекомендації нами розроблено електронний підручник «Методичне забезпечення реалізації інтерактивних технологій у навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів»;

– інтегрувати діяльність кафедр із методичним відділом з метою створення інформаційно-методичного забезпечення педагогічного процесу;

– організовувати взаємовідвідування занять викладачами для обміну досвідом та з подальшою розробкою рекомендацій до використання інтерактивних технологій;

– узагальнювати та поширювати новаторський досвід роботи через засоби масової інформації, видання методичних рекомендацій.

На рівні вищого навчального закладу III-VI рівнів акредитації:

– здійснювати інтеграцію науково-методичної діяльності ВНЗ як цілісної динамічної системи (навчально-методичної, науково-дослідницької та науково-методичної) з метою підвищення готовності науково-педагогічних працівників до професійної діяльності;

– запроваджувати модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій;

– створювати умови для вільного вибору студентами способів творчої самореалізації та саморозвитку;

– забезпечувати ВНЗ новітніми інформаційно-телекомунікаційними засобами навчання та навчально-методичною літературою про інтерактивні технології та методику їх упровадження.

На рівні Міністерства освіти і науки України:

– удосконалити законодавчо-нормативну базу діяльності вихователів ДНЗ та викладачів ВНЗ, яка б відповідала вимогам часу;

– систематично проводити конкурси на кращі інноваційні розробки технологій, методів та прийомів навчально-виховної діяльності у ВНЗ та ДНЗ;

– з метою обміну досвідом використання інтерактивних технологій організовувати проведення семінарів, круглих столів, конференцій не тільки в межах України, а й на міжнародному рівні.

Нині в Україні відбувається модернізація професійної освіти. Попит на отримання молодим поколінням спеціальності «Дошкільна освіта» слугує індикатором підвищеного інтересу всього суспільства до цього освітнього сегменту. На означеному етапі важливою є організація системи науково-методичних заходів щодо формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності загалом і реалізації інтерактивних технологій, зокрема, на всіх рівнях функціювання. Нижче запропоновано послідовність формування такої системи на рівні ВНЗ.

1. Етап розроблення дослідження проблеми формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності. Основними завданнями цього етапу є:

– з’ясування основних небезпек для розвитку дошкільної освіти в регіоні, джерела їх виникнення, інтенсивність впливу;

– обґрунтування складу об’єктів дослідження, аналіз можливостей різних рівнів управлінського впливу на ці об’єкти, оцінювання інтенсивності їхнього впливу;

– визначення складу індикативних показників, групування їх за блоками дослідження;

– вибір методики діагностування стану підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників для дошкільної освіти, прогнозування розвитку.

2. Етап формування науково-методичної бази.
3. Етап наукового опрацювання результатів дослідження.
4. Етап реалізації програмних заходів.

Основна мета організації дослідження підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації вихователів ДНЗ на регіональному, міжрегіональному та державному рівнях – створення оптимальних умов для максимального задоволення потреб держави в компетентних працівниках.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі описано та обґрунтовано розроблену модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій, що є результатом дослідно-експериментальної роботи. Під час дослідження встановлено:

1. Результати констатувального етапу експерименту дозволили дійти таких висновків: вихователі не усвідомлюють зміст поняття «інтерактивні технології» та інколи використовують їх у професійній діяльності; у майбутніх вихователів відсутні навички інтеракції та комунікації в процесі навчання; у викладачів ВНЗ бракує теоретичної та практичної підготовки щодо використання інтерактивних технологій.

2. Проведення формувального етапу експерименту дало можливість перевірити ефективність упровадження організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій (оптимізація педагогічної взаємодії викладача й студента на основі належної інтеракційної культури; впровадження самокерованого навчання в процес фахової підготовки майбутніх вихователів ДНЗ; створення необхідного матеріально-технічного забезпечення процесу використання інтерактивних технологій у навчально-виховному середовищі ВНЗ; варіативне використання в процесі вивчення нормативних і спеціальних курсів методів і форм фахової підготовки студентів до оперування інтерактивними технологіями).

3. Упровадження експериментальної моделі передбачало цілеспрямоване формування мотиваційного, пізнавально-когнітивного та

конативного компонентів готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. Представлена модель містить цілі, зміст, форми, методи організації навчально-виховної діяльності студентів.

4. Методика організації експериментального навчання студентів становила тривалий педагогічний процес, що здійснювався в три етапи – початковий, основний та заключний. На кожному з них розв'язувалося визначене коло завдань, спрямованих на формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

Початковий етап було спрямовано на формування стійкого позитивного ставлення студентів до педагогічної діяльності та використання інтерактивних технологій. Система педагогічних засобів першого етапу містила бесіди, анкетування та тестові методики для визначення рівня мотиваційного компонента готовності.

Метою основного етапу експериментальної програми було формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій засобами створення організаційно-педагогічних умов.

Заключний етап підготовки полягав у закріпленні отриманих знань про інтерактивні технології та застосуванні їх на практиці.

5. З метою забезпечення ефективних умов реалізації цілей і завдань основного етапу програмою формувального етапу експерименту було впроваджено комплекс заходів:

- проведення діагностичного зрізу знань студентів про інтерактивні технології за допомогою тестових методик;
- упровадження інтерактивних технологій у курс педагогіки, психології та фахових методик;
- використання інтерактивних технологій під час проходження практики в ДНЗ (ОКР «Спеціаліст») та ВНЗ (ОКР «Магістр»);
- розроблення та впровадження спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних

технологій» як одна з умов формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

6. Визначальними в дослідженні рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій стали критерії та показники готовності. Під час формувального етапу експерименту нами було визначено контрольну (193 студента факультетів дошкільної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ) і ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Луганськ)) та експериментальну (190 студентів факультету дошкільної освіти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії) групи. Перевірка рівнів сформованості проводилась упродовж 2011-2012, 2012-2013 навчальних років.

7. Експериментальна апробація запропонованої моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій підтвердила її ефективність. Результати констатувального та підсумкового зрізів показали, що після проведення експериментального дослідження середнє арифметичне значення за критеріями готовності до та після проведення експерименту в експериментальній групі зросла кількість студентів з вищим рівнем готовності на 19,6 % (на констатувальному етапі – 8,1 %, на підсумковому – 27,7 %), а в контрольній усього на 4,5 % (12 % і 16,5 % відповідно). Результативність впровадження запропонованих організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій підтверджено шляхом перевірки результатів за допомогою статистичного критерію t-розподілу Стьюдента.

8. Розроблено рекомендації щодо підвищення рівня готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій на рівні викладача вищої школи, ВНЗ, методичного кабінету ВНЗ, Міністерства освіти і науки України. Ураховано, що ефективність системи забезпечуватиметься реалізацією стратегічного та процесуального етапів.

Основні положення третього розділу дисертаційного дослідження викладено в публікаціях [58; 59; 64; 65].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Результати теоретичного аналізу проблеми формування готовності вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій переконливо доводять, що в педагогічній науці та практиці особливу увагу традиційно звертають на технологічні аспекти розроблення проблеми. Підтверджено, що формування готовності вихователів до використання інтерактивних технологій не набула систематичного й аргументованого характеру.

1. Виокремлено та схарактеризовано особливості різних історичних етапів дослідження поняття «готовність»: *латентний* (середина XIX – початок XX ст.) – створення передумов для дослідження готовності як настанови; *інституційний* (початок XX ст. – середина XX ст.) – номінаційно застосовано в психолого-педагогічних дослідженнях термін «готовність»; *концептоутворювальний* (друга половина XX ст. – початок XXI ст.) – формування різних концепцій готовності в контексті теорії діяльності, обґрунтування якісних показників готовності фахівця на фізіологічному, психологічному, соціальному рівнях. Теоретико-методологічний аналіз історичних етапів дослідження поняття «готовність» дав змогу обґрунтувати різні концепти поняття в таких моделях: функційній (потрібна для того, щоб усвідомити її призначення з погляду можливості досягнення цілей), структурній (описує межі системи, її елементний склад, відношення між елементами й зовнішнім середовищем, у якому готовність функціює) та особистісній (умотивовує залежність структурних і функційних властивостей системи від особистісних якостей, забезпечує взаємозв’язок між компонентами готовності та зовнішнім середовищем).

2. Доведено, що *«готовність майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій»* системно взаємодіє з такими поняттями: *«готовність майбутнього вихователя»* (інтегроване особистісне утворення, яке завдяки сформованій системі професійних знань, умінь, навичок та особистісних якостей забезпечує компетентне виконання професійної

діяльності); *«інтерактивні технології»* (історично змінна інтерпретаційна парадигма, що тлумачиться тепер як технологія навчання, системно навчально-методично забезпечена та змістовно спрямована на досягнення взаємодії, шляхом активної та творчої міжсуб'єктної діяльності учасників навчально-виховного процесу). Обґрунтовано сутність інтерактивних технологій за такими параметрами: топічний (витоки, місце походження поняття), генетичний (етапи розвитку цього поняття), тематичний (систематизація тематики дослідження з проблеми), методичний (послідовний, систематичний). З'ясовано, що вперше поняття «інтеракція» з'явилось у США в дискурсі концепції «символічного інтеракціонізму». Визначено, що ґенеза інтерактивних технологій досліджується з двох позицій: з точки зору методологічних змін у науці; з погляду методологічних змін у дидактиці. Здійснений аналіз інтерактивних технологій за тематичним параметром доводить, що попри актуальність цього поняття, тематика дослідження обмежена: від понятійного трактування в контексті активізації взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу – до формування готовності вчителів (зокрема, початкових класів) до реалізації інтерактивних технологій і визначення навчально-виховного значення досліджуваного поняття для освітньої системи. Виокремлено методичні правила, яких слід дотримуватись педагогам під час застосування інтерактивних технологій.

Готовність майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій потрактована в дослідженні як інтегроване особистісне утворення, що містить мотиваційний (професійні установки, інтереси, прагнення займатися педагогічною роботою, направленість на використання інтерактивних технологій у педагогічній діяльності), пізнавально-когнітивний (знання сутності та значення інтерактивних технологій; особливостей використання та побудови інтерактивних занять; оволодіння умовами успішної інтеракції), конативний (професійно-педагогічні вміння майбутніх вихователів з використання інтерактивних технологій) компоненти.

3. У дисертації обґрунтовано основні критерії готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій: диференціально-психологічний, інформаційний, результативний. Показниками диференціально-психологічного критерію є соціальні (розвиток комунікабельності); навчально-пізнавальні (потреба в набутті знань, умінь та навичок щодо використання інтерактивних технологій); професійні вміння (необхідність до самовдосконалення). Інформаційний критерій охоплює знання про сутність та значення інтерактивних технологій, підходи до їх класифікації, методику використання та особливості побудови інтерактивних занять. Результативний критерій спрямовано на розвиток умінь використовувати інтерактивні технології на практиці, аналізувати та критично осмислювати результат діяльності та вміння розробляти авторські технології самостійно. Розроблені критерії та показники дали змогу визначити три рівні готовності майбутніх вихователів до застосування інтерактивних технологій: низький, достатній, високий.

4. На основі аналізу соціокультурних традицій професійної підготовки та специфіки діяльності майбутнього вихователя в сучасних умовах теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій у процесі навчання у ВНЗ, що містить складники (мета; принципи; компоненти; організаційно-педагогічні умови; етапи підготовки; засоби підготовки; критерії та рівні; форми роботи; методи підготовки). Результати дослідження рівня готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій дозволили розробити та впровадити в навчально-виховний процес ВНЗ спецкурс «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій».

В експериментальній частині наукового пошуку досліджено організаційно-педагогічні умови: оптимізація педагогічної взаємодії викладача й студента на основі належної інтеракційної культури; впровадження самокерованого навчання в процес фахової підготовки

майбутніх вихователів ДНЗ; створення необхідного матеріально-технічного забезпечення процесу використання інтерактивних технологій у навчально-виховному середовищі ВНЗ; варіативне використання методів і форм фахової підготовки студентів до оперування інтерактивними технологіями в процесі вивчення нормативних і спеціальних курсів.

5. Ефективність організаційно-педагогічних умов та модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій експериментально перевірялись у навчально-виховному процесі ВНЗ. Результати констатувального і формувального етапів експерименту доводять, що впровадження розробленої моделі сприяє формуванню готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій.

Спостерігаємо позитивну динаміку змін у показниках на формувальному етапі дослідження: в експериментальній групі зросла кількість студентів з вищим рівнем готовності на 19,8% (на констатувальному етапі – 8,1%, на підсумковому – 27,9%), а в контрольній усього на 5,1% (11,3% і 16,4% відповідно). Результативність розробленої моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій підтверджено шляхом перевірки результатів за допомогою статистичного критерію t-розподілу Стьюдента.

У дослідженні сформульовано рекомендації для ефективного впровадження моделі формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій: *на рівні викладача вищої школи* (проводити самодіагностику професійних можливостей, самонавчання та самовдосконалення; систематично поновлювати знання з психології особистості та педагогіки вищої школи з метою активізації інтелектуальної діяльності та наукового пошуку; проявляти інтерес до розвитку потенційних можливостей студентів і потреби в педагогічній діяльності з ними; проектувати цілі навчання й прогнозувати шляхи професійного становлення майбутнього фахівця; розвивати духовно-виховний вплив на особистість

студента та організовувати розвивальну інтеракцію; створювати умови взаємоповаги та взаємодопомоги на заняттях; сприяти розвитку наукового інтересу та креативності в студентів; використовувати інноваційні технології навчання в процесі професійної діяльності; створити банк педагогічних інновацій з галузі); *на рівні методичного кабінету ВНЗ* (здійснювати аналітико-дослідну роботу щодо визначення рівнів готовності викладачів до використання інтерактивних технологій; створити банк науково-педагогічного досвіду викладачів ВНЗ, вихователів з проблеми реалізації інтерактивних технологій; проводити постійні семінари, майстер-класи з проблем сучасних інноваційних технологій; інтегрувати діяльність кафедр із методичним відділом з метою створення інформаційно-методичного забезпечення педагогічного процесу; організовувати взаємовідвідування занять викладачами для обміну досвідом та з подальшою розробкою рекомендацій до використання інтерактивних технологій; узагальнювати та поширювати новаторський досвід роботи через засоби масової інформації, видання методичних рекомендацій); *на рівні ВНЗ* (здійснювати інтеграцію науково-методичної діяльності ВНЗ як цілісної динамічної системи з метою підвищення готовності науково-педагогічних працівників до професійної діяльності; запроваджувати модель формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій; створювати умови для вільного вибору студентами способів творчої самореалізації та саморозвитку; забезпечувати ВНЗ новітніми інформаційно-телекомунікаційними засобами навчання та навчально-методичною літературою про інтерактивні технології та методику їх упровадження).

Зреалізоване дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ до використання інтерактивних технологій. Подальшого вивчення потребують теоретико-методологічне обґрунтування інтерактивних технологій у дошкільній освіті; компаративістський аналіз та узагальнення світових та європейських підходів формування готовності майбутніх вихователів до використання

інтерактивних технологій; формування готовності вихователів до використання інтерактивних технологій у системі післядипломної освіти тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти : автореф. дис. … доктора пед. наук : 13.00.04 / Ольга Вікторівна Акімова ; Тернопільськ. нац. пед. ун-тет ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2010. – 44 с.

2. Активные и интерактивные образовательные технологии (формы проведения занятий) в высшей школе: пособ. / сост. Т. Г. Мухина. – Н. Новгород : ННГАСУ, 2013. – 97 с.

3. Активные формы обучения студентов : метод. рекоменд. / [сост. Г. А. Цвикальская, О. В. Малий]. – К. : РУМК, 1990. – 32 с.

4. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи : курс лекцій : модульне навчання / А. М. Алексюк. – К. : ІСДО, 1993. – 220 с.

5. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / В. И. Андреев. – М. : Высш. шк., 1981. – 240 с.

6. Андреева Г. М. Социальная психология: учебн. для высш. учебн. завед. / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 1999. – 376 с.

7. Андреева Г. М. Зарубежная социальная психология XX столетия : Теоретические подходы : учеб. пособ. для вузов / Г. М. Андреева, Н. Н. Богомолова, Л. А. Петровская. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 287 с.

8. Андрущенко В. Високі педагогічні технології / В. Андрущенко, В. Олексенко // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С. 70–76.

9. Аникеева П. П. Учителю о психологическом климате в коллективе / П. П. Аникеева. – М. : Просвещение, 1983. – 96 с.

10. Артемова Л. В. Виховання поведінки дітей в іграх / Л. В. Артемова. – К. : Рад. школа, 1964. – 32 с.

11. Артемова Л. В. Задоволення особливих потреб дитини у спілкуванні з однолітками / Л. В. Артемова. – К. : Рад. школа, 1972. – 23 с.

12. Артемова Л. В. Модель ступеневої підготовки фахівця дошкільної освіти у вищих навчальних закладах / Л. В. Артемова, Ю. М. Косенко // Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. до 80-ї річниці НПУ імені М. П. Драгоманова. – К., 2000. – Вип. 1. – С. 84–86.

13. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / [сост. М. Ю. Бабанский]. – М. : Педагогика, 1989. – 560 с.

14. Баглаєва Н. Логіко-математичний розвиток дошкільнят : шлях оптимізації / Н. Баглаєва // Палітра педагога. – 2002. – № 2. – С. 12–14.

15. Бадмаев Б. Ц. Методика преподавания психологии : учеб.-метод. пособ. для преподават. и аспирантов вузов / Б. Ц. Бадмаев. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 304 с.

16. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. – К. : Світич, 2008. – 430 с.

17. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошк. вих. – 1999. – № 1. – С. 6–19.

18. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошк. вих. – 2012. – № 7. – С. 4–19.

19. Батароев К. Б. Аналогии и модели в познании / К. Б. Батароев. – Новосибирск : Наука, 1981. – 320 с.

20. Бахтин М. М. Проблема поэтики Достоевского / М. М. Бахтин. – М. : Сов. Россия, 1979. – 318 с.

21. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – 2-е изд. – М., 1986. – С. 429–432.

22. Бережинська Т. В. Готовність вчителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів / Т. В. Бережинська // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2002. – № 2. – С. 134–138.

23. Бєкірова Л. Е. Модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання.

[Електронний ресурс] / Л. Е. Бєкірова. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2009_6/bekirova.pdf.

24. Бєкірова Л. Е. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Лємара Енверівна Бєкірова ; Ун-т менедж. освіти НАПН України. – К., 2010. – 20 с.

25. Бєлєнька Г. Базова програма «Я у Світі» про трудове виховання дітей молодшого дошкільного віку / Г. Бєлєнька // Вихователь-методист дошкільних закладів: спеціалізований журнал. – 2010. – № 10. – С. 18–24.

26. Бєлєнька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія / Г. В. Бєлєнька. – К. : Світич, 2006. – 304 с.

27. Бєлєнька Г. Інтерактивні методи в сучасній педагогічній науці [Електронний ресурс] / Г. Бєлєнька, О. Тарасова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/gvpkhdpi/2011_21/33_38.pdf.

28. Бєлєнька Г. В. Фахова компетентність : сутність та структура / Г. В. Бєлєнька // Наука і сучасність : Зб. наук. праць Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – К. : Логос, 2002. – Том XXX. – С. 3–13.

29. Белкин А. С. Ситуация успеха. Как ее создать? / А. С. Белкин. – М. : Просвещение, 1991. – 169 с.

30. Бєлоконь Н. Розвиток зв’язного мовлення старших дошкільників засобами інноваційних технологій (ТРВЗ) [Електронний ресурс] / Н. Бєлоконь. – Режим доступу : http://dnz.ucoz.net/blog/belokon_n_rozvitok_zv_jaznogo_movlennja_starshikh_doshkilnikiv_zasobami_innovacijnikh_tekhnologij_trvz/2014-02-04-27.

31. Бернс Р. Д. Развитие “Я” – концепция и воспитание / Р. Д. Бернс. – М. : Высш. шк., 1986. – 245с.

32. Бобрицька В. І. Організаційно-педагогічні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей. [Електронний ресурс] /

В. І. Бобрицька, С. М. Процька. – Режим доступу : http://eprints.zu.edu.ua/9753/1/10.pdf.

33. Богініч О. Здоров'я та фізичний розвиток дитини: (реалізація завдань освітньої лінії «Особистість дитини») / О. Богініч // Дошк. вих. – 2012. – № 9. – С. 3–7.

34. Богуш А. Дошкілля в сучасному педагогічному просторі. [Електронний ресурс] / А. Богуш. – Режим доступу : http://ird.npu.edu.ua/files/%D1%E5%EA%F6%B3%FF%20%B2%20%E3%EE%F2%EE%E2%E0.pdf.

35. Бойчук Н. І. Професійна компетентність вчителя як запорука успішності суспільства. [Електронний ресурс] / Н. І. Бойчук. – Режим доступу : http://intkonf.org/boychuk-ni-profesiyna-kompetentnist-vchitelya-yak-zaporuka-uspishnosti-suspilstva/.

36. Болюбаш Н. М. Формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами мережевих технологій : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Надія Миколаївна Болюбаш. – Ялта, 2011. – 290 с.

37. Бондар В. І. Дидактика : ефективні технології навчання студентів / В. І. Бондар. – К. : Вересень, 1996. – 129 с.

38. Бондаревская Е. В. Педагогическая позиция и профессионально-личностные качества педагога / Е. В. Бондаревская // Введение в педагогическую культуру : учеб. пособ. – Ростов н/Д, 1995. – С. 74–80.

39. Борин Г. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Галина Василівна Борин ; Прикарпатс. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2009. – 251 с.

40. Ваврик Р. Умови формування професійної готовності військових викладачів до педагогічної діяльності / Р. Ваврик // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – № 4. – С. 85–94.

41. Вашак О. О. Підготовка майбутніх вихователів до екологічного виховання дошкільників на засадах етнопедагогіки : автореф. дис. ... канд.

пед. наук : 13.00.04 / Оксана Олексіївна Вашак ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К., 2010. – 20 с.

42. Великий тлумачний словник сучасної Української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.

43. Выготский Л. С. Собр. соч.: в 6 т. – Т. 4. Детская психология / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1984. – 433 с.

44. Вища школа як соціальний інститут і механізм соціалізації молоді : монографія / кол. авт.: М. Михальченко (керівник), Т. Андрущенко, В. Баранівський, О. Бульвінська та ін. – К. : Пед. думка, 2012. – 318 с.

45. Вільчковський Е. С. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах / Е. С. Вільчковський, Н. Ф. Денисенко. – Тернопіль : Мандрівець, 2008. – 128 с.

46. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку / Е. С. Вільчковський. – Л., 1998. – 126 с.

47. Вільчковський Е. С. Фізичне виховання дітей у дошкільному закладі / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок. – К. : [б. в.], 2001. – 125 с.

48. Винокурова М. И. Педагогический потенциал интерактивных технологий обучения как фактор развития коммуникативной компетенции студентов : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Марина Ильинична Винокурова ; ОГОУ ДПО «Иркутск. ин-т повыш. квалифик. работн. образов.». – Иркутск, 2007. – 20 с.

49. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. – 2-ге видання, доповнення / Н. П. Волкова. – К. : Вид-во «Академвидав», 2007. – 615 с.

50. Гавриш І. В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці : навч.-метод. посіб. / І. В. Гавриш. – Донецьк : ТОВ «Лебідь», 2001. – 218 с.

51. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ірина Володимирівна Гавриш ; Харківс. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2006. – 475 с.

52. Гальперин П. Я. К проблеме внимания / П. Я. Гальперин // Доклады АПН РСФСР. – 1958. – № 3. – С. 33–38.

53. Галузевий стандарт вищої освіти: освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010101 «Дошкільне виховання». Кваліфікація 3340 «Вихователь» / [розроб. Артемова Л. В., Машовець М. А., Бєлєнька Г. В., Богініч Л. О., Голота Н. М., Левінець Л. В., Луценко І. О., Сухорукова Г. В.]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – 258 с.

54. Глухова Н. Базова програма «Я у Світі» : формування природничої компетентності дошкільника / Н. Глухова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009. – № 7. – С. 4–8.

55. Голик О. Б. Интегративно-культурологический подход к формированию ценностной культуры педагогической деятельности [Электронный ресурс] / О. Б. Голик. – Режим доступа : http://www.bdpu.org/scientific.published/conf2008/articles/Section4/Golik.doc.

56. Голота Н. М. Формування художніх і конструктивних умінь у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : дис. … канд. пед. наук : 13.00.08 / Наталя Миколаївна Голота ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – 215 с.

57. Гончар Н. П. Активізація творчої навчальної діяльності студентів у ВНЗ III-IV рівнів акредитації – актуальний напрям розвитку освіти України / Н. П. Гончар // Освіта перед викликами та загрозами сучасності / за ред. Н. Лисенко. – Machart, 2012. – С. 128–132.

58. Гончар Н. П. Інтерактивні технології навчання в процесі підвищення кваліфікації вихователів дошкільних навчальних закладів – ефективний засіб вдосконалення навчальної діяльності / Н. П. Гончар // Зб. наук. праць Кременецького обл. гум.-пед. ін-ту ім. Тараса Шевченка. Серія «Педагогічні науки». – Вип. 1 (3). – Кременець : КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2010. – С. 154–157.

59. Гончар Н. П. Інтерактивні технології навчання як засіб формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку / Н. П. Гончар // Дошкільна

освіта у сучасних вимірах : мат. Міжнар. наук.-практ. конференції, 24–25 вересня 2013 р. – Хмельницький, 2013. – С. 90–94.

60. Гончар Н. П. Інтерактивні технології як засіб формування висококваліфікованого фахівця дошкільної сфери / Н. П. Гончар // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць Київ. ун-ту ім. Б. Грінченка. – Вип. 17. – К., 2012. – С. 33–35.

61. Гончар Н. Критеріальні характеристики готовності вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій / Н. Гончар // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уман. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Вип. 44. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – С. 80–84.

62. Гончар Н. П. Модель формирования готовности будущих воспитателей дошкольных учебных заведений к использованию интерактивных технологий / Н. П. Гончар // Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы [Текст] : мат. IV Междунар. науч.-практ. семинара, 18 апр. 2013 г., Барановичи, Респ. Беларусь / редкол.: А. В. Никишова (гл. ред.), Н. Г. Дубешко (отв. ред.) [и др.]. – Барановичи : РИО БарГУ, 2013. – С. 11–14.

63. Гончар Н. Особливості професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів у сучасних умовах / Н. Гончар // Імідж сучасного педагога : Наук.-практ. освіт.-популр. журнал. – Вип. 2 (111). – Полтава, 2011. – С. 43–45.

64. Гончар Н. П. Практичні аспекти формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації / Н. П. Гончар // Педагогічний альманах : зб. наук. праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Вип. 19. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – С. 134–139.

65. Гончар Н. П. Результати формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій / Н. П. Гончар // Вісник Нац. акад. держ. прикорд. служби України :

електронне наук. фахове видання / редкол. О. В. Діденко (гол. ред.) та ін. – Вип. 5. – Хмельницький: НАДПСУ, 2013. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

66. Гончар Н. П. Формування готовності майбутніх вихователів до пропедевтичної підготовки дітей до школи шляхом використання інтерактивних технологій навчання / Н. П. Гончар // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. ст. – Вип. 25. – Ч. 1. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – С. 74–80.

67. Гончар Н. П. Формування креативності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів засобами інтерактивних технологій навчання / Н. П. Гончар // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / Ред. кол.: Н. В. Гузій (відп. ред.). – Вип. 14 (24). – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 187–190.

68. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К. і Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

69. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

70. Гончаров С. М. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу : навч.-метод. посіб. / С. М. Гончаров ; Нац. ун-т водн. гос-ва та природокорист. – Рівне : [б. н.], 2006. – 172 с.

71. Гончарук Т. І. Інтерактивні технології у формуванні комунікативної компетентності дошкільників. [Електронний ресурс] : / Т. І. Гончарук. – Режим доступу : http://zavantag.com/docs/1172/index-83638-1.html.

72. Грама Г. П. Підготовка майбутніх вихователів до формування елементарних математичних уявлень у дошкільників : дис. … канд. пед. наук : 13.00.08 / Геннадій Петрович Грама ; Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2010. – 192 с.

73. Грама Н. Г. Теоретико-методичні засади фахової підготовки педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Ніна Григорівна Грама ; Харківс. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2004. – 41 с.

74. Грищенко О. А. Ділова гра як інноваційний метод педагогічної діяльності майбутнього викладача. [Електронний ресурс] / О. А. Грищенко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N157/N157p057-060.pdf.

75. Грюнелиус Э. Вальдорфский детский сад / Э. Грюнелиус. – М. : МЦВП, 1992. – 72 с.

76. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. – Л., 2012. – 506 с.

77. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: Т.1-4 / В. Даль. – М. : Рус.яз., 1981. – Т.1. – 699 с.

78. Дидактические принципы оптимизации учебного процесса в условиях инновационной деятельности образовательного учреждения. [Електронный ресурс]. – Режим доступа : http://ntfmfkonf.ucoz.ru/publ/10_doklady_plenarnogo_zasedanija/didakticheskie_principy_optimizacii_uchebnogo_processa_v_uslovijakh_innovacionnoj_dejatelnosti_obrazovatelnogo_uchrezhdenija/11-1-0-70.

79. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець; наук. кер. програмою : О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна ; авт. кол.: Г. В. Бєлєнька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоскаленко, С. А. Васильєва, М. С. Вашуленко [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн. упр. осв. і наук, викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – 3-є вид., доопр. та доп. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.

80. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

81. Дмитриев Г. Д. Конструктивистский дискурс в теории содержания образования в США / Г. Д. Дмитриев // Педагогика. – 2008. – № 3. – С. 90–99.

82. Додонова В. І. Про сутність і зміст соціальної раціональності некласичного типу [Електронний ресурс] / В. І. Додонова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Niz/2011_12/dodonova.htm.

83. Дошкільна освіта – запорука процвітання і добробуту нації // Матеріали 1-го Всеукр. з'їзду пед. прац. дошк. освіти України // Дошк. вих. – 2010. – № 12. – С. 2–17.

84. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.01 / К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 443 с.

85. Дьяченко М. И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, В. А. Пономаренко. – Минск : Изд-во Университетское, 1985. – 206 с.

86. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : БГУ, 1976. – 176 с.

87. Дяченко С. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування основ комп’ютерної грамотності старших дошкільників : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Світлана Володимирівна Дяченко ; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2009. – 225 с.

88. Енциклопедія освіти / [відповід. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

89. Энциклопедия профессионального образования в 3 т. / под ред. С. Я. Батыщева. – М. : АПО, 1999. – Т. 2. – 440 с.

90. Єльникова Г. В. Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника вищого навчального закладу /

Г. В. Єльникова // Теорія та методика управління освітою. – К., 2010. – № 4. – С. 10.

91. Єльникова О. В. Управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій в навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Олена Вікторівна Єльникова ; Центр. ін.-т післядипл. пед. освіти АПН України. – К., 2005. – 245 с.

92. Ємельянова Н. Л. Підготовка майбутніх вихователів до роботи над засвоєнням старшими дошкільниками народознавчої лексики : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Леонідівна Ємельянова ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2003. – 19 с.

93. Заболотний В. Ф. Дидактичні засади застосування мультимедіа у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів фізики : автореф. дис. … доктора пед. наук : 13.00.02 / Володимир Федорович Заболотний ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 38 с.

94. Завалевський Ю. І. Сучасний вчитель: вимір часу : навч.-метод. посіб. для вч. та студ. вищих пед. навч. закладів / Ю. І. Завалевський. – К. : Вид. дім «Букрек», 2008. – 288 с.

95. Загальна характеристика принципів навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pda.coolreferat.com/Загальна_характеристика_принципів_навчання.

96. Загородня Л. П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посіб. / Л. П. Загородня, С. А. Титаренко. – Суми : Університетська книга, 2010. – 317 с.

97. Загородня Л. П. Формування основ педагогічної техніки в майбутніх фахівців дошкільного виховання : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.08 / Людмила Петрівна Загородня ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2001. – 20 с.

98. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-ІІІ. – Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання : нормативний

збірник / [за заг. ред. М. Ф. Степка, Л. М. Горбунової] : у 2 т. – Т. 1. – К. : ФОРУМ, 2007. – 798 с.

99. Закон України «Про дошкільну освіту» // Освіта. – 2000. – 20–27 лютого. – С. 3.

100. Закорченна Г. М. Підготовка студентів до педагогічного менеджменту в дошкільній освіті : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Галина Михайлівна Закорченна ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2003. – 19 с.

101. Залізняк А. М. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Алла Миколаївна Залізняк ; Ін-т вищ. освіти АПН України. – К., 2009. – 22 с.

102. Занина Л. Основы педагогического майстерства : учеб. пособ. / Л. Занина, Н. Меньшикова. – Ростов-н/Д., 2003. – 288 с.

103. Зарицька В. Г. Концептуальні моделі навчання обдарованих учнів та розвитку їх творчого потенціалу [Електронний ресурс] / В. Г. Зарицька, Н. В. Бухлова. – Режим доступу : https://docs.google.com/document/edit?id=13fddZDj3dONC9d1ctbKmB_VaEQFvMZmal7SXmn9-olk&hl=en&pli=1.

104. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования [Електронний ресурс] / И. А. Зимняя // Інтернет журнал «Ейдос». – 2006. – Режим доступу : www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm.

105. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – Ростов н/Д. : Феникс, 1997. – 453 с.

106. Зотеева Т. А. Формирование готовности студентов пединститутов к эстетическому воспитанию дошкольников : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Тамара Алексеевна Зотеева. – К., 1992. – 23 с.

107. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання: основні поняття / упоряд. Л. Галіцина. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.

108. Ігри з піском як інтерактивний метод розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Н. Ю. Курбанова. – Режим доступу : http://lib.podelise.ru/docs/2488/index-7278.html.

109. Избранные психологические труды в 2 т. / под ред. Н. В. Кузьминой. – М. : Педагогика, 1980. – 287 с.

110. Інтерактивні методи навчання : навч. посіб. / за заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. – Щецін : Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.

111. Інтерактивні технології навчання в початковій школі : [посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. та вчителів загальноосвіт. шк.] / [О. А. Біда, О. В. Кравчук, Г. І. Коберник та ін.]; Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань : Софія, 2007. – 209 с.

112. Іщенко Л. В. Використання інтерактивних методів навчання у фаховій підготовці майбутніх вихователів до організації мовленнєвого спілкування дошкільників [Електронний ресурс] / Л. В. Іщенко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Pedagogica/5_105244.doc.htm.

113. Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти [Текст] : зб. ст. / ред. Г. С. Тарасенко; Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. – 322 с.

114. Калініна Л. В. Формування соціокультурної компетентності учнів профільної школи з використання інтерактивних методів навчання / Л. В. Калініна, В. О. Калінін // Вісник Житом. Держ. ун-ту : Педагогічні науки. – Вип. 54. – 2010. – С. 50 – 53.

115. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: монографія / Л. О. Калмикова. – К. : Фенікс, 2008. – 497 с.

116. Кашлев С. С. Технология интерактивного обучения / С. С. Кашлев. – Мн. : Беларусский верасень, 2005. – 196 с.

117. Киричук О. В. Технологія діяльності класного керівника з учнівським колективом (діагностика, аналіз планування, організація колекційної роботи) : [Эксперим.-метод. посіб.] / О. В. Киричук. – Ковель, 2000. – 88 с.

118. Кибардина Л. П. Интерактивное обучение в вузе : метод. пособ. для преподавателей / Л. П. Кибардина, Д. А. Абдулдаев. – Каракол : ИГУ, 2003. – 96 с.

119. Кларин М. В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта / М. В. Кларин // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 12 – 18.

120. Книш Т. В. Валеологічна підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів освіти : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Валентинівна Книш ; Ін-т пед. і психол. проф. освіти АПН України. – К., 2001. – 211 с.

121. Ковалевська Н. В. Професійна підготовка студентів факультетів дошкільної педагогіки до роботи у сім'ях : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Володимирівна Ковалевська ; Ін-т пед. і психол. проф. освіти АПН України. – К., 2007. – 230 с.

122. Коломієць В. С. Ігри в структурі професійної підготовки : зб. наук. праць / В. С. Коломієць ; за ред. А. Й. Капської. – К., 1999. – С. 153–160.

123. Комар О. Модель готовності студентів до застосування інтерактивної технології у початковій школі [Електронний ресурс] / О. Комар. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gnvp/2010_51/2.pdf.

124. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04 / Ольга Анатоліївна Комар ; Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2011. – 40 с.

125. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

126. Кондратенко Р. В. Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до виховання відповідальності у дітей

старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Руслана Василівна Кондратенко ; Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Кривий Ріг, 2009. – 20 с.

127. Кондрашова Л. В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися : учеб. пособ. для студ. пединститутов / Л. В. Кондрашова. – М., 1990. – 160 с.

128. Кондрашова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності / Л. В. Кондрашова. – К. : Вищ. шк., 1987. – 56 с.

129. Кондрашова Л. В. Теоретические основы воспитания нравственно-психологической готовности студентов педагогического института к профессиональной деятельности : автореф. дисс. … д-ра. пед. наук : 13.00.01 / Лидия Валентиновна Кондрашова. – М., 1989. – 18 с.

130. Кононко О. Л. Особистісний підхід: суть та шляхи втілення в державній базовій програмі / О. Л. Кононко // Дошк. вих. – 2001. – № 9. – С. 10–14.

131. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : (Системний підхід) / О. Л. Кононко. – К. : Стилос, 2000. – 336 с.

132. Конюхов Н. И. Словарь-справочник практического психолога / Н. И. Конюхов. – Воронеж : Из-во НПО «МОДЭК», 1996. – 224 с.

133. Корзун А. В. Веселая дидактика : Элементы ТРИЗ и РТВ в работе с дошкольниками / А. В. Корзун. – Мн. : Университетское, 2000. – С. 87–118.

134. Коротаева Е. В. Некоторые вопросы интерактивного обучения / Е. В. Коротаева // Педагогика. – 2012. – № 5. – С. 100–111.

135. Котик Т. М. Методика підготовки студентів до навчання дошкільників української мови : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 / Тетяна Миколаївна Котик ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 1994. – 17 с.

136. Краевский В. В. Методология педагогики: новый етап : учеб. пособ. для высш. учеб. завед. / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. – М., 2006. – 400 с.

137. Краткий психологический словарь / [сост. Л. А. Карпенко; под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – Ростов-н/Д. : Феникс, 1998. – 512 с.

138. Кремень В. Г. Людиноцентризм в освіті : сучасний напрям розвитку духовності нації / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 2 (51). – С. 28–35.

139. Кремень В. Г. Освіта в Україні: стан і перспективи розвитку / В. Г. Кремень // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр.: Ч.1 / за ред. І. А. Зязюна і Н. Г. Ничкало. – К. : Ніка-центр, 2001. – С. 3–15.

140. Кремень В. Філософія: Мислителі. Ідеї. Концепції : підручник / В. Кремень. – К. : Книга, 2005. – 525 с.

141. Кремень В. Г. Якісна освіта – сучасні вимоги / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 4 (53). – С. 5-19.

142. Крівчикова Г. Ф. Методика інтерактивного навчання писемного мовлення майбутніх учителів англійської мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Галина Федорівна Крівчикова ; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2005. – 20 с.

143. Крутецкий В. А. Психология обучения и воспитания школьников / В. А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1976. – 303 с.

144. Кубіцький С. О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сергій Олегович Кубіцький ; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. – К., 2001. – 20 с.

145. Кудикіна Н.В. Теоретичні засади формування пізнавальної самостійності студентів // Педагогічна освіта. Теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. – № 4. – / редкол. Бех І. Д., Бєлкіна Е. В., Бібік Н. М. та ін. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка. – 2005. – С. 21-26.

146. Кузь В. Модель учителя нової генерації / В. Кузь // Рідна шк. – 2005. – № 9 (10). – С. 33–35.

147. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1990. – 119 с.

148. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2007. – 447 с.

149. Кузьмінський А. І. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2006. – 311 с.

150. Курлянд З. Н. Педагогические способности и профессиональная устойчивость учителя / З. Н. Курлянд. – О., 1992. – 112 с.

151. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури : автореф. дис. … докт. пед. наук : 13.00.02 / Ольга Миколаївна Куцевол ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 51 с.

152. Кучерявий О. Г. Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів : дис. … докт. пед. наук : 13.00.04 / Олександр Георгійович Кучерявий ; Ін-т пед. і психол. проф. освіти АПН України. – К., 2002. – 523 с.

153. Левінець Н. В. Формування професійної готовності майбутніх вихователів до здійснення фізичного виховання дошкільників на засадах народних традицій : автореф. дис. ... канд. наук : 13.00.04 / Наталія Валентинівна Левінець ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 20 с.

154. Левитов М. О психологических состояниях человека / М. О. Левитов. – М. : Просвещение, 1964. – 344 с.

155. Леонтьев А. А. Психология общения / А. А. Леонтьев // Учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед., 3-е изд. // Психология для студентов. – М. : Академия, 2005. – 368 с.

156. Лефрансуа Г. Прикладная педагогическая психология / Ги Лефрансуа. – СПб., 2005. – 576 с.

157. Лещенко М. П. Щастя дитини – єдине щастя на землі : До проблеми педагогічної майстерності : навч.-метод. посіб. / М. П. Лещенко. – К. : АСМІ, 2003. – Ч. 1. – 304 с.

158. Лисенко Н. В. Деякі аспекти вирішення проблеми еколого-педагогічної підготовки фахівців дошкільного профілю у світовій науковій думці / Н. В. Лисенко // Збірник удосконалення професійної підготовки спеціалістів дошкільного профілю / упоряд. Л. В. Артемова, Н. В. Лисенко. – К., 1996. – С. 93–107.

159. Лисенко Н. В. Теорія і методика формування еколого-педагогічної культури вихователя дошкільного закладу в системі вищої педагогічної освіти України : автореф. дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04 / Неллі Василівна Лисенко ; Ін-т пед. і психол. проф. освіти АПН України. – К., 1996. – 44 с.

160. Ліненко А. Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності / А. Ф. Ліненко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 125–132.

161. Ліненко А.Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї : монографія / А. Ф. Ліненко. – О. : ОКФА, 1995. – 80 с.

162. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Анна Францовна Линенко. – К., 1996. – 378 с.

163. Луговий В. І. Компетентності та компетенції : понятєво-термінологічний дискурс [Текст] / В. І. Луговий // Вища освіта України. Додаток 1. – 2009. – № 3. – С. 8–14.

164. Луговий В. Професійна підготовка державно-управлінських кадрів у контексті сучасних тенденцій [Текст] / В. Луговий // Вісник НАДУ. – 2004. – № 3. – С. 11–20.

165. Лук’янова Л. Технологія організації проектної діяльності / Л. Лук’янова // Імідж сучасного педагога. – 2009. – № 10. – с. 16–21.

166. Лупиніс Т. Б. Організаційно-педагогічні умови та принципи формування інформаційної компетентності магістрантів соціальної роботи.

[Електронний ресурс] / Т. Б. Лупиніс. – Режим доступу : http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2012/188-176-20.pdf.

167. Макаренко А. С. Твори в 7 т. / А. С. Макаренко. – Т. 4. – К. : Рад. шк., 1954. – С. 19-23.

168. Максименко С. Д. Фахівця потрібно моделювати : (Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності) / С. Д. Максименко, О. М. Пелех // Рідна школа. – 1994. – № 3-4. – С. 68–72.

169. Малафіїк І. В. Дидактика : навч. посібн. / І. В. Малафіїк. – К. : Кондор, 2005. – 397 с.

170. Мальцева Н. Обучение педагогов с помощью интерактивных методов / Н. Мальцева, Л. Карунова // Дошк. восп. – 2003. – № 3. – С. 90–93.

171. Мариновська О. Я. Формування готовності вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності: теорія і практика : [монографія] / Оксана Яківна Мариновська. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, Полтава : Довкілля-К, 2009. – 500 с.

172. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Междунар. гуманитар. фонд «Знание», 1996. – 308 с.

173. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посіб. / В. І. Маслов. – Т. : Астон, 2007. – 150 с.

174. Маслоу А. По направлению к психологии бытия / А. Маслоу. – М. : Эксмо-Пресс, 2002. – 272 с.

175. Матюшкин А. М. Психологическая структура, динамика и развитие познавательной активности / А. М. Матюшкин // Вопросы психологии. – 1982.–№ 4. – С. 5–17.

176. Машкіна Л. А. Підготовка студентів педагогічних училищ та коледжів до використання інноваційних технологій в дошкільних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Людмила Андріївна Машкіна ; Рівн. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2000. – 268 с.

177. Машкіна Л. А. Студентам – сучасні освітні технології / Л. А. Машкіна // Дошк. вих. – 2001. – № 12. – С. 18–19.

178. Машовець М. Професійна підготовка майбутнього вихователя дітей дошкільного віку : науково-аналітичний [Текст] / М. Машовець // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ : НПУ, 2007. – Вип. 8 : Мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. 29–30 березня «Вища дошкільна освіта в Україні: становлення, розвиток, сучасний стан і перспективи (до 100-річчя заснування Фребелівського жіночого інституту)». – С. 144–147.

179. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації / В. В. Мельник // Управління шк. – 2006. – № 13. – С. 15–34.

180. Мельник Л. В. Формування готовності майбутніх учителів гуманітарної спеціалізації до застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Людмила Вікторівна Мельник ; Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – 20 с.

181. Мельніченко В. В. Система організаційно-педагогічних умов управління професійно-технічним училищем сільськогосподарського профілю в соціології освіти [Електронний ресурс] / В. В. Мельніченко // Наук. праці. – 2002. – Вип. 7. – Т. 20. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Pedagogics/2002_7/7-12.pdf.

182. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / О. Л. Кононко, З. П. Плохій, А. М. Гончаренко [та ін.]. – К. : Світич, 2009. – 208 с.

183. Методичні рекомендації з реалізації компетентнісного підходу у змісті освіти та навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. Аналітичний звіт за результатами дослідження / [наук. ред. Бібік Н. М.]. – К., 2010. – 128 с.

184. Мистецтво бути педагогом : тренінг / [укладач: М. І. Скрипник]. – К., 2006. – 110 с.

185. Мид Дж. От жеста к символу. Интернализованные другие и самость. Азия. Психология пунитивного правосудия / Дж. Мид // Американская социологическая мысль. – М., 1996. – С. 213–221.

186. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике [текст] – 3-е изд., стереотип. / В. И. Михеев. – М. : КомКнига, 2006. – 200 с.

187. Моделирование педагогических систем: проблема повышения качества и эффективности общепедагогической подготовки учителей / под ред. Ю. К. Кулюткина, Г. С. Сухобской. – М. : Педагогика, 1981. – 120 с.

188. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці / В. О. Моляко. – К. : Знання, 1989. – 48 с.

189. Морено Я. Л. Социометрия : Экспериментальный метод и наука об обществе / Я. Л. Морено; пер. с англ. – М. : Академический проект, 2001. – 384 с.

190. Мясищев В. Н. Психология отношений / В. Н. Мясищев / [под ред. А. А. Бодалева]. – М. : МПСИ, 2004. – 400 с.

191. Навчальний процес у вищій педагогічній школі : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Мороза. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 337 с.

192. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf.

193. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. : І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш й ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.

194. Нестеренко В. В. Підготовка майбутніх педагогів до виховання у дошкільників здорового способу життя : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Вікторія Володимирівна Нестеренко. – О., 2003. – 20 с.

195. Ничкало Н. Г. Проблеми підготовки педагогів для сучасної професійної школи у системі неперервної освіти / Н. Г. Ничкало // Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України – К., 2001. – С. 17–21.

196. Носаченко І. М. Диференційований підхід до навчання учнів за допомогою ігрових методів : наук.-метод. зб. / відповід. ред. Ничкало Н. Г. – К. : НДІ педагогіки, 1992. – 174 с.

197. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. И. Ю. Шведовой. – М. : Сов. Энциклопедия, 1973. – 846 с.

198. Олійник В. В. Підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти : концептуальні та організаційно-методичні засади / В. В. Олійник ; АПН України ; Ун-т менедж. освіти. – К., 2009. – 88 с.

199. Оллпорт Г. В. Личность в психологи / Г. В. Оллпорт. – М. : Новая школа, 1998. – 346 с.

200. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 448 с.

201. Організація різних видів діяльності в сім'ї / [текст] : метод. посібн. для студентів спец. 5.010101 «Дошкільне виховання» І освітньо-кваліфікаційний рівень / уклад. : Н. П. Гончар. – Хмельницький, 2011. – 66 с.

202. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; О. М. Пєхота (ред.). – К. : А.С.К., 2004. – 256 с.

203. Оцінка достовірності різниць між групами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://teta.at.ua/statustuka/lekcija12.pdfэ.

204. Павленко Н. О. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Олександрівна Павленко ; Полтавський держ. пед. ун-тет ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2008. – 332 с.

205. Павлик О. Б. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Ольга Борисівна Павлик ; Нац. акад. держ.

прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2004. – 19 с.

206. Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала : посіб. для вчителів і керівн. шкіл / В. Ф. Паламарчук. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2000. – 152 с.

207. Панфилова А. П. Игротехнический менеджмент / А. П. Панфилова // Интерактивные технологии для обучения и организационного развития персонала : учеб. пособ. – СПб : ИВЭСЭП, «Знание», 2003. – 536 с.

208. Педагогіка : навч. посібн. / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : РВВ ВАТ «Віноблдрукарня», 2001. – 200 с.

209. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / кол. автор.: Бартєнєва І. О., Бужіна І. В., Дідусь Н. І. та ін. – О. : ПДГУ імені К. Д. Ушинського, 2002. – С. 191–195.

210. Педагогика профессионального образования / [под ред. В. А. Сластенина]. –М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 368 с.

211. Петрук В. А. Ретроспективний аналіз інноваційних методів навчання / В. А. Петрук, Н. О. Андрущенко, О. П. Прозор // Вісник Вінниц. політехн. ін-ту. – 2008. – № 4. – С. 127–131.

212. Петрук Н. К. Філософія [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. К. Петрук, А. Б. Борканюк. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 283 с.

213. Пешня И. С. Интерактивные технологии обучения как средство развития профессиональной компетентности курсанта военизированного вуза : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Инна Сергеевна Пешня ; ГОУ ДПО «Иркутский ин-т повыш. квалифик. работн. образ.». – Иркутск, 2005. – 20 с.

214. Пихтіна Н. П. Формування професійно-педагогічної готовності майбутнього вчителя до профілактики адитивної поведінки учнів : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Ніна Порфирівна Пихтіна; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1999. – 20 с.

215. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : [монографія] / Г. В. Бєлєнька, О. Л. Богініч, З. Н. Борисова та ін.; за заг. ред. І. І. Загарницької. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 310 с.

216. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / [за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пєхоти]. – К. : А.С.К., 2003. – 240 с.

217. Підготовка фахівців з дошкільної освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. І. Пониманська [та ін.] ; ред. Т. І. Пониманська. – К. : Міленіум, 2007. – 243 с.

218. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника / Т. О. Піроженко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 152 с.

219. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий : учеб. пособ. для инж.-пед. работников профтехобразования / К. К. Платонов. – М. : Высш. шк., 1984. – 175 с.

220. Плетеницька Л. С. Підготовка студентів до народознавчої роботи в дошкільному закладі (на матеріалі народної математики) : дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Лідія Степанівна Плетеницька ; Південноукр. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 1995. – 218 с.

221. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників : метод. посіб. / З. П. Плохій. – К. : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2002. – 175 с.

222. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій / Н. Побірченко, Г. Коберлик // Вища шк. – 2004. – № 2-3. – С. 8–10.

223. Поліщук О. В. Підготовка студентів до естетичного виховання дошкільників засобами народного декоративно-прикладного мистецтва : дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Олена Василівна Поліщук ; Уманський держ. пед. ін-т ім. П. Г. Тичини. – Умань, 1996. – 246 с.

224. Поліщук Л. П. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних закладах України [Електронний ресурс] /

Л. П. Поліщук. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vzhdu/2009_48/Vip_48_23.pdf.

225. Пометун О. Інтерактивні методи та системи навчання / О. Пометун. – К. : Шкільний світ, 2007. – 112 с.

226. Пометун О. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко // Відкритий урок. – 2003. – № 3-4. – С. 19–31.

227. Пометун О. І. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун та ін. – К. : А.С.К., 2005. – 192 с.

228. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

229. Понімaнська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. І. Понімaнська. – К. : «Академвидав», 2004. – 456 с.

230. Понімaнська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / Т. І. Понімaнська. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.

231. Понімaнська Т. І. Людина і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини / Т. І. Понімaнська // Дошк. вих. – 1999. – № 8. – С. 14–15.

232. Пономарьова Г. Ф. Буття, яке визначає свідомість. Стимулювання активності студентів шляхом використання сучасних технологій / Г. Ф. Пономарьова // Гуманітарні науки. – 2010. – № 2 (20). – С. 37–42.

233. Попиченко С. С. Підготовку спеціалістів дошкільної освіти – на рівень сучасних вимог / С. С. Попиченко // Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень ІІ Всеукраїнського з'їзду працівників освіти : Матеріали Всеукраїн. наук.-практ. конф. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : НПУ, 2002. – Ч. 3. – С. 224–226.

234. Поппер К. Истина, рациональность и рост научного знания / К. Поппер // Предположения и опровержения. – М. : АСТ, Ермак, 2004. – 638 с.

235. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п.

236. Почуєва О. О. Моделювання в теорії управління освітніми процесами [Електронний ресурс] / О. О. Почуєва. – Режим доступу : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp10/Pochueva.pdf.

237. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське довкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 264 с.

238. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко, Т. С. Ільченко, Г. Є. Іванова, Г. М. Лисенко, Т. В. Панасюк, Г. В. Петрова, Т. О. Піроженко, Н. М. Романко, Н. А. Случинська, Н. І. Трикоз. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 104 с.

239. Проект Закону України «Про національну систему кваліфікацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF3QJ00A.html.

240. Проскура О. В. Развитие познавательных способностей дошкольника / О. В. Проскура. – К., 1985. – 112 с.

241. Протасова Н. Г. Андрогогічні принципи навчання в системі професійної освіти педагогів / Н. Г. Протасова // Творча особистість вчителя : проблеми теорії і практики : зб. наук. праць / Редкол. : Н. В. Гузій (відп. ред.) та ін. – К. : УДПУ, 1997. – 319 с.

242. Професійна освіта : Словник : навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.

243. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.

244. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / під керівн. канд. психол. наук. доц. В. Б. Шапаря. – Х. : Прапор, 2009. – 672 с.

245. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі : монографія / за заг. ред. В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. – К. : Пед. думка, 2011. – 260 с.

246. Пуни А. Ц. Некоторые психологические вопросы готовности к соревнованиям в спорте / А. Ц. Пуни. – Л. : Изд-во ТДОИФК, 1973. – 32 с.

247. Пуцов В. Теоретичні основи розвитку післядипломної освіти як невід'ємної складової неперервної освіти / В. Пуцов // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 2. – С. 7–11.

248. П'ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі : навч.-метод. посіб. для студ. та магістр. вищої школи / Г. П. П'ятакова, Н. М. Заячківська. – Л. : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 55 с.

249. Равен Дж. Педагогическое тестирование : проблемы, заблуждения, перспективы / Дж. Равен. – М. : «Когито-Центр», 1999. – 144 с.

250. Равчина Т. Теоретичні засади організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента у навчальному процесі / Т. Равчина // Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна. – 2008. – Вип. 24. – С. 3–13.

251. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапію : становление человека / К. Р. Роджерс ; пер. с англ., общ. ред. и предисл. И. Сениной. – М. : Прогресс, 1994. – С. 234–247.

252. Роджерс К. Р. Клиентоцентрированная психотерапия / К. Р. Роджерс. – М. : Рефл-бук., 1993. – 78 с.

253. Роджерс К. Р. О групповой психотерапии / К. Р. Роджерс ; пер. с англ. – М. : Гиль-Эстель, 1993. – 227 с.

254. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. О месте психического во всеобщей взаимосвязи явлений материального мира / С. Л. Рубинщтейн. – М. : АН СССР, 1957. – 328 с.

255. Русова С. Сучасні течії в новій педагогіці / С. Русова // Русова С. Вибр. пед. тв. : у 4 кн. / [за заг. ред. Є. І. Коваленко; упоряд., прим.

Є. І. Коваленко, О. М. Таран]. – Чернігів : КП «Видавництво «Чернігівські обереги», 2009. – 328 с.

256. Рябков А. М. Фасилитация в профессиональном образовании / А. М. Рябков // Педагогика. – 2008. – № 1. – С. 78–82.

257. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Савченко // Поч. шк. – 2001. – № 7. – С. 1–4.

258. Сайко Н. О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Олександрівна Сайко ; Ін-т пед. і псих. проф. осв. АПН України. – К., 2004. – 19 с.

259. Саприкіна О. В. Інтерактивні методи навчання як засіб формування навичок мовленнєвої взаємодії старших дошкільників [Текст] / О. В. Саприкіна, О. О. Мартинюк // Вихователь – методист дошкільного закладу. – 2011. – № 8. – С. 39–44.

260. Селевко Г. К. Современные технологи : учеб. пособ. / Г. К. Селевко. – М. : Нар. образование, 1998. – 256 с.

261. Семиченко В. А. Концепція цілісності і її реалізація в професійній підготовці майбутніх учителів (психолого-педагогічний аспект) : автореф. дис. … д-ра психол. наук : 19.00.07 / Валентина Анатоліївна Семиченко; Київ. держ. пед. ін-т. – К., 1992. – 48 с.

262. Семчук С. Інтерактивні технології навчання у формуванні комп’ютерної компетентності майбутнього педагога [Електронний ресурс] / С. Семчук. – Режим доступу : http://gkobernik.at.ua/load/interaktivni_tekhnologiji_navchannja_u_formuvanni_kompjuternoji_kompetentnosti_majbutnogo_pedagoga/1-1-0-21.

263. Сердюк Т. В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.09 / Тетяна Василівна Сердюк ; Криворіз. держ. пед. ун-т. – Кривий Ріг, 2010. – 20 с.

264. Серьожникова Р. К. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / Р. К. Серьожникова, Н. Д. Пархоменко, Л. С. Яковицька. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 243 с.

265. Сиротенко Г. О. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання / Г. О. Сиротенко. – Х. : Основа, 2003. – 80 с.

266. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва ; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К. : ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.

267. Симоненко В. Д. Современные педагогические технологи : учеб. пособ. / В. Д. Симоненко, Н. В. Фомин. – Брянск : Из-во БГПУ, 2001. – 395 с.

268. Сингатуллин И. М. Подготовка учителя сельской малокомплектной школы / И. М. Сингатуллин // Педагогика. – 1995. – № 2. –175 с.

269. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : [навч.-метод. посіб.] / О. Січкарук. – К. : Таксон, 2006. – 88 с.

270. Скоробагата О. М. Готовність до діяльності як психолого-педагогічна проблема. [Електронный ресурс] / О. М. Скоробагата. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2008-01/08somppp.pdf.

271. Скрипник М. Інтерактивне навчання: основні поняття / М. Скрипник // Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / [упоряд. Л. Галіцина]. – К., 2005. – С. 30–43.

272. Скрипник М. І. Інтерактивні технології в післядипломному навчанні : довідник / М. І. Скрипник. – К. : ДВНЗ «Ун-т менеджм. осв.», 2013. – 202 с.

273. Сластенин В. Профессиональная готовность учителей к воспитательной работе / В. Сластенин // Советская педагогика. – 1981. – № 4. – С. 76–84.

274. Сластенин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной підготовки / В. А. Сластенин. – М. : Просвещение, 1976. – 160 с.

275. Слободянюк Т. Б. Становлення та розвиток професійної підготовки фахівців з дошкільного виховання в Україні (кінець XIX – початок XX-го

століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Тетяна Борисівна Слободянюк ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – 20 с.

276. Словник-довідник з професійної педагогіки / [за ред. А. В. Семенової]. – О. : Пальміра, 2006. – 364 с.

277. Смолкин А. М. Методы активного обучения : науч.-метод. пособ. / А. М. Смолкин. – М. : Высш. шк., 1991. – 176 с.

278. Современные способы активизации обучения: учеб. пособие. / Т. С. Панина, Л. М. Вавилова ; под ред. Т. С. Паниной. – Изд. центр «Академия», 2006. – 176 с.

279. Сорочан Т. М. Фасілітація – нова функція післядипломної педагогічної освіти / Т. М. Сорочан // Освіта на Луганщині. – 2004. – № 2 (21). – С. 8–11.

280. Старша школа зарубіжжя : організація та зміст освіти : монографія / [Г. С. Єгоров, М. Ю. Красовицький, О. І. Локшина та ін.] ; за ред. О. І. Локшиної. – К. : СПД Богданова А. М., 2006. – 232 с.

281. Статистика : підручник / С. С. Герасименко, А. В. Головач, А. М. Єріна та ін. ; за наук. ред. д-ра екон. наук С. С. Герасименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2000. – 467 с.

282. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки : посібник / О. М. Степанов, М. М. Фібула. – К. : Академвидав, 2003. – 502 с.

283. Страунинг А. М. Методы активизации творческого мышления / А. М. Страунинг. – Дошк. воспит. –1997. – № 3. – с. 46.

284. Струнина А. А. Формирование готовности будущих педагогов дошкольного образования к применению методов интерактивного обучения : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02. [Електронный ресурс] / Александра Александровна Струнина ; ГОУ ВПО «Моск. пед. гос. ун-т». – Москва, 2010. – Режим доступа : http://www.dissercat.com/content/formirovanie-gotovnosti-budushchikh-pedagogov-doshkolnogo-obrazovaniya-k-primeneniyu-metodov#ixzz2rDHsgqko.

285. Ступина С. Б. Технологии интерактивного обучения в высшей школе : учеб.-метод. пособ. / С. Б. Ступина. – Саратов : Изд. центр «Наука», 2009. – 52 с.

286. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковців / Ю. П. Сурмін. – К. : Навч.-метод. центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. – 302 с.

287. Сухомлинський В. О. Вибр. тв. : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 1. – К. : Рад. шк.., 1976. – 654 с.

288. Сухомлинський В. О. Вибр. тв. : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 5. – К. : Рад. шк., 1977. – С. 284–287.

289. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1988. – 272 с.

290. Сучасний тлумачний словник української мови / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «Школа», 2006. – 1008 с.

291. Сущенко Т. І. Особливості особистісно орієнтованого педагогічного процесу / Т. І. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки : зб. наук. праць / Ін-т пед. і псих. проф. освіти АПН України, Запоріз. обл. ін-т післядипломної пед. освіти. – К., Запоріжжя, 2001. – Вип. 19. – С. 3–6.

292. Танько Т. П. Теорія і практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : автореф. дис. … д-ра. пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Петрівна Танько ; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2004. – 41 с.

293. Тарасенко Г.С. Використання педагогічної евристики у фаховій підготовці вчителя початкових класів / Г.С. Тарасенко, О.А. Голюк // Педагогіка і психологія : вісник АПН України. – 2009.– № 4. – С. 19–26.

294. Тарасенко Г. С. Дослідницька складова професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / Г. С. Тарасенко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:

зб. наук. праць : наук. записки Рівненського держ. гуманіт. ун-ту. – Вип. 5 (48). – 2012. – С. 67–72.

295. Тарасенко Г. С. Особливості формування у дошкільників основ гуманістичного світогляду в процесі взаємодії з природою / Г. С. Тарасенко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. статей Слов'янського державного педагогічного університету. – Слов'янськ : СДПУ, 2010.– С. 249–258.

296. Тарасенко Г. С. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації пріоритетних цінностей у вихованні дошкільників засобами природи / Г. С. Тарасенко // Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – 2012. – Вип. 12. – С. 28–32.

297. Тарасова О. Інтерактивні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять [Електронний ресурс] / О. Тарасова. – Режим доступу : http://www.psyh.kiev.ua/Тарасова_О._Інтерактивні_методи_навчання_як_засіб_активізації_пізнавальної_діяльності_студентів_під_час_лекційних_занять.

298. Тарский Ю. И. Методология моделирования в контексте исследования образовательных систем // Мат. регіон. науч.-практ. конф. «Моделирование социально-педагогических систем». [Електронный ресурс] / Ю. И. Тарский. – Режим доступа : http://pspu.ru/sci-model-tarski.shtml.

299. Толмачова І. Організація виховного процесу у групі продовженого дня : використання інтерактивних технологій / І. Толмачова, Г. Дмитренко // Психолог. – 2006. – № 35. – С. 17–28.

300. Троцко Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Г. В. Троцко ; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПНУ. – К., 1997. – 54 с.

301. Удосконалення використання інтерактивних методів навчання в курсі дошкільної педагогіки / [текст] : метод. посібн. / уклад. : О. В. Павлушкіна, Н. П. Гончар. – Хмельницький, 2009. – 97 с.

302. Узнадзе Д. Экспериментальные основы психологической установки / Д. Узнадзе. – Тбилиси : Изд-во Академии Грузинской ССР, 1961. – 210 с.

303. Ушинський К. Д. Вибр. пед. тв. : у 2 т. / К. Д. Ушинський. – Т. 1. – К. : Рад. шк., 1983. – С. 214–218.

304. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения / К. Д. Ушинский. – М. : Педагогика, 1974. – 569 с.

305. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе творческого и производственного обучения / О. Ф. Федорова. – М. : Высш. шк., 1970. – 324 с.

306. Философский энциклопедический словарь / [гл. ред. : Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

307. Філософський словник соціальних термінів. – Х. : Р.И.Ф., 2005. – 672 с.

308. Фельдштейн Д. И. Проблемы психолого-педагогических наук в XXI в. / Д. И. Фельдштейн // Педагогика.– 2013. – № 1. – С. 3–16.

309. Фельдштейн Д. И. Социальное развитие в пространстве-времени Детства [Текст] / Д. И. Фельдштейн. – М. : Москов. психол.-социальн. ин-т ООО «Флинта», 1997. – С. 67–107.

310. Фишер К. История Новой философии. Декарт : Его жизнь, сочинения и учение / К. Фишер. – СПб. : Мифрил, 1994. – 560 с.

311. Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій / [текст] : метод. посібн. для студ. спец. 7.01010101 «Дошкільна освіта» ІІІ освітньо-кваліфікаційний рівень / укл. : Н. П. Гончар ; за заг. ред. М. І. Скрипник. – Хмельницький : ХмЦНІІ, 2012. – 72 с.

312. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : практ. пособ. ; пер. с нем. : в 4 т. / К. Фопель. – Т. 1. – М. : Генезис, 1998. – 160 с.

313. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : практ. пособ. ; пер. с нем. : в 4 т. / К. Фопель. – Т. 2. – М. : Генезис, 1998. – 160 с.

314. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : практ. пособ. ; пер. с нем. : в 4 т. / К. Фопель. – Т. 3. – М. : Генезис, 1998. – 160 с.

315. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : практ. пособ. ; пер. с нем. : в 4 т. / К. Фопель. – Т. 4. – М. : Генезис, 1999. – 160 с.

316. Харченко С. Я. Дидактичні основи підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності / С. Я. Харченко. – Луганськ : Альма матер, 1999. – 138 с.

317. Хомский Н. Язык и мышление / Н. Хомский ; [пер. с англ.] ; под ред. В. В. Раскина. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 122 с.

318. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А. В. Хуторской // Інтернет журнал «Ейдос». – 2002. Режим доступу : www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm.

319. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування : навч. посіб. / І. М. Цимбалюк. – К., 2004. – 304 с.

320. Цокур Р. М. Формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Роман Миколайович Цокур ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2004. – 21 с.

321. Цюцюра С. В. Метрологія, основи вимірювань, стандартизація та сертифікація / С. В. Цюцюра, Д. В. Цюцюра. – К. : Знання, 2006. – 242 с.

322. Чепурна Н. Шляхи впровадження Базової програми / Н. Чепурна // Дошк. вих. – 2009. – № 6. – С. 4.

323. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні / Б. Г. Чижевський. – К. : Ін-т пед. АПН України, 1996. – 249 с.

324. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека : учеб. пособ. / В. Д. Шадриков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Логос, 1996. – 320 с.

325. Шаповал В. М. Раціональне, ірраціональне і надраціональне в свободі [Електронний ресурс] / В. М. Шаповал. – Режим доступу : http://www.info-library.com.ua/books-text-11873.html.

326. Шахманова А. Ш. Самоценность детства и ответственность взрослых перед детьми / А. Ш. Шахманова // Человек и образование.– 2012. – № 1 (30). – С. 57–61.

327. Шахов В. І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя : загальнопедагогічний аспект / В. І. Шахов. – Вінниця : Едельвейс, 2007. – 383 с.

328. Шестопалюк О. В. Інноваційні моделі навчання в діяльності вищих навчальних закладів / О. В. Шестопалюк // Теорія і практика управління соціальними системами : філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2013. – № 3. – С. 118–124.

329. Шкваріна Т. Сім законів ефективного навчання іноземної мови [Базова програма «Я у Світі»] / Т. Шкваріна // Дошк. вих. – 2010. – № 11. – С. 21–23.

330. Шолохова Н. С. Формування когнітивних умінь учнів 7–8 класів у процесі вивчення фізики за інтерактивними технологіями : дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 / Наталія Сергіївна Шолохова ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 248 с.

331. Щедровицкий П. Г. Понятие рынка в системомыследеятельностном подходе. [Електронный ресурс] / П. Г. Щедровицкий. – Режим доступа : http://www.shkp.ru/lib/publications/19.

332. Щерба С. П. Філософія. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Щерба, В. К. Щедрін, О. А. Заглада ; за заг. ред. С. П. Щерби. – К. : МАУП, 2004. – 216 с.

333. Щербак О. І. Нові технології у професійній підготовці майбутніх фахівців / О. І. Щербак // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002 : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / Академія пед.. наук України – Ч. 2. – Х. : ОВС, 2002. – С. 171-182.

334. Щербань П. М. Активні методи підготовки майбутніх учителів / П. М. Щербань. – К. : Знання, 1988. – 48 с.

335. Ягупов В. В. Педагогіка : Навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

336. Aguerrondo I. Complex knowledge and education competences [Electronic resource] / I. Aguerrondo. – URL : http://www.ibe.unesco.org/.

337. Alphabetical array of descriptors and identifiers. [Electronic resource]. – URL : http://www.ibe.unesco.org/publications/Thesaurus/thesaurus_browse.htm.

338. Burns C. Interactive or inactive? Aconsideration of the nature of interaction in whole class teaching / C. Burns, D. Myhill. – Cambridge Journal of Education. – 2004. – P. 34–49.

339. Dickinson L. Self-instruction in Language Learning / L. Dickinson. – Cambridge University Press, 1987. – 203 p.

340. Faceted array of descriptors and identifiers. [Electronic resource]. – URL : http://www.ibe.unesco.org/publications/Thesaurus/thesaurus_browse.htm.

341. Kennewell S. Analysing the use of interactive technology to implement interactive teaching / S. Kennewell, H. Tanner, S. Jones, G. Beauchamp. – The Authors. Journal compilation. – 2007. – P. 67–73.

342. Maslow A. H. Towards a psychology of being (2nd ed.). – New York: Van Nostrand, 1968. [Electronic resource] / A. H. Maslow. – URL : http://www.scribd.com/doc/26556010/Abraham-Maslow-Toward-a-Psychology-of-Being.

343. Permuted list of descriptors and identifiers. [Electronic resource]. – URL : http://www.ibe.unesco.org/publications/Thesaurus/thesaurus_browse.htm.

344. Rogers C. R. A theory of therapy, personality and interpersonal relationships as developed in the clientcentered framework // Koch S. (ed.). / C. R. Rogers // Psychology: A study of a science. V. 3. N. Y., 1959. – p.184–256.

345. Short E. The Concept of Competence Its use and Misuse in Education / E. Short // Journal of Teacher Education.– 1985. – Vol. 36. – №2. – p. 5.

346. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF). – European Communities, 2008. [Electronic resource]. – URL : www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/news/EQF_EN.pdf.

347. Ukraine // World Data on Education. – 7th edition. – 2010/2011. [Electronic resource]. – URL : http://www.ibe.unesco.org/.

348. White R. W. Motivatio Reconsidered: The Concept of Competence / R. W. White // Psychological Review. – 1959. – №66. – P. 297–333.

ДОДАТКИ

Додаток А

Концепти загального поняття «готовність» у психолого-педагогічній літературі

Концепт загального поняття «готовність»	Автор
– утворення;	Т. Бережинська [20]; Р. Ваврик [36]; Л. Кондрашова [123]; А. Ліненко [155]
– психічний стан, установка, що функціонує на фоні загальної активності особистості;	Д. Узнадзе [287]
– стан перед стартом спортивних виступів;	В. Алаторцев, А. Ганюшкін, О. Пуні [236]
– сукупність здібностей;	Б. Ананьєв [104]; С. Рубінштейн [244]
– сукупність здібностей людини ставити мету, вибирати способи її досягнення, здійснювати самоконтроль, будувати плани й програми;	Ю. Кулюткін [178]; Г. Сухобська [178]
– інтегрована якість особистості;	К. Платонов [210]
– стан психологічної готовності;	Г. Оллпорт [190]
– сукупність професійно зумовлених вимог до вихователя;	В. Сластьонін [263; 264]
– налаштованість особистості на певну поведінку, установка на активні й доцільні дії, пристосування особистості для успішних дій, обумовлене мотивами й психічними особливостями особистості;	В. Крутецький [136]
– стійкий стан, що може бути тривалим та короткочасним і залежить від тих умов, у яких відбувається діяльність суб'єкта;	М. Левітов [147]
– результат психологічної підготовки та психологічної мобілізації;	К. Платонов [210]
– система інтегративних якостей, властивостей, знань, навичок особистості;	К. Дурай-Новакова [79]
– системне особистісне утворення;	М. Дьяченко [81]; Л. Кандибович [81]
– багаторівнева та багатопланова система якостей і властивостей особистості, які у своїй сукупності дозволяють певному суб'єкту ефективно виконувати конкретну діяльність;	В. Моляко [179]
– цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, уміння, установки;	С. Максименко [160]; О. Пелех [160]
– інтегративна властивість особистості, що поєднує комплекс мотиваційних, емоційних, інтелектуальних, вольових та інших компонентів, адекватних вимогам педагогічної діяльності;	Н. Пихтіна [205]

– система педагогічних умінь, що реалізується вчителем у ході розгортання педагогічного процесу	О. Киричук [111]

Додаток Б

Полігамність підходів до класифікації інтерактивних технологій у психолого-педагогічній літературі

Підходи до класифікації поняття інтерактивних технологій	Інтерактивні технології	Автор
джерела пізнання	вербальні, наочні, практичні;	Г. Цвикальська [2], О. Малій [2]
методи логіки	аналітико-синтетичні, індуктивні, дедуктивні;	Г. Цвикальська [2], О. Малій [2]
тип навчання	пояснювально-ілюстративний, проблемно-розвиваючий;	Г. Цвикальська [2], О. Малій [2]
рівень пізнавальної самостійності педагога	репродуктивні, продуктивні, евристичні;	Г. Цвикальська [2], О. Малій [2]
рівень проблемності	показний, монологічний, діалогічний, евристичний, дослідницький, алгоритмічний, програмований;	Г. Цвикальська [2], О. Малій [2]
кооперативне навчання	технологія роботи в парах; технологія роботи ротаційних (змінюваних) трійок, технологія «два – чотири – усі разом»; технологія «карусель»; технологія роботи в малих групах (діалог, синтез думок, суспільний проект, пошук інформації, навчаючи – вчуся, ажурна пилка, аналіз ситуацій);	Г. Сиротенко [255]
технології навчання в грі		Г. Сиротенко [255]
Дискусія	метод «Прес», «Обери позицію», «Телевізійне ток-шоу»;	Г. Сиротенко [255]
метод проектів	проект «Громадянин»;	Г. Сиротенко [255]
тренінгові методи навчання	міні-лекція, групова дискусія, ігрові методи, метод конкретних ситуацій, мозкова атака;	Г. Сиротенко [255]
інтерактивні технології кооперативного навчання	робота в парах («один проти одного», «один – вдвох – усі разом», «думати, працювати в парі, обмінятись думками»); ротаційні (змінювані) трійки; «два – чотири – усі разом», «карусель»; робота в малих групах («діалог», «синтез	О. Пометун [217], Л. Пироженко [217]

Продовження таблиці

	думок», «спільний проект, пошук інформації», «коло ідей» (або «Раунд Робін», або «кругова система»); «акваріум»;	
інтерактивні технології колективно-групового навчання	обговорення проблеми в загальному колі; «мікрофон»; «незакінчені речення»; «мозковий штурм»; «навчаючи – вчусь»; «аналіз ситуацій»; «вирішення проблем»;	О. Пометун [217], Л. Пироженко [217]
технології ситуативного моделювання	симуляції або імітаційні ігри; рольова гра; драматизація;	О. Пометун [217], Л. Пироженко [217]
технології опрацювання дискусійних питань	метод ПРЕС; «займи позицію»; «неперервна школа думок»; дискусія; дискусія в стилі телевізійного ток-шоу; оцінювальна дискусія; дебати;	О. Пометун [217], Л. Пироженко [217]
ступінь активності учнів, характер їхньої навчально-пізнавальної діяльності	імітаційні (ігрові (інсценування, ділові ігри); неігрові (аналіз конкретних ситуацій, мозкова атака, метод круглого столу) та не імітаційні (лекційний метод; нетрадиційні семінарські заняття);	В. Ягупов [320]
імітаційні ігри		А. Панфілова [198]
організаційно-діяльнісні ігри		А. Панфілова [198]
ділові ігри		А. Панфілова [198]
технології активізації навчальної діяльності	ситуативний аналіз, аналіз конкретних ситуацій (метод кейса, метод інциденту, метод програвання ролей, баскетметод);	А. Панфілова [198]
евристичні технології генерування ідей	метод мозкового штурму, метод синектики, асоціацій, записної книжки, ключових питань;	А. Панфілова [198]
тренінг		А. Панфілова [198]
механізми та основні функції педагогічного спілкування	інформаційні, пізнавальні, мотиваційні, регулятивні;	М. Скрипник [261], О. Киричук [111; 261]
провідна функція в педагогічній взаємодії	технології створення сприятливої атмосфери та організації комунікації, технології організації обміну видами діяльності, технології організації миследіяльності,	С. Кашлев [110]

Продовження таблиці

	технології організації смислотворчості, технології організації рефлексивної діяльності, інтегративні технології	

Додаток В

Порівняльна характеристика освітньо-кваліфікаційних рівнів за спеціальністю «Дошкільна освіта»

Таблиця В1

Порівняльна характеристика освітньо-кваліфікаційних рівнів за спеціальністю «Дошкільна освіта» за базовими знаннями

Бакалавр	Спеціаліст	Магістр
Знання нормативно-правової бази:		
- основні державні документи, правові та нормативні акти з питань виховання й навчання, соціального захисту дітей; - лінгвістичні основи української мови, а також «Закон про мови» в Україні.	- основні державні документи, правові та нормативні акти з питань виховання й навчання, соціального захисту дітей; - основи української правової системи та законодавства; - галузеве законодавство, нормативно-інструктивні матеріали.	- основні напрямки державної політики в галузі дошкільної освіти, законодавчі та нормативні документи.
Основні напрями та перспективи розвитку педагогічної науки в Україні та близькому зарубіжжі:		
- системи соціального виховання дітей, основні напрями й перспективи розвитку народної освіти й педагогічної науки в Україні, близькому зарубіжжі, в світі; - тенденції, закономірності розвитку загальної та дошкільної педагогіки, їх органічна єдність і водночас специфіка, пріоритети вітчизняної педагогічної думки, її вплив на розвиток освіти в інших країнах.	- тенденції, закономірності розвитку загальної та дошкільної педагогіки, їх органічна єдність і водночас специфіка, пріоритети вітчизняної педагогічної думки, її вплив на розвиток освіти в інших країнах; - роль і значення наукових досліджень у розвитку науки й практики дошкільного виховання.	- теоретико-методологічні засади розвитку вищої школи, управління вищим закладом освіти; - закономірності навчального процесу у вищій школі; - актуальні проблеми дошкільної педагогіки та методик дошкільного виховання; - актуальні проблеми дитячої психології; - сучасний стан експериментальних досліджень проблем дошкільного виховання; - логіка побудови наукових досліджень із проблем дошкільної освіти; - особливості організації навчально-виховного процесу у ВНЗ; - концептуальні засади підготовки фахівців та професіоналів дошкільного профілю.

Продовження таблиці

Знання програмно-методичних документів та матеріалів:		
- програмно-методичні документи й матеріали; - основи психолого-педагогічних, методичних дисциплін, необхідних для розв'язання педагогічних, науково-методичних та організаційних завдань; - зміст посібників із різних питань виховання та навчання дітей дошкільного віку.	- програмно-методичні документи й матеріали.	- особливості управління ціннісно-орієнтаційною, навчально-пізнавальною й науково-дослідною діяльністю студентів у процесі вивчення ними фахових навчальних дисциплін.
Знання методів та прийомів керівництва різними видами діяльності:		
- методи психолого-педагогічної діагностики розвитку дитини; - зміст, організаційні форми й методи навчання та виховання дітей дошкільного віку для здійснення їх різнобічного розвитку; - методи педагогічного керівництва різними дитячими діяльностями; - методика використання різних видів наочності, аудіовізуальної техніки, комп'ютера в роботі з дітьми; - способи педагогічного керівництва вихованням дітей у сім'ї, а також забезпечення наступності між дитячим садком і школою; - ефективні форми й методи роботи з батьками.	- методологія й методи наукового дослідження; - оздоровчі технології та діагностичні методики фізичного розвитку дошкільників; - технології формування екологічної культури; - основні підходи до управління педагогічною взаємодією з різними соціальними групами; - сучасні підходи до організації логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку, розвитку творчих здібностей дитини в художній діяльності, комунікативно мовленнєвих здібностей; - прийоми керівництва логіко-математичним, мовленнєвим, художньо-творчим розвитком дітей; - сучасні освітні технології навчання та виховання дітей дошкільного віку, шляхи трансформації класичних освітніх технологій у сучасні умови розвитку дошкільної освіти в Україні; - основні підходи до формування елементів екологічної та валеологічної культури дошкільників.	- специфіка організаційних форм і методів навчання у ВНЗ; - сучасні технології й інноваційні стратегії навчання у ВНЗ; - основні напрямки й тенденції розвитку вітчизняних і зарубіжних технологій виховання та навчання дітей дошкільного віку; - загальнодидактичні, методичні та локальні технології виховання й навчання дітей дошкільного віку; - особливості структурування змісту, розробки дидактичних технологій викладання фахових навчальних дисциплін; - технології викладання дошкільної педагогіки й методик дошкільного виховання.

Таблиця В 2

Порівняльна характеристика освітньо-кваліфікаційних рівнів за спеціальністю «Дошкільна освіта» за базовими вміннями

Бакалавр	Спеціаліст	Магістр
Уміння:		
- дати психологічну характеристику дитини (її темпераменту, здібностей), інтерпретацію власного психічного стану, володіти найпростішими способами психічної саморегуляції; - здійснювати диференційований та індивідуальний підхід до дітей; сприяти розвитку здібностей і задатків; - застосовувати систему педагогічних впливів, які ґрунтуються на національних традиціях, педагогіці співробітництва, гуманному ставленні до дитини; - проводити діагностичне обстеження дошкільника, аналізувати рівень розвитку знань і вмінь, здійснювати різні види спостереження, співпрацювати з сім'єю; - планувати, організовувати й результативно здійснювати навчально-виховну роботу з дошкільниками; - керуватися в своїй педагогічній діяльності принципами загальнолюдської моралі: правди, справедливості, доброти, гуманізму, працелюбства, опори на любов до батьків, рідного	- вільно володіти державною мовою України; - висловлювати та обґрунтовувати свою позицію з питань організації навчально-виховного процесу в ДНЗ; - аналізувати в загальних рисах основні економічні події в країні та за її межами, знаходити й використовувати інформацію, необхідну для орієнтування в основних управлінських проблемах; - використовувати й укладати нормативні та правові документи стосовно професійної діяльності, уживати необхідні заходи до відновлення порушених прав дітей та членів педагогічного колективу; - здійснювати керівництво підрозділами системи дошкільної освіти; - розробляти стратегії педагогічної взаємодії з різними соціальними групами; - проводити науково-методичну обробку зібраного й узагальненого передового педагогічного досвіду; - володіти діагностичними методиками для визначення стану педагогічного процесу, рівнів розвитку дітей та здійснювати корекцію професійної діяльності педагогів ДНЗ;	- аналізувати сучасні наукові концепції дошкільної освіти, оцінювати інноваційні стратегії й тактики навчання в закладах освіти; - організовувати й здійснювати навчальний процес у вищих закладах освіти, використовувати модульну організацію навчання; - створювати сприятливий психологічний мікроклімат у навчальному процесі; - розробляти й застосовувати сучасні технології навчання й виховання дітей дошкільного віку; - аналізувати педагогічні й психологічні процеси, явища, які породжуються умовами навчально-виховного процесу у вищій школі; - володіти системою методів психологічної діагностики особи студента й академічної групи; - здійснювати аналіз сучасного стану наукових досліджень у галузі дошкільного виховання; науково-методичних підходів до розвитку дітей раннього й дошкільного віку; - розробляти систему роботи з дітьми різного дошкільного віку з метою формування елементів гендерних взаємин; - забезпечувати реалізацію навчальних планів, освітніх

Продовження таблиці

краю, дбайливого ставлення до навколишнього середовища; - застосовувати знання педагогіки, психології, методик у процесі організації предметно-практичної та предметно-художньої діяльності вихованців, розвитку мови й мовлення, математичних уявлень тощо; - забезпечувати набуття дітьми життєвого досвіду, знань, умінь і навичок, необхідних для їхнього подальшого навчання в школі; - узагальнювати досвід, упроваджувати кращий педагогічний досвід у власній педагогічній роботі з дітьми; - підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність; - здійснювати психо-корекційний вплив на дітей, які мають деякі відставання в розвитку чи знаходяться в кризовому стані та конфліктних ситуаціях.	- забезпечувати належні умови для формування творчої особистості дошкільника; - застосовувати найбільш доцільні форми та методи роботи з педагогічними кадрами різнорівневих інфраструктур.	програм з підготовки майбутніх фахівців та спеціалістів дошкільного профілю в процесі викладання дошкільної педагогіки й дитячої психології, методик дошкільного виховання; - проводити різні форми аудиторної й позааудиторної навчальної роботи зі студентами ВНЗ, організовувати виховну та науково-методичну роботи з ними; - організовувати й здійснювати навчально-виховний процес у ВНЗ на засадах інтерактивної взаємодії всіх його учасників; - визначати обсяг матеріалу з навчального курсу, що виноситься на самостійне опрацювання студентами, різні види завдань, керувати процесом самостійної роботи, планувати поетапність поточного та підсумкового контролю; - застосовувати та розробляти сучасні освітні технології в практиці викладання фахових дисциплін; - поєднувати комп'ютерні ігри з традиційними іграми й заняттями в навчально-виховному процесі ДНЗ; - структурувати навчальний матеріал курсів дошкільної педагогіки й методик дошкільного виховання, складати плани-конспекти лекційних, практичних, семінарських і лабораторних занять; - розробляти навчально-методичний комплекс з дисциплін спеціальності

Продовження таблиці

		«Дошкільна освіта»; - проводити діагностику навчально-пізнавальної діяльності студентів; - здійснювати виховну роботу зі студентами в процесі викладання фахових дисциплін; - керувати науково-дослідною роботою студентів; - використовувати різноманітні форми виховної роботи зі студентами в позааудиторний час.

Таблиця В 3

Порівняльна характеристика освітньо-кваліфікаційних рівнів за спеціальністю «Дошкільна освіта» за вимогами до особистісних якостей

Бакалавр	Спеціаліст	Магістр
Вимоги до особистісних якостей:		
- світоглядна, національна й моральна спрямованість; - здатність зіставляти свою поведінку з моральними та правовими нормами; - мотивація на професійну діяльність типу Людина - Людина; - соціальна орієнтація - здатність розбиратися в міжособистісних стосунках; - рефлексія, емпатія; - емоційна врівноваженість; - сформованість виразних мовних дій: виразність, чіткість, зв'язність, темп мовлення.	- наявність бажання отримати спеціальність за цим ОКР; - достатній рівень загальної підготовленості до навчання у ВНЗ; - сформованість виразних мовних дій: виразність, чіткість, зв'язність, темп мовлення; - стан фізичного й психічного здоров'я, який дозволяє якісно виконувати професійні обов'язки; - організаторські схильності.	- наявність бажання отримати спеціальність за цим ОКР; - високий рівень загальної та професійно-педагогічної підготовленості до навчання за ОКР «магістр»; - високий рівень сформованості мовних дій: виразність, зв'язність, техніка мовлення; - стан фізичного й психічного здоров'я, який дозволяє виконувати професійні обов'язки; - організаторські й комунікативні здібності.

Таблиця В 4

Порівняльна характеристика освітньо-кваліфікаційних рівнів за спеціальністю «Дошкільна освіта» за видами професійної діяльності

Бакалавр	Спеціаліст	Магістр
Види професійної діяльності:		
- догляд за дітьми; - гностично-дослідницька; - освітньо-виховна; - конструктивно-організаційна; - діагностична; - консультативно-координувальна.	- управлінська; - професійно-технологічна; - науково-методична; - соціально-педагогічна.	- світоглядно-спрямовуюча; - професійно-педагогічна; - організаційно-методична; - науково-дослідна; - акмеологічна.

Додаток Д

Програма спецкурсу

Міністерство освіти та науки, молоді та спорту України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної роботи
_____
_____

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

за вимогами європейської кредитно-трансферної системи

Спеціальність: 7.010101 «Дошкільна освіта»
Факультет: дошкільної освіти
Кафедра: дошкільної педагогіки, психології та фахових методик

Освітньо-кваліфікаційний рівень: ІІІ « спеціаліст»
Курс: VI
Семестр: I

Робоча програма розроблена на підставі Державних стандартів вищої освіти (2006 р.), навчальної програми з формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій (2010 р.), викладачем кафедри Гончар Н. П.

І. Пояснювальна записка

Підготовка педагогів за спеціальністю «Дошкільна освіта» (кваліфікація – вихователь дітей дошкільного віку) відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 року № 507 «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» та постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 року № 65 «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу підготовку)» може здійснюватись за ступеневою освітою на відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнях.

Спецкурс «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій» викладається на ІІІ освітньо-кваліфікаційному рівні. У системі ступеневої освіти фахова підготовка педагога на кожному з освітньо-кваліфікаційних рівнів носить завершальний характер, оскільки молодий педагог будь-якого освітньо-кваліфікаційного рівня одержує диплом про педагогічну освіту з правом викладання за своїм фахом. Так, освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» – це рівень основних фахових знань і умінь; «спеціаліст» – рівень глибоких знань, навичок і фахового досвіду, творчого розвитку фахових особистісних рис; «магістр» – рівень глибоких інтегрованих знань, навичок, досвіду та творчої самореалізації.

У Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» зазначено, що сьогодення потребує «педагога-новатора, здатного вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось корисне, замінювати віджиле новим … Він гнучкий, відкритий інноваціям, постійно поліпшує навчально-виховний процес, раціоналізує його. Новаторство такого педагога стосується змісту, форм, методів, прийомів організації життєдіяльності дітей і реалізується в пошуку шляхів оновлення, осучаснення педагогічної діяльності, дослідництва та

експериментування з метою створення пілотних проектів, авторських програм, раціоналізаторських пропозицій».

Отож, мета професійно-педагогічної освіти сьогодення – вихователь, який здатний не тільки надавати необхідні знання, а й розвивати творчий потенціал своїх підопічних (дітей дошкільного віку), надавати їм змогу висловити свої думки щодо тієї чи іншої проблемної ситуації. Тому велика увага має приділятись розвитку активності й творчого начала самого вихователя, уміння «йти в ногу» з сьогоденням, використовуючи нові технології, методи та засоби, уміння долати стереотипи, навіяні попереднім поколінням тощо.

Мета спецкурсу «Формування готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій» – забезпечити теоретичну й практичну підготовку студентів до використання інтерактивних технологій, формувати професійно значущі якості особистості сучасного вчителя, відповідну концептуальність, панорамність професійного мислення, забезпечити необхідну емоційно-ціннісну основу педагогічної діяльності, формувати в студентів сучасний підхід до розв’язання як педагогічних, так і соціально-економічних проблем, а також розвивати вміння та навички щодо створення умов для творчої та ефективної роботи у трудовому та батьківському колективах.

Вихователі дошкільних навчальних закладів повинні вміти виконувати такі види діяльності, як: гностично-дослідницька, освітньо-виховну, конструктивно-організаційну, діагностичну, консультативно-координальну.

Спецкурс складається з 32 аудиторних годин.

Структура спецкурсу побудована за логікою розв’язання вищезазначених завдань. Кожна тема рубрикується в тематичному, діяльнісному та рефлексивному контексті [18].

Тематичний контекст має на меті перегляд тем, які розкривають сутність та значення інтерактивних технологій, їх класифікацію та методику використання. Діяльнісний контекст дає змогу студентам на практиці

використовувати отримані знання, а рефлексивний контекст подачі матеріалу має на меті аналіз та оцінку результатів власної роботи студентів, визначення причин недоліків і невдач з подальшою корекцією дій. Адже студент, здатний до рефлексії має можливість бути краще підготовленим до компетентної професійної діяльності.

У кінці вивчення курсу проводиться залік.

Перелік наочних посібників.

1. Державні документи про дошкільний навчальний заклад й освіту.
2. Твори вітчизняних та зарубіжних науковців.
3. Навчальні посібники.
4. Опорні конспекти.
5. Матеріали передового педагогічного досвіду.
6. Контрольні завдання для перевірки знань студентів.

ІІ. НОРМАТИВНІ ДАНІ

ОКР	Курс	Семестр	Кредити	Усього	Лекцій	Практичних	Самостійних	Залік	Консультації	Екзамен
ІІІ	VI	І	1	36	14	12	12	+	1	-
Всього:			1	36	14	12	12		1	

ІІІ. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назва змістових модулів	Кількість годин				
		Аудиторних занять			СРС+ ІРС	Усього
		Лекції	Практ.	Усього		
1	Діагностика готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій		2	2		2
2	Історія виникнення інтерактивних технологій	2		2	2	4
3	Наукова інтерпретація інтерактивних технологій у дидактиці	2		2	2	4
4	Дидактичні інтерактивні технології	2	2	4	1	5
5	Виховні інтерактивні технології	2	2	4	1	5
6	Розвивальні інтерактивні технології	2	2	4	2	6
7	Соціалізуючі інтерактивні технології	2	2	4	2	6
8	Організаційно-педагогічні умови використання інтерактивних технологій	2	2	2	2	4
Усього		14	12	24	12	36

ІV. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУ

Мета курсу – забезпечити теоретичну й практичну підготовку студентів до використання інтерактивних технологій навчання з дітьми дошкільного віку, формувати професійно значущі якості особистості сучасного вихователя, відповідну концептуальність, панорамність професійного мислення, забезпечити необхідну емоційно-ціннісну основу педагогічної діяльності, формувати в студентів сучасний підхід до розв’язання як педагогічних, так і соціально-економічних проблем, а також розвивати вміння й навички щодо створення умов для творчої та ефективної роботи в трудовому та батьківському колективах.

Завдання курсу:

– ознайомити студентів із сутністю поняття «інтерактивні технології навчання»;

– систематизувати підходи різних учених до класифікації інтерактивних технологій;

– розкрити особливості методики проведення дидактичних, виховних, розвивальних та соціалізуючих інтерактивних технологій у ДНЗ;

– визначити способи ефективного педагогічного управління інтерактивними технологіями під час навчально-виховного процесу;

– засобами інтерактивних технологій сформувати навички планування, організації та результативного здійснення навчально-виховної роботи з дошкільниками;

– навчити відбирати адекватні інтерактивні технології відповідно до теми заняття та його учасників;

– навчити керувати групою та контролювати роботу учасників заняття.

V. СТРУКТУРНО-ЧАСОВА МОДЕЛЬ ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

№ п/п	Зміст заняття	Кількість годин				
		всього	лекції	Практичні	самостійна робота	література
1.	**Діагностика готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій.** Інтерактивна вправа «Герб». Анкета. Тестова методика В. Ряховського. Тестова методика Є. Рогова «Оцініть свій творчий потенціал». Методика визначення загальних творчих здібностей людини (за М. Янцуром).	2		2		28, 39

Продовження таблиці

2.	**Історія виникнення інтерактивних технологій.** Підходи до виникнення інтерактивних технологій. Сутність поняття «інтерактивні технології». Значення та завдання інтерактивних технологій для розвитку дітей старшого дошкільного віку.	4	2		2	5, 8, 17, 21, 27, 28, 36, 38, 58
3.	**Наукова інтерпретація інтерактивних технологій у дидактиці.** Класифікація інтерактивних технологій за Г. Сиротенко. Класифікація інтерактивних технологій за О. Пометун. Класифікація інтерактивних технологій за В. Ягуповим.	4	2		2	1, 10, 25, 32, 36, 37, 46, 60
4.	**Дидактичні інтерактивні технології.** Суть та значення дидактичних інтерактивних технологій. Методика використання дидактичних інтерактивних технологій: «Корови, собаки, кішки», «Що було б, якби…», «Історія з мішка», «Турбота про тварин», «Придумай запитання», «Хмарочос», «Метод фокальних об’єктів» тощо.	5	2	2	1	16, 49
5.	**Виховні інтерактивні технології.** Суть та значення виховних інтерактивних технологій. Методика використання виховних інтерактивних технологій: «Знайомство», «Павутина», «Що я люблю робити?», «Подорож», «Доброго ранку!» тощо.	5	2	2	1	7, 17
6.	**Розвивальні інтерактивні технології.** Суть та значення розвивальних інтерактивних технологій. Методика використання розвивальних інтерактивних технологій: «Несподівані малюнки», «Очевидний надпис», «Історія з продовженням», «Карти Проппа» тощо.	6	2	2	2	22

Продовження таблиці

7.	**Соціалізуючі інтерактивні технології.** Суть та значення соціалізуючих інтерактивних технологій. Методика використання соціалізуючих інтерактивних технологій: «Знайомство», «Комплімент», «Дитина дня», «Дружна родина», «Моя сім'я», «Я допомагаю іншим», рольові ігри тощо.	6	2	2	2	2, 22
8.	**Організаційно-педагогічні умови використання інтерактивних технологій.** Організаційні умови використання інтерактивних технологій. Педагогічні умови використання інтерактивних технологій.	6	2	2	2	14, 15, 28, 57, 58

VI. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Зміст роботи	Кількість годин
1.	Історія виникнення інтерактивних технологій	2
2.	Наукова інтерпретація інтерактивних технологій у дидактиці	2
3.	Дидактичні інтерактивні технології	2
4.	Виховні інтерактивні технології	2
5.	Розвивальні інтерактивні технології	2
6.	Соціалізуючі інтерактивні технології	2
7.	Організаційно-педагогічні умови використання інтерактивних технологій	2

VII. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Зміст роботи	Кількість годин
1.	Діагностика готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій.	2
2.	Дидактичні інтерактивні технології	2

Продовження таблиці

3.	Виховні інтерактивні технології	2
4.	Розвивальні інтерактивні технології	2
5.	Соціалізуючі інтерактивні технології	2
6.	Організаційно-педагогічні умови використання інтерактивних технологій	2

VIII. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

№ п/п	№ п/п змістового модуля	Зміст роботи	К-ть годин	К-сть балів	Термін виконання	Вид контролю	Література
1	2	Розробити часову модель «Історія виникнення інтерактивних технологій» за такими напрямами: 1) з позиції методів активного навчання; 2) з позиції групової форми навчальної діяльності.	2	15	Тиждень	Індивідуальна перевірка. Захист змісту	
2	3	1. Розробити інформаційне портфоліо на тему: «Полігамність інтерактивних технологій у дидактиці». 2. Розробити конспект заняття з використанням інтерактивних технологій (вид заняття та тема на вибір).	2	15	Тиждень	Індивідуальна перевірка	
3	4	1. Розробити конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з природи з використанням дидактичної інтерактивної технології «Що було б, якби…».	1	5		Індивідуальна перевірка	

Продовження таблиці

		2. Розробити конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з використанням дидактичної інтерактивної технології «Метод фокальних об’єктів», запропонувавши свої варіанти проведення даної технології.			2 тижні		
4	5	1. Написати есе на тему: «Доцільність використання виховних інтерактивних технологій в умовах дошкільного навчального закладу». 2. Розробити конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з використанням дидактичної інтерактивної технології «Доброго ранку!» (вид заняття та тема на вибір).	1	6	Тиждень	Індивідуальна перевірка. Захист змісту	
5	6	Розробити та провести свій варіант розвивальної інтерактивної технології «Карти Проппа» для дітей старшого дошкільного віку (вид заняття та тема на вибір).	2	10	Тиждень	Індивідуальна перевірка. Захист змісту	
6	7	Розробити конспект заняття з «Народознавства» для дітей старшого дошкільного віку (тема на вибір) з використанням соціалізуючих інтерактивних технологій.	2	10	Тиждень	Індивідуальна перевірка. Захист змісту	
7	8	Підготувати реферативне повідомлення на тему: «Організаційно-педагогічні умови використання інтерактивних технологій в умовах дошкільного навчального закладу».	2	10	Тиждень	Індивідуальна перевірка. Захист змісту	

ІХ. КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Контроль успішності студентів з врахуванням поточного й підсумкового оцінювання проводиться відповідно до навчального плану.

Система рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переводу до національної (4-х бальної) та європейської (ECTS) шкали представлені в таблицях.

Для обліку й реєстрації показників успішності використовується рейтингова відомість успішності студентів.

Кожний модуль містить бал оцінки поточної роботи студенти на практичних заняттях. Рейтинговий бал за практичні заняття встановлюється як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, отриманих на всіх практичних заняттях даного модуля. Виконання тестових завдань здійснюється за допомогою роздрукованих завдань. Оцінювання тестів проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів.

Реферати, підготовлені за заданою тематикою, обговорюються та захищаються під час практичних занять та в ході індивідуального контролю.

Заходи з модульного контролю проводяться після завершення вивчення навчального матеріалу цього модуля.

За пропуски навчальних занять нараховуються штрафні бали (1 бал за кожен пропуск), які віднімаються від сумарного рейтингового балу при виведенні підсумкової оцінки.

При згоді студента до відомості обліку успішності може бути поставлена екзаменаційна оцінка на підставі поточного рейтингового балу.

Студент може підвищувати оцінку «задовільно» або «добре», яку він отримав за результатами поточного контролю, складанням заліку чи диференційованого заліку.

ОРІЄНТОВНА ОЦІНКА ВИДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА РЕЙТИНГОВОЮ СИСТЕМОЮ

	Вид навчальної роботи	**Оціночний бал М 1**	**Оціночний бал М 2**
Обов'язкові			
1	Системність й активність у роботі		
1.1	Відвідування занять	1	1
1.2	Вчасність виконання завдань	1	1
1.3	Участь у практичних заняттях	5-10	5-10
1.4	Виконання тестів	5-10	5-10
1.5	Виконання самостійної роботи	5-15	10
Необов'язкові			
1.6	Виконання творчої роботи	5-10	5-10
1.7	Виконання завдань за пропущення практичних занять	1	1
1.8	Виконання додаткових індивідуальних завдань	1-7	1-7
		100	100
	Вид контролю	ППО	Диф. залік 20 балів

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ РЕЙТИНГОВИХ ПОКАЗНИКІВ У ЄВРОПЕЙСЬКІ ОЦІНКИ ECTS

Національна шкала	«5» відмінно	«4» добре		«3» задовільно		«2» незадовільно	«2» незадовільно
Шкала академії	91-100	91-80	79-75	75-70	69-65	40-65	0-40
Шкала ECTS	A	B	C	D	E	FX	X
						З можливістю перескладання	З обов'язковим повторним курсом

X. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

1. Лекція.
2. Практичні заняття.
3. Самостійна робота студентів.

XI. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Історія виникнення інтерактивних технологій з позиції активних методів навчання.
2. Історія виникнення інтерактивних технологій з позицій групових форм навчальної діяльності.
3. Сутність поняття «інтерактивні технології».
4. Значення та завдання інтерактивних технологій для розвитку дітей старшого дошкільного віку.
5. Наукова інтерпретація інтерактивних технологій навчання в дидактиці.
6. Класифікація інтерактивних технологій за Г. Сиротенко.
7. Класифікація інтерактивних технологій за О. Пометун.
8. Класифікація інтерактивних технологій за В. Ягуповим.
9. Класифікація інтерактивних технологій на основі провідної діяльності дітей дошкільного віку (за Г. Селевком).
10. Організаційні умови використання інтерактивних технологій.
11. Педагогічні умови використання інтерактивних технологій.
12. Дидактичні інтерактивні технології.
13. Виховні інтерактивні технології.
14. Розвивальні інтерактивні технології.
15. Соціалізуючі інтерактивні технології.

XII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Активные формы обучения студентов : метод. реком. / [сост. Г. А. Цвикальская, О. В. Малий]. – К. : РУМК, 1990. – 32 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошк. вих. – 1999. – № 1. – С. 6–19.
3. Винокурова М. И. Педагогический потенциал интерактивных технологий обучения как фактор развития коммуникативной компетенции

студентов : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Винокурова Марина Ильинична. – Иркутск, 2007. – 20 с.

4. Вопросы компьютеризации учебного процесса : книга для учителя : из опыта работы / [сост. Н. Д. Угринович ; под ред. Л. П. Шило]. – М. : Просвещение,1987. – 128 с.

5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : «Либідь», 1997. – С. 348.

6. Гончаров С. М. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу: навч.-метод. посіб. / С. М. Гончаров – Рівне : НУВГП, 2006. – 172 с.

7. Двіжона О. Ситуації морального вибору / О. Двіжона // Дошк. вих. – 2006. – № 1. – С. 26.

8. Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)». – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.

9. Закон України «Про дошкільну освіту» // Освіта. – 2000. – 20–27 лютого. – С. 3.

10. Интерактивное обучение: новые подходы // Відкритий урок. – 2002. – № 5/6. – С. 4–6.

11. Кашлев С. С. Технология интерактивного обучения / С. С. Кашлев. – Мн. : Беларусский верасень, 2005. – 196 с.

12. Кларин М. В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта / М. В. Кларин // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 12–18.

13. Коваленко О. Становлення поняття «педагогічна технологія» в освітній системі США. [Електронний ресурс] / О. Коваленко. – Режим доступу : http://www.franko.lviv.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/26/23_kovalenko.pdf.

14. Ковальчук Л. О. Основи педагогічної майстерності / Л. О. Ковальчук. – Л., 2007. – с. 129.

15. Краткий психологический словарь / [сост. Л. А. Карпенко; под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – Ростов-н/Д. : Феникс, 1998. – 512 с.

16. Кудикіна Н. В. Теоретичні засади формування пізнавальної самостійності студентів / Н. В. Кудикіна // Педагогічна освіта. Теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / [редкол. Бех І. Д., Бєлкіна Е. В., Бібік Н. М. та ін.]. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка. – 2005. – № 4. – С. 21–26.

17. Ліждвой Л. Взаємозв'язок і взаємоузгодженість. Наступність дошкільної та початкової освіти / Л. Ліждвой // Дошк. вих. – 2011. – № 11. – С. 16–20.

18. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації / В. В. Мельник // Управління шк. – 2006. – № 13. – С. 15–34.

19. Мельніченко В. В. Система організаційно-педагогічних умов управління професійно-технічним училищем сільськогосподарського профілю в соціології освіти. [Електронний ресурс] / В. В. Мельніченко // Наукові праці. – 2002. – Вип. 7. – Т. 20. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Pedagogics/2002_7/7-12.pdf.

20. Мистецтво бути педагогом : тренінг / [уклад. : М. І. Скрипник]. – К., 2006. – 110 с.

21. Нетрадиционные формы и методы обучения и контроля качества знаний: Межвуз. сб. научн. трудов / [под ред. Н. П. Макаркина]. – Саранск : Изд. Мордовского ун-та, 1994. – 218 с.

22. Николс А. Управление педагогическими инновациями / А. Николс. – М. : Принт, 1999. – 65 с.

23. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; О. М. Пєхота (ред.). – К. : А.С.К., 2004. – 256 с.

24. Павленко Н. О. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Павленко Наталія Олександрівна. – Полтава, 2008. – 332 с.

25. Панфилова А. П. Игротехнический менеджмент / А. П. Панфилова // Интерактивные технологии для обучения и организационного развития персонала: учеб. пособ. – СПб : ИВЭСЭП, «Знание», 2003. – 536 с.

26. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б. М. Бим-Бад]. – М. : Большая российская энциклопедия, 2003. – 22 с.

27. Педагогическая энциклопедия / А. И. Каиров, Ф. Н. Петров. – Том 1. – М. : «Советская Энциклопедия», 1964. – 832 с.

28. Козырева Е. Ч. Педагогические условия повышения уровня педагогической культуры сельского учителя : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01. [Электронный ресурс] / Елена Чарльзовна Козырева. – Омск, 1999. – 20 с. – Режим доступу : http://www.dissercat.com/content/pedagogicheskie-usloviya-povysheniya-urovnya-pedagogicheskoi-kultury-selskogo-uchitelya.

29. Пешня И. С. Интерактивные технологии обучения как средство развития профессиональной компетентности курсанта военизированного вуза : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Инна Сергеевна Пешня. – Иркутск, 2005. – 20 с.

30. Пометун О. Інтерактивні методи та система навчання / О. Пометун. – К. : Шкільний світ, 2007. – 112 с.

31. Пометун О. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженка // Відкритий урок. – 2003. – № 3/4. – С. 19–31.

32. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.

33. Пометун О. Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище / О. Пометун // Рідна шк. – 2006. – № 5. – С. 46–49.

34. Пометун О. Яким має бути інтерактивний урок : умови ефективного навчання / О. Пометун // Завуч. – 2005. – № 31. – С 6–9.

35. Пономарьова Г. Ф. Буття, яке визначає свідомість. Стимулювання активності студентів шляхом використання сучасних технологій / Г. Ф. Пономарьова // Гуманітарні науки. – 2010. – № 2 (20). – С. 37–42.

36. Прокопьев И. И. Педагогика. Избранные лекции : учеб. пособ. : в. 3 ч. / И. И. Прокопьев. – Ч. 3. – Дидактика. – Гродно : ГрГу, 2000. – 138 с.

37. Психологічна енциклопедія / [автор-упорядник О. Степанов]. – К., 2006. – С. 52.

38. П'ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі : навч.-метод. посіб. для студ. та магістр. вищої школи / Г. П. П'ятакова, Н. М. Заячківська. – Л. : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 55 с.

39. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога : учеб. пособие : в 2 кн. – Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения / Е. И. Рогов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 480 с.

40. Русова С. Сучасні течії в новій педагогіці / С. Русова // Русова С. Вибр. пед. тв. : у 4 кн. / [за заг. ред. Є. І. Коваленко; упоряд., прим. Є. І. Коваленко, О. М. Таран]. – Чернігів : КП «Видавництво «Чернігівські обереги», 2009. – 328 с.

41. Руссо Ж. Ж. Эмиль, или о воспитании / Ж. Ж. Руссо. – СПб, 1913. – 263 с.

42. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 255 с.

43. Сердюк Т. В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації : дис. канд. пед. наук : 13.00.09 / Сердюк Тетяна Василівна. – Мелітополь, 2010. – 277 с.

44. Симоненко В. Д. Современные педагогические технологии : учеб. пособ. / В. Д. Симоненко, Н. В. Фомин. – Брянск : Издательство БГПУ, 2001. – 395 с.

45. Сиротенко Г. О. Ієна-план школа / Г. О. Сиротенко // Постметодика. Журнал Полтав. ін.-ту післядипломної освіти пед. працівників. – № 3/4 (10). – 1995. – С. 29-31.

46. Сиротенко Г. О. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання / Г. О. Сиротенко. – Х. : Основа, 2003. – 80 с.

47. Скрипник М. Інтерактивне навчання : основні поняття / М. Скрипник // Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / [упоряд. Л. Галіцина]. – К., 2005. – С. 30-43.

48. Смолкин А. М. Методы активного обучения : науч.-метод. пособ. / А. М. Смолкин. – М. : Высш. шк., 1991. – 176 с.

49. Суржанська В. А. Творчі завдання як засіб формування пізнавальної активності старших дошкільників : автореф. дис. … канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Суржанська Вікторія Анатоліївна. – К., 2004. – 26 с.

50. Тверезовська Н. Т. Інтерактивні інноваційні технології у системі вищої освіти. [Електронний ресурс] / Н. Т. Тверезовська. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VKPI_fpp/2009-3-2/35_Tverezovska.pdf.

51. Философский энциклопедический словарь / [гл. редакция : Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

52. Філософський словник соціальних термінів. – Х. : Р.И.Ф., 2005. – 672 с.

53. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : практ. пособ. ; пер. с нем. : в 4 т. / К. Фопель. – Т. 1. – М. : Генезис, 1998. – 160 с. ; ил.

54. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : практ. пособ. ; пер. с нем. : в 4 т. / К. Фопель. – Т. 2. – М. : Генезис, 1998. – 160 с. ; ил.

55. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : практ. пособ. ; пер. с нем. : в 4 т. / К. Фопель. – Т. 3. – М. : Генезис, 1998. – 160 с. ; ил.

56. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : практ. пособ. ; пер. с нем. : в 4 т. / К. Фопель. – Т. 4. – М. : Генезис, 1999. – 160 с. ; ил.

57. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування : навч. посіб. / І. М. Цимбалюк. – К., 2004. – с. 12.

58. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні / Б. Г. Чижевський. – К. : Ін-т педагогіки АПН України, 1996. – 249 с.

59. Шолохова Н. С. Формування когнітивних умінь учнів 7-8 класів у процесі вивчення фізики за інтерактивними технологіями : дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 / Наталія Сергіївна Шолохова. – К., 2008. – 248 с.

60. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

61. AECT History. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.aect.org/About/History.asp.

62. The Batavia Plan after Fourteen Years of Trial / John Kennedy // The Elementary School Teacher. – Volume XII. – № 10. – 1912. – P. 449-459.

Додаток Е

Короткий анотований бібліографічний опис літератури з інтерактивних технологій

1. Активные и интерактивные образовательные технологии (формы проведения занятий) в высшей школе : учебн. пособ. / сост. Т. Г. Мухина. – Н. Новгород : ННГАСУ, 2013. – 97 с.

Посібник розкриває базовий матеріал про специфіку активних та інтерактивних форм проведення занять у вищій школі. Навчальний посібник рекомендовано викладачам-розробникам освітніх програм за напрямами підготовки бакалаврів і магістрантів, студентам й аспірантам, зайнятим педагогічної діяльністю.

2. Бєлєнька Г. Інтерактивні методи в сучасній педагогічній науці [Електронний ресурс] / Г. Бєлєнька, О. Тарасова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/gvpkhdpi/2011_21/33_38.pdf.

У статті розглядається характеристика інтерактивних методів навчання в процесі використання їх у вищій школі: інтерактивні технології кооперативного навчання, технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань.

3. Гончарук Т. І. Інтерактивні технології у формуванні комунікативної компетентності дошкільників [Електронний ресурс] / Т. І. Гончарук. – Режим доступу: http://zavantag.com/docs/1172/index-83638-1.html.

Розкрито переваги використання інтерактивних технологій у формуванні комунікативної компетентності дошкільників. Представлено ігровий посібник «Чарівна квітка», у якому використанні найрізноманітніші ігрові завдання: розгадати загадку, скласти розповідь про пори року, намалювати вітер словами, фарбами тощо.

4. Грищенко О. А. Ділова гра як інноваційний метод педагогічної діяльності майбутнього викладача [Електронний ресурс] / О. А. Грищенко. –

Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N157/N157p057-060.pdf.

У статті окреслюється роль інноваційних технологій в освітньому просторі, розглядаються можливості використання і вплив ділових ігор на педагогічну діяльність майбутнього викладача.

5. Інтерактивні методи навчання : навч. посібн. / за заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. – Щецін : Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.

У навчальному посібнику розглядаються теоретичні засади та практичні питання використання інтерактивних методів навчання для системи закладів вищої школи та післядипломної освіти в Україні. Значна увага приділяється організаційно-методичним підходам у використанні ігрових та неігрових імітаційних методів, скерованих на закріплення та нагромадження знань та відпрацювання стійких навичок і вмінь у об’єктів навчального процесу.

Для викладачів, студентів та слухачів вищих навчальних закладів усіх форм навчання, організаторів та фахівців проведення навчань дорослих, усіх тих, хто цікавиться питаннями активізації навчального процесу.

6. Іщенко Л. В. Використання інтерактивних методів навчання у фаховій підготовці майбутніх вихователів до організації мовленнєвого спілкування дошкільників [Електронний ресурс] / Л. В. Іщенко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Pedagogica/5_105244.doc.htm.

Визначено ефективність інтерактивних методів у процесі підготовки студентів до організації мовленнєвого спілкування дошкільників. Наведено приклади роботи з студентами в курсі дисципліни «Дошкільна лінгводидактика».

7. Кашлев С. С. Технология интерактивного обучения / С. С. Кашлев. – Мн. : Беларусский верасень, 2005. – 196 с.

У книзі дається поняття педагогічної технології, визначаються зміст і структура, наводиться класифікація інтерактивних методів навчання, розкриваються теоретико-методологічні засади використання в педагогічному процесі інтерактивних методів навчання.

8. Кибардина Л. П. Интерактивное обучение в вузе : метод. пособ. для препод. / Л. П. Кибардина, Д. А. Абдулдаев. – Каракол : ИГУ, 2003. – 96 с.

У книзі розглядаються напрями оновлення навчального процесу у вищій школі. Більш докладно розкривається один з напрямків – інтерактивне навчання. У роботі описані теоретичні та практичні положення, які допоможуть викладачам вишів удосконалювати навчальний процес на ідеях гуманізації, змінити організаційну сторону своїх занять і зробити студента активним учасником навчального процесу. Розглянуто особливості діяльності викладача в інтерактивному режимі й представлені оригінальні форми навчальних занять зі студентами. У додатку наведені варіанти технологічних карт, план і програма семінару для викладачів ВНЗ «Інтерактивне навчання в виші».

9. Коротаева Е. В. Некоторые вопросы интерактивного обучения / Е. В. Коротаева // Педагогика. – 2012. – № 5. – С. 100–111.

Стаття присвячена новому напрямку в освітньому процесі – інтерактивному навчанню. Розглядаються його загальні характеристики, особливості та дидактичні можливості. Увага приділяється навчальному діалогу як основі забезпечення інтерактивності, а також методичним аспектам реалізації діалогу на заняттях із застосуванням інформаційно-комп'ютерних технологій.

10. Курбанова Н. Ю. Ігри з піском як інтерактивний метод розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Н. Ю. Курбанова. – Режим доступу : http://lib.podelise.ru/docs/2488/index-7278.html.

У посібнику представлене теоретичне обґрунтування проблеми формування комунікативно-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку, надані практичні поради щодо її розвитку засобам пісочної терапії як інтерактивного методу.

11. Пометун О. І. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун та ін. – К. : А.С.К., 2005. – 192 с.

Посібник, розрахований на роботу з дітьми різних вікових категорій, знайомить із новітніми підходами до організації навчання – інтерактивними технологіями, які допоможуть учителю зробити процес навчання цікавим, різноманітним, ефективним, демократичним. Він може стати в пригоді кожному викладачеві – досвідченому або молодому спеціалісту, математику або гуманітарію.

Для вчителів загальноосвітніх середніх шкіл, методистів, а також студентів і викладачів вищих педагогічних навчальних закладів.

12. Саприкіна О. В. Інтерактивні методи навчання як засіб формування навичок мовленнєвої взаємодії старших дошкільників [Текст] / О. В. Саприкіна, О. О. Мартинюк // Вихователь – методист дошкільного закладу. – 2011. – № 8. – С. 39–44.

Висвітлено особливості та значення мовленнєвої взаємодії дітей, основні правила позитивного спілкування. Представлено інтерактивні методи роботи з дошкільниками та мовленнєві вправи з використанням різних інтерактивних методів.

13. Семчук С. Інтерактивні технології навчання у формуванні комп’ютерної компетентності майбутнього педагога [Електронний ресурс] / С. Семчук. – Режим доступу : http://gkobernik.at.ua/load/interaktivni_tekhnologiji_navchannja_u_formuvanni_kompjuternoji_kompetentnosti_majbutnogo_pedagoga/1-1-0-21.

У статті висвітлено актуальні питання формування комп’ютерної компетентності фахівців дошкільної освіти. Проаналізовано поняття «комп’ютерна компетентність». Описано комп’ютерні технології, які використовують для формування комп’ютерної компетентності фахівців дошкільної сфери.

14. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва ; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К. : ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.

Навчально-методичний посібник складається з двох частин та додатків. У першій частині розглядаються: поняття «інтерактивність»; сутність та дефініції андрагогіки; андрагогічна модель інтерактивного навчання; психологічні особливості навчання дорослої людини та вимоги до андрагога. У другій частині розглядаються критерії ефективності інтерактивних технологій у навчанні дорослих; активні форми і методи навчання як елементи інтерактивних технологій.

У додатках наводяться приклади використання кейс-методу; подано порівняльний аналіз навчальних можливостей найбільш поширених систем дистанційного навчання, які можуть бути використані в навчанні дорослих.

Навчально-методичний посібник адресовано викладачам-андрагогам системи формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих; викладачам вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти; науковцям, які цікавляться проблемами освіти дорослих.

15. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : [навч.-метод. посіб.] / О. Січкарук. – К. : Таксон, 2006. – 88 с.

У навчально-методичному посібнику розглядаються проблеми використання інтерактивних методик навчання у вищих навчальних закладах.

Основною метою книги є спроба запропонувати практичний огляд найбільш розповсюджених у вітчизняній освітній практиці інтерактивних методів навчання. Автор через систему методичних порад спробувала поділитися своїми багаторічними спостереженнями, результатами власних педагогічних експериментів, для визначення тієї манери професійної поведінки, ставлення та техніки роботи, яка перетворює одного викладача на успішного, а іншого залишає на полі постійної боротьби та розчарувань.

Цей курс у першу чергу призначено для слухачів магістерських педагогічних програм та програм підготовки менеджерів вищої освіти.

16. Скрипник М. І. Інтерактивні технології в післядипломному навчанні : довідник / М. І. Скрипник ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – К., 2012. – 202 с.

У статтях-описах довідника відібрано, систематизовано та уніфіковано найрозповсюдженіші поняття з інтерактивних технологій післядипломного навчання (наприклад, аналіз конкретних ситуацій; воркшоп; дебати; дискурс; дискусія навчальна; діалектичний метод Сократа; дослідницький метод; інтерактивна вправа та прийом навчання тощо). Статті-описи подано з посиланням на бібліографію. Історичні витоки проблеми та сучасний стан її дослідження обґрунтовано в авторській статті «Вступ до теорії інтерактивних технологій післядипломного навчання». Довідник містить адреси сайтів з проблеми освіти дорослих в Інтернеті, відомості про дослідників, приклади інтерактивних вправ, а також розроблені автором заняття для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, побудовані на інтерактивних технологіях (модерації, тренінгових занять, інтелектуальних змаганнях (дебатів), рольових ігор).

Довідник розроблено для науковців, практиків системи післядипломної педагогічної освіти. Водночас ним може користуватися широке коло читачів.

17. Скрипник М. Інтерактивне навчання : основні поняття / М. Скрипник // Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / [упоряд. Л. Галіцина]. – К., 2005. – С. 30–43.

Запропоновано авторську класифікацію основних понять інтерактивного навчання. Розкрито можливості використання інтерактивних вправ у системі післядипломної педагогічної освіти.

18. Ступина С. Б. Технологии интерактивного обучения в высшей школе : уче б.-метод. пособ. / С. Б. Ступина. – Саратов : Изд. центр «Наука», 2009. – 52 с.

Навчально-методичний посібник містить матеріали до навчального модулю додаткової професійної освітньої програми підвищення кваліфікації «Сучасні педагогічні та освітні технології».

Рекомендується слухачам, які навчаються за додатковою професійною освітньою програмою підвищення кваліфікації, а також фахівцям в області педагогіки і психології, викладачам, аспірантам, студентам, практичним працівникам установ системи безперервної освіти, усім, хто цікавиться проблемою впровадження сучасних педагогічних технологій в освітній процес.

19. Тарасова О. Інтерактивні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять [Електронний ресурс] / О. Тарасова. – Режим доступу : http://www.psyh.kiev.ua/Тарасова_О._Інтерактивні_методи_навчання_як_засіб _активізації_пізнавальної_діяльності_студентів_під_час_лекційних_занять.

У статті розглядається система роботи викладача в контексті використання інтерактивних методів навчання як засобу активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі лекційних занять.

20. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : практ. пособ. ; пер. с нем. : в 4 т. / К. Фопель. – М. : Генезис, 1998. – 160 с.

Це збірка психологічних ігор і вправ. Він адресований психологам, педагогам і всім дорослим, які думають про психічне здоров'я дітей, про їхній емоційний досвід, про необхідність кожної людини вміти будувати конструктивні відносини з іншими людьми й позитивно ставитися до себе.

Проведення подібних ігор з дітьми молодшої школи сприяє розвитку їхнього «емоційного інтелекту» й допомагає педагогу створювати в класі дружню атмосферу взаємодопомоги, довіри, доброзичливого й відкритого спілкування дітей один з одним і з учителем, полегшивши тим самим процес спільного навчання.

Додаток Ж

Листок оцінювання вміння висловлюватися

Ім'я, прізвище

Критерії оцінки (0 – потребує вдосконалення; 1 – задовільно; 2 – прекрасно).

Критерії	**Бали**
Я вмію підбирати аргументи та чітко висловлювати їх	
Я вмію робити логічні висновки	
Я успішно застосовую парафразування	
Я вмію ставити запитання	
Я вмію сказати «ні»	
Я вмію аргументовано відповідати на критику	

Колективна оцінка студентами діяльності малої групи

Показники	**Завжди**	**Звичайно**	**Іноді**	**Ніколи**
1. Ми перевіряли, чи всі учасники групи розуміють, що потрібно зробити.				
2. Ми відповідали на запитання, даючи пояснення, коли це було необхідно.				
3. Ми з’ясовували те, що було нам не зрозуміло.				
4. Ми допомагали один одному, щоб усі могли зрозуміти й застосувати на практиці отриману інформацію.				
5. Ми надавали всім можливість узяти участь в обговоренні, прийнятті рішення та представленні результатів роботи групи.				

Підписи членів групи: _____

Оцінка студентом власної участі в роботі малої групи

Як добре я працював зі своїми товаришами?	**Завжди**	**Звичайно**	**Іноді**	**Ніколи**
1. Я співробітничав з іншими, коли ми працювали на досягнення спільних цілей.				
2. Я ретельно працював над завданням.				
3. Я висловлював нові ідеї.				
4. Я вносив конструктивні пропозиції, коли мене просили допомогти.				
5. Я підбадьорював інших.				

Додаток З

Анкета для викладачів вищих навчальних закладів

Вельмишановні викладачі!

З метою дослідження ефективності використання інтерактивних технологій навчання пропедевтичної підготовки дітей до школи майбутніми вихователями дошкільних навчальних закладів, просимо відповісти на такі запитання:

1. На Вашу думку, чи є актуальною для сучасної вищої освіти проблема використання інтерактивних технологій професійної підготовки? Будь ласка, обґрунтуйте відповідь.

_____

_____

2. Який зміст Ви вкладаєте в поняття «інтерактивні технології»?

_____

_____

3. Хто з вітчизняних і зарубіжних науковців займається проблемою розробки та використання інтерактивних технологій у навчальному процесі вищої школи?

_____

_____

4. Чи мають переваги інтерактивні технології навчання у вищій школі порівняно з традиційними? Якщо Ви вважаєте, що – «так», то, будь ласка, обґрунтуйте свою точку зору.

_____

_____

5. Спираючись на власний досвід, назвіть найпоширеніші проблеми, які виникають під час підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності?

_____

_____

6. Перерахуйте, будь ласка, шляхи вирішення даних проблем.

_____

_____

7. Які організаційно-педагогічні умови Ви створюєте для формування професійної готовності майбутніх вихователів дошкільних закладів освіти?

_____

_____

8. На Вашу думку, що означає поняття «інтерактивні технології пропедевтичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи»?

_____

_____

9. Які методи Ви б запропонували для ефективного здійснення наступності між дошкільним закладом освіти та початковою школою?

_____

_____

11. З якими труднощами, на Вашу думку, стикаються студенти в процесі підготовки дітей до школи під час педагогічної практики?

_____

_____

12. Які шляхи подолання даних труднощів Ви б запропонували?

_____

_____

Вкажіть, будь ласка, стаж професійної діяльності у вищій школі:

_____років.

Дякуємо за співпрацю!

Додаток К

Анкета для студентів факультету дошкільної освіти

Шановні студенти!

З метою аналізу особливостей організації навчального процесу у вищій школі просимо відповісти на такі запитання:

1. Визначте зміст поняття «інтерактивні технології навчання у вищій школі».

_____

_____

2. На Вашу думку, чим відрізняються традиційні методи навчання від інтерактивних технологій?

_____

_____

3. Які технології належать до інтерактивних?

_____

_____

4. На Вашу думку, чи необхідно в навчально-виховному процесі вищої школи використовувати інтерактивні технології? Відповідь обґрунтуйте.

_____

_____

5. Чи застосовують викладачі Вашого ВНЗ інтерактивні технології на лекціях, практичних, семінарських заняттях?

_____

_____

6. З якими труднощами Ви стикаєтеся на заняттях, де використовуються інтерактивні технології? Відповідь обґрунтуйте.

_____

_____

7. Дайте визначення поняттю «інтерактивні технології пропедевтичної підготовки дітей до школи».

_____

_____

8. Чи Ви будете використовувати у майбутній професійній діяльності інтерактивні технології? Якщо «так», то – які?

_____

_____

Вкажіть, будь ласка, свою оцінку за педагогічну практику:_____.

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Л

Анкета для слухачів курсів підвищення кваліфікації

Вельмишановні слухачі!

З метою дослідження ефективності використання інтерактивних технологій навчання пропедевтичної підготовки дітей до школи майбутніми вихователями дошкільних навчальних закладів, просимо відповісти на такі запитання:

1. Скільки років становить Ваш педагогічний стаж?

_____

_____

2. Яка Ваша спеціальність?

_____

_____

3. Вкажіть, будь ласка, кваліфікаційну категорію.

_____

_____

4. Назвіть останній термін проходження Вами курсів підвищення кваліфікації?

_____

_____

5. Спираючись на власний досвід, назвіть найпоширеніші труднощі, які виникають під час підготовки дітей до школи.

_____

_____

6. Які шляхи подолання даних труднощів Ви можете запропонувати?

_____

_____

7. Дайте визначення поняттю «інтерактивні технології».

_____

_____

8. Перерахуйте технології, які належать до інтерактивних.

_____

_____

9. Перерахуйте науковців, які займаються проблемою використання інтерактивних технологій навчання.

_____

_____

10. Що, на Вашу думку, являє собою пропедевтична підготовка дітей до школи?

_____

_____

11. Якими методами Ви здійснюєте пропедевтичну підготовку дітей до школи?

_____

_____

12. На Вашу думку, що означає поняття «інтерактивні технології пропедевтичної підготовки дітей до школи».

_____

_____

13. Які з них Ви б використали у своїй професійній діяльності?

_____

_____

14. На Вашу думку, чи доцільно використовувати інтерактивні технології в процесі підготовки дітей до школи? Відповідь обґрунтуйте.

_____

_____

Дякуємо за співпрацю!

Додаток М

Тестова методика В. Ряховського

Мета: діагностувати товариськість майбутнього вихователя.

Обладнання: аркуші паперу, ручки.

Порядок роботи: Вашій увазі пропонується декілька простих питань. Відповідайте швидко, однозначно: «так», «ні», «інколи».

1. Вас чекає ординарна або ділова зустріч. Чи вибиває Вас її чекання з колії?
2. Чи викликає у Вас сум'яття й незадоволення доручення виступити з доповіддю, повідомленням, інформацією на будь-якій нараді, зборах або іншому заході?
3. Чи відкладаєте Ви візит до лікаря до останнього моменту?
4. Вам пропонують виїхати у відрядження в місто, в якому Ви ніколи не бували. Чи прикладете Ви максимум зусиль, аби уникнути цього відрядження?
5. Чи розділяєте Ви з кимось свої переживання?
6. Чи дратуєтесь, якщо незнайома Вам людина на вулиці звернеться із проханням (вказати дорогу, повідомити котра година, надати відповідь на питання)?
7. Чи вірите Ви в те, що існує проблема «батьків і дітей» і що людям різних поколінь важко розуміти один одного?
8. Чи ніяково Вам нагадати знайомому, про позичені ним кілька місяців тому кошти?
9. У ресторані або в їдальні Вам подали однозначно недоброякісну страву. Ви промовчите та роздратовано відсунете тарілку?
10. Опинившись наодинці з незнайомою людиною, Ви розпочнете з ним бесіду й комплексуватимете, якщо першим заговорить він. Чи це так?
11. Вас непокоїть будь-яка довга черга, де б вона не була (у магазині, бібліотеці, касі кінотеатру). Ви вважаєте за краще відмовитися від свого наміру або встати в чергу і стояти до останнього?
12. Чи боїтеся Ви брати участь у комісіях з розгляду конфліктних ситуацій?

13. У Вас є суто індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури і жодних чужих думок із цього приводу Ви не приймаєте. Це так?

14. Ви почули в кулуарах явно помилковий вислів, який Вам добре відомий. На Вашу думку, краще промовчати і не вступати в суперечку?

15. Чи викликає у Вас прикрість чиє-небудь прохання допомогти розібратися в тому або іншому службовому питанні або навчальній темі?

16. Ви більш охоче викладаєте свою точку зору (думку, оцінку) у письмовій формі, ніж в усній.

Оцінка відповідей: «Так» – 2 бали, «інколи» – 1 бал, «ні» – 0 балів.

Отримані бали підсумовуються, і за класифікатором визначається, до якої категорії людей Ви відноситеся.

Класифікатор до тесту В. Ряховського

Якщо Ви отримали **30-32 бали** – Ви некомунікабельні, і це Ваша біда, оскільки страждаєте від цього більше Ви самі. Хоча й близьким Вам людям нелегко. На Вас важко покластися в справі, яка вимагає групових зусиль. Прагніть бути товариським, контролюйте себе.

Якщо Ви отримали **25-29 балів** – Ви замкнуті, неговіркі, надаєте перевагу самотності, тому у Вас мало друзів. Нова робота й необхідність нових контактів надовго виводить Вас з рівноваги. Ви знаєте цю особливість свого характеру й буваєте невдоволені собою. Але не обмежуйтеся лише такою незадоволеністю – у Вашій владі скоригувати ці особливості характеру. Адже буває, що при якій-небудь сильній захопленості Ви набуваєте раптом повної комунікабельності? Варто лише активізуватися.

Якщо Ви отримали **19-24 бали** – Ви до певної міри товариські і в незнайомій обстановці відчуваєте себе впевнено. Нові проблеми Вас не лякають. Та все ж з новими людьми поводите себе недовірливо, у диспутах берете участь неохоче. У Ваших висловах інколи надто багато сарказму, без всякої на те підстави. Ці недоліки можна виправити.

Якщо Ви отримали **14-18 балів** – у Вас нормальна комунікабельність.

Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співбесідника, досить терплячі в спілкуванні з іншими, відстоюєте свою точку зору без запальності. Без неприємних переживань йдете на зустріч з новими людьми. У той же час не любите галасливих компаній; екстравагантні витівки й багатослівність викликають у Вас роздратування.

Якщо Ви отримали **9-13 балів** – Ви вельми товариські (інколи навіть понад міру), цікаві, балакучі, любите висловлюватися з різних питань, що інколи викликає роздратування тих, хто Вас оточує. Охоче знайомитеся з новими людьми. Вам подобається знаходитися в центрі уваги, нікому не відмовляєте в проханнях, хоча не завжди зможете їх виконати. Буває, розлютитеся, але швидко відходите. Чого Вам не дістає, так це посидючості, терпіння й відваги при зіткненні з серйозними проблемами. Проте Ви можете змусити себе не відступати.

Якщо Ви отримали **4-8 балів** – Ви «свій хлопець». Товариськість б'є з Вас ключем. Ви завжди в курсі всіх справ. Берете участь у всіх дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у вас мігрень і навіть нудьгу. Охоче берете участь у вирішенні будь-якого питання, навіть якщо маєте про нього поверхневу думку. Усюди відчуваєте себе в своїй тарілці. Беретеся за будь-яку справу, хоча не завжди можете успішно довести її до логічного кінця. З цієї причини керівники і колеги відносяться до Вас з деяким побоюванням і сумнівами. Задумайтеся над цим.

Якщо Ви отримали **3 бали і менш** – Ваша комунікабельність носить хворобливий характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтеся в справи, які не мають до Вас жодного відношення. Беретеся судити про проблеми, в яких абсолютно не компетентні. Вільно або мимоволі Ви часто буваєте причиною різного роду конфліктів у Вашому оточенні. Запальні, образливі, часто буваєте необ'єктивні. Серйозна робота не для Вас. Людям – і на роботі, і удома – важко з Вами. Так, Вам необхідно попрацювати над собою і своїм характером! Перш за все виховуйте в собі терплячість і стриманість, шанобливо ставтеся до людей, нарешті, подумайте про своє здоров'я – такий

стиль життя не минає безслідно.

Додаток Н

Тестова методика Є. Рогової «Оцініть свій творчий потенціал»

Мета: діагностувати кордони допитливості, упевненості в собі, постійності, зорової та слухової пам'яті, прагнення до незалежності, здатність абстрагуватися й зосереджуватися – це все показники і якості творчого потенціалу.

Обладнання: аркуші паперу, ручки.

Порядок роботи: оскільки інтерактивні технології спрямовані на розвиток креативності, запропонувати студентам пройти тест на визначення рівня їхнього творчого потенціалу, що допоможе в подальшому виконувати практичні завдання.

Викладач зачитує питання, а студенти обирають відповідь, яка їм підходить. Після того, як викладач зачитав усі запитання, студенти підраховують бали. Викладач зачитує результати.

Виберіть один із запропонованих варіантів відповідей:

1. Чи вважаєте Ви, що навколишній світ може стати кращим?

а) так;

б) ні;

в) так, але лише де в чому.

2. Чи думаєте Ви, що самі зможете брати участь у значних змінах навколишнього світу?

а) так, у більшості випадків;

б) ні;

в) так, у деяких випадках.

3. Чи вважаєте Ви, що деякі з ваших ідей принесуть значний прогрес у тій сфері діяльності, яку Ви виберете?

а) так;

б) таких ідей не може бути;

в) не значний прогрес, але деякий успіх можливий.

4. Чи вважаєте Ви, що в майбутньому гратимете настільки важливу роль, що

зможете щось принципово змінити?

а) так, напевно;

б) дуже маловірогідно;

в) можливо.

5. Коли Ви беретесь до певної справи, чи впевнені в тому, що все вийде?

а) звичайно;

б) часто сумніваюсь, чи зможу зробити;

в) більше упевнений, ніж невпевнений.

6. Чи виникає бажання зайнятись невідомою Вам справою, у якій, на даний момент, Ви некомпетентні або чого абсолютно не знаєте?

а) так, усяке невідоме мене цікавить;

б) ні;

в) залежить від даної справи або обставин.

7. Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи спробуєте Ви досягти в ній досконалості?

а) так;

б) що вийде, то вийде;

в) якщо це не дуже важко, то так.

8. Якщо Вас зацікавила невідома справа, чи хочеться Вам дізнатися про неї більше?

а) так;

б) ні, треба вчитися найосновнішому;

в) ні, я лише задовольню свою цікавість.

9. Коли Ви зазнаєте невдачу, то:

а) деякий час впираєтеся, навіть усупереч здоровому глузду;

б) відразу відмахнетесь від цієї затії, як тільки зрозумієте її нереальність;

в) продовжуєте займатися своєю справою, допоки здоровий глузд не вкаже на непереборну перешкоду.

10. Професію треба вибирати, виходячи з:

а) своїх можливостей і перспектив для себе;

б) стабільності, значущості, необхідності та потреби в ній;

в) престижу й переваг, які вона забезпечить.

11. Подорожуючи, чи могли б Ви легко орієнтуватися на маршруті, який Вам уже відомий?

а) так;

б) ні;

в) лише те, що мене зацікавило.

12. Чи можете Ви відразу пригадати зміст бесіди?

а) так;

б) ні;

в) пригадаю все, що мені цікаве.

13. Коли Ви чуєте слово іноземного походження, чи зможете його повторити по складах без помилок, не знаючи його перекладу?

а) так;

б) ні;

в) повторю, але не зовсім правильно.

14. У вільний час Ви вважаєте за краще:

а) залишатися наодинці, розмірковувати;

б) знаходитися в компанії;

в) мені байдуже, один я чи в компанії.

15. Ви займаєтеся певною справою. Ви вирішуєте припинити її коли:

а) справу завершено, здається виконано на відмінно;

б) Ви більш-менш задоволені зробленим;

в) справа здається завершеною, хоча потребує вдосконалення. Але навіщо?

16. Коли Ви наодинці, то:

а) полюбляєте мріяти про будь що, можливо, й абстрактне;

б) за будь-яку ціну намагаєтеся знайти собі конкретне заняття;

в) інколи мрієте, про те, що пов'язане з вашими справами.

17. Коли якась ідея захоплює Вас, то Ви думаєте лише про неї:

а) незалежно від обставин;

б) лише наодинці;

в) лише в тиші.

18. Коли Ви відстоюєте якусь ідею, то:

а) можете відмовитися від неї, якщо аргументи опонентів не досить переконливі;

б) залишитеся при своїй думці, які б аргументи не висувалися;

в) зміните свою думку, при сильному опорі.

Тепер підрахуйте бали: За відповідь *а* нараховуються 3 бали, за відповідь *б* – 1, за відповідь *в* – 2 бали.

Результати тестової методики Є. Рогова «Оцініть свій творчий потенціал»

Якщо Ви набрали **48 і більше балів**, то Ви маєте значний творчий потенціал, який представляє багатий вибір творчих можливостей. Якщо Ви зумієте правильно ними скористатися, то досягнете високих результатів у професійній діяльності.

Якщо Ви набрали **24-47 балів**, то у Вас є якості, які дозволяють Вам творити, але існують бар'єри вашої творчості. Найнебезпечніший – страх невдачі, особливо в людей, орієнтованих на обов'язковий успіх. Фрустрація сковує уяву – основу творчості. Страх може бути також соціальний, страх суспільного засудження. Будь-яка нова ідея проходить через етап несподіванки, здивування, невизнання, засудження людей, що оточують. Побоювання засудження за нову, незвичну для інших поведінку, погляди, відчуття сковує творчу активність, знищує творчу особу.

Додаток П

Методика визначення загальних творчих здібностей людини (за М. Янцуром)

Викладач зачитує твердження, а студенти відповідають «так» або «ні». Після того, як викладач зачитав усі запитання студенти підраховують бали. Викладач оголошує результати.

1. Як правило, я легко пристосовуюсь до людей, ідей та умов.
2. Мені подобається вирішувати типові, стандартні завдання.
3. Мені здається, що я б із задоволенням створював або конструював нове, ніж покращував би, удосконалював старе.
4. Зазвичай я обачливий, коли спілкуюсь з колективом.
5. У більшості випадків я дію самостійно, без допомоги й підказки друзів та старших людей.
6. Ніколи не намагався змінити своє ставлення до себе та інших.
7. Дуже часто я утримувався від висування ідей, пропозицій, хоча вони є.
8. Мені часто вдається знайти нестандартні, оригінальні вирішення завдань.
9. Мені подобається, коли відбувається швидка зміна різних видів діяльності.
10. Для мене є характерним прагнення реалізувати одночасно декілька ідей, вирішити декілька проблем.
11. Дуже часто я наодинці вступаю в суперечку з однолітками або старшими людьми.
12. Як правило, я легко погоджуюсь і підкоряюсь колективній думці.
13. У мене часто виникають оригінальні ідеї.
14. Мені подобається виконувати завдання за розробленим планом, схемою, інструкцією.
15. Я завжди охоче розповсюджую, пропагую нові ідеї.
16. Я віддаю перевагу виконанню роботи по-новому, знаючи, що це пов'язано з ризиком бути незрозумілим товаришами й старшими людьми.

17. Зазвичай я працюю без суттєвих змін, відхилень від тих рекомендацій, які дають учителі, батьки.

18. Мені часто доводилось виправдовувати свої дії інструкціями, правилами, рекомендаціями або авторитетами.

19. Мені подобається виконувати завдання дослідницького характеру.

20. Я завжди до останнього відстоюю свою точку зору.

Обробка результатів дослідження проводиться за такою схемою: за допомогою дешифратора проводиться оцінка кожної відповіді реципієнта. При цьому за кожну відповідь, яка співпала з номером питання в рядках «Так» чи «Ні», виставляється 2 бали.

Відповідь	**Номери питань**
Так	3, 5, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 19, 20
Ні	1, 2, 4, 6, 7, 12, 14, 17, 18

Результати сумуються й визначається рівень сформованості загальних творчих здібностей.

Результати тестової методики визначення загальних творчих здібностей людини (за М. Янцуром)

Якщо набрано від **33 до 40 балів**, то цей рівень сформованості можна оцінювати як «дуже високий»;

- **26-32 бали** – «високий»;
- **13-25 балів** – «середній»;
- **6-12 балів** – «низький»;
- **0-5 балів** – «дуже низький».

Висновок за результатами виконання методики робиться стосовно найвищих балів, що вказує на відповідний розвиток творчих здібностей. Їх також необхідно враховувати при виборі майбутньої професії. Для кращого розуміння рівнів творчого потенціалу людини, наводимо їх зміст у таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика людей з різним рівнем творчого потенціалу

Характерні ознаки людей з «дуже низьким» і «низьким» творчим потенціалом	Характерні ознаки людей з «дуже високим» і «високим» творчим потенціалом
Обачний, методичний, дисциплінований, слухняний.	Мислить стандартно, підходить до вирішення завдань під несподіваним кутом зору.
Частіше вирішує існуючі проблеми, ніж шукає нові.	Сам формулює проблеми й шляхи їх розв'язання.
Вирішує проблеми вже апробованими й відомими методами.	Маніпулює різними методами, шукає нові.
Логічний, надійний.	Нелогічний, непіддатливий, часто сповнений протиріч.
Досягає мети будь-якою ціною, будь-якими методами, засобами.	У досягненні мети обходиться допустимими засобами.
Здатний до високого степеня точності при виконанні дрібних операцій, шаблонної роботи.	Здатний виконувати шаблонну роботу протягом короткого часу. Швидко передоручає її.
Користується довірою колективу лише в спокійній, стандартній ситуації.	Має тенденцію до керування колективом у невизначених і критичних ситуаціях.
Заперечує розпорядження, норми, лише в тому випадку, коли впевнений у підтримці.	Часто заперечує розпорядження й норми, не звертаючи уваги на існуючі звичаї.
Схильний до сумнівів. Гостро реагує на критику, пристосовується до неї. Легко піддається суспільним поглядам і думці керівництва. Поступливий.	Не схильний до сумнівів; розробляючи ідеї, не вважає за потрібне отримати підтримку керівництва.

Додаток Р

Узагальнені показники готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій до проведення формувального експерименту (осіб (%))

Рівні готовності	Компоненти готовності													
	Мотиваційний						Пізнавально-когнітивний				Конативний			
	Соціальні		Навчально-пізнавальні		Професійні		Теоретичні знання		Практичні знання		Уміння використо-вувати інтерактив-ні технології		Прояви творчості	
	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е
Високий	19 (9,9)	19 (10)	28 (14,5)	26 (13,7)	39 (20,2)	12 (6,3)	17 (8,8)	5 (2,6)	11 (5,7)	1 (0,5)	19 (9,9)	19 (10)	30 (15,5)	26 (13,7)
Достатній	66 (34,1)	60 (31,6)	59 (30,6)	31 (16,3)	55 (28,5)	73 (38,4)	59 (30,6)	80 (42,1)	72 (37,3)	80 (42,1)	71 (36,7)	62 (32,6)	163 (84,5)	164 (86,3)
Низький	108 (56)	111 (58,4)	108 (56)	133 (70)	99 (51,3)	105 (55,3)	117 (60,6)	105 (55,3)	110 (57)	109 (57,4)	103 (53,4)	109 (57,4)	0	0
Усього:	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)
Різниця середнього значення	0		0,2		0,2		0		0,1		0,1		0,1	

Додаток С

Узагальнені показники готовності майбутніх вихователів до використання інтерактивних технологій після проведення формувального експерименту (осіб (%))

Рівні готовності	Компоненти готовності													
	Мотиваційний						Пізнавально-когнітивний				Конативний			
	Соціальні		Навчально-пізнавальні		Професійні		Теоретичні знання		Практичні знання		Уміння використовувати інтерактивні технології		Прояви творчості	
	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е
Високий	33 (17,1)	66 (34,7)	37 (19,2)	59 (31,1)	37 (19,2)	38 (20)	22 (11,4)	33 (17,4)	26 (13,5)	38 (20)	35 (18,1)	66 (34,7)	33 (17,1)	69 (36,3)
Достатній	66 (34,2)	76 (40)	64 (33,2)	78 (41,1)	59 (30,5)	85 (44,7)	59 (30,6)	121 (63,7)	87 (45)	92 (48,4)	86 (44,6)	86 (45,3)	160 (82,9)	121 (63,7)
Низький	94 (48,7)	48 (25,3)	92 (47,6)	53 (27,8)	97 (50,3)	67 (35,3)	112 (58)	36 (18,9)	80 (41,5)	60 (31,6)	72 (37,3)	38 (20)	0	0
Усього:	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)	193 (100)	190 (100)
Різниця середньог о значення	- 0,4		0,5		- 0,2		- 0,4		- 0,2		- 0,4		- 0,2	

Додаток Т

Комплекс практичних занять з навчальної дисципліни
«Організація різних видів діяльності в сім'ї»
з використанням інтерактивних технологій

Практичне заняття № 1

Тема: Роль організації різних видів діяльності дитини в сім'ї. Організація ігрової діяльності в домашніх умовах

Мета: закріпити знання студентів щодо організації різних видів діяльності дітей у сім'ї, роль та значення ігрової діяльності у всесторонньому розвитку дитини, видів ігор та вимог до їх організації; виробити вміння та навички студентів щодо підбору ефективних видів ігрової діяльності. Формувати позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності, навички визначати важливі питання в навчальному матеріалі, формулювати проблеми, пов’язані з цими питаннями, взаємодіяти з іншими студентами. Розвивати мислення, пам’ять, уяву.

Вид зайняття: практичне заняття.

Методичне обладнання: програми «Я у Світі», інструкції.

Література:

1. Граючи, готуємося до школи: Малюкам 3-6 років : Для дошкільнят, турботливих батьків і працівників дитячих дошкільних закладів / О. І. Альбрехт, О. А. Бондаренко, В. В. Вострікова, Т. М. Телєжнікова. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2005. – 176 с.

2. Дитячі ігри та розваги : [Популярний посібник для педагогів, дітей та батьків] / упоряд. І. Січовик. – К. : ВЦ «Просвіта», 2004. – 424 с.

3. Куликова Т. А. Семейная педагогика и домашнее воспитание : учеб. для студ. сред. пед. учеб. завед. / Т. А. Куликова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Академия, 2000. – 232 с.

4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с.

5. Я у Світі // Програма розвитку дитини дошкільного віку. – К. : Освіта, 2009. – 430 с.

Хід заняття:

І. *Постановка теми, мети, завдань заняття.*

Тема: Роль організації різних видів діяльності дитини в сім'ї. Організація ігрової діяльності в домашніх умовах

Мета: закріпити знання студентів щодо організації різних видів діяльності дітей у сім'ї, роль та значення ігрової діяльності у всесторонньому розвитку дитини, видів ігор та вимог до їх організації; виробити вміння та навички студентів щодо підбору ефективних видів ігрової діяльності.

Завдання:

1. Проаналізувати роль та значення організації різних видів діяльності дітей дошкільного віку в домашніх умовах.
2. Пригадати види діяльності з дитиною в сім'ї.
3. Проаналізувати роль та значення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в домашніх умовах.
4. Пригадати види ігор та вимоги до їх організації.
5. Закріпити навички підбору ефективних видів ігрової діяльності дітей у домашніх умовах.

ІІ. *Мотивація навчальної діяльності.* Оскільки дошкільний навчальний заклад відіграє не останню роль у формуванні особистості дитини, то велика відповідальність за гармонійний розвиток дитини лежить на вихователях так, як чим краще вони організують взаємодію з батьками, тим ефективнішим буде їхній вплив на формування особистості. Звичайно, роль батьків також є значною, але не завжди вони спроможні самостійно організувати діяльність дітей. Для того, щоб їхня взаємодія приносила тільки позитивні результати, вихователі повинні вміти, у першу чергу, спланувати форми взаємодії з батьками, а також уміти підбирати ефективні види ігрової діяльності дітей у домашніх умовах. Отож, сьогодні на занятті ми з вами навчимось це робити.

ІІІ. *Теоретичний блок.* Обмін проблемами.

1. Поділити групу на підгрупи по 4 особи. Запропонувати кожній підгрупі придумати проблемне питання з теми для іншої підгрупи.

2. Група, отримавши проблему, має вирішити її. Після того як група отримує завдання, упродовж 10 хв. обмірковує вирішення поставленої проблеми.

3. Після того як завдання виконане, кожна підгрупа озвучує своє рішення, тим самим створюючи невеличку дискусію.

IV. *Практичний блок.*

1. Підібрати ефективні види ігрової діяльності дітей у домашніх умовах (відповідно до вікової групи).

2. Організувати та провести гру.

V. *Підведення підсумків заняття.*

VI. *Повідомлення домашнього завдання.*

Практичне заняття № 2

Тема: Організація навчальної діяльності в сім'ї

Мета: закріпити знання студентів щодо організації навчальної діяльності дітей у сім'ї, мету та завдання навчальної діяльності дітей дошкільного віку, видами діяльності дитини в сімейному колі по підготовці до школи (мовленнєва, писемна, образотворча тощо); проаналізувати готовність дитини до школи. Формувати позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності, навички визначати важливі питання в навчальному матеріалі, формулювати проблеми, пов’язані з цими питаннями, узаємодіяти з іншими студентами. Розвивати мислення, пам’ять, уяву.

Вид зайняття: практичне заняття.

Методичне обладнання: програми «Я у Світі», інструкції.

Література:

1. Артемова Л. В. Колір. Форма. Величина. Число / Л. В. Артемова. – К. : Томіріс, 1997. – 176 с.

2. Богуш А. Методика навчання дітей української мови в дошкільному навчальному закладі / А. Богуш. – К. : Слово, 2008. – 440 с.

3. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільному навчальному закладі (малювання, ліплення, аплікація) / Н. А. Горошко. – Х. : Ранок, 2007. – 224 с.

4. Граючи, готуємося до школи: Малюкам 3-6 років: Для дошкільнят, турботливих батьків і працівників дитячих дошкільних закладів / О. І. Альбрехт, О. А. Бондаренко, В. В. Вострікова, Т. М. Телєжнікова. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2005. – 176 с.

5. Метлина Л. С. Математика в детском саду : пособ. для воспит. детского сада / Л. С. Метлина. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1984. – 256 с.

6. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі : навч. посіб. / А. М. Богуш, Н. П. Орхалова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолєтова. – К. : Вищ. шк., 1992. – 414 с.

7. Понімaнська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Т. І. Понімaнська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с.

8. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри / П. М. Щербань. – К. : Вищ. шк., 1993. – 124 с.

9. Я у Світі // Програма розвитку дитини дошкільного віку. – К. : Освіта, 2009. – 430 с.

Хід заняття:

І. *Постановка теми, мети, завдань заняття.*

Тема: Організація навчальної діяльності в сім'ї

Мета: закріпити знання студентів щодо організації навчальної діяльності дітей у сім'ї, мету та завдання навчальної діяльності дітей дошкільного віку, видами діяльності дитини в сімейному колі з підготовки до школи (мовленнєва, писемна, образотворча тощо); проаналізувати готовність дитини до школи.

Завдання:

1. Проаналізувати мету та завдання навчальної діяльності дітей дошкільного віку в домашніх умовах.

2. Проаналізувати роль та значення розвитку пізнавальної активності та допитливості для всестороннього розвитку дітей дошкільного віку.

3. Проаналізувати роль та значення розвитку мови дітей дошкільного віку. Назвати методи та засоби розвитку мови дітей у домашніх умовах.

4. Проаналізувати роль та значення навчання грамоти дітей дошкільного віку. Назвати методи та засоби навчання грамоти дітей у домашніх умовах.

5. Пригадати методи підготовки руки дитини до письма.

6. Проаналізувати роль та значення розвитку елементарних математичних уявлень дітей дошкільного віку. Назвати методи та засоби їх розвитку дітей у домашніх умовах.

7. Проаналізувати роль та значення організації образотворчої діяльності дітей дошкільного віку.

8. Проаналізувати роль та значення виховання бережливого ставлення до природи дітей дошкільного віку. Назвати методи та засоби їх виховання в дітей у домашніх умовах.

9. Закріпити навички визначення готовності дитини до навчання в школі в домашніх умовах.

II. *Мотивація навчальної діяльності.* Навчання має своєю метою засвоєння новими поколіннями соціального досвіду, яке відбувається під час спілкування дорослих з дітьми в різних видах їхньої взаємодії.

Реформи освітньої системи, як правило, починають з її середньої ланки – шкільного навчання. Однак вони не можуть бути успішними без урахування того, що важливі складові навчальної діяльності закладаються в дошкільному дитинстві. Батьки повинні вміти не тільки добре виховати свою дитину, але й дати їй початкові знання, які допоможуть дитині легко адаптуватися в суспільстві. Отож, сьогодні на занятті ми з вами навчимося це робити.

III. *Теоретичний блок.* Одна хвилина.

1. Викладач називає проблемне питання, звертаючись до одного студента, і пропонує протягом 1 хвилини висловитись на цю тему. Коли час вийшов, викладач зупиняє мовця.

2. Потім викладач дає таке саме завдання другому, третьому й так далі студенту, причому кожного разу називаючи нове проблемне питання.

3. Після завершення проводиться бесіда за такими питаннями: «Чи сподобався Вам метод, чому?», «Як Ви оцінюєте власну діяльність, чому?», «Про що можливо Ви замислились під час цієї роботи?».

IV. *Практичний блок.*

1. Підібрати тестові завдання для визначення готовності дитини до школи.

2. Провести аналіз готовності дитини до школи.

V. *Підведення підсумків заняття.*

VI. *Повідомлення домашнього завдання.*

Практичне заняття № 3

Тема: Організація навчальної діяльності в сім'ї

Мета: закріпити знання студентів щодо організації навчальної діяльності дітей у сім'ї, мету та завдання навчальної діяльності дітей дошкільного віку, видами діяльності дитини в сімейному колі з підготовки до школи (мовленнєва, писемна, образотворча тощо); проаналізувати готовність дитини до школи. Формувати позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності, навички визначати важливі питання в навчальному матеріалі, формулювати проблеми, пов’язані з цими питаннями, взаємодіяти з іншими студентами. Розвивати мислення, пам’ять, уяву.

Вид зайняття: практичне заняття.

Методичне обладнання: програми «Я у Світі», інструкції.

Література:

1. Артемова Л. В. Колір. Форма. Величина. Число / Л. В. Артемова. – К. : Томіріс, 1997. – 176 с.

2. Богуш А. Методика навчання дітей української мови в дошкільному навчальному закладі / А. Богуш. – К. : Слово, 2008. – 440 с.

3. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільному навчальному закладі (малювання, ліплення, аплікація) / Н. А. Горошко. – Х. : «Ранок», 2007. – 224 с.

4. Граючи, готуємося до школи: Малюкам 3-6 років : Для дошкільнят, турботливих батьків і працівників дитячих дошкільних закладів / О. І. Альбрехт, О. А. Бондаренко, В. В. Вострікова, Т. М. Телєжнікова. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2005. – 176 с.

5. Метлина Л. С. Математика в детском саду : пособ. для воспит. детского сада / Л. С. Метлина. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1984. – 256 с.

6. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі : навч. посіб. / А. М. Богуш, Н. П. Орхалова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолєтова. – К. : Вищ. шк., 1992. – 414 с.

7. Понімaнська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Т. І. Понімaнська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с.

8. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри / П. М. Щербань. – К. : Вищ. шк., 1993. – 124 с.

9. Я у Світі // Програма розвитку дитини дошкільного віку. – К. : Освіта, 2009. – 430 с.

І. *Теоретичний блок.*

1. Розвиток пізнавальної активності та допитливості в дітей у сім'ї.

2. Розвиток мови дитини в домашніх умовах.

3. Навчання грамоти дитини дошкільного віку.

4. Підготовка руки дитини до письма.

5. Формування елементарних математичних уявлень дітей у домашніх умовах.

6. Організація образотворчої діяльності дітей у сім'ї.

ІІ. *Практичний блок.*

1. Підібрати тестові завдання для визначення готовності дитини до школи.

2. Провести аналіз готовності дитини до школи.

Практичне заняття № 4

Тема: Організація трудової діяльності дітей у сім'ї

Мета: закріпити знання студентів щодо мети та завдань трудової діяльності дітей у сім'ї, організації різних видів трудової діяльності дітей дошкільного віку. Формувати позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності, навички визначати важливі питання в навчальному матеріалі, формулювати проблеми, пов’язані з цими питаннями, взаємодіяти з іншими студентами. Розвивати мислення, пам’ять, уяву.

Вид зайняття: практичне заняття.

Методичне обладнання: програми «Я у Світі», інструкції.

Література:

1. Воспитание дошкольника в труде / В. Г. Нечаева, Р. С. Буре, Л. В. Загик и др. – М. : Просвещение, 1980. – 208 с.
2. Маркова Т. А. Воспитание трудолюбия у дошкольников : книга для воспитателей детского сада / Т. А. Маркова. – М. : Просвещение, 1991. – 112 с.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с.
4. Я у Світі // Програма розвитку дитини дошкільного віку. – К. : Освіта, 2009. – 430 с.

Хід заняття:

І. *Постановка теми, мети, завдань заняття.*

Тема: Організація трудової діяльності дітей у сім'ї

Мета: закріпити знання студентів щодо мети та завдань трудової діяльності дітей у сім'ї, організації різних видів трудової діяльності дітей дошкільного віку.

Завдання:

1. Проаналізувати мету та завдання трудової діяльності дітей дошкільного віку в домашніх умовах.

2. Закріпити знання про організацію різних видів трудової діяльності в домашніх умовах.

II. *Мотивація навчальної діяльності.* Трудове виховання є основним елементом у системі виховання підростаючого покоління.

За допомогою праці ми виховуємо в дитині кращі людські якості: колективізм, чесність, цілеспрямованість, наполегливість у досягненні поставленої мети, свідому дисципліну тощо.

А. С. Макаренко довів на практиці, що тільки в праці знаходить людина своє щастя, що тільки праця сприяє всебічному розвитку особистих якостей людини, її здібностей, її таланту. А як відомо, саме на це спрямована система дошкільної освіти, тому розвиток у дітей трудових навичок є важливим елементом їхнього гармонійного розвитку.

III. *Теоретичний блок.* Засідання експертної групи (або петельна дискусія).

1. Викладач називає проблемне питання та пропонує обговорити дане питання усім учасникам експертної групи (5-7 хв.).

2. Потім викладач упродовж 1-2 хвилин надає слово кожному її члену. Виклад позиції групи відбувається у вигляді невеликих виступів.

3. Після завершення проводиться бесіда за такими питаннями: «Чи сподобався Вам метод, чому?», «Як Ви оцінюєте власну діяльність, чому?», «Про що можливо Ви замислились під час цієї роботи?».

Питання для обговорення:

1. Під впливом яких умов у дошкільників формуються позитивні мотиви до праці? Які мотиви трудової діяльності переважають у молодших та старших дошкільнят?

2. Часто діти беруться за цікаву, привабливу роботу і з задоволенням виконують її впродовж тривалого часу. А корисна, але неприваблива справа

просувається повільно, діти працюють без особливого ентузіазму. Поясніть причини та запропонуйте способи вирішення означеної проблеми.

3. Розкрийте виховні можливості колективної праці дошкільнят на конкретних прикладах організації праці різноманітного змісту. Якою саме має бути організація цієї праці?

4. Як відомо, гра та праця тісно пов’язані між собою. Як Ви вважаєте, до якого віку цей зв'язок необхідний для формування моральних та гуманних установок і в якому віці починає заважати?

5. Як Ви вважаєте, чи повинні діти старшого дошкільного віку виконувати трудові обов’язки чи можна просто вдовольнитись окремими дорученнями й залученням дитини до спільної з батьками роботи?

IV. *Практичний блок.*

1. Підібрати трудові завдання для дітей дошкільного віку в домашніх умовах відповідно до кожного виду трудової діяльності.

2. Підготувати поради батькам на тему: «Організація трудової діяльності дітей у сім'ї».

V. *Підведення підсумків заняття*.

VI. *Повідомлення домашнього завдання*.

Практичне заняття № 5

Тема: Організація побутової й предметної діяльності дітей у сім'ї

Мета: закріпити знання студентів щодо мети та завдань побутової й предметної діяльності дітей дошкільного віку, видів діяльності дитини в сімейному колі. Формувати професійну спрямованість студентів та інтерес до обраної професії. Розвивати мислення, увагу, пам'ять та вміння аналізувати отриману інформацію.

Вид зайняття: практичне заняття.

Методичне обладнання: програми «Я у Світі», інструкції.

Література:

1. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільному навчальному закладі (малювання, ліплення, аплікація) / Н. А. Горошко. – Х. : Ранок, 2007. – 224 с.

2. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / О. Л. Кононко, З. П. Плохій, А. М. Гончаренко [та ін.]. – К. : Світич, 2009. – 208 с.

3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с.

4. Я у Світі // Програма розвитку дитини дошкільного віку. – К. : Освіта, 2009. – 430 с.

Хід заняття:

І. *Постановка теми, мети, завдань заняття.*

Тема: Організація побутової й предметної діяльності дітей у сім'ї

Мета: закріпити знання студентів щодо мети та завдань побутової й предметної діяльності дітей дошкільного віку, видів діяльності дитини в сімейному колі.

Завдання:

1. Проаналізувати значення побутової діяльності для дітей дошкільного віку.

2. Проаналізувати значення предметної діяльності для дітей дошкільного віку.

ІІ. *Мотивація навчальної діяльності.* Трудове виховання підростаючого покоління – одна з основних складових у формуванні особистості нової людини. Серед життєвих цінностей головне місце належить праці. Тільки в праці задовольняються людські потреби, формується суспільство й сама людина.

Трудове виховання немислиме без художньої праці, бо саме під час цього процесу створюється конкретний предмет, який задовольняє потребу дитини в діяльності й вона бачить результат своєї праці.

У родині діти вперше ознайомлюються з працею і безпосередньо беруть у ній участь. Значний виховний вплив на них сімейного середовища зумовлюється глибиною взаємної прив’язаності батьків і дітей.

III. *Теоретичний блок.* Засідання експертної групи (або петельна дискусія).

1. Викладач називає проблемне питання та пропонує обговорити дане питання усім учасникам експертної групи (5-7 хв.).
2. Потім викладач надає слово кожному її члену впродовж 1-2 хвилин. Виклад позиції групи відбувається у вигляді невеликих виступів.
3. Після завершення проводиться бесіда за такими питаннями: «Чи сподобався Вам метод, чому?», «Як Ви оцінюєте власну діяльність, чому?», «Про що можливо Ви замислились під час цієї роботи?».

Ситуації для обговорення:

1. Мати доручила синові Богдану вичистити килим. Коли хлопчик закінчив роботу, мати помітила смітинки і взялась чистити килим сама. Засмучений Богдан пішов з дому й повернувся тільки пізно ввечері.

Чи правильно зробила мати, яка вирішила переробити роботу сина?

Як повинна була зробити мати хлопчика в цій ситуації?

2. Перед тим, як піти на роботу, мати попросила Оленку витерти пил з меблів. Повернувшись додому, вона засмутилася, побачивши, що завдання не виконано. Донька й раніше інколи не слухала матері й не виконувала роботу по господарству.

Які риси особистості дитини проявились у цій ситуації?

Що би Ви зробили на місці Оленчиної матері?

IV. *Практичний блок.*

1. Підготувати поради батькам на тему: «Як провести вихідні з дитиною».
2. Підготувати реферативні повідомлення на тему: «Організація побутової і предметної діяльності дітей в сім'ї».

V. *Підведення підсумків заняття.*

VI. *Повідомлення домашнього завдання.*

Практичне заняття № 6

Тема: Упровадження інноваційних технологій навчання дітей у сімейному колі

Мета: закріпити знання студентів про інноваційні технології, їх мету та завдання. Формувати професійну спрямованість студентів та інтерес до обраної професії. Розвивати мислення, увагу, пам'ять та вміння аналізувати отриману інформацію.

Вид зайняття: практичне заняття.

Методичне обладнання: програми «Я у Світі», інструкції.

Література:

1. Вільчковський Е. С. Методика фізичного виховання в дитячому садку / Е. С. Вільчковський. – К. : Радянська школа, 1979. – 142 с.
2. Годкевич Л. Загальні поняття про інтерактивні технології / Л. Годкевич // Сучасні шкільні технології. – С. 5–9.
3. Лущик І. В. Фізичне виховання дошкільників. Фізкультурна й оздоровча робота / І. В. Лущик. – Х. : Ранок, 2007. – 224 с.
4. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
5. Пометун О. Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище / О. Пометун // Рідна шк. – 2006. – № 5. – С. 46 – 49.
6. Пометун О. Яким має бути інтерактивний урок : умови ефективного навчання / О. Пометун // Завуч. – 2005. – № 31. – С 6–9.
7. Пометун О. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко // Відкритий урок. – 2003. – № 3/4. – С. 19–31.
8. Пониманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Т. І. Пониманська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с.
9. Я у Світі // Програма розвитку дитини дошкільного віку. – К. : Освіта, 2009. – 430 с.

Хід заняття:

І. *Постановка теми, мети, завдань заняття.*

Тема: Упровадження інноваційних технологій навчання дітей у сімейному колі

Мета: закріпити знання студентів про інноваційні технології, їх мету та завдання.

Завдання:

1. Проаналізувати значення інноваційних технологій навчання для дітей дошкільного віку.
2. Проаналізувати значення здоров'язберігаючих технологій навчання для дітей дошкільного віку.
3. Здобути практичні навички використання інноваційних та здоров'язберігаючих технологій у домашніх умовах.

II. *Мотивація навчальної діяльності.* Сучасна дошкільна педагогіка активно розвивається, залучаючи до цього процесу досягнення інших наук. Упровадження нових оригінальних методик підвищує якість освіти, ламає стереотипи, які є шкідливими для повноцінного розвитку дітей. Тому дуже важливо не тільки знати, а й використовувати їх у своїй професійній діяльності. Більш того потрібно знайомити та залучати до використання інноваційних технологій навчання та виховання батьків, адже взаємозв’язок між дошкільним навчальним закладом та сім’єю має зберігатися завжди для всебічного розвитку дитини.

III. *Теоретичний блок.* Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу.

1. Викладач разом зі студентами попередньо обирає назву ток-шоу, ведучого та експертів.
2. На занятті організувати аудиторію на кшталт студії (експерти сідають півколом перед студентами).
3. Називає тему та відрекомендовує учасникам ведучого та експертів.
4. Повідомляє правила проведення ток-шоу:

- Усі учасники дискусії говорять коротко та конкретно.
- Надавати слово для виступу може лише ведучий.
- Ведучий може зупинити промовця, який перевищив ліміт часу.

- Виступ експертів триває по 1-2 хвилини кожен.
- Студенти ставлять запитання експертам або роблять повідомлення (не більше 1 хвилини).
- Експерти ставлять один одному запитання.

5. Ведучий розпочинає обговорення з надання слова експертам.
6. Після виступів експертів усі учасники шоу можуть поставити їм запитання.
7. Після відповідей експертів учасники шоу можуть висловити свою думку щодо проблемного завдання.
8. Ведучий робить висновок.
9. Викладач пропонує студентам підбити підсумки дискусії за змістом і формою її проведення.

IV. *Практичний блок.*

1. Підібрати різні види діяльності дітей різних вікових груп з використанням інноваційних та здоров'язберігаючих технологій.
2. Підготувати реферативне повідомлення на тему: «Інновації в сімейному вихованні».

V. *Підведення підсумків заняття*.

VI. *Повідомлення домашнього завдання*.

Додаток Ф

Розробки занять з використанням інтерактивних технологій

Складання казкової історії про чарівну силу доброти за допомогою інтерактивної технології «Історія з продовженням»

Мета: підготувати дітей до самостійного складання творчої розповіді за зразком вихователя. Розвивати творчу уяву, здатність до багатоваріантного вирішення проблемного завдання. Формувати зв'язність, логічну послідовність самостійного висловлювання дитини.

Матеріал: гумка, ґудзик, скріпка, набір предметних карток (із зображенням суниці, ґудзика, відра, машини, пташки, пирога, кишені, кота, їжака), аркуші паперу, олівці.

Хід заняття:

На початку заняття вихователь пропонує дітям пояснити, як вони розуміють вислів: «Я собою задоволений», «Я пишаюся собою», та визначити, коли людина може так про себе сказати. Потім пропонує пригадати, як можна виразити подібний стан, за допомогою яких способів, і показати це жестами, мімікою (плечі розправлені, голова підведена, на обличчі усмішка). Діти демонструють також протилежний стан - пригніченість, переживання, сором, обговорюють ситуації, коли виникають такі відчуття. На прикладах вихователь доводить дітям, що від гарних вчинків людина стає наче більшою, а погані вчинки роблять її зовнішньо ніби меншою. Педагог пропонує дітям послухати вірш:

Один дуже крихітний хлопчик
Для такої ж крихітної пташки,
На крихітному блюдечку
Приніс смачну, запашну крихітку.
Пташка йому подякувала,
Так, вона йому подякувала.
Щиро-щиро подякувала,
І хлопчик трішки підріс.

Запитання до змісту вірша:

- Яким був хлопчик?
- За що була вдячна йому пташка?
- Чому вона була вдячна хлопчику?
- На вашу думку, від чого підріс хлопчик?

Після запитань вихователь пропонує дітям скласти казку про чарівну силу доброти: «Жили були маленька дівчинка Оля й маленький хлопчик Антон. Будинки, у яких вони жили, стояли так близько один до одного, що вони могли щодня гратись разом. З часом вони стали нерозлучними друзями. І ось одного дня діти вирішили піти далеко-далеко, тому що більше не хотіли, аби дорослі командували ними з ранку до вечора. Вони взяли з собою трохи їжі й склали її у два невеликі рюкзаки. Коли дорослі були зайняті своїми справами, Оля з Антоном потихеньку втекли з дому. Дорога, якою вони пішли, привела їх через якийсь час до великого й дикого лісу. «Дивно, – сказали вони, – що такий прекрасний ліс знаходиться так близько до міста». У дітях прокинулася цікавість, і вони попрямували вглиб лісу. Спочатку повітря було теплим, а сонце пробивалося крізь листя дерев. Інколи вони чули чарівні голоси пташок. Але ліс ставав усе темнішим, повітря – усе холоднішим, а звідусіль стали роздаватися різні шорохи.

Тоді дітям захотілося вибратися звідти. Але коли вони обернулися назад, то не виявили там жодних ознак дороги, по якій прийшли. Замість цього вони бачили лише скелі й густу рослинність. Як тільки вони робили крок вперед по дорозі, вона тут же зникала за їхніми спинами, тому що була зачарована. Оля з Антоном ішли весь час уперед і вперед, пробираючись крізь густі кущі й дерева, деручись по великих каменях і валунах. Раптово вони почули попереду дивний шум. Вони не бачили, що це було, але змогли розчути кроки, що наближаються. Діти зупинилися, схопилися один за одного, зціпили руки. Раптом вони побачили...»

Далі діти продовжували розповідь один за одним самостійно. Якщо дітям важко продовжити історію, то вихователь може нагадувати частину

розказаного або ставити прості навідні питання, які змусять розповідачів додавати більше деталей в оповідання.

Підсумок заняття.

Планети Сонячної системи

(з використанням інтерактивної технології «Подорож»)

Мета: закріпити знання дітей про планету Земля; розширити уявлення дітей про Сонце, його значення, розкрити поняття «Космос» та сонячна система, ознайомити з планетами Сонячної системи та характерними особливостями планети Марс, уміння їх розрізняти на площинних зображеннях; виховувати інтерес до космічного простору, здатність бачити красу зоряного неба, естетичний смак, сприяти формуванню базових якостей: наполегливість, самостійність, креативність, збагатити словник дітей словами - назвами Космічного простору.

Обладнання та матеріали: світлини на космічну тематику, схема-плакат Сонячної системи, світлини планети Марс, глобус, ширма із зображенням зоряного неба, підготовка «планетарію».

Підготовча робота. Ознайомлення дітей з природою Космосу, виготовлення ширми зоряного неба, зірочок, планети із пап'є-маше, відгадування загадок, удосконалення навичок дітей до мистецької діяльності – малювання, аплікації з використанням різних матеріалів.

Хід заняття

- Діти, сьогодні ми продовжуємо діяльність в нашому віртуальному планетарії. Ми з вами дізнаємось, що таке космос, розширимо уявлення про планету Земля, про Сонце, чи є в нього космічна родина і хто є її членами, яке значення Сонця.

- Малята, готові до праці?

Вихователь показує глобус та проводить з дітьми бесіду:

- Що це?

- Що таке глобус? (Об'ємна карта нашої планети)

- Як називається наша планета?

- Як називають людей, які живуть на ній? (Земляни)

- Які кольори є на глобусі? (Блакитний - колір водних просторів, жовтий – колір пустель, зелений – ліси, рівнини, долини, різні відтінки коричневого – це гори різної висоти)

- Про що вони розповідають?

- А що таке космос? (Відповіді дітей)

- Так, це простір, що з усіх боків огортає нашу планету. Він безкінечний, вічний, немає ні початку, ні кінця, його неможливо ні обійти, не об'їхати. Там суцільний морок, де дуже холодно і темно, там немає повітря. Космос ще можна назвати зоряною країною, Всесвітом.

Та є серед них одна зірка, яка знаходиться найближче до Землі – це…? (Сонце)

Запитання до дітей:

- Чому ви вважаєте, що це сонце?

- Що таке Сонце: зірка, планета чи метеорит? (Зірка)

- А що сталось, як би зникло сонце? (Сонце дає світло і тепло рослинам, тваринам і людям; без Сонця неможливо життя на Землі).

Вихователь: Сонце – це велика зірка, розпечена куля жовтого кольору, набагато більша від Землі; на її поверхні навіть камінь розплавиться і перетвориться на пару.

Вихователь: Малята, давайте пограємо в гру «Подорож». Сядьте усі так, щоб вам було зручно. Давайте уявимо, що ми з вами відправляємось у подорож в Космос.

- На яку планету ви б хотіли потрапити?
- А як ми будемо туди добиратися?
- Які речі нам потрібно з собою узяти?
- Що б ви хотіли звідти привезти?
- Кого б ви узяли з собою? Чому?

Отож рюкзаки спаковані, скафандри узяли, ракета готова. Тож полетіли. Дітки зверніть увагу яке зоряне небо навкруги. Погляньте ось прямо перед нами Сонце. У нього є велика космічна родина, навколо нього обертаються й інші планети. Які планети ви знаєте, крім планети Земля? (Вихователь показує плакат – схему Сонячної системи, називає їх)

Всі ці планети – це велика космічна родина, для яких Сонечко є мамою, вони - його діти, які обертаються навколо нього. Сонце разом з планетами називають Сонячною системою. Кожна планета має свою доріжку, по якій вона рухається навколо Сонця. Ця доріжка називається орбітою.

Ось саме зараз ми підлітаємо до планети, яка називається Марс. Якою ви її бачите? (Відповіді дітей)

Марс дуже схожий на Землю: є пори року, дні і ночі, але за зовнішнім виглядом ця планета аж ніяк не схожа на Землю. На Марсі є темні і світлі ділянки, є кратери (ями), пагорби, провалля, вулкан Олімп. Через велику кількість піску та пилу червоного кольору вчені називають її червоною планетою. Поверхня планети кам’яниста, води дуже мало і вона тверда - у вигляді льоду. На Марсі спекотно вдень і холодно вночі. Життя на планеті не виявлено.

Давайте зійдемо на цю планету і ви розкажете мені, що ви бачите. (Відповіді дітей) Ну що ж нам вже час повертатись додому, але на наступних заняттях ми продовжимо нашу космічну мандрівку.

Підсумок заняття.

Складання розповідей за ілюстраціями відповідно до змісту оповідань О. Копиленка «Надходить осінь», «Жовкне листя», «Перші сніжинки» за допомогою інтерактивної технології «Придумай запитання»

Мета: Уточнити знання дітей про різні періоди осені: початок, середину, кінець. Учити складати розповідь відповідно до змісту оповідання за планом вихователя, дотримуючись послідовності у викладенні думки. Розвивати зв'язне монологічне мовлення.

Матеріал: ілюстрації до оповідань О. Копиленка «Надходить осінь», «Жовкне листя», «Перші сніжинки»; ілюстрації, листівки із зображенням різних періодів осені.

Хід заняття

Вихователь:

- Діти, сьогодні до нас надійшов лист, а в ньому – цікаві ілюстрації, листівки веселого художника Олівця-малювця. Ось погляньте на них. Як ви думаєте, яку пору року зобразив художник? А чому ви думаєте, що це осінь?
- Пригадайте оповідання, які ми з вами вчора читали. Як вони називаються? Чи могли б назви цих оповідань підійти до цих ілюстрацій?

Діти добирають ілюстрації.

- Що навіює вам кожен з місяців?
- Який настрій викликає кожна ілюстрація? Діти розповідають.
- А тепер відгадайте таку загадку:

Який місяць трусить груші у садочку? (Вересень)

Який місяць гаптує клену сорочку? (Жовтень)

А який місяць застеляє килимами землю? (Листопад)

- Подумайте і скажіть, який з цих місяців вам подобається найбільше і чому?
- Пересядьте групками біля своїх ілюстрацій-місяців. Роздивіться їх добре і пригадайте, яке оповідання з тих, що ми вчора читали, найбільше підходить до вашої ілюстрації. За змістом ілюстрацій потрібно скласти розповідь. Але спершу потрібно скласти план. План ми будемо складати за допомогою запитань.

І група дітей. Оповідання «Надходить осінь».

1. Чому гніздечка стали пусті?
2. Які турботи у птахів?

ІІ група дітей. Оповідання «Жовкне листя».

1. Чому сумує клен?
2. Чому журиться золота берізка?
3. Що це за осінні квіточки?

ІІІ група дітей. Оповідання «Перші сніжинки».

1. У що вбраний могутній дуб?
2. Що сталося із гілочками на дубі?
3. На що схожа перша сніжинка?

Діти групами складають розповіді за планом і за змістом ілюстрацій. Кожна група дітей почергово розповідає своє оповідання, інші діти оцінюють, доповнюють розповідь.

У кінці заняття дітям ще раз пропонують пригадати всі осінні місяці; подумати, чому так відбувається у природі.